

မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဆိုးရွားသော လူ့အခွင့်အရေး
ချိုးဖောက်မှုများအတွက် တရားမျှတမှု ရယူခြင်း

အခြေပြုစံထားတိုင်းတာလေ့လာမှု

၂၀၁၈ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလ

2 မြန်မာနိုင်ငံတွင် တရားသဖြင့်ပြန်ဖြစ်ခြင်းနှင့် တာဝန်ခံမှု - အခြေခံပြုစံထားတိုင်းတာလေ့လာမှု၊ ၂၀၁၈ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလ

မာတိကာ

အခြေပြုစံထားဆန်းစစ်မှု	4
၁ နိုင်ငံအတွင်း ယေဘုယျလူ့အခွင့်အရေးအခြေအနေ	6
၁.၁ နောက်ခံအကြောင်းအရာ	6
၁.၂ လက်ရှိလူ့အခွင့်အရေးအခြေအနေ	7
၁.၃ နိုင်ငံတကာလူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ တာဝန်ဝတ္တရားများ	10
၂ ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်သူများ၏ တာဝန်ခံမှု	11
၂.၁ တာဝန်ခံမှုဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာဥပဒေနှင့် စံနှုန်းများ	11
၂.၂ ပြည်တွင်းဥပဒေများ	13
၂.၃ ပြည်တွင်းဌာနဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်းများနှင့် စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများ	19
၂.၄ အကျဉ်းချုပ် - လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအား စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းနှင့် တရားစွဲဆိုခြင်း	31
၃ ဆိုးရွားသော လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအတွက် ထိရောက်သော ပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှု ရယူနိုင်ခြင်း	32
၃.၁ ပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာဥပဒေနှင့် စံနှုန်းများ	32
၃.၂ ပြည်တွင်းဥပဒေများနှင့် အင်စတီကျူးရှင်းများ	33
၃.၃ ပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုအပေါ် အတားအဆီးများ	41
၄ တရားမျှတမှုဆိုင်ရာဆောင်ရွက်သူများ၏ လွတ်လပ်မှုနှင့် တာဝန်ခံမှု	44
၄.၁ တရားသဖြင့်ပြန်ဖြစ်ခြင်းနှင့် တာဝန်ခံမှုရှာဖွေရာတွင် တရားမျှတမှုဆိုင်ရာ ဆောင်ရွက်သူများနှင့် အဖွဲ့အစည်း၏ အခန်းကဏ္ဍ	44
၄.၂ တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့နှင့် အုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့	45
၄.၃ ရှေ့နေများ	48
၅ အစီရင်ခံစာပြုစုပြီးနောက်ပိုင်း အခြေအနေအား ထင်ဟပ်စေခြင်း	49
နောက်ဆက်တွဲ - ကမ္ဘာတစ်ဝှမ်း တာဝန်ခံမှုဆိုင်ရာ အခြေပြုစံထားတိုင်းတာလေ့လာမှု	51
သုတေသနလေ့လာမှုပြုလုပ်သောနည်းလမ်း	52

နိဒါန်း

၂၀၁၇ခုနှစ် နှစ်လယ်ပိုင်းတွင် ဤအစီရင်ခံစာကို ပြင်ဆင်ပြုစုစဉ်ကတည်းက မြန်မာနိုင်ငံတွင် လူ့အခွင့်အရေး အခြေအနေသည် လျင်မြန်စွာ ယိုယွင်းလာခဲ့ပါသည်။ ယခင်ကအတိုင်းပင် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှု ကျူးလွန်သူများသည် ယေဘုယျအားဖြင့် အရေးယူခံရခြင်းမှကင်းလွတ်ခွင့်ရရှိနေပြီး ကျူးလွန်ခံရသူများနှင့် ၎င်းတို့၏ မိသားစုများသည် တရားမျှတမှု မရရှိကြပါ။ စစ်တပ်အနေဖြင့် ၎င်းတို့၏ကျူးလွန်မှုများအတွက် အရေးယူခံရခြင်းမှကင်းလွတ်ခွင့်ရရှိနေခြင်း သည် တရားဥပဒေစိုးမိုးရေးကို ဆက်လက်၍ အလွန်အမင်းအားနည်းနေဆဲဖြစ်ပါသည်။

ရခိုင်ပြည်နယ်မြောက်ပိုင်းတွင် ဖြစ်ပွားလျက်ရှိသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများ၊ များသောအားဖြင့် ရိုဟင်ဂျာမူဆလင်များအပေါ် လက်နက်ကိုင်တပ်များက ကျူးလွန်သော လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှု၏ အတိုင်းအတာနှင့် ပြင်းထန်မှုသည် သာမန်ထက်လွန်ကျူးထူးကဲနေပါသည်။ ရှမ်းပြည်နယ်မြောက်ပိုင်းနှင့် ကချင်ပြည်နယ်အပါအဝင် ပဋိပက္ခ ဖြစ်ပွားနေသောဒေသများတွင် လက်ရှိဖြစ်ပွားလျက်ရှိနေသော လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများလည်း ဆက်လက်ဖြစ်ပွား နေပါသည်။ အဆိုပါဒေသများအကြောင်း သတင်းပေးပို့နေသော သတင်းထောက်များသည် ၎င်းတို့၏ စုံစမ်း လေ့လာမှုအလုပ်နှင့်ဆက်စပ်၍ ရာဇဝတ်ကြောင်းအရ တရားစွဲဆိုမှုများ ရင်ဆိုင်နေကြရပြီး လူ့အခွင့်အရေး စောင့်ကြည့်သူများသည် ၎င်းတို့၏ လှုပ်ရှားသွားလာမှုအပေါ် ပိုမိုတင်းကြပ်သောတားမြစ်မှုများကို ရင်ဆိုင်ကြ ရပါသည်။

၂၀၁၈ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလ၊ ၁၀ရက်နေ့ မြန်မာစစ်တပ် တပ်မတော်၏ စုံစမ်းစစ်ဆေးရေးအဖွဲ့တစ်ခုသည် ၂၀၁၇ ခုနှစ်၊ စက်တင်ဘာလ၊ ၂ရက်နေ့၌ မောင်တောမြို့နယ်၊ အင်းဒင်ရွာတွင် ရိုဟင်ဂျာဆယ်ဦးအား သတ်ဖြတ်မှု၌ လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့များနှင့် ပြည်သူများပါဝင်ခဲ့သည်ဟု ဖော်ပြထားသော အကျဉ်းချုံး အစီရင်ခံစာတစ်ခုကို ထုတ်ဝေခဲ့ပါသည်။ ၎င်း၏ တွေ့ရှိမှုများအရ စုံစမ်းစစ်ဆေးရေးအဖွဲ့သည် ပြည်တွင်းဥပဒေနှင့် နိုင်ငံတကာ ဥပဒေတွင် ကြီးလေးသော ရာဇဝတ်မှုများကို မှတ်တမ်းတင်ခဲ့ပုံပေါ်ပါသည်။ ထိုအစီရင်ခံစာသည် အရေးပါပါသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ထိုအစီရင်ခံစာသည် အစိုးရဌာနတစ်ခုမှ ကြီးလေးသော ရာဇဝတ်မှုများမြောက်ပြီး ဤကိစ္စတွင် ဆိုးရွားသော လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများလည်းပါဝင်သည့် လုပ်ရပ်များကို ၂၀၁၇ ခုနှစ်အတွင်း ရခိုင်ပြည်နယ်မြောက်ပိုင်းတွင်ရိုဟင်ဂျာများအပေါ် ကျူးလွန်ခဲ့ကြောင်း ပထမဦးဆုံးအကြိမ် ဝန်ခံခြင်းဖြစ်သောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။ ထိုကနဦးအကျဉ်းချုံး အစီရင်ခံစာတွင် အဆိုပါလုပ်ရပ်များအား ဆက်လက်၍ စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများ ပြုလုပ်မည်၊ မပြုလုပ်မည် သို့မဟုတ် မည်သို့ပြုလုပ်မည်နှင့် ကျူးလွန်သူများအား တရားစွဲဆိုခြင်း ပြုမည်၊ မပြုမည်ကို ဖော်ပြခဲ့ခြင်းမရှိပါ။

လက်ရှိအခြေအနေသည် နှစ်ပေါင်းများစွာ စနစ်ကပင် ခွင့်ပြုထားသည့်အရေးယူခံရခြင်းမှ ကင်းလွတ်ခွင့်၏ သက်ရောက်မှုများအား တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းအားဖြင့် ထင်ဟပ်စေပြီး ဤအစီရင်ခံစာတွင် ဖော်ပြထားသည့် ဥပဒေဆိုင်ရာကိစ္စရပ်များကို ထင်ရှားမြင်သာရှိစေပါသည်။ ထိုဥပဒေဆိုင်ရာကိစ္စရပ်များတွင် ကျူးလွန်ခံရသူ များအတွက် ထိရောက်သောပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့်ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုရယူနိုင်သည့် နည်းလမ်းမရှိခြင်း၊ နှင့် တရားရေး ဆိုင်ရာဆောင်ရွက်သူများ၏ လွတ်လပ်မှုနှင့် တာဝန်ခံမှုနှင့်ပတ်သက်၍ လက်ရှိစိန်ခေါ် မှုများ ပါဝင်ပါသည်။

အခြေပြုစံထားဆန်းစစ်မှု

မြန်မာနိုင်ငံပြည်တွင်းဥပဒေများ၏ ပြဋ္ဌာန်းချက်များတွင် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအတွက် အရေးယူ ခံရခြင်းမှ ကင်းလွတ်ခွင့်ပေးထားပြီး လက်နက်ကိုင်တပ်ဖွဲ့များအား အစိုးရက ရာဇဝတ်ကြောင်းအရ တရားစွဲ ဆိုမှုများမှ အကာအကွယ်ပေးထားခြင်းအပါအဝင်ဖြစ်ပါသည်။ စစ်တပ်နှင့် ရဲတပ်ဖွဲ့ဝင်များသည် စစ်တပ်နှင့် ရဲတပ်ဖွဲ့အရာရှိများ၏ လုပ်ရပ်များနှင့်စပ်လျဉ်း၍ စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းနှင့် တရားစွဲဆိုခြင်းယန္တရားများအဖြစ် စစ်ဘက်ဆိုင်ရာ တရားရုံးများ သို့မဟုတ် ရဲတပ်ဖွဲ့ဆိုင်ရာ အထူးတရားရုံးများအား အသုံးပြုခြင်းမှတစ်ဆင့် အရေးယူခံရခြင်းမှကင်းလွတ်ခွင့်ကို ခံစားကြပါသည်။ ပြစ်မှုထင်ရှားစီရင်ခြင်းများ ရှားပါးပြီး ပြစ်ဒဏ်များမှာ လည်း ပိုမိုအားနည်းလေ့ရှိကာ မကြာခင်ဆိုသလို စီရင်သောလုပ်ရပ်များ၏ ပြင်းထန်မှုနှင့်ထိုက်တန်ခြင်း မရှိပါ။ ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများသည် ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားသောဒေသများ အထူးသဖြင့် ကချင် နှင့်ရခိုင်ပြည်နယ်များတွင် အဖြစ်အပျက်ဆိုးဖြစ်သောကြောင့် လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များအား အကာအကွယ်ပေးနေ သော အဆိုပါယန္တရားများသည် တာဝန်ခံမှုအပေါ် ကြီးမားသောအတားအဆီးဖြစ်စေပါသည်။

ဤဥပဒေနှင့် ဌာနဆိုင်ရာမူဘောင်ကြောင့် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများပါဝင်သော လုပ်ရပ်များအား စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းနှင့် တရားစွဲဆိုခြင်းအား မြန်မာနိုင်ငံ၏ ရာဇဝတ်မှုဆိုင်ရာတရားရေးစနစ်အတွင်း၌ ဆောင်ရွက်နိုင်ခြင်းမှာ ရှားပါးလှပါသည်။ ထိုသို့ဖြစ်ရမည့်အစား လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များနှင့် အထူးကိစ္စရပ်အတွက် ဖွဲ့စည်းထားသော အစိုးရကော်မတီများသည် အဆိုပါစုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများဆောင်ရွက်ခြင်းအတွက် တာဝန်ယူထားလေ့ရှိပြီး ထိုစုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများသည် ကျူးလွန်သူများအား အောင်မြင်စွာ တရားစွဲဆိုနိုင်သည် အထိ ရောက်ရှိသည်မှာ ရှားပါးပါသည်။ ဤမူဘောင်အတွင်း၌ နိုင်ငံတော်အနေဖြင့် စွပ်စွဲလာသော လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများကို ရွေးချယ်၍ စုံစမ်းစစ်ဆေးရန်အတွက် ထင်ရှားသည့် ခိုင်လုံသော အကြောင်းအရင်းမရှိပါ။

ဤအစီရင်ခံစာတွင်ပါဝင်သော အမှုကိစ္စရပ်အလိုက် လေ့လာမှုများ (Case Studies) တွင် ထင်ရှားသော ဖြစ်လေ့ဖြစ်ထရှိမှုကိုဖော်ပြနေပြီး ၎င်းမှာ ပြည်တွင်းနှင့်နိုင်ငံတကာမီဒီယာ၊ အရပ်ဘက်လူ့အဖွဲ့အစည်းနှင့် ကုလသမဂ္ဂ အဖွဲ့အစည်းများက အထူးအလေးထားအာရုံစိုက်ပါက စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများပြုလုပ်ရန် အမိန့်ပေးလေ့ရှိကြခြင်းဖြစ်ပါသည်။ ကိစ္စရပ်တစ်ခုတည်းကိုပင် တစ်ပြိုင်နက်ဖြစ်သော်လည်း သီးခြားစီဖြစ်သည့် စုံစမ်းစစ်ဆေး မှုများကို မကြာခဏတွေ့မြင်ရသည့်တိုင် အဆိုပါစုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများ၏ အပြန်အလှန်ဆက်စပ်မှုနှင့် ပတ်သက်၍ ရှင်းလင်းမှုမရှိပါ။

ဘာသာရေး အဖွဲ့အစည်းများ၊ အရပ်ဘက် လူ့အဖွဲ့အစည်းဆိုင်ရာ အုပ်စုများ၊ NGO များနှင့် ကုလသမဂ္ဂအဖွဲ့အစည်းများသည် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုဆိုင်ရာ စွပ်စွဲချက်များနှင့်စပ်လျဉ်း၍ အသေးစိတ်မှတ်တမ်း တစ်ခုကို ပြုစုခဲ့ကြပါသည်။ ကုလသမဂ္ဂ၏ လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ယန္တရားများမှတစ်ဆင့် တင်သွင်းသော အစီရင်ခံစာများအပါအဝင် အဆိုပါအစီရင်ခံစာများအား နိုင်ငံတော်က ပုံမှန် ပြန်လည်မေးခွန်းထုတ်ချေပလေ့ရှိပါသည်။ ထို့ကြောင့် အဆိုပါတွေ့ရှိမှုများစွာသည် နောင်တွင်ပြုလုပ်မည့်တရားစွဲဆိုမှုများအပေါ် ပံ့ပိုးမှုပေးနိုင်မည့်အလား အလာနှင့်ပတ်သက်၍ ရှင်းလင်းသော လက်တွေ့နှင့် အထောက်အထားဆိုင်ရာ တန်ဖိုးမရှိပါ။

ရည်ရွယ်ထားသည်ဖြစ်စေ၊ ဆက်စပ်ဖြစ်ပေါ်လာသည်ဖြစ်စေ ရလဒ်သည် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအား စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းအတွက် ညှိနှိုင်းဆောင်ရွက်မှုရော စနစ်ကျမှုပါ မရှိသည့် ချဉ်းကပ်မှုနည်းလမ်းဖြစ်ပြီး ထိုနည်းလမ်းသည် အချက်အလက်များအား ပေါ်ပေါက်စေခြင်းမရှိသလို ထိရောက်သောပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှု ရယူနိုင်သည့်နည်းလမ်း မပေးသည့်အပြင် ကျူးလွန်သူများအား အောင်မြင်စွာ တရားစွဲဆိုနိုင်စေခြင်းလည်းမရှိပါ။

မည်သူက စစ်တပ်နှင့် ရဲတပ်ဖွဲ့အား လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများကို စုံစမ်းစစ်ဆေးရန် အမိန့်ပေးသည်မှာလည်း မရှင်းလင်းပါ။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ ပြည်ထောင်စု၏ရှေ့နေချုပ်သည် အဓိကအခန်းကဏ္ဍမှ ပါဝင်သင့်သော်လည်း စစ်တပ်နှင့်ရဲတပ်ဖွဲ့ဆိုင်ရာတရားရုံးများသည် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာအမှုများကို စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းနှင့် တရားစွဲဆိုခြင်းတွင် ရှေ့နေချုပ်၏ ဥပဒေဆိုင်ရာအရာရှိများ၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာအား ကန့်သတ်ထားခြင်းနှင့် ကွဲပြားသောအတိုင်းအတာများဖြင့် အားနည်းစေခြင်း ရှိပုံပေါ်ပါသည်။ ယေဘုယျအားဖြင့် ပွင့်လင်းမြင်သာမှုမရှိခြင်းကို မြန်မာနိုင်ငံတွင် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများနှင့်စပ်လျဉ်း၍ နိုင်ငံတော်က ပြုလုပ်သည့် စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများ၏ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ၊ တွေ့ရှိမှုများနှင့် ရလဒ်များတွင် တွေ့ရှိရပါသည်။

ထို့ပြင် နိုင်ငံတော်အနေဖြင့် မူခင်းဆေးပညာဆိုင်ရာအထောက်အထားအား စစ်ဆေးနိုင်စွမ်းရှိပုံမပေါ်ပါ။ ထိုအချက်ကို ကချင်လူမျိုးကျောင်းဆရာမအမှုတွင် DNA အား ကိုင်တွယ်ခဲ့ပုံတွင် တွေ့ရှိနိုင်သလို ကိုပါကြီး၏ အလောင်းကို စစ်ဆေးရန်ပြန်ဖော်သော်လည်း စုံစမ်းစစ်ဆေးသူများ၏ ကောက်ချက်များအပေါ် အထောက်အကူမပြုခဲ့ခြင်းတွင်လည်း တွေ့ရှိနိုင်ပါသည်။ ရဲတပ်ဖွဲ့နှင့် စစ်တပ်သည် အခင်းဖြစ်ပွားရာနေရာ၊ အင်တာဗျူးများနှင့် အခြားလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများတွင် အခြေခံ စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းဆိုင်ရာ အခြေခံစည်းမျဉ်းများကိုပင် ကျင့်သုံးနိုင်စွမ်း သို့မဟုတ် ကျင့်သုံးလိုသောဆန္ဒကင်းမဲ့ပုံပေါ်ပါသည်။

မြန်မာနိုင်ငံတွင် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှု ကျူးလွန်ခံရသူများသည် ထိရောက်သော ပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုကို လက်လှမ်းမီခြင်းမရှိပါ။ ထိုနည်းတူဒုက္ခရောက်ကြရသည်မှာ အချို့သောကိစ္စရပ်များတွင် ၎င်းတို့နှင့် ၎င်းတို့၏ ကိုယ်စားလှယ်များသည် စွပ်စွဲထားသော လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများကို လူသိရှင်ကြား ထုတ်ဖော်ပြောကြားခြင်းကြောင့် တရားစွဲဆိုခံခဲ့ကြရပါသည်။ ထိုအချက်သည် တရားမျှတမှုရရှိနိုင်သည့်နည်းလမ်းပေးရန် ဆက်လက် ပျက်ကွက်နေသော တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့အပေါ် နှိပ်ကတည်းက အများပြည်သူက အလွန်အမင်း အယုံအကြည်နည်းပါးနေခြင်းကို ပိုမိုဆိုးရွားစေပါသည်။ အမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်ကဲ့သို့သော အခြားယန္တရားများနှင့် အထူးကိစ္စရပ်များအတွက် သမ္မတ၏ အမိန့်ကြော်ငြာစာဖြင့် စေခိုင်းသော စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများကလည်း ကျူးလွန်ခံရသူအတွက် ထိရောက်သောပြန်လည်ကုစားမှုများ သို့မဟုတ် ပြန်လည် ပြင်ဆင်ပေးမှုပေးရန် ပျက်ကွက်ပါသည်။

အုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့နှင့် စစ်တပ်နှစ်ရပ်လုံးသည် တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့အပေါ် အရေးပါသော လွှမ်းမိုးမှုဆက်လက်၍ ရှိနေပါသည်။ နိုင်ငံရေးအရဝင်ရောက်စွက်ဖက်ခြင်းသည် အထူးသဖြင့် နိုင်ငံရေးအရ ထိရလွယ်သော အမှုများနှင့် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများနှင့်ပတ်သက်၍ အလွန်အမင်းလူသိရှင်ကြားဖြစ်နေသော စွပ်စွဲမှု များ ရှိနေသည့်အခါတွင် အဖြစ်များပါသည်။ ဥပဒေဆိုင်ရာအရာရှိများသည် စစ်တပ်၏ အကျိုးစီးပွားများ သို့မဟုတ် အချို့သောအကျိုးစီးပွားများအား စိန်ခေါ်နေသော အမှုများကို တရားစွဲဆိုသည်မှာ ရှိခဲ့လျှင် တောင်မှ ရှားရှားပါးပါးဖြစ်ပါသည်။ တရားရုံးများသည် နိုင်ငံတော်၏ လုံခြုံရေးအရာရှိများမှ ဆောင်ရွက်ခဲ့ သည့် လုပ်ရပ်များကို ပြန်လည်စစ်ဆေးသည်မှာ မရှိသလောက်ဖြစ်ပါသည်။ တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့၏ လွတ်လပ် မှုနှင့် တာဝန်ခံမှုမရှိခြင်း၊ လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များ၏ အဖွဲ့ဝင်များအတွက် အထူးဥပဒေပြဋ္ဌာန်းချက်များ သို့မဟုတ် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများအပြင် အစိုးရဘက်မှ အထူးကိစ္စရပ်အတွက်သတ်မှတ်ထားသော ပွင့်လင်းမြင်သာမှု မရှိသည့် စုံစမ်းစစ်ဆေးရေးနည်းလမ်းသည် ဆိုးရွားသည့်လူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်မှုများ အပေါ် နိုင်ငံတော်က တာဝန်ခံမှုမရှိခြင်းကို ခွင့်ပြုပေးနေသလို၊ ထိုကဲ့သို့သော ချိုးဖောက်မှုများ ကိုဆက်လက်၍လည်း ဖြစ်ပေါ်စေပါသည်။ ထို့အပြင် ထိုသို့တာဝန်ခံမှုမရှိခြင်းကြောင့် ကျူးလွန်ခံရသူများ သည် တရားမျှတမှုရှာဖွေခြင်းအတွက် ပြန်လည်ပြစ်ဒဏ်ပေးခြင်းခံရပြီး ကျူးလွန်သူများက ယေဘုယျအား ဖြင့် အရေးယူခံရခြင်းမှကင်းလွတ်မှုကို ခံစားကြရပါသည်။

၁ နိုင်ငံအတွင်း ယေဘုယျလူ့အခွင့်အရေးအခြေအနေ

၁.၁ နောက်ခံအကြောင်းအရာ

၁၉၆၂ခုနှစ်မှ ၂၀၁၁ခုနှစ်အထိ နိုင်ငံတော် တပ်မတော်အကြီးအကဲ၏ တင်းကြပ်သောအမိန့်အောက်တွင် အဆက်ဆက် အုပ်ချုပ်လာခဲ့သော စစ်အစိုးရအဖွဲ့များသည် မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဆိုးရွားသော လူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်မှုများနှင့် ရာဇဝတ်မှုများကို ကျူးလွန်ခဲ့သည်ကို နိုင်ငံတကာ ဥပဒေရှုထောင့်အရတွေ့ရပါသည်။ အရေးပါသော စီးပွားရေးနှင့်နိုင်ငံရေးပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုများကို ဦးတည်ဆောင်ရွက်ခဲ့သည့် တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းအရပ်သား အစိုးရအဖွဲ့သို့ အုပ်ချုပ်ရေးအာဏာကို ၂၀၁၁ခုနှစ် တွင် လွှဲပြောင်းပေးခဲ့ပါသည်။ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ နိုဝင်ဘာလ ရွေးကောက်ပွဲများတွင် အလွန်များသော မဲအများစုရရှိပြီးနောက် အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ် (NLD) က ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ မတ်လတွင် အာဏာရလာခဲ့ပါသည်။

NLD ဦးဆောင်သောအစိုးရအဖွဲ့သည် ၁၉၆၂ခုနှစ်တွင် စစ်တပ်အာဏာသိမ်းခဲ့ပြီးနောက် မြန်မာနိုင်ငံ၏ ပထမ ဦးဆုံး ဒီမိုကရေစီနည်းလမ်းအရ ရွေးကောက်တင်မြှောက်ထားသည့် အရပ်သားဦးဆောင်သော အစိုးရအဖွဲ့ ဖြစ်လာခဲ့ပါသည်။ NLD သည် မြန်မာနိုင်ငံတွင် တရားဥပဒေစိုးမိုးရေးတည်ဆောက်ခြင်းကို ဦးစားပေးရန် ကတိကဝတ်ပြုခဲ့ပါသည်။ သို့သော် မြန်မာနိုင်ငံ၏ တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့အား အကွက်ကျကျ အားနည်းစေခဲ့ပြီး ၎င်း၏ ဥပဒေစနစ်၏ လွတ်လပ်မှုကိုလည်း ထိခိုက်စေခဲ့သော ဆယ်စုနှစ်ပေါင်းများစွာ အာဏာရှင်ဆန်သော စစ်အုပ်ချုပ်မှုကြောင့် NLD အနေဖြင့် နှစ်ပေါင်းများစွာတည်ရှိလာခဲ့သောစိန်ခေါ်မှုများကို ရင်ဆိုင်ရပါသည်။ တရားမျှတမှုမရှိသော၊ ခွဲခြားဆက်ဆံသော ဥပဒေများအပြင် အားရစရာမကောင်းသော တရားရုံးဆုံးဖြတ်ချက်များကြောင့် ပြည်သူအများစုသည် တရားရုံးများထံတိုင်ကြားရန်နှင့် ထိရောက်သော ကုစားမှုများရရှိနိုင်ရေးတို့ကို လက်လှမ်းမီရန် အတားအဆီးဖြစ်စေပါသည်။ တရားသူကြီးများအပေါ် နိုင်ငံရေးအရနှင့်စစ်တပ်၏ လွှမ်းမိုးမှုသည် တရားဥပဒေစိုးမိုးမှု အပေါ် အဓိကအဟန့်အတားတစ်ရပ်ဖြစ်နေပြီး အုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့၊ စစ်တပ်နှင့် လုံခြုံရေးအဖွဲ့များသည် တရား စီရင်ရေးအဖွဲ့အပေါ် မလျော်ကန်သောလွှမ်းမိုးမှု ဆက်လက်ထိန်းသိမ်းထားပါသည်။

ရဲတပ်ဖွဲ့နှင့် စစ်တပ်အပါအဝင် မြန်မာနိုင်ငံရှိ လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များသည် အထူးသဖြင့်တိုင်းရင်းသားလူနည်းစု များအပေါ် ကျူးလွန်ခြင်းအပါအဝင် မြန်မာနိုင်ငံရှိ ပြည်သူများ၏ အခွင့်အရေးများအား နှစ်ပေါင်းများစွာ ချိုး ဖောက်လာခဲ့ကြောင်း တိကျစွာ မှတ်တမ်းတင်ထားသည့် သမိုင်းကြောင်းရှိပါသည်။ တပ်မတော်သည် တရား စီရင်ရေးအဖွဲ့အပါအဝင် တိုင်းပြည်၏ ကဏ္ဍပေါင်းစုံတွင် မလျော်ကန်သော လွှမ်းမိုးမှုကို ကျင့်သုံးပါသည်။ ဥပဒေအရနှင့် လက်တွေ့အခြေအနေများအရ လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များသည် လွတ်လပ်ပြီး ဘက်လိုက်မှုကင်းမဲ့ သော စုံစမ်းစစ် ဆေးမှုများကို တားဆီးပိတ်ပင်ခဲ့ပြီး၊ ထိုကဲ့သို့သောတားဆီးပိတ်ပင်နိုင်စွမ်းလည်း ဆက်လက် ရှိနေကာ လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများနှင့်စပ်လျဉ်း၍ အရေးယူခံရခြင်းမှကင်းလွတ်ခွင့် ပေးနေပါသည်။¹

¹ ICJ က ရေးသားသော “လွှတ်တော်နှင့် အစိုးရအသစ်အတွက် အကောင်အထည်ဖော်နိုင်သောလုပ်ငန်းစီမံကိန်းများ (Implementable Action Plans to the New Parliament and Government)” ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ မေလ၊ <https://www.>

နိုင်ငံတကာဥပဒေအရ ရာဇဝတ်မှုမြောက်သော လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများနှင့် စပ်လျဉ်း၍ပင်လျှင် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်ခံရသူ များနှင့် ချိုးဖောက်မှုမှ ပြန်လည်လွတ်မြောက်လာသူများ (survivors)အတွက် ဥပဒေအရ ထိရောက်သော တရားသဖြင့် ပြန်ဖြစ်စေမှု ရရှိခြင်း မရှိသေးပါ။

အကူးအပြောင်းကာလတရားမျှတမှု(Transitional Justice)နှင့် ပတ်သက်သောဆွေးနွေးပြောဆိုမှုများသည် ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်၊ မြေယာဆိုင်ရာပြုပြင်ပြောင်းလဲမှု၊ စီးပွားရေးဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှုနှင့် ပုဂ္ဂိုလ်ပေါင်းစုံကအဆိုပြုသော ဥပဒေပြုရေး ဆိုင်ရာ ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုများစွာလောက် ဦးစားပေးခြင်းမခံရတော့ပါ။ NLD အစိုးရနှင့် အင်အားကြီးမားသည့်စစ်တပ်အကြားတွင် နိုင်ငံတော်၏ အုပ်ချုပ်မှုဆိုင်ရာ ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံများဖြစ်သည့် ပြောင်းလဲနေသောအုပ်ချုပ်မှုစနစ်များ (Governance Systems)ကိုထိန်းချုပ်နိုင်ရေး နှင့်စပ်လျဉ်းပြီး အခြေအနေတင်းမာသော ဟန်ချက်တစ်ခုရှိနေသည့်အပြင်၊ အာဏာအရဆက်စပ်မှုများ (Power Relationships) အမြဲတစေ ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှုများရှိနေပါ သည်။ ကြီးမားသော ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုများ ရှိသည့်တိုင် စစ်တပ်သည် တိုင်းပြည်တွင် အာဏာအရှိဆုံး အဖွဲ့အစည်းတစ်ရပ်အဖြစ်ဆက်လက်တည်ရှိနေကာ အရပ်သားအစိုးရ၏ ထိန်းချုပ်မှုပြင်ပတွင် အများအားဖြင့် ကျရောက် နေပါသည်။ စစ်တပ်နှင့် ပူးတွဲအုပ်ချုပ်ခြင်းနှင့်ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ခြင်းတို့သည် NLDအတွက် အဓိကစိန်ခေါ်မှု တစ်ရပ် ဖြစ်နေပါသည်။²

၁.၂ လက်ရှိလူ့အခွင့်အရေးအခြေအနေ

ကြီးမားသော ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုများ ရှိသည့်တိုင် လူ့အခွင့်အရေး မတရားပြုကျင့်မှုနှင့် ချိုးဖောက်မှုများသည် မြန်မာတစ်နိုင်ငံလုံး အထူးသဖြင့် ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားသောဒေသများတွင် ဆက်လက်ဖြစ်ပွားနေဆဲဖြစ်ပါသည်။ အစိုးရသည် ငြိမ်းချမ်းစွာစုဝေးခွင့်အပေါ် ဆက်လက်၍ အနှောင့်အယှက် ပေးနေဆဲဖြစ်ပါသည်။ လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ခွင့်ကိုကန့်သတ်တားမြစ်ရန် ဥပဒေအားအသုံးပြုခြင်းသည် NLD ဦးဆောင်သော အစိုးရလက်ထက် တွင် ပို၍များလာပါသည်။ ရှေ့နေများသည် အထူးသဖြင့် နိုင်ငံရေးအရ ထိရလွယ်သောကိစ္စရပ်များတွင် ပါဝင်ပါက နှောင့်ယှက်မှုများ ရင်ဆိုင်ကြုံတွေ့ကြရပါသည်။

လက်ရှိတွင် ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်အား တရားဝင် လုပ်ဆောင်နေသော်လည်း စစ်တပ်နှင့် တိုင်းရင်းသား လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့များအကြား တိုက်ပွဲဖြစ်ပွားမှုများသည် ကချင်ပြည်နယ်၊ ရှမ်းပြည်နယ်မြောက်ပိုင်း၊ ကရင် ပြည်နယ်နှင့်ရခိုင်ပြည်နယ်တို့တွင်ပိုမိုပြင်းထန်လာခဲ့ပါသည်။ စစ်တပ်၏ဆက်လက်တိုက်ခိုက်မှုများကြောင့် အမြောက်အများရွှေ့ပြောင်းမှုများဖြစ်ပေါ်စေခဲ့ပြီး ကချင်ပြည်နယ်နှင့် ရှမ်းပြည်နယ်တို့တွင် လက်ရှိအချိန်၌ နေရပ်စွန့်ခွာတိမ်းရှောင်သူပေါင်း အယောက် ၉၆၀၀၀ အထိ ရှိပါသည်။³ ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားနေသော အဖွဲ့များက ပြည်သူများအပေါ် ဥပဒေချိုးဖောက်သတ်ဖြတ်မှုများ၊ အတင်းအဓမ္မခိုင်းစေခြင်း၊ တရားမဝင်ထိန်းသိမ်းချုပ် နှောင်ထားခြင်း၊ ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်ခြင်းနှင့် နေအိမ်များဖျက်ဆီးခြင်းတို့အပါအဝင် လူ့အခွင့်အရေးမတရားပြု ကျင့်မှုများကျူးလွန်ကြောင်း စွပ်စွဲထားမှုများ အနံ့အပြားရှိနေပါသည်။⁴

ရခိုင်ပြည်နယ်မြောက်ပိုင်းတွင် နယ်ခြားစောင့်တပ်များအပေါ် ကျူးလွန်သည့် အကြမ်းဖက်တိုက်ခိုက်မှုများ ကြောင့် လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များက 'Counter-Insurgency Clearance Operations' ခေါ် နယ်မြေရှင်းလင်းရေး လုပ်ငန်းများကို ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့်ဆောင်ရွက်ခဲ့ရပါသည်။ အဆိုပါနယ်မြေရှင်းလင်းရေးလုပ်ငန်းများ ဆောင် ရွက်ခြင်းနှင့်အတူ သတ်ဖြတ်မှုများ၊ အဓမ္မကျင့်မှုများ၊ ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်မှုများ၊ အကြောင်းမဲ့ဖမ်းဆီးခြင်း များနှင့် နေအိမ်များအနံ့အပြားဖျက်ဆီးခြင်းတို့အကြောင်း သတင်းပေးပို့မှုများ အဆက်မပြတ် ပေါ်ထွက်လာ

icj.org/wp-content/uploads/2016/06/Myanmar-Recommendation-to-NLD-Gvt-Advocacy-Analysis-Brief-2016-ENG.pdf တွင် ဖတ်ရှုနိုင်သည်။

² နိုင်ငံတကာပဋိပက္ခများလေ့လာစောင့်ကြည့်ရေးအဖွဲ့ (International Crisis Group) က ရေးသားသော "မြန်မာနိုင်ငံ၏ အစိုးရသစ် - အသားကျ နေပြီလား (Myanmar's New Government: Finding Its Feet?)" ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဇူလိုင်လ၊ ၂၉ ရက်၊ စာမျက်နှာ ၇။

³ လူသားခြင်းစာနာထောက်ထားမှုဆိုင်ရာအရေးကိစ္စများညှိနှိုင်းဆောင်ရွက်ရေး ကုလသမဂ္ဂရုံး (UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs - OCHA)က ရေးသားသည့် မြန်မာနိုင်ငံ - ကချင်နှင့်မြောက်ပိုင်းရှမ်းပြည်နယ် တို့ရှိ IDP စခန်းများ (Myanmar: IDP Sites in Kachin and northern Shan States)၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဇူလိုင်လ။

⁴ မြန်မာနိုင်ငံရှိလူ့အခွင့်အရေးအခြေအနေဆိုင်ရာအထူးကိုယ်စားလှယ် မစ္စယ်နီဟီးလီ၏ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ မတ်လ၊ ၁၃ရက်နေ့ ထုတ်ပြန်ချက်အား http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=21355&Lang_ID=E တွင် ဖတ်ရှုပါ။

ပါသည်။⁵ အစိုးရအနေဖြင့် အဆိုပါစွပ်စွဲမှုများကိုစုံစမ်းစစ်ဆေးရန်ကော်မတီပေါင်းစုံဖွဲ့စည်းခဲ့သော်လည်း ယနေ့အချိန်ထိ အဆိုပါစုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများသည် အသေးစိတ်ကျခြင်း၊ လွတ်လပ်မှုရှိခြင်း သို့မဟုတ် ဘက်လိုက်မှုကင်းမဲ့ခြင်း မရှိသေးသောကြောင့် အပြည့်အဝတာဝန်ခံရန် ပျက်ကွက်နေဆဲ ဖြစ်ပါသည်။⁶

လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာအကြမ်းဖက်မှု အထူးသဖြင့် လက်နက်ကိုင်ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားသော အခြေအနေများတွင် ဖြစ်ပွားသည့် လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာအကြမ်းဖက်မှုမှ ပြန်လည်လွတ်မြောက်လာသူများအတွက် တရားမျှတမှုရရှိရန် ခက်ခဲနေဆဲ ဖြစ်ပါသည်။ စစ်တပ်က ကျူးလွန်သောလိင်ပိုင်းဆိုင်ရာအကြမ်းဖက်မှုနှင့် အတိုင်းအတာတစ်ခုအထိ တိုင်းရင်း သားလက်နက်ကိုင်တပ်ဖွဲ့များက ကျူးလွန်သော လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာ အကြမ်းဖက်မှုနှင့်ပတ်သက်၍ မကြာခင် တိုင်ကြားမှုများရှိနေသော်လည်း အာဏာပိုင်များသည် တိုင်ကြားမှုနှင့် တာဝန်ခံမှုကို အထောက်အကူဖြစ်စေမည့် တိုင်ကြားမှုလက်ခံဖြေရှင်းပေးခြင်းနည်းလမ်းများ သတ်မှတ်ကျင့်သုံးခြင်းမရှိသေးဘဲ အများပြည်သူထံ အသိပေးထားသည့် တရားစွဲဆိုမှုများမှာ ရှားပါးလှပါသည်။⁷

လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ခွင့်ကို ကန့်သတ်ထားခြင်းဖြစ်သည့် ခေတ်နောက်ကျနေသော ဥပဒေများအား ဆက်လက်အသုံးပြု၍ သတင်းထောက်များ၊ လူ့အခွင့်အရေးကာကွယ်စောင့်ရှောက်သူများနှင့် အရပ်ဘက်လူ့အဖွဲ့အစည်းဆိုင်ရာအဖွဲ့ဝင်များ⁸ အား ခြိမ်းခြောက်ခြင်းနှင့် ပြစ်ဒဏ်ပေးခြင်းတို့ကို ဆက်လက်လုပ်ဆောင်နေကြပြီး ပုံမှန်အားဖြင့် ဤကဲ့သို့သောကိစ္စရပ်များသည် ၎င်းတို့က နိုင်ငံရေးအရထိခိုက်လွယ်သော ကိစ္စရပ်များ သို့မဟုတ် အင်အားကြီးမားသောမဲဆန္ဒနယ်များ၏ အကျိုး စီးပွားပါဝင်နေသော ကိစ္စရပ်များ အကြောင်းပြောဆိုသောအခါတွင် ဖြစ်လေ့ဖြစ်ထရှိပါသည်။ သတင်းထောက် များ၊ လူ့အခွင့်အရေး ကာကွယ်စောင့်ရှောက်သူများ၊ မြေယာအခွင့်အရေးဆိုင်ရာတက်ကြွလှုပ်ရှားသူများ၊ ကျောင်းသားများ၊ နိုင်ငံရေးသမား များနှင့် လူမှုကွန်ရက် အသုံးပြုသူများ၏ ငြိမ်းချမ်းစွာထုတ်ဖော်မှုသည် အစိုးရ၊ စစ်တပ် သို့မဟုတ် နိုင်ငံတော်၏ အရေးကြီးသော ပုဂ္ဂလိကစီးပွားရေးဆိုင်ရာ အကျိုးစီးပွားများအား ဝေဖန်သည်ဟု ယူဆရသောအခါ ၎င်းတို့အပေါ် ရာဇဝတ်မှုမြောက်သော အသရေဖျက်မှုကျူးလွန်ခြင်းအတွက် တရားစွဲဆိုမှုများ၏ အရေအတွက်သည် တိုးမြင့်လာခဲ့ပါသည်။⁹

အသုံးများသော ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းချက်များထဲမှ တစ်ခုမှာ ၂၀၁၃ခုနှစ် ဆက်သွယ်ရေးဥပဒေ၏ ပုဒ်မ ၆၆(ဃ)ဖြစ်ပြီး အဆိုပါပုဒ်မအရ အင်တာနက်ပေါ်တွင် အသရေ ဖျက်ခြင်းအတွက် ထောင်ဒဏ် သုံးနှစ်အထိ ပြစ်ဒဏ်ချမှတ်နိုင်သည်ဟု တရားရုံးများက တသတ်မတ်တည်း ဆုံးဖြတ်ကြပါသည်။ အဆိုပါဥပဒေအရ တရားစွဲဆိုခံရသူများသည် အာမခံပေးခွင့်မရှိသလို အသရေဖျက်ခံရ သူကိုယ်စား ပြင်ပပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးဦးက တရားစွဲဆိုနိုင်ပြီး တရားစွဲဆိုခံရသူများစွာသည် ရုံးတင်စစ်ဆေးခြင်း မတိုင်မီ လပေါင်းများစွာ ဖမ်းဆီးထိန်းသိမ်းခံကြရပါသည်။¹⁰ [မှတ်ချက်။ ။ ဤအစီရင်ခံစာ ရေးသားပြုစုပြီးနောက်ပိုင်းမှ ဥပဒေပါပြဋ္ဌာန်း

⁵ OHCHR က ရေးသားသော 'ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်နိုင်ငံ - ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ အောက်တိုဘာလ၊ ၉ ရက်နေ့ကတည်းက မြန်မာနိုင်ငံမှ ထွက်ပြေးလွတ်မြောက်လာသော ရိုဟင်ဂျာနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှုများအကြောင်း OHCHR ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်မစ်ရှင်၏ အစီရင်ခံစာ (Report of OHCHR mission to Bangladesh: Interviews with Rohingya fleeing from Myanmar since 9 October 2016)' ၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဖေဖော်ဝါရီလ၊ ၃ရက်နေ့။

⁶ အထက်ပါမှတ်ချက် ၄တွင် ဖော်ပြထားသော မစ္စယန်ဟီးလီ၏ ထုတ်ပြန်ချက်။

⁷ လူ့အခွင့်အရေးစောင့်ကြည့်လေ့လာရေးအဖွဲ့ (Human Rights Watch) က ရေးသားသည့် "ကမ္ဘာတစ်ဝှမ်းအစီရင်ခံစာ - ၂၀၁၆ခုနှစ် မြန်မာနိုင်ငံမှ အဖြစ်အပျက်များ (World Report: Burma Events of 2016)" ၊ <https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/burma#c667ea> တွင် ဖတ်ရှုနိုင်သည်။

⁸ ကုလသမဂ္ဂ ပညာရေး၊ သိပ္ပံနှင့် ယဉ်ကျေးမှုအဖွဲ့အစည်းနှင့် နိုင်ငံတကာမီဒီယာပံ့ပိုးမှု (UN Educational, Scientific and Cultural Organization and International Media Support) က ရေးသားသည့် မြန်မာနိုင်ငံ၏ မီဒီယာဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှုအပေါ် ဆန်းစစ်ခြင်း (Assessment of Media Development in Myanmar)၊ (ဘန်ကောက်နှင့် ကိုပန်ဟေဂန်၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်)၊ <https://www.mediasupport.org/wp-content/uploads/2016/06/Myanmar-MDI-report-June-2016.pdf> တွင် ဖတ်ရှုနိုင်သည်။

⁹ မြန်မာနိုင်ငံ၏ လူ့အခွင့်အရေးအခြေအနေဆိုင်ရာ အထူးကိုယ်စားလှယ်၏ အစီရင်ခံစာ၊ UN Doc A/HRC/34/67 (2016)၊ ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကောင်စီ ဆုံးဖြတ်ချက် ၃၄/၂၂ (၂၀၁၇)။

¹⁰ ထွန်းထွန်း ရေးသားသည့် "ပုဒ်မ ၆၆(ဃ)ဖြင့် အကျဉ်းချုပ်ရသူအရေအတွက် NLD အစိုးရလက်ထက်တွင် ရှစ်ယောက် အထိဖြစ်လာ (Number Jailed Under Article 66(d) Rises to Eight Since NLD Govt)"၊ ဧရာဝတီ ၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဧပြီလ၊ ၈ရက်နေ့၊ မှတ်ချက်။ ။ ဤအစီရင်ခံစာမူကြမ်းကိုရေးသားခဲ့ပြီးနောက် ဤဥပဒေတွင် အာမခံခွင့်ပြုကြောင်းကို ဩဂုတ်လ ၂၀၁၇တွင် ပြင်ဆင်ခဲ့ပါသည်။

ချက်အချို့ကို ပြန်လည်ပြင်ဆင်ခဲ့ပါသည်။ ပြင်ဆင်ချက်အရ အာမခံကို ခွင့်ပြုခဲ့ပြီး၊ ပြစ်ဒဏ်များကို လျော့ချခဲ့သော်လည်း၊ ကျူးလွန်သူကို ပြစ်မှုအရ အရေးယူမှု ဆက်လက်ကျင့်သုံးလျက်ရှိပါသည်။]

၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဧပြီလတွင် NLD အာဏာရရှိလာပြီး ကတည်းက ဤပုဒ်မအရ တိုင်ကြားထားသော အမှုပေါင်း ၆၀ ရှိပြီး များသောအားဖြင့် အစိုးရနှင့် စစ်တပ်ကို ဝေဖန်သော လူမှုကွန်ရက်အသုံးပြုသူများအပေါ် တရားစွဲဆိုရန် ထိုပုဒ်မကို အသုံးပြုကြပါသည်။¹¹

အစိုးရအာဏာပိုင်များကလည်း တရားမဝင်အသင်းအဖွဲ့များအက်ဥပဒေ (Unlawful Association Act)နှင့်ငြိမ်းချမ်းစွာစုဝေးခွင့်နှင့် ငြိမ်းချမ်းစွာစီတန်းလှည့်လည်ခွင့်ဆိုင်ရာဥပဒေ (Peaceful Assembly and Peaceful Procession Law) တို့ကို အသုံးပြု၍ လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ခွင့်၊ ငြိမ်းချမ်းစွာစုဝေးခွင့်နှင့် အသင်းအဖွဲ့ဖွဲ့စည်း ခွင့်ကို ကျင့်သုံးသည့် ပုဂ္ဂိုလ်များကို ဆက်လက်၍ မတရားသဖြင့် ဖမ်းဆီးထိန်းသိမ်းပါသည်။¹² ဥပမာအားဖြင့် ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ မေလတွင် အလုပ်ခွင်အခြေအနေနှင့်ပတ်သက်၍ ဆန္ဒပြရန် စစ်ကိုင်းမှ နေပြည်တော်သို့ချီတက် လမ်းလျှောက်သော စက်ရုံအလုပ်သမားပေါင်း အယောက် ၇၀ ကျော်ကို ရဲတပ်ဖွဲ့က ဖမ်းဆီးခဲ့ပါသည်။ ၎င်းတို့ ထဲမှ ငါးဆယ့်တစ်ယောက်အား ရာဇသတ်ကြီးအရ တရားမဝင်စုဝေးခြင်း၊ ဆူပူလှုပ်ရှားခြင်းနှင့် အများပြည်သူ အား အထိတ်တလန့်ဖြစ်စေသောဖော်ပြချက်များပြုလုပ်ခြင်းအမှုများဖြင့် ဖမ်းဆီးခဲ့ပါသည်။¹³ ရန်ကုန်မြို့၌ ဘာသာပေါင်းစုံငြိမ်းချမ်းရေးအတွက် စီတန်းလမ်းလျှောက်မှုအား ဦးဆောင်သော ကျောင်းသားခေါင်းဆောင်များ၊ စစ်ကိုင်းတိုင်း၊ လက်ပံတောင်း ကြေးနီတောင်စီမံကိန်းအပေါ် ဆန္ဒပြသူများနှင့် စက်ရုံပိုင်ရှင်များအား ဆန္ဒပြရန် နေပြည် တော်သို့ချီတက်လမ်းလျှောက်သော အလုပ်သမားရေးရာတက်ကြွလှုပ်ရှားသူ ၇၆ယောက်အပါအဝင် နိုင်ငံရေး တက်ကြွလှုပ်ရှားသူ အယောက် ၉၀ကို ၂၀၁၆ခုနှစ်တွင် ရဲတပ်ဖွဲ့က ဖမ်းဆီးခဲ့ပါသည်။ အလုပ်သမား တက်ကြွ လှုပ်ရှားသူ ငါးဆယ့်တစ်ဦးအား တရားမဝင်စုဝေးခြင်း၊ ဆူပူလှုပ်ရှားခြင်းနှင့် အများပြည်သူတည်ငြိမ်မှုကို ပျက်ပြားစေခြင်း အမှုများဖြင့် ဖမ်းဆီးအရေးယူ ခဲ့ပါသည်။¹⁴ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ မေလတွင် ကျောင်းသားတက်ကြွ လှုပ်ရှားသူ များစွာကို မန္တလေး၌ အစိုးရပညာရေးရုံးခန်းပြင်ပတွင် စုဝေးဆန္ဒပြမှုကြောင့် ထောင်ဒဏ် လေးလ ချမှတ်ခဲ့ပြီး ငြိမ်းချမ်းစွာစုဝေးခြင်းဥပဒေ ပုဒ်မ ၁၉ အား ချိုးဖောက်ခြင်းအတွက် သုံးလနှင့် တရားရုံးအား မထီမဲ့မြင်ပြုမှုအတွက် ထပ်ဆောင်းရက် ၃၀ ချမှတ်ခဲ့ပါသည်။¹⁵

အချို့သောရှေ့နေများ အထူးသဖြင့် နိုင်ငံရေးအရထိခိုက်လွယ်သောကိစ္စရပ်များတွင် ပါဝင်သူများသည် ခြောက်လှန့်ခံရခြင်းနှင့် ဥပဒေအရအရေးယူခံရခြင်းများအပါအဝင် ခြိမ်းခြောက်မှုများနှင့် တုံ့ပြန်ကလွဲစားချေမှုများကို ဆက်လက်၍ ရင်ဆိုင်နေရဆဲဖြစ်ပါသည်။ ဥပမာအားဖြင့် ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ စက်တင်ဘာလတွင် လက်ပံတန်းမြို့နယ်မှ ဆန္ဒပြသူကျောင်းသူများအား ကိုယ်စားပြုခုံပေးသော ရှေ့နေ ဒေါ်ခင်ခင်ကျော်သည် တရားခွင့်များတွင် ပြည်သူ့ဝန်ထမ်းတစ်ဦးအား ရည်ရွယ်ချက်ရှိရှိ ဖော်ကားခြင်း သို့မဟုတ် ကြားဖြတ်ပြောဆိုခြင်းတို့အတွက် ရာဇသတ်ကြီးပုဒ်မ ၂၂၈ ဖြင့် အရေးယူခံခဲ့ပါသည်။ လက်ပံတန်း၌ ငြိမ်းချမ်းစွာဆန္ဒပြမှုများကို အကြမ်းဖက်ဖြိုခွဲခြင်းအတွက် တာဝန်ရှိသည့် အဆင့်မြင့်ရဲအရာရှိများအား တာဝန်ခံစေရန် ဒေါ်ခင်ခင်ကျော်သည်ဥပဒေအရအဆိုတင်သွင်းခဲ့ပြီးနောက် ရုံးထိုင်တရားသူကြီးက သူမအပေါ် ထိုပုဒ်မဖြင့်အရေးယူခဲ့ခြင်းဖြစ်ပါသည်။¹⁶

¹¹ အာဏာရေးသားသည် "လွတ်လပ်စွာပြောဆိုခွင့်နှင့်ပတ်သက်၍ တိုးတက်မှုမရှိခြင်းအတွက် NLD ဝေဖန်ခံရ (NLD hammered for lack of progress on freedom of expression)" ၊ DVB ၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ မေလ၊ ၂၆ရက်နေ့။

¹² ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကောင်စီ ဆုံးဖြတ်ချက် ၃၄/၂၂ (၂၀၁၇)။

¹³ ရာဇသတ်ကြီး ပုဒ်မ ၁၄၃၊ ၁၄၇နှင့် ၅၀၅(ခ)။ လူ့အခွင့်အရေးစောင့်ကြည့်လေ့လာရေးအဖွဲ့ (Human Rights Watch) ကရေးသားသည့် "မြန်မာနိုင်ငံရှိလူ့အခွင့်အရေးအခြေအနေအပေါ် လူ့အခွင့်အရေးကောင်စီက အားကောင်းသောဆုံးဖြတ်ချက်တစ်ရပ် ချမှတ်သင့်သည် (The Human Rights Council should adopt a strong resolution on the human rights situation in Myanmar)" ၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဖေဖော်ဝါရီလ၊ ၂၄ရက်နေ့။

¹⁴ အထက်ပါမှတ်ချက် ၇ ပါ လူ့အခွင့်အရေးစောင့်ကြည့်လေ့လာရေးအဖွဲ့ (Human Rights Watch) က ရေးသားသည့် "ကမ္ဘာတစ်ဝှမ်းအစီရင်ခံစာ - ၂၀၁၆ခုနှစ် မြန်မာနိုင်ငံ၏ အဖြစ်အပျက်များ (World Report: Burma Events of 2016)" ၊ အထက်ပါမှတ်ချက် ၉ ပါ မြန်မာနိုင်ငံ၏ လူ့အခွင့်အရေးအခြေအနေဆိုင်ရာ အထူးကိုယ်စားလှယ်၏ အစီရင်ခံစာ။

¹⁵ DVB က ရေးသားသည့် "မန္တလေးမှ တက်ကြွလှုပ်ရှားသူကျောင်းသားများ ပြစ်ဒဏ်ချမှတ်ခံရပြီး တရားရုံး၌ ဆန္ဒပြသီချင်းများ သီဆိုခဲ့ကြ (Mandalay student activists sentenced, sing protest songs in court)" ၊ ဒီမိုကရက်တစ်မြန်မာ့အသံ၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ မေလ၊ ၉ရက်နေ့။

¹⁶ အထက်ပါမှတ်ချက် ၉ ပါ မြန်မာနိုင်ငံ၏ လူ့အခွင့်အရေးအခြေအနေဆိုင်ရာ အထူးကိုယ်စားလှယ်၏ အစီရင်ခံစာ၊ Fortify Rights သတင်းထုတ်ပြန်ချက် "မြန်မာနိုင်ငံ - လူ့အခွင့်အရေးရှေ့နေ ခင်ခင်ကျော်အပေါ် စွဲဆိုထားသည့်

၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ထင်ရှားသောရှေ့နေ ဦးကိုနီ လုပ်ကြံခံရမှုသည် နိုင်ငံတော်၏ တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုအခြေအနေကို အထင်အရှား ပေါ်လွင်စေခဲ့ပါသည်။ လုပ်ကြံမှုကို ကျူးလွန်ခဲ့သည့် သေနတ်သမားအား ဖမ်းဆီးခဲ့သော်လည်း ထိုသို့လုပ်ကြံခြင်း၏ ရည်ရွယ်ချက်များနှင့် ပတ်သက်၍ မေးခွန်းများရှိနေဆဲဖြစ်ပါသည်။ တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုနှင့် တရားမျှတမှုအပေါ် အစိုးရ၏ ကတိကဝတ်ကို ဖော်ပြရန် အသေးစိတ်စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုတစ်ရပ် မဖြစ်မနေလိုအပ်နေပါသည်။¹⁷

၁.၃ နိုင်ငံတကာလူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ တာဝန်ဝတ္တရားများ

မြန်မာနိုင်ငံ၏ နိုင်ငံတကာလူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ တာဝန်ဝတ္တရားများသည် ကုလသမဂ္ဂပဋိညာဉ်စာချုပ် (UN Charter)၊ လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာသဘောတူစာချုပ်များ၊ ယေဘုယျနှင့် ဓလေ့ထုံးတမ်း နိုင်ငံတကာဥပဒေ တို့မှ ပေါ်ထွက်လာပါသည်။

မြန်မာနိုင်ငံသည် လူမျိုးသုန်းသတ်ဖြတ်မှုတားဆီးကာကွယ်ရေးနှင့်ပြစ်ဒဏ်ပေးရေးကွန်ဗင်းရှင်း(Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide)၊ အမျိုးသမီးများအပေါ် နည်းပေါင်းစုံဖြင့်ခွဲခြားဆက်ဆံမှုပုံစံအားလုံး ပပျောက်ရေးကွန်ဗင်းရှင်း (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women - CEDAW)၊ ကလေးသူငယ်အခွင့်အရေးများဆိုင်ရာ ကွန်ဗင်းရှင်း (Convention on the Rights of the Child - CRC) နှင့် လက်နက်ကိုင်ပဋိပက္ခတွင် ကလေးသူငယ် ပါဝင်မှု ဆိုင်ရာ CRC ၏ နောက်ဆက်တွဲစာချုပ်၊ ကလေးသူငယ်ရောင်းဝယ်မှု (Sale of Child)၊ ကလေးသူငယ်ပြည့်တန်ဆာလုပ်ခိုင်းမှု(Child Prostitution)နှင့် ကလေးညစ်ညမ်းစာပေ(Child Pornography)ဆိုင်ရာ CRC ၏ နောက်ဆက်တွဲစာချုပ်နှင့် မသန်စွမ်းသူများအခွင့်အရေးများဆိုင်ရာ ကွန်ဗင်းရှင်း (Convention on the Rights of Persons with Disabilities - CPRD)တို့ကို လက်မှတ်ရေးထိုးထားပြီး စီးပွားရေး၊ လူမှုရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုအခွင့်အရေးဆိုင်ရာ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ကွန်ဗင်းရှင်း(International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights - ICESCR)အား ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ အောက်တိုဘာလတွင် လက်မှတ်ရေးထိုးခဲ့ပါသည်။ မြန်မာ နိုင်ငံသည် ICCPR အား လက်မှတ်မရေးထိုးထားသော်လည်း NLD ဦးဆောင်သောအစိုးရက အဆိုပါ ကွန်ဗင်းရှင်းအား သဘောတူညီရန် စီစဉ်ထားကြောင်းနှင့် လက်မှတ်ရေးထိုးရန် ခြေလှမ်းများ လှမ်းနေပြီဖြစ် ကြောင်း သတင်းရရှိထားပါသည်။

အထက်ဖော်ပြပါ ICCPR အပြင် မြန်မာနိုင်ငံသည် အောက်ပါအဓိကသဘောတူစာချုပ်များကို လက်မှတ်ရေး ထိုးထားခြင်းမရှိသေးပါ။ ၎င်းတို့မှာ (ဆက်သွယ်ရေးလုပ်ထုံးလုပ်နည်းအကြောင်း) ICCPR ၏ ပထမ နောက် ဆက်တွဲစာချုပ် (First Optional Protocol to the ICCPR)၊ သေဒဏ်ပေးခြင်းအားပယ်ဖျက်ခြင်းအတွက် ရည်ရွယ်သော ICCPR ၏ ဒုတိယနောက်ဆက်တွဲစာချုပ် (Second Optional Protocol to the ICCPR)၊ လူ မျိုးရေးခွဲခြားမှုပုံစံအားလုံး ပပျောက်ရေးဆိုင်ရာအပြည်ပြည်ဆိုင်ရာကွန်ဗင်းရှင်း (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination)၊ ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်မှုနှင့် အခြားရက်စက် သော၊ လူမဆန်သော၊ သိက္ခာကျစေသော ဆက်ဆံမှုဆန့်ကျင်ရေး ကွန်ဗင်းရှင်း (Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman and Degrading Treatment) ၊ ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်မှု ဆန့်ကျင်ရေး ကွန်ဗင်းရှင်း၏ နောက်ဆက်တွဲစာချုပ် (Optional Protocol to the Convention Against Torture)၊ လူသားအားလုံးအား တိတ်တဆိတ်ဖမ်းဆီးခံရခြင်းမှ အကာအကွယ်ပေးရေး အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာကွန်ဗင်းရှင်း (International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance)၊ ရွှေ့ပြောင်းလုပ်သားများနှင့်၎င်းတို့၏ မိသားစုဝင်များ၏ အခွင့်အရေးများဆိုင်ရာ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ကွန်ဗင်းရှင်း(International Convention on the Rights of all Migrant Workers and Members of their Families)၊ (ဆက်သွယ်ရေးလုပ်ထုံးလုပ်နည်းအကြောင်း) CEDAW ၏ နောက်ဆက်တွဲစာချုပ် (Optional Protocol to the CEDAW)၊ (ဆက်သွယ်ရေးလုပ်ထုံးလုပ်နည်းအကြောင်း) CRPD ၏ နောက်ဆက်တွဲစာချုပ် (Optional Protocol to

အမှုများ ပယ်ဖျက်ပေးခဲ့ (Myanmar: Drop Charges against Human Rights Lawyer Khin Khin Kyaw)" ၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ အောက်တိုဘာလ၊ ၁၄ရက်နေ့။

¹⁷ ICJ က ရေးသားသည့် "ရှေ့နေဦးကိုနီအသတ်ခံရမှုအား လျင်မြန်စွာနှင့် ဖြောင့်မတ်စွာ မဖြစ်မနေ စုံစမ်းစစ်ဆေးရမည် (Killing of lawyer U Ko Ni must be promptly and impartially investigated)"၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလ၊ ၃၀ရက်နေ့၊ <https://www.icj.org/icj-statement-on-the-killing-of-lawyer-u-ko-ni/> တွင် ဖော်ပြနိုင်ပါသည်။

the CRPD)၊ (ဆက်သွယ်ရေးလုပ်ထုံးလုပ်နည်းအကြောင်း) CRC ၏ တတိယ နောက်ဆက်တွဲစာချုပ် (Third Optional Protocol to the CRC)နှင့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ရာဇဝတ်ခံရမှုဆိုင်ရာ ရောမသဘောတူစာချုပ် (Rome Statute of the International Criminal Court) တို့ ဖြစ်ကြပါ သည်။

၂ ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်သူများ၏ တာဝန်ခံမှု

၂.၁ တာဝန်ခံမှုဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာဥပဒေနှင့် စံနှုန်းများ

ဓလေ့ထုံးတမ်းဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာဥပဒေအရ နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံနှင့်သက်ဆိုင်သည်ဖြစ်စေ၊ သို့မဟုတ် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ နှင့်/သို့မဟုတ် ဒေသတွင်း လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာစာချုပ်စာတမ်းများ လက်မှတ်ရေးထိုးထားမှု အခြေအနေအရ သက်ဆိုင်သည်ဖြစ်စေ၊ လူ့အခွင့်အရေးများအားလုံးနှင့်ပတ်သက်၍ နိုင်ငံများသည် ရှောင်ကြဉ်ရမည့်တာဝန်ဝတ္တရားများနှင့် ဆောင်ရွက်ပေးရမည့်တာဝန်ဝတ္တရားများ နှစ်မျိုးလုံးရှိပါသည်။ အခွင့်အရေးများကို ဥပဒေနှင့်အညီ ရရှိခံစားခြင်းအပေါ် အနှောင့်အယှက်ပေးခြင်းမှ ရှောင်ကြဉ်ရမည့်တာဝန်ဝတ္တရားများ (ဥပမာ - လူသားအားလုံး၏ ပယ်ဖျက်မရသော အခွင့်အရေး (Non-Derogable Right) ကို လေးစားရန်နှင့် အသက်ရှင်သန်မှုအား အကြောင်းမဲ့ပိတ်ပင်ခြင်းမပြုရန်)နှင့် အခွင့်အရေးများအပေါ်အခြားသူများကနှောင့်ယှက်ခြင်းမှ ကာကွယ်ပေးရန် ဆောင်ရွက်ပေးရမည့် တာဝန်ဝတ္တရားများ (ဥပမာ - နိုင်ငံ၏ စီရင်ပိုင်ခွင့်နယ်မြေအတွင်း ပြည်သူအားလုံးအသက်ရှင်သန်ခွင့်ကို ရရှိခံစားနိုင်ရေးအတွက် အာမခံပေးနိုင်ရန် ဥပဒေပြုရေး၊ အုပ်ချုပ်ရေး၊ တရားစီရင်ရေး၊ ပညာပေးရေးနှင့် အခြားအစီအမံများ ထားရှိဆောင်ရွက်ရန်)ဖြစ်ပါသည်။ အကာအကွယ်ပေးရမည့် ဒုတိယအမျိုးအစား တာဝန်ဝတ္တရားတွင် ကျူးလွန်သူများကို တာဝန်ခံမှုရှိစေရန်အလို့ငှာ (ညှဉ်းပန်း နှိပ် စက်မှုနှင့် ဖိနှိပ်ဆက်ဆံမှု၊ ဥပဒေမဲ့သတ်ဖြတ်မှုများ၊ တိတ်တဆိတ်ဖမ်းဆီးခြင်းနှင့် လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာအကြမ်း ဖက်မှုအစရှိသည်) ဆိုးရွားသော လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုမြောက်သည့်လုပ်ရပ်များကို ရာဇဝတ်မှုအဖြစ် အရေးယူရန် လိုအပ် သည်ဟု သတ်မှတ်ခြင်းပါဝင်ပါသည်။

အကာအကွယ်ပေးရန် တာဝန်ဝတ္တရား၏ တိကျသော အပိုင်းတစ်ပိုင်းမှာ ဆိုးရွားသော လူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်မှုမြောက်သောလုပ်ရပ်အားလုံးကို စုံစမ်းစစ်ဆေးကာ တရားစွဲဆိုပြီးပြစ်ဒဏ်ပေးရန်တာဝန်ဝတ္တရား ဖြစ်ပါသည်။ ဤကိစ္စရပ်နှင့်ပတ်သက်၍ ဥပဒေချိုးဖောက်မှုမျက်ကွယ်ပြုခြင်းတိုက်ဖျက်ရေးဆောင်ရွက်မှုဖြင့် လူ့အခွင့်အရေးများ အကာအကွယ်ပေးခြင်းအတွက် ကုလသမဂ္ဂ၏ အခြေခံစည်းမျဉ်းများ (UN Updated Set of Principles for the Protection of Human Rights through Action to Combat Impunity) ၏ စည်းမျဉ်း ၁၉ (Principle 19) တွင် "လူ့အခွင့်အရေးများနှင့် နိုင်ငံတကာလူသားချင်းစာနာထောက်ထားခြင်းဆိုင်ရာ ဥပဒေချိုးဖောက်ခြင်းများအား လျင်မြန်သော၊ အသေးစိတ်သော၊ လွတ်လပ်သော၊ ဘက်လိုက်မှုကင်းမဲ့သော စုံစမ်းစစ်ဆေးရေးများ ပြုလုပ်ရမည်ဖြစ်ပြီး နိုင်ငံတကာဥပဒေအရ ကြီးလေးသောရာဇဝတ်မှုများအတွက် တာဝန်ရှိသူများအား တရားစွဲဆိုကာ၊ တရားစွဲတွင်စီရင်၍ ထိုက်လျောက်သောပြစ်ဒဏ်ပေးခြင်းဖြင့် ကျူးလွန်သူများ အထူးသဖြင့် ရာဇဝတ်မှုဆိုင်ရာ တရားမျှတမှုနယ်ပယ်တွင် ကျူးလွန်သူများနှင့်ပတ်သက်၍ သင့်လျော်သော အစီအမံများဆောင်ရွက်ရမည်" ဟု သတ်မှတ်ထားပါသည် (အသားပေးဖော်ပြမှု ထည့်သွင်း ထားသည်)။¹⁸ အကူးအပြောင်းကာလ တရားမျှတမှု တည်ဆောက်ရာတွင် အမှန်တရားကော်မရှင်များ သို့မဟုတ် အလားတူယန္တရားများသည် (ကျူးလွန်ခံရသူများအတွက် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှု၏ အစိတ်အပိုင်း တစ်ခုဖြစ်သော) အမှန်တရားရရှိခွင့်၏ အရေးပါသော ကဏ္ဍတစ်ခုဖြစ်သော်လည်း ၎င်းတို့ကို ဆိုးရွားသော လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအတွက်တာဝန်ရှိသူများအား တရားစွဲဆိုရန်ရှေးရှု၍ ဆောင်ရွက်သော အချက်အလက်များ စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုနှင့် ပူးတွဲကျင့်သုံးရပါမည်။¹⁹

ကျူးလွန်သူများအား စုံစမ်းစစ်ဆေးရန်နှင့် တာဝန်ခံစေရန် တာဝန်ဝတ္တရားအရ စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများကို လွတ်လပ်ပြီး ဘက်လိုက်မှုကင်းမဲ့သော အာဏာပိုင်များကဆောင်ရွက်ရန် လိုအပ်ပြီး လွတ်လပ်သည်ဟု ဆိုရာတွင်

¹⁸ ဥပဒေချိုးဖောက်မှုမျက်ကွယ်ပြုခြင်းတိုက်ဖျက်ရေးဆောင်ရွက်မှုဖြင့်လူ့အခွင့်အရေးများအကာအကွယ်ပေးခြင်းအတွက် ကုလသမဂ္ဂ၏အခြေခံစည်းမျဉ်းများ (UN Updated Set of Principles for the Protection of Human Rights through Action to Combat Impunity)၊ UN Doc E/CN.4/2005/102/add.1 (2005)။

¹⁹ ဥပမာ - *La Cantuta v Peru* အမှု၊ Inter-American လူ့အခွင့်အရေးတရားရုံး၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ နိုဝင်ဘာလ၊ ၂၉ရက်နေ့ စီရင်ချက်၊ အမှုတွဲ စီ၊ အမှတ် ၁၆၂၊ အပိုဒ် ၂၂၄ ကို ကြည့်ပါ။

မေးခွန်းထုတ်ခံရသော မည်သည့်ဌာနဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်းများမဆိုအပါအဝင် ကျူးလွန်မှုတွင် ပါဝင်သည်ဟု သံသယရှိသောသူများအပေါ် အမှီအခိုကင်းမဲ့ခြင်းဖြစ်ပြီး ဘက်လိုက်မှုကင်းမဲ့သည်ဟုဆိုရာတွင် ကြိုတင်ယူဆချက်များ၊ သဘောထားယိမ်းယိုင်မှုများ သို့မဟုတ် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမရှိဘဲ ဆောင်ရွက်ခြင်းဖြစ်ပါသည်။²⁰ ဥပမာအားဖြင့် လုံခြုံရေးနှင့်စစ်တပ်တပ်ဖွဲ့များအပေါ် စွပ်စွဲမှုများအား စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းများကို စုံစမ်းစစ်ဆေးခံရမည့် မည်သည့် ဌာနဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်း၊ အေဂျင်စီ သို့မဟုတ် လူပုဂ္ဂိုလ်တို့အပေါ်မဆို အမှီအခို ကင်းမဲ့သော အဖွဲ့ဝင်များဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားသည့် လွတ်လပ်သောစုံစမ်းရေးကော်မရှင်က ဆောင်ရွက်သင့်ပါသည်။²¹ ထို့ပြင် ထိုကဲ့သို့သော စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများသည် အသေးစိတ်၍ ထိရောက်မှုလည်းရှိရပါမည်။ ထိုသို့အသေးစိတ်၍ ထိရောက်မှုရှိရန်မှာ စုံစမ်းစစ်ဆေးရေးအာဏာပိုင်များအား လုံလောက်သော စွမ်းဆောင်မှုနှင့် အရင်းအမြစ်များ ပံ့ပိုးပေးရန်လိုအပ်ပါသည်။ ဥပဒေမဲ့သတ်ဖြတ်မှုများနှင့်ပတ်သက်သည့်အပြင် အခြားဆိုးရွား သော လူ့အခွင့် အရေးချိုးဖောက်မှုများစုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းများနှင့်လည်း သက်ဆိုင်သည့် ပြင်ဆင်ထားသော မီနီဆိုးတားပရိုတိုကော (Minnesota Protocol) တွင် အသေးစိတ်ပြီး ထိရောက်သော စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများပြုလုပ်နိုင်ရန်အရေးပါကြောင်းနှင့် ထိုစစ်ဆေးမှုများတွင် လိုအပ်သောလက်တွေ့ကျင့်သုံးမှုများနှင့် စပ်လျဉ်း၍ အကြံပြုချက်ပေါင်းစုံ ဖော်ပြထားပါသည်။²² Updated Principles တွင် စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများသည် လျင်မြန်ရမည်ဟု ပြန်လည်ဖော်ပြထားပြီး တရားဝင်တိုင်ကြားမှု ပြုလုပ်ပြီးသည်ဖြစ်စေ၊ မပြုလုပ်ရသေးသည်ဖြစ်စေ ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများနှင့် ပတ်သက်သော စွပ်စွဲမှုများကို အာဏာပိုင်များက သိရှိလျှင် သိရှိချင်း စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုကို စတင်ရန် တာဝန်ရှိကြောင်း လိုအပ်ချက်ကို ထင်ဟပ်စေပါသည်။²³

လျင်မြန်ပြီး၊ လွတ်လပ်ကာ၊ ဘက်လိုက်မှုကင်းမဲ့သော စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများအရ ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများမြောက်သောပြစ်မှု(များ)ကျူးလွန်ခဲ့ကြောင်းစွဲချက်တင်နိုင်လောက်သည့် မြင်သာသော အထောက်အထားများရှိသည့်အမှု (Prima Facie Case) ဖြစ်သည်ဟု ကောက်ချက်စွဲနိုင်ပါက အကျိုးဆက်များစွာ ဆက်လက်ဖြစ်ပေါ်လာနိုင်ပါသည်။ စွပ်စွဲခံထားရသော ကျူးလွန်သူများအား အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ မျှတသောတရားခွင့်စံနှုန်းများနှင့်ညီညွတ်သည့် စစ်ဆေးစီရင်မှုများဖြင့် တရားစွဲဆိုရမည်ဖြစ်ပြီး အကြီးအကဲများအပါအဝင် တာဝန်ရှိသည့်ဟု စွပ်စွဲခံထားရသောပုဂ္ဂိုလ်အားလုံးပါဝင်ရမည်။²⁴ ဥပဒေမဲ့သတ်ဖြတ်ခြင်းများနှင့် ပတ်သက်ပြီး ထိုအချက်သည် "ရည်ရွယ်ချက်ရှိရှိသတ်ဖြတ်မှု ကျူးလွန်သူများနှင့် ၎င်းတို့၏ အကြီးအကဲများကို ပေးအပ်ထားသည့် အကယ်စင်စစ်အရေးယူခံရခြင်းမှ ကင်းလွတ်ခွင့်ကိုရရှိစေသည့် အရေးယူခံရခြင်းမှ အကာအကွယ်ပေးမှုများ (immunities) နှင့် လွတ်ငြိမ်းချမ်းသာခွင့်များ (amnesties) သည်

²⁰ ဥပဒေမဲ့သတ်ဖြတ်မှုများစုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းနှင့်ပတ်သက်၍ ဥပမာအားဖြင့် ICJ က ရေးသားသော ကျင့်သုံးလုပ်ဆောင်သူများလမ်းညွှန် အမှတ် ၉ - အတင်းအဓမ္မအပျောက်ဖျောက်ခြင်းနှင့် ဥပဒေမဲ့သေဒဏ်ပေးခြင်း - စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းနှင့် အရေး ယူခြင်း (Practitioners Guide No 9: Enforced Disappearance and Extrajudicial Execution—Investigation and Sanction) (၂၀၁၅) ၏ စာမျက်နှာ ၁၃၄-၁၃၈ ကို ကြည့်ပါ။ ICJ က ရေးသားသော ကျင့်သုံးလုပ်ဆောင်သူများ လက်စွဲအမှတ် ၇ - နိုင်ငံတကာဥပဒေနှင့် အရေးယူခံရခြင်းမှကင်းလွတ်ခွင့်ကို တိုက်ဖျက်ခြင်း (Practitioners Guide No 7: International Law and the Fight Against Impunity) (၂၀၁၅)၊ အထူးသဖြင့် အခန်း (၅) ကိုလည်း ကြည့်ပါ။

²¹ ဥပမာအားဖြင့် လူ့အခွင့်အရေးကော်မတီက ရေးသားသော ကောက်ချက်ဆွဲနိုင်သောတွေ့ရှိမှုများ - သီရိလင်္ကာနိုင်ငံ (Concluding Observations: Sri Lanka)၊ UN Doc CCPR/C/79/Add.56 (1995)၊ အပိုဒ် ၁၅နှင့် ဥပဒေမဲ့/အကြောင်းမဲ့နှင့် အကျဉ်းချုံးစီရင်သောဒဏ်ပေးမှုများအား ထိရောက်စွာတားဆီးကာကွယ်ခြင်းနှင့် စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းဆိုင်ရာ ပြင်ဆင်ထားသော ကုလသမဂ္ဂလက်စွဲ (Revised UN Manual on the Effective Prevention and Investigation of Extra-Legal, Arbitrary and Summary Executions) (ကုလသမဂ္ဂ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်) - မီနီဆိုးတားပရိုတိုကော (Minnesota Protocol)၊ စည်းမျဉ်း ၁၁ (Principle 11) တို့ကို ကြည့်ပါ။

²² ရှေ့တွင် ဖော်ပြခဲ့သော မီနီဆိုးတားပရိုတိုကော (Minnesota Protocol)၊ စည်းမျဉ်း ၁၂-၁၇ (Principle 12-17) နှင့် ICJ ကျင့်သုံးလုပ်ဆောင်သူများလက်စွဲအမှတ် ၇နှင့် ၉တို့ကိုလည်းကြည့်ပါ။ ထို့ပြင် ညှင်းပန်းနှိပ်စက်မှုနှင့်အခြားရက်စက်သော၊ လူမဆန်သော၊ သို့မဟုတ် ဂုဏ်သိက္ခာကျဆင်းစေသော ဆက်ဆံမှုများ သို့မဟုတ် ပြစ်ဒဏ်များအား ထိရောက်စွာ စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းနှင့် မှတ်တမ်းတင်ခြင်းဆိုင်ရာ ကုလသမဂ္ဂလက်စွဲ (UN Manual on the Effective Investigation and Documentation of torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) (အစ္စတန်ဘူးလ် လမ်းညွှန် (Istanbul Protocol)) (ကုလသမဂ္ဂ၊ ၂၀၀၄)။

²³ ဥပမာ အထက်ပါမှတ်ချက် ၂၀ပါ ICJ ကျင့်သုံးလုပ်ဆောင်သူများလမ်းညွှန်အမှတ် ၇၊ စာမျက်နှာ ၁၃၅ ကို ကြည့်ပါ။

²⁴ ဥပမာ အထက်ပါမှတ်ချက် ၂၀ပါ ICJ ကျင့်သုံးလုပ်ဆောင်သူများလမ်းညွှန်အမှတ် ၇၊ အထူးသဖြင့် အခန်း (၆)ကို ကြည့်ပါ။ ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကော်မတီ 'အထွေထွေမှတ်ချက်မူကြမ်း အမှတ် ၃၆၊ ပုဒ်မ ၆၊ အသက်ရှင်သန်ခွင့် (Draft General Comment No 36. Article 6: Right to life)' ၊ UN Doc CCPR/C/GC/R.36/Rev.2 (2015)၊ အပိုဒ် ၂၉၊ မီနီဆိုးတား ပရိုတိုကော (Minnesota Protocol)၊ အပိုဒ် ၁။

စည်းမျဉ်းတစ်ရပ်အရ ကျူးလွန်ခံရသူများအား ထိရောက်သောကုစားမှုတစ်ရပ်ပေးရန်နှင့် သူ၏အသက်ရှင်သန်ခွင့်အား အာမခံပေးနိုင်ရန်နှင့် လေးစားမှုရှိရန် လိုအပ်သောတာဝန်ဝတ္တရားနှင့် ကိုက်ညီမှုမရှိပါ” ဟု ဆိုလိုကြောင်း လူ့အခွင့်အရေးကော်မတီက ရှင်းလင်းခဲ့ပါသည်။²⁵ တရားစွဲဆိုမှုမှ ပြစ်မှုထင်ရှားစီရင်ခြင်းဖြစ်လာပါက ချမှတ်သောပြစ်ဒဏ်သည် ရာဇဝတ်မှု၏ ကြီးလေးမှုနှင့် မဖြစ်မနေ အချိုးညီမှု ရပါမည်။²⁶

ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုကျူးလွန်သူများအား တာဝန်ခံမှုရှိစေခြင်းသည် ကျူးလွန်ခံရသူများ အတွက် ထိရောက်သောပြန်လည်ကုစားမှုနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်မှုရရှိခွင့်ပြုလုပ်ရန် အဓိကအစိတ်အပိုင်းများ ဖြစ်ပါသည်။ ဥပမာအားဖြင့် ဥပဒေမဲ့သတ်ဖြတ်ခြင်းများကိုစွဲရပ်တွင် စုံစမ်းစစ်ဆေးရန်၊ တရားစွဲဆိုရန်နှင့် ပြစ်ဒဏ်ချမှတ်ရန် တာဝန်ဝတ္တရားသည် ICCPR ၏ အပိုဒ် ၂(၃)တွင် ဖော်ပြထားသော လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်ခံရသူများအား ထိရောက်သောကုစားမှုတစ်ရပ်ပေးရန်၊ ICCPR အား လက်မှတ်ရေးထိုးထားသော နိုင်ငံများ၏ တာဝန်ဝတ္တရား များမှ အပိုဒ် ၆ပါ အသက်ရှင်သန်ခွင့်နှင့် တွဲဖက်ဖတ်ရှုပါက ထွက်ပေါ်လာသည်ဟု လူ့အခွင့်အရေးကော်မတီက ရှင်းပြခဲ့ပါသည်။²⁷ ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုတွင် ကျေနပ်မှုရရှိခွင့်နှင့် ထပ်မံမဖြစ်ပွားရန်အာမခံချက်များ ပါဝင်ပါသည်။ တာဝန်ခံမှုနှင့်ပတ်သက်၍ ကျေနပ်မှုတွင် အပိုဒ်နှစ်ပိုင်းပါဝင်ပြီး ထိုအပိုဒ်နှစ်ပိုင်းမှာ ကျူးလွန် သူများအပေါ် တရားစီရင်ရေးအရနှင့် အုပ်ချုပ်ရေးအရ အရေးယူမှုများ ဖြစ်ပေါ်လာစေသည့် လျင်မြန်ပြီး၊ အသေးစိတ်ကျကာ၊ လွတ်လပ်သော၊ ဘက်လိုက်မှုကင်းမဲ့သည့်စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများမှတစ်ဆင့် ရရှိသည့် 'တရားမျှတမှုနှင့် အချက်အလက်များအားလုံးကို မှန်မမှန်စစ်ဆေးအတည်ပြုခြင်းနှင့် အပြည့်အဝ လူသိရှင် ကြား ဖွင့်ဟထုတ်ဖော်ခြင်းပါဝင်သည့် အမှန်တရားဖြစ်ပါသည်။²⁸ အလားတူပင် အရေးယူခံရခြင်းမှကင်းလွတ် ခွင့်အား တိုက်ဖျက်ခြင်းနှင့် ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများဖြစ်လာစေမည့် ထပ်ဆောင်းလုပ်ရပ် များကျူးလွန်ခြင်းအား တားဆီးကာကွယ်ရန်အစီအမံများကျင့်သုံးခြင်းကို ရှေးရှု၍ ထပ်မံမဖြစ်ပွားရန် အာမခံ ချက်များကို ရေးဆွဲချမှတ်ပေးရပါသည်။²⁹ ကျူးလွန်ခံရသူများအနေဖြင့် ထိရောက်သောပြန်လည်ကုစားမှုများ နှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုရရှိခွင့်၏ ထပ်ဆောင်း အစိတ်အပိုင်းများအား ဤအစီရင်ခံစာ၏ အပိုဒ် ၃.၃ တွင် ထည့်သွင်းစဉ်းစားထားပါသည်။

၂.၂ ပြည်တွင်းဥပဒေများ

က) ၂၀၀၈ခုနှစ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ

ပြည်ထောင်စုသမ္မတမြန်မာနိုင်ငံတော်၏ ၂၀၀၈ခုနှစ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် စစ်တပ်အား လက်နက်ကိုင် တပ်ဖွဲ့များ၏ အရေးကိစ္စအားလုံးကို လွတ်လပ်စွာ စီမံအုပ်ချုပ်ခွင့်ပေးထားပါသည်။³⁰ ပုဒ်မ ၂၉၃(ခ) နှင့် ၃၁၉

²⁵ အထက်တွင်ဖော်ပြခဲ့သော အထွေထွေမှတ်ချက်မူကြမ်း အမှတ် ၃၆ (Draft General Comment No 36)၊ အပိုဒ် ၂၉။
²⁶ ဥပမာ အထက်ပါမှတ်ချက် ၂၀ပါ ICJ ကျင့်သုံးလုပ်ဆောင်သူများလမ်းညွှန်အမှတ် ၇၊ စာမျက်နှာ ၂၁၇-၂၂၂ ကို ကြည့်ပါ။
²⁷ အထက်ပါမှတ်ချက် ၂၄ပါ အထွေထွေမှတ်ချက်မူကြမ်း အမှတ် ၃၆ (Draft General Comment No 36)၊ အပိုဒ် ၂၉။ ICJ က ရေးသားသည့် ကျင့်သုံးလုပ်ဆောင်သူများလမ်းညွှန်အမှတ် ၂ - ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများ အတွက် ပြန်လည်ကုစားမှုနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုရရှိခွင့် (Practitioners Guide No 2: The right to a remedy and to reparation for gross human rights violations) (၂၀၀၇)၊ အခန်း ၄ နှင့် ၈ တို့ကိုလည်း ကြည့်ပါ။
²⁸ ဥပမာ ရှေ့တွင်ဖော်ပြခဲ့သည့် ကုလသမဂ္ဂအထွေထွေညီလာခံက ၎င်း၏ ဆုံးဖြတ်ချက် ၆၀/၁၄၇ (၂၀၀၆) အပိုဒ် ၃(ခ)၊ ၄ နှင့် ၂၂(ခ) နှင့် (စ) တို့ဖြင့် လက်ခံကျင့်သုံးခဲ့သော နိုင်ငံတကာလူ့အခွင့်အရေးဥပဒေအား ဆိုးရွားစွာချိုးဖောက်ခံ ရသူများနှင့် နိုင်ငံတကာလူသားခြင်းစာနာထောက်ထားရေးဥပဒေအား ဆိုးရွားစွာချိုးဖောက်ခံရသူများအတွက် ပြန်လည် ကုစားမှုနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုရရှိခွင့်ဆိုင်ရာ ကုလသမဂ္ဂအခြေခံစည်းမျဉ်းများနှင့် လမ်းညွှန်ချက်များ (UN Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law)နှင့် ရှေ့တွင်ဖော်ပြခဲ့သော ICJ ကျင့်သုံးလုပ်ဆောင်သူများလမ်းညွှန်အမှတ် ၂၊ အခန်း ၅ နှင့် ၇(၄) တို့ကိုကြည့်ပါ။
²⁹ ဥပမာ အထက်ပါမှတ်ချက် ၂၄ပါ မူကြမ်းအထွေထွေမှတ်ချက် ၃၆ (Draft General Comment 36)၊ အပိုဒ် ၂၉၊ ရှေ့တွင်ဖော်ပြခဲ့သော ပြန်လည်ကုစားမှုနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုရရှိခွင့်ဆိုင်ရာအခြေခံစည်းမျဉ်းများနှင့် လမ်းညွှန်ချက် များ (Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation)၊ အပိုဒ် ၂၃နှင့် အထက်ပါ မှတ်ချက် ၂၇ပါ ICJ ကျင့်သုံးလုပ်ဆောင်သူများလမ်းညွှန်အမှတ် ၂၊ အခန်း ၆။
³⁰ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၂၀(ခ)တွင် "တပ်မတော်သည် တပ်ပိုင်းဆိုင်ရာကိစ္စအားလုံးကို လွတ်လပ်စွာစီမံခန့်ခွဲစီရင် ဆောင်ရွက်ပိုင်ခွင့်ရှိသည်" ဟု ပြဋ္ဌာန်းထားပါသည်။

တို့တွင် စစ်ဘက်ဆိုင်ရာတရားရုံးများတည်ထောင်ခြင်းအတွက်ပြဋ္ဌာန်းထားပြီး အဆိုပါစစ်ဘက်ဆိုင်ရာတရားရုံးများနှင့်ပတ်သက်ပြီး တပ်မတော်ကာကွယ်ရေးဦးစီးချုပ်သည် အယူခံမှုများအား ပြန်လည်စစ်ဆေးဆုံးဖြတ်ခွင့်အာဏာနှင့် အပြီးသတ်အာဏာကျင့်သုံးနိုင်ပြီး³¹ တရားလွှတ်တော်ချုပ် သို့မဟုတ် အခြားအရပ်သား အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုထံ အယူခံခွင့်မရှိပါ။³² ပြည်တွင်းတရားရုံးများသည် စစ်တပ်အပေါ် စီရင်ပိုင်ခွင့်အာဏာမရှိပါ။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ အရေးယူခံရခြင်းမှကင်းလွတ်ခွင့်ဆိုင်ရာ ပြဋ္ဌာန်းချက်များသည် နိုင်ငံတော်၏ ကိုယ်စားဆောင်ရွက်သူများအား ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအပါအဝင် ရာဇဝတ်မှုဆိုင်ရာလုပ်ရပ်များအတွက် တာဝန်ခံမှုမှ ရှောင်ရှားနိုင်စေပါသည်။ အစိုးရနှင့် စစ်တပ်အရာရှိများအား ၂၀၁၁ခုနှစ်၊ မတ်လမတိုင်မီ '၎င်းတို့၏ သက်ဆိုင်ရာတာဝန်များထမ်းဆောင်ရာတွင် ပြုလုပ်ခဲ့သည့် မည်သည့်လုပ်ရပ်' အတွက် မဆို တရားစွဲဆိုခြင်းအား တားမြစ်ထားခြင်းဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် လူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်မှုများအတွက် အရေးယူခံရခြင်းမှ ကင်းလွတ်ခွင့်ကို သတ်မှတ်ပေးထားပါသည်။³³ မြန်မာနိုင်ငံ၏ လူ့အခွင့်အရေးအခြေအနေဆိုင်ရာ အထူးကိုယ်စားလှယ်က ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ အဆိုပါပြဋ္ဌာန်းချက်များကို ပြင်ဆင်ရန် အကြိမ်ကြိမ် အကြံပြုခဲ့ပြီး ဖြစ်ပါသည်။³⁴

အဆိုပါဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ တားမြစ်ချက်များကြောင့် စစ်တပ်သည် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုကိစ္စရပ်များ၌ပင် ၎င်းကိုယ်၎င်းသာလျှင် တာဝန်ခံပါသည်။ ထိုအချက်သည် စစ်တပ်၏ အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦးချင်းစီအား ရာဇဝတ်မှုမြောက်သောလုပ်ရပ်များအတွက် တရားစွဲခံရခြင်းကို ရှောင်ကြဉ်နိုင်စေပါသည်။ ဤအချက်သည် ဆိုးရွားသော လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများမြောက်သည့် လုပ်ရပ်များနှင့်ပတ်သက်၍ လွတ်လပ်ပြီးဘက်လိုက်မှုကင်းမဲ့သော စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုနှင့် တရားစွဲဆိုမှုပြုလုပ်ရမည့် နိုင်ငံများ၏ တာဝန်ဝတ္တရားနှင့် မကိုက်ညီသည့် အပြင် အဆိုပါလုပ်ရပ်များအား အရပ်သားအာဏာပိုင်များက စုံစမ်းစစ်ဆေး၍ တရားစွဲဆိုရမည်ဖြစ်ပြီး စစ်တပ်အာဏာပိုင်များက မည်သည့်အခါတွင်မျှ စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းနှင့် တရားစွဲဆိုခြင်းကို မပြုလုပ်ရဟူသော နိုင်ငံတကာစံနှုန်းများနှင့်လည်း ကိုက်ညီမှုမရှိပါ။³⁵

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုသည် NLD ဦးဆောင်သော အစိုးရအတွက် တရားဝင်ကြေညာထားသည့် ဦးစားပေးကိစ္စရပ်ဖြစ်သော်လည်း တပ်မတော်သည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်ချက်များအပေါ် တစ်ချက်လွတ်အာဏာဆက်လက်ကျင့်သုံးကာ အပြောင်းအလဲအား အပြင်းအထန် ငြင်းဆန်ပါသည်။³⁶

³¹ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပုဒ်မ ၂၀၁နှင့်၂၄၂အရ တပ်မတော်ကာကွယ်ရေးဦးစီးချုပ်အား အဖွဲ့ဝင် ၁၁ဦးပါသောအမျိုးသားကာကွယ်ရေးနှင့်လုံခြုံရေးကောင်စီက ခန့်အပ်ပြီး အဆိုပါအဖွဲ့ဝင် ၁၁ဦးထဲမှ ၆ဦးအား စစ်တပ်က ခန့်အပ်ပါသည်။

³² ၂၀၁၈ခုနှစ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၊ ပုဒ်မ ၂၉၃၊ ၂၉၃နှင့် ၃၄၃(ခ)။ ICJ က ရေးသားခဲ့သော "ရှေ့နေများရမ်းခွင့် - မြန်မာနိုင်ငံတွင် ရှေ့နေများ၏ လွတ်လပ်မှု (Right to Counsel: the Independence of Lawyers in Myanmar)"၊ ၂၀၁၃ခုနှစ်၊ စာမျက်နှာ ၁၃၊ <https://www.icj.org/myanmar-lawyers-still-face-restrictions-despite-increased-independence-2/> တွင် ဖတ်ရှုနိုင်သည်။

³³ ပုဒ်မ ၄၄၅။

³⁴ မြန်မာနိုင်ငံလူ့အခွင့်အရေးအခြေအနေဆိုင်ရာအထူးကိုယ်စားလှယ်၏ အစီရင်ခံစာ၊ UN Doc A/HRC/22/58 (2013)၊ အပိုဒ် ၇၆။

³⁵ ဥပမာ အထက်ပါမှတ်ချက် ၁၈ပါ ဥပဒေချိုးဖောက်မှုမျက်ကွယ်ပြုခြင်း တိုက်ဖျက်ရေးဆောင်ရွက်မှုဖြင့် လူ့အခွင့်အရေးများ အကာအကွယ်ပေးခြင်းအတွက် အခြေခံစည်းမျဉ်းများ (Updated Set of Principles for the Protection of Human Rights through Action to Combat Impunity)၊ စည်းမျဉ်း ၂၉၊ စစ်ဘက်ဆိုင်ရာခုံရုံးများမှတစ်ဆင့် တရားမျှတမှုစီမံခန့်ခွဲခြင်းအပေါ် လွှမ်းမိုးသော မူကြမ်းစည်းမျဉ်းများ (Draft Principles Governing the Administration of Justice Through Military Tribunals)၊ UN Doc E/CN.4/2006/58 (2006)၊ စည်းမျဉ်း ၉ နှင့် တရားသူကြီးများနှင့် ရှေ့နေများ၏ လွတ်လပ်မှုဆိုင်ရာ အထူးကိုယ်စားလှယ်၏ အစီရင်ခံစာ (Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers)၊ UN Doc A/68/285 (2013)၊ အပိုဒ် ၁၀၆ တို့ကို ကြည့်ပါ။

³⁶ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ ပုဒ်မ ၇၄၊ ၁၀၉ နှင့် ၁၄၁တို့တွင် ပြည်သူ့လွှတ်တော်ရှိ စုစုပေါင်းလွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်နေရာပေါင်း ၄၄၀တွင် နေရာပေါင်း ၁၁၀ကို သော်လည်းကောင်း၊ အမျိုးသားလွှတ်တော်ရှိ စုစုပေါင်းကိုယ်စားလှယ်နေရာပေါင်း ၂၂၄နေရာတွင် ၅၆နေရာကိုသော်လည်းကောင်း၊ တပ်မတော်ကာကွယ်ရေးဦးစီးချုပ်က ရွေးချယ်တင်မြှောက်သည့် တပ်မတော်သားကိုယ်စားလှယ်များအတွက် အသီးအသီးသတ်မှတ်ပေးထားပါသည်။ ပုဒ်မ ၄၃၆အရ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအပေါ် မည်သည့်ပြင်ဆင်ချက်ကိုမဆို အတည်ပြုရန် ပြည်ထောင်စုလွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်အားလုံး၏ ၇၅ ရာခိုင်နှုန်းကျော်၏သဘောတူညီချက်လိုအပ်သဖြင့် လက်တွေ့တွင် စစ်တပ်အား ဗီတိုအာဏာပေးအပ်ထားသည့်သဘောဖြစ်နေ ပါသည်။

အမှုကိစ္စ - ကရင်ပြည်နယ်တွင် အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအတွက် စစ်တပ်အား အရေးယူခြင်းမှ ကင်းလွတ်ခွင့်

နိုင်ငံတကာက ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ဝေဖန်ပြစ်တင်ခဲ့သော မကြာသေးမီက ပြုလုပ်ခဲ့သည့် စစ်တပ်၏ အကြီးမားဆုံးထိုးစစ်ဆင်မှုတစ်ခုသည် ၂၀၀၅ခုနှစ်မှ ၂၀၀၈ခုနှစ်အထိ မြန်မာနိုင်ငံ၏ အရှေ့တောင် ပြည်နယ်များတွင် ဖြစ်ပွားခဲ့ပါသည်။ Harvard Law School မှ သုတေသီအဖွဲ့တစ်ဖွဲ့က စစ်ဆင်ရေး အကဲခတ်ခဲ့ရာသို့ မြို့နယ်တစ်ခုတွင် ၂၀၀၅ခုနှစ်မှ ၂၀၀၆ခုနှစ်အထိ စစ်တပ်က ကျူးလွန်ခဲ့သော လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများကို မှတ်တမ်းတင်ခဲ့ပါသည်။³⁷ သုတေသီများက အဆိုပါဒေသသို့ ၁၁ ကြိမ်တိုင်သွားရောက်လေ့လာခဲ့ပြီး မျက်မြင်သက်သေများ၏ ထွက်ဆိုချက်များကို ကောက်ယူ စုဆောင်းခဲ့ပါသည်။ အစီရင်ခံစာရေးသားသူများက အစီရင်ခံစာတွင်စုစည်းဖော်ပြထားသော သတင်းအချက်အလက်များသည် (မြန်မာနိုင်ငံက လက်မှတ်ရေးထိုးထားသော) အပြည်ပြည် ဆိုင်ရာ ရာဇဝတ်ခံရမှုဆိုင်ရာ ရောမသဘောတူစာချုပ် (Rome Statute of the International Criminal Court)၏ သက်ရောက်မှုအရ စစ်ပွဲဆိုင်ရာရာဇဝတ်မှုများ (War Crimes) နှင့် လူသားမျိုးနွယ်စုအပေါ် ကျူးလွန်သော ရာဇဝတ်မှုများ (Crimes Against Humanity) အတွက် တာဝန်ရှိသူများအဖြစ် အစီရင်ခံစာတွင် ဖော်ပြခံထားရသော အကြီးတန်းစစ်တပ်အရာရှိများအား အနာဂတ် တွင် တရားစွဲဆိုရန်အတွက် လုံလောက်သော သက်သေအထောက်အထားဆိုင်ရာ စံနှုန်းတစ်ရပ် ဖြစ်သည်ဟု ဆိုပါသည်။³⁸

ထိုစွပ်စွဲထားသော ရာဇဝတ်မှုများအတွက် တာဝန်ရှိသည်ဟု စွပ်စွဲခံထားရသော အရာရှိများထဲတွင် ၂၀၁၄ခုနှစ်၌ ထိုအစီရင်ခံစာကို ထုတ်ဝေခဲ့စဉ်က အာဏာအလွန်ရှိသော ပြည်ထဲရေးဝန်ကြီးဌာန၏ ဝန်ကြီးရာထူးကို ထမ်းဆောင်ခဲ့သည့် ဗိုလ်ချုပ်ကိုအပါအဝင် ဗိုလ်ချုပ်သုံးဦးပါဝင်ပါသည်။ ၂၀၀၈ ခုနှစ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင်ပေးအပ်ထားသည့် အရေးယူခံရခြင်းမှကင်းလွတ်ခွင့်ဆိုင်ရာပြဋ္ဌာန်း ချက်များသည် ၎င်းတို့၏ စွပ်စွဲခံထားရသော ရာဇဝတ်မှုများအပေါ် လွှမ်းမိုးမှုရှိနေသောကြောင့် ပြည်တွင်း၌ တရားစွဲဆိုရန် ဥပဒေကြောင်းအရ နည်းလမ်းမရှိပါ။

ခ) ၁၉၅၉ခုနှစ် တပ်မတော်အက်ဥပဒေ

တပ်မတော်အက်ဥပဒေ၏ ပုဒ်မ ၇၂ တွင် ကြီးလေးသောရာဇဝတ်မှုများကို ကျူးလွန်သည့် တန်းပြည့်စစ်မှု ထမ်းနေသော စစ်မှုထမ်းများအား သာမန်တရားရုံးများအစား စစ်တရားရုံးက စစ်ဆေးစီရင်ရမည်ဟု သတ်မှတ်ထားပါသည် - “ဤအက်ဥပဒေကို လိုက်နာရသူတစ်ဦးသည်၊ စစ်ဘက်ဥပဒေကို မလိုက်နာသူတစ်ဦးအား၊ သေစေသည့် လူသတ်မှုကိုသော်၎င်း၊ ထိုသို့မလိုက်နာရသူတစ်ဦးအား၊ သေစေသည့် လူသတ်မှုမမြောက်သော ရာဇဝတ်ပြစ်ဒဏ်ထိုက်သည့် လူသေမှုကိုသော် ၎င်း၊ ထိုသို့မလိုက်နာရသူတစ်ဦးအား၊ မဒိမ်းမှုကိုသော်၎င်း၊ ကျူးလွန်ခြင်းမှာ - (က) တန်းပြည့်စစ်မှုထမ်းချိန်တွင်၊ သို့တည်းမဟုတ်၊ (ခ) ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံပြင်ပရှိ နေရာတစ်ခုခုတွင်၊ သို့တည်းမဟုတ်၊ (ဂ) နိုင်ငံတော်သမ္မတက အမိန့်ကြော်ငြာစာဖြင့်၊ ဤကိစ္စအလို့ငှါ၊ သီးခြားဖော်ပြထားသော နယ်စပ်စစ်စခန်းတွင်၊ ကျူးလွန်ခြင်းမဟုတ်လျှင်၊ ဤအက်ဥပဒေအရဖြစ်သော ပြစ်မှု တခုခုကို ကျူးလွန်သည်ဟု မမှတ်ယူရ၊ ထို့ပြင် ထိုပြစ်မှု ကျူးလွန်သူအား စစ်တရားရုံးက စစ်ဆေးစီရင်ခြင်း လည်းမပြုရ။”

အက်ဥပဒေ၏ ပုဒ်မ ၃(က)ပါ ‘တမ်းပြည့်စစ်မှုထမ်းချိန်’ အား ကျယ်ပြန့်စွာ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုမှုကြောင့် ဤဥပဒေကို လိုက်နာရသောစစ်မှုထမ်းများအား ကိစ္စရပ်အများစုတွင်တမ်းပြည့်စစ်မှုထမ်းနေသည်ဟု ယူဆရ မည်ဖြစ်သောကြောင့် လူသတ်မှု၊ လူသေမှုနှင့် မဒိမ်းမှုများအတွက် သာမန်တရားရုံးများအစား စစ်တရားရုံးက စစ်ဆေးစီရင်ရမည်ဖြစ်ပါသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ ပုဒ်မ ၂၉၃(ခ)၊ ၃၁၉နှင့် ၃၄၃(ခ) တို့တွင်စစ်ဘက် ဆိုင်ရာတရားရုံးများ တည်ထောင်ခြင်းအတွက် ပြဋ္ဌာန်းထားပြီး အဆိုပါစစ်ဘက်ဆိုင်ရာ တရားရုံးများနှင့်ပတ် သက်ပြီး တပ်မတော်ကာကွယ်ရေးဦးစီးချုပ်သည် အယူခံမှုများအား ပြန်လည်စစ်ဆေးဆုံးဖြတ်ခွင့်အာဏာနှင့် အပြီးသတ်အာဏာကျင့်သုံးနိုင်ပြီးတရားလွှတ်တော်ချုပ် သို့မဟုတ် အခြားအရပ်သား အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုထံ အယူခံခွင့်မရှိပါ။ အကျိုးဆက်မှာ စစ်မှုထမ်းများအား သာမန်တရားရုံးများအစား စစ်တရားရုံးများက စစ်ဆေး

³⁷ ဟားဗတ်ဥပဒေကျောင်း (Harvard Law School) ရှိ နိုင်ငံတကာလူ့အခွင့်အရေးဌာန (International Human Rights Clinic)က ရေးသားခဲ့သည့် “ဥပဒေဆိုင်ရာမှတ်တမ်း - မြန်မာနိုင်ငံအရှေ့ပိုင်းတွင် စစ်ပွဲဆိုင်ရာ ရာဇဝတ်မှုများနှင့် လူသား မျိုးနွယ်စုအပေါ်ကျူးလွန်သော ရာဇဝတ်မှုများ (Legal Memorandum: War Crimes and Crimes against Humanity in Eastern Myanmar)” ၊ ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ နိုဝင်ဘာလ။
³⁸ စာမျက်နှာ ၁ တွင် ဖော်ပြခဲ့သည်အတိုင်းဖြစ်သည်။

စီရင်ပြီး အဆိုပါတရားရုံးများ၏ ဆုံးဖြတ်ချက်ကို အခြားမည်သည့် ပုဂ္ဂိုလ် သို့မဟုတ် နိုင်ငံတော်အဖွဲ့အစည်း ကမျှ အယူမခံနိုင်ပါ။ ဤသို့စီမံထားရှိခြင်းကြောင့် တပ်မတော်သားများသည် ယေဘုယျအားဖြင့် ရာဇဝတ်မှု များ ကျူးလွန်ခြင်းအတွက် အရေးယူခံရခြင်းမှ ကင်းလွတ်ခွင့်ရရှိခံစားကြရပါသည်။³⁹

ဂ) ၂၀၁၆ခုနှစ် နိုင်ငံတော်သမ္မတတာဝန်ထမ်းဆောင်ခဲ့သူ၏ လုံခြုံရေးဆိုင်ရာဥပဒေ

နိုင်ငံတော်သမ္မတတာဝန် ထမ်းဆောင်ခဲ့သူ၏ လုံခြုံရေးဆိုင်ရာဥပဒေတွင် ယခင်သမ္မတများအား ၎င်းတို့၏ ရာထူးသက်တမ်းအတွင်း ကျူးလွန်ခဲ့သော ရာဇဝတ်မှုများအတွက် တရားစွဲဆိုခံရခြင်းမှ ဥပဒေအရ အကာ အကွယ်ပေးထားပါသည်။ ဤဥပဒေအား ပြည်ထောင်စုကြံ့ခိုင်ရေးနှင့် ဖွံ့ဖြိုးရေးပါတီ ဦးဆောင်သော အစိုးရ အဖွဲ့က ၂၀၁၅ခုနှစ် ရွေးကောက်ပွဲတွင် ရုံးနိမ့်ခဲ့ပြီးနောက် NLD ဦးဆောင်သော အစိုးရအဖွဲ့ထံ အာဏာလွှဲ ပြောင်းခြင်းမပြုမီ ပြဋ္ဌာန်းခဲ့ပါသည်။⁴⁰

ယခင်သမ္မတများ၏ လုပ်ရပ်များအတွက် အကာအကွယ်ပေးခြင်းဖြင့် ထိုဥပဒေသည် နောင်ကျူးလွန်သူများ အတွက် အရေးကြီးသောအတားအဆီးကို ဖယ်ရှားပေးပြီး ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများ အပါအဝင် နိုင်ငံတကာရာဇဝတ်မှုများကျူးလွန်ကြောင်း စွပ်စွဲခံထားရသူများအတွက် လွတ်ငြိမ်းချမ်းသာခွင့် များနှင့် အကာအကွယ်ပေးခြင်းကို တားမြစ်သည့် နိုင်ငံတကာဥပဒေအား ကြီးလေးသောချိုးဖောက်မှု မြောက်ပါသည်။⁴¹ ယခင်သမ္မတအား တရားစွဲဆိုခြင်းမှ အကာအကွယ်ပေးထားသော အခန်း ၂၄ နှင့် ၄ သည် ကျူးလွန်သူများအား ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအတွက် တာဝန်ခံမှုအား ရှောင်ရှားနိုင်စေ သည့်အရေးယူခံရခြင်းမှကင်းလွတ်ခွင့်ကို စနစ်တကျဆက်လက် ရရှိစေပါသည်။

ဃ) ၁၉၉၅ခုနှစ် မြန်မာနိုင်ငံရဲတပ်ဖွဲ့စည်းကမ်းထိန်းသိမ်းရေးဥပဒေ (1995 Myanmar Police Force Maintenance of Discipline Law)

မြန်မာနိုင်ငံရဲတပ်ဖွဲ့က မြန်မာနိုင်ငံရဲတပ်ဖွဲ့စည်းကမ်းထိန်းသိမ်းရေးဥပဒေအား ကျင့်သုံးခြင်းကြောင့် လက်တွေ့ တွင် ရဲအရာရှိများအား တာဝန်ထမ်းဆောင်စဉ်အတွင်းကျူးလွန်ခဲ့သော ရာဇဝတ်မှုများအတွက် ပြစ်မှုကြောင်း အရ တရားစွဲဆိုခံရခြင်းမှ ရှောင်ရှားနိုင်စေပါသည်။ ဤဥပဒေနှင့် ၎င်း၏ အကျုံးဝင်မှုသည် အကြီးအကဲများ၏ အပြစ်ရှိမှုနှင့် တာဝန်ရှိမှုနှင့်ပတ်သက်၍လည်း လုံလောက်မှု မရှိပါ။

ဤဥပဒေချိုးဖောက်မှုများအား 'ရာဇဝတ်မှုများ'အစား 'ပြစ်မှုများ'အဖြစ်သာ သတ်မှတ်ထားပါသည်။ အဆိုပါ ၁၉၉၅ခုနှစ် ဥပဒေအရ ပြစ်ဒဏ်ပေးနိုင်သောပြစ်မှုများအတွက် ရဲအရာရှိများကို ရဲတပ်ဖွဲ့တရားရုံး၌ တရားစွဲဆို နိုင်ပြီး အဆိုပါရဲတပ်ဖွဲ့တရားရုံးတွင် သာမန်တရားရေးအရာရှိများအစား မြန်မာနိုင်ငံရဲတပ်ဖွဲ့၏ 'ပြန်တမ်းဝင် အရာရှိများ'က စီရင်ဆုံးဖြတ်ကြပါသည်။⁴² ရဲတပ်ဖွဲ့တရားရုံးများ၏လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကို ထိုဥပဒေ၏ အခန်း၉တွင် အသေးစိတ်ဖော်ပြထားပါသည်။ ကြီးလေးမှုပို၍နည်းပါးသောပြစ်မှုများအား အကျဉ်းချုံးစီရင်မှု (Summary Trial) ဖြင့် ကြားနာစစ်ဆေးနိုင်ပါသည်။⁴³ ဤဥပဒေအရတရားစွဲဆိုနိုင်သောပြစ်မှုများတွင် ဥပမာအားဖြင့် - မျက်မြင်သက်သေများအား မြိမ်းခြောက်ခြင်း၊ ဥပဒေမဲ့ထိန်းသိမ်းချုပ်နှောင်ခြင်း၊ အထောက်အထားများအား ရည်ရွယ်ချက်ရှိရှိ ဖုံးကွယ်ထားခြင်းနှင့် မဟုတ်မမှန်စွပ်စွဲခြင်းတို့ပါဝင်ပါသည်။⁴⁴

လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများကို ရဲအရာရှိများက ကျူးလွန်သည်ဟု စွပ်စွဲသောအခါ ထိုချိုးဖောက်မှုများအား ယေဘုယျအားဖြင့် သာမန်ရာဇဝတ်မှုဆိုင်ရာဥပဒေအစား စည်းကမ်းထိန်းသိမ်းရေးဥပဒေဖြင့် တရားစွဲဆိုကြ

³⁹ ထိုင်းနိုင်ငံ ကချင်အမျိုးသမီးများအဖွဲ့အစည်း (Kachin Women's Association Thailand) က ရေးသားသည့် "တရား မျှတမှုနှင့်နှေးနှေးခြင်း၊ ငြင်းပယ်ခံရခြင်း - မြန်မာနိုင်ငံတွင် လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာအကြမ်းဖက်မှုနှင့် စစ်ပွဲဆိုင်ရာရာဇဝတ်မှုများ နှင့်ပတ်သက်၍ အမှန်တရားရှာဖွေခြင်း (Justice Delayed, Justice Denied: seeking truth about sexual violence and war crime cases in Burma)" ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလ၊ စာမျက်နှာ ၄၇-၅၀။

⁴⁰ ၂၀၁၅ခုနှစ်ရွေးကောက်ပွဲများနောက်ပိုင်း ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ နိုဝင်ဘာလမှ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ မတ်လ ၃၁ရက်နေ့အထိ အစိုးရ အကူအပြောင်းကာလရှိခဲ့ပြီး ထိုကာလအတွင်းဆက်လက်အာဏာရိနေခဲ့သောအစိုးရက ဤဥပဒေအားပြဋ္ဌာန်းခဲ့ပါသည်။

⁴¹ အထက်ပါ မှတ်ချက် ၁ပါ ICJ ၂၀၁၆ခုနှစ် လွှတ်တော်နှင့်အစိုးရအသစ်အတွက် အကောင်အထည်ဖော်နိုင်သော လုပ်ငန်းစီမံကိန်းများ (ICJ 2016 Implementable Action Plans to the New Parliament and Government)။

⁴² ၁၉၉၅ခုနှစ် မြန်မာနိုင်ငံရဲတပ်ဖွဲ့စည်းကမ်းထိန်းသိမ်းရေးဥပဒေ၊ အခန်း (၇)။ ၁၉၉၇ခုနှစ် မြန်မာနိုင်ငံရဲတပ်ဖွဲ့စည်းကမ်း ထိန်းသိမ်းရေးဥပဒေအား ပြင်ဆင်သည့်ဥပဒေကိုလည်း ကြည့်ပါ။

⁴³ ၁၉၉၅ခုနှစ် မြန်မာနိုင်ငံရဲတပ်ဖွဲ့စည်းကမ်းထိန်းသိမ်းရေးဥပဒေ၊ အခန်း (၆)။

⁴⁴ ပုဒ်မ ၁၃(ဂ)၊ ၁၇(ဂ)နှင့် ၁၉(က) အသီးသီးဖြစ်ကြသည်။

သည်ဟုနားလည်ရပါသည်။⁴⁵ ဥပဒေအရ ပြစ်ဒဏ်ပေးသောအရေးယူမှုများ ဆောင်ရွက်နိုင်သော်လည်း ပြစ်မှုများအား ရာဇဝတ်မှုများအဖြစ် ရှင်းလင်းစွာ သတ်မှတ်ထားခြင်းမရှိသလို ပြစ်ဒဏ်များမှာလည်း ရာဇဝတ်မှုဆိုင်ရာ ဥပဒေထက် လျော့နည်းနိုင်ပါသည်။ ဥပမာအားဖြင့် ထိုဥပဒေတွင် မျက်မြင်သက်သေတစ်ဦးအား ခြိမ်းခြောက်ခြင်းအတွက် အများဆုံးပြစ်ဒဏ်အဖြစ် ထောင်ဒဏ်တစ်နှစ်သတ်မှတ်ထားပြီး⁴⁶ ရာဇသတ်ကြီးတွင် ရာဇဝတ်မှုမြောက်သောခြိမ်းခြောက်မှုအတွက် ထောက်ဒဏ် ခုနှစ်နှစ်အထိပြစ်ဒဏ်ချမှတ်နိုင်ပါသည်။⁴⁷

စည်းကမ်းထိန်းသိမ်းရေးဥပဒေသည် မြန်မာနိုင်ငံရဲတပ်ဖွဲ့အား ရာဇသတ်ကြီးအရ ရာဇဝတ်မှုမြောက်နိုင်သော လုပ်ရပ်များအပါအဝင် ရဲအရာရှိများ၏လုပ်ရပ်များကို စစ်ဆေးရန်အတွက် ၎င်း၏ကိုယ်ပိုင်တရားရုံးများ တည်ထောင်ခွင့် ပေးခြင်းဖြင့် ရဲတပ်ဖွဲ့၏ တာဝန်ခံမှုကို အားနည်းစေပါသည်။ လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှု ကိစ္စရပ်များတွင်ဖြစ်စေ ဤဥပဒေအရ ရဲတပ်ဖွဲ့အား စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းနှင့် တရားစွဲဆိုခြင်းသည် လွတ်လပ်မှုမရှိသလို ဘက်လိုက်မှုကင်းမဲ့ခြင်းလည်းမရှိသောကြောင့် ကျူးလွန်သူများအားတာဝန်ခံခြင်းမှရှောင်ရှားနိုင်စေနိုင်ပါသည်။ တာဝန်ရှိမှုအား တွေ့ရှိသောအခါ ထိုဥပဒေအရချမှတ်သောပြစ်ဒဏ်များသည် ရာဇဝတ်မှု၏ ကြီးလေးမှုနှင့်ထိုက်တန်သည့်ပြစ်မှုများ ချမှတ်ရန်သတ်မှတ်ထားသည့် နိုင်ငံတကာစံနှုန်းများနှင့်လည်း ကိုက်ညီမှု မရှိပါ။

အမှုကိစ္စ - ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် ရဲတပ်ဖွဲ့၏ ကိုယ်ထိလက်ရောက်ကျူးလွန်တိုက်ခိုက်မှုများအတွက် ထိုက်တန်မှုမရှိသော ပြစ်ဒဏ်များ

၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလတွင် ယူနိုဖောင်း ဝတ်ထားသော ရဲအရာရှိများက ရိုဟင်ဂျာကောင်လေးများ နှင့် အမျိုးသားများကို ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် ကိုယ်ထိလက်ရောက်ကျူးလွန်တိုက်ခိုက်နေသည့် ဗီဒီယိုတစ်ခုပေါ်ထွက်လာခဲ့ပါသည်။ ထိုဗီဒီယို Facebook ပေါ်တွင် ပေါ်ထွက်လာခဲ့ပြီးနောက် ထိုကိစ္စရပ်အား ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ဖြန့်ဝေခဲ့ကြပါသည်။ မြန်မာနိုင်ငံရဲတပ်ဖွဲ့က ရဲအရာရှိလေးဦးအား အလျင်အမြန် ဖမ်းဆီးထိန်းသိမ်းခဲ့ပြီး⁴⁸ နိုင်ငံတော်သမ္မတရုံးက 'ရဲတပ်ဖွဲ့၏ စည်းမျဉ်းများကို ချိုးဖောက်ခဲ့သူများအပေါ် အရေးယူရန် ဆောင်ရွက်နေကြောင်း' ထုတ်ပြန်ချက်တစ်စောင် ထုတ်ပြန်ခဲ့ပါသည်။⁴⁹ ရဲအရာရှိများအား ရဲဘက်ဆိုင်ရာ ခုံရုံးတွင် စစ်ဆေးစီရင်ခဲ့ကြောင်း သတင်းရရှိခဲ့ပါသည်။⁵⁰ ရဲတပ်ဖွဲ့က မီဒီယာသို့ ပြောပြချက် အရ အငယ်တမ်းရဲအရာရှိနှစ်ဦးအား ရဲတပ်ဖွဲ့၏ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကို လိုက်နာဆောင်ရွက်ရန် ပျက်ကွက်ခြင်းအတွက် ရဲထောင်တွင်နှစ်လကျခံစေခဲ့ပါသည်။⁵¹ ကျန်အကြီးတမ်းအရာရှိသုံးဦးအား စည်းကမ်းထိန်းသိမ်းရန်ပျက်ကွက်မှုကို အကြောင်းပြု၍ ရာထူးချွတ်ခဲ့ပါသည်။ ချမှတ်ခဲ့သောပြစ်ဒဏ်များသည် ထိုအမှုကိစ္စအား ရဲဘက်ဆိုင်ရာခုံရုံးအစား ရာဇဝတ်တရားရုံးတွင်

⁴⁵ အာရှဥပဒေဆိုင်ရာအရင်းအမြစ်ဗဟို(Asian Legal Resource Centre)က ရေးသားသော ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကောင်စီထံ စာဖြင့်ရေးသားဖော်ပြချက် (Written statement to the UN Human Rights Council)၊ UN Doc A/HRC/29/NGO/44 (2015)၊ အပိုဒ် ၃။

⁴⁶ ပုဒ်မ ၁၃(ဂ)။

⁴⁷ ရာဇသတ်ကြီး၊ ပုဒ်မ ၅၀၃ နှင့် ၅၀၆။

⁴⁸ Mike Ives ကရေးသားသော "ရဲတပ်ဖွဲ့က ရိုဟင်ဂျာများအား ရိုက်နှက်ခဲ့မှုကိုဖော်ပြသည့်ရုပ်သံပေါ်ထွက်လာပြီးနောက် မြန်မာနိုင်ငံတွင် ထိုအရာရှိများအား ဖမ်းဆီးခဲ့သည် (Myanmar Holds Officers After Video Purports to Show Police Beating Rohingya)"၊ *New York Times*၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလ၊ ၃ရက်နေ့။

⁴⁹ ပြည်ထောင်စုသမ္မတမြန်မာနိုင်ငံတော်၏နိုင်ငံတော်သမ္မတရုံးက ထုတ်ပြန်သော "ရုပ်သံတွင်ရဲတပ်ဖွဲ့၏မတရားပြုကျင့်မှုအပေါ် အရေးယူရန် (Action to be taken against police abuse in video clip)"၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလ။

⁵⁰ ICJ နှင့် အခြားအဖွဲ့အစည်း ၁၂ဖွဲ့က ရေးသားသော "မြန်မာနိုင်ငံ၊ ရခိုင်ပြည်နယ်ရှိ ကြီးလေးသော လူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်မှုများကိုစုံစမ်းစစ်ဆေးရန်ကုလသမဂ္ဂကစေလွှတ်ထားသောနိုင်ငံတကာစုံစမ်းရေးကော်မရှင် သို့မဟုတ် အလားတူ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာယန္တရားအပေါ် ပြန်ကြားသည့် နိုင်ငံတကာကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကောင်စီ၏ အဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံများနှင့် စောင့်ကြည့်လေ့လာသောနိုင်ငံများမှ အမြဲတမ်းကိုယ်စားလှယ်များထံပေးစာ (Letter to Permanent Representatives of Member and Observer States of the United Nations Human Rights Council Re: UN-mandated international Commission of Inquiry or similar international mechanism to investigate serious human rights violations in Rakhine State, Myanmar)"၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ မတ်လ၊ ၃ရက်နေ့။

⁵¹ Agence France-Presse က ထုတ်ပြန်သည့် "ရဲတပ်ဖွဲ့က ရိုဟင်ဂျာများအပေါ် မတရားပြုကျင့်မှုရုပ်သံဝေဖန်ခံခဲ့ရ၊ 'ထိခိုက်စေရန်မရည်ရွယ်ခဲ့' (Police in Rohingya abuse video get reprimand, 'didn't intend to harm')" ၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဖေဖော်ဝါရီလ၊ ၈ရက်နေ့။

ထိရောက်စွာစီမံဆောင်ရွက်ခဲ့ပါက ချမှတ်နိုင်ဖွယ်ရှိသော ပြစ်ဒဏ်များထက် များစွာသက်သာနေပါသည်။

c) ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်ခြင်းနှင့် ဖိနှိပ်ဆက်ဆံခြင်း

မြန်မာနိုင်ငံ၏ရာဇသတ်ကြီးတွင်ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်မှုအား ရာဇဝတ်မှုအဖြစ်သတ်မှတ်ထားပြီး စစ်ဆေးမေးမြန်းမှုများတွက် ရဲတပ်ဖွဲ့က ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်ခြင်းကို အသုံးပြုခြင်းအား တားမြစ်ထားပါသည်။⁵² အများဆုံးပြစ်ဒဏ်များသည် မဖြစ်မနေပေးရမည့်အနည်းဆုံးပြစ်ဒဏ်များမပါဘဲ ထောင်ဒဏ် ခုနှစ်နှစ်မှ ဆယ်နှစ်အထိဖြစ်နိုင်ပြီး ထောင်ဒဏ်အပြင် အတိအကျသတ်မှတ်မထားသော ငွေဒဏ်ချမှတ်နိုင်သည့်အလားအလာလည်း ရှိပါသည်။⁵³ သို့သော် ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်မှုအား ဆိုးရွားသော ရာဇဝတ်မှုတစ်ခုအဖြစ် အတိအကျ သတ်မှတ်မထားပါ။⁵⁴ ထို့ပြင် ရာဇသတ်ကြီးအရ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်တွင် ဝန်ခံမှုတစ်ရပ် သို့မဟုတ် ငွေပေးမှုတစ်ရပ်စသဖြင့် ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်ခံရသူထံမှ တုံ့ပြန်မှုတစ်ရပ် ဖြစ်ပေါ်လာအောင် တွန်းအားပေးရန် ရည်ရွယ်ချက်အတွက် ဆောင်ရွက်သည့် လုပ်ရပ်များကိုသာ ထည့်သွင်းစဉ်းစားထားပါသည်။ ရာဇသတ်ကြီးတွင် နိုင်ငံတကာဥပဒေနှင့်စံနှုန်းများအရ ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်မှုမြောက်သည့် အခြားသောလုပ်ရပ်များအား ထည့်သွင်းထားခြင်းမရှိသလို အခြားဖိနှိပ်ဆက်ဆံမှုပုံစံများကိုလည်း လွှမ်းမိုးခြင်းမရှိသောကြောင့် နိုင်ငံတကာဥပဒေနှင့် ကိုက်ညီမှုမရှိပါ။ ထို့ပြင် အကျဉ်းထောင်များနှင့် ထိန်းသိမ်းရေးစခန်းများတွင် ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်ခြင်းအား အသုံးပြုခြင်းကိုလည်း ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် မှတ်တမ်းတင်ထားပါသည်။

ကိုလိုနီခေတ်ဥပဒေများကို အစားထိုးရန်ရေးဆွဲထားသော အကျဉ်းထောင်ဥပဒေမူကြမ်းအား ၂၀၁၅ခုနှစ်တွင် ပြည်ထောင်စုလွှတ်တော်၌ ဆွေးနွေးခဲ့ပါသည်။ နိုင်ငံတကာလွတ်ငြိမ်းချမ်းသာခွင့်အဖွဲ့ (International Amnesty)က ပြုလုပ်သော ဥပဒေဆိုင်ရာ ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာသုံးသပ်မှုတစ်ခုအရ ထိုဥပဒေမူကြမ်းသည် လက်ရှိ ဥပဒေများအား တစ်နည်းတစ်ဖုံပိုမိုကောင်းမွန်စေခဲ့သော်လည်း ခြုံကြည့်လျှင် အကျဉ်းထောင်များနှင့် ထိန်းသိမ်းချုပ်နှောင်ခြင်းဆိုင်ရာအခြားနေရာများတွင် ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်ခြင်းနှင့် ဖိနှိပ်ဆက်ဆံခြင်းအပေါ် ရှင်းလင်းသော ဥပဒေအကာအကွယ်များ ကင်းမဲ့ကြောင်း တွေ့ရှိရပါသည်။⁵⁵ ဥပမာ ထိုဥပဒေမူကြမ်းတွင် ရာဇသတ်ကြီးတွင် ပါဝင်သော ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်မှုအား အသုံးပြုခြင်းကို တားမြစ်ခြင်းအား ထည့်သွင်းမထားပါ။ အကျဉ်းထောင် ဥပဒေမူကြမ်းအား လွှတ်တော်က တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းပါသော ဥပဒေရေးရာနှင့် အထူးကိစ္စရပ်များလေ့လာဆန်း စစ်သုံးသပ်ရေးကော်မရှင်က လက်ရှိတွင် ပြန်လည်သုံးသပ်နေသည်ဟု နားလည်ထားပါသည်။⁵⁶

စ) လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာအကြမ်းဖက်မှု

ရာဇသတ်ကြီးတွင် မုဒိမ်းမှုအပါအဝင် လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာအကြမ်းဖက်မှုပါဝင်သော ရာဇဝတ်မှုများနှင့်ပတ်သက်၍ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်များမှာ အကန့်အသတ်နှင့်ဖြစ်နေပြီး မြန်မာနိုင်ငံကလက်မှတ်ရေးထိုးထားသောCEDAW

⁵² ရာဇသတ်ကြီး၊ ပုဒ်မ ၃၃၀ နှင့် ၃၃၁။
⁵³ ရှေ့တွင်ဖော်ပြခဲ့သည့်အတိုင်း ပုဒ်မ ၃၃၀ နှင့် ၃၃၁။
⁵⁴ ဘိုကြည်နှင့် Hannah Scott တို့ရေးသားသော "ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်မှု၊ နိုင်ငံရေးအကျဉ်းသားများနှင့် တရားဥပဒေမစိုးမိုးခြင်း - မြန်မာနိုင်ငံတွင် ငြိမ်းချမ်းရေး၊ လုံခြုံရေးနှင့် လူ့အခွင့်အရေးအခြေအနေများအပေါ် စိမ်ခေါ်မှုများ (Torture, political prisoners and the un-rule of law: challenges to peace, security and human rights in Burma)" ၊ နိုင်ငံရေးအကျဉ်းသားများအကူအညီပေးရေးအသင်း (Association for the Assistance of Political Prisoners), ၂၀၁၀ခုနှစ်၊ စာမျက်နှာ ၁၂။
⁵⁵ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာလွတ်ငြိမ်းချမ်းသာခွင့်အဖွဲ့ (Amnesty International) က ရေးသားသည့် "အကျဉ်းထောင်များတွင် အခွင့်အရေးများရရှိစေခြင်း - အကျဉ်းထောင်ဥပဒေမူကြမ်းအပေါ် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာလွတ်ငြိမ်းချမ်းသာခွင့်အဖွဲ့၏ အကြံပြုချက်များ (Bring Rights to Prisons: Amnesty International's Recommendations on the Draft Prisons Law)"၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်။
⁵⁶ ထူးသန့်နှင့် အိအိတိုးလွင်တို့ ရေးသားခဲ့သော "သူရဦးရွှေမန်း ၎င်းကိုယ်တိုင်ဖွဲ့စည်းခဲ့သော ဥပဒေပြုရေးကော်မရှင်အား ဦးဆောင်ရန်ခန့်အပ်ခံရ (Thura U Shwe Mann appointed to head own legislative commission)"၊ Myanmar Times ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဖေဖော်ဝါရီလ၊ ၈ ရက်နေ့။

နှင့်မညီညွတ်ပါ။⁵⁷ အမျိုးသမီးများအပေါ်အကြမ်းဖက်မှုတားဆီးကာကွယ်ရေးဥပဒေမူကြမ်းအားရေးဆွဲခဲ့သော်လည်း ပြဋ္ဌာန်းခြင်းမရှိသေးဘဲ ထိုဥပဒေမူကြမ်း၏တိုးတက်မှုအခြေအနေနှင့်ပတ်သက်၍သတင်းမရရှိပါ။⁵⁸

စစ်တပ်အဖွဲ့ဝင်ဖြစ်သော လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာအကြမ်းဖက်မှုကျူးလွန်သူများသည် အရေးယူခံရခြင်းမှ ကင်းလွတ်ခွင့် ရရှိခံစားကြရပါသည်။⁵⁹ အဆက်ဆက်ဆက်ခံလာခဲ့သောကုလသမဂ္ဂ၏ အထူးကိုယ်စားလှယ်များက အစိုးရသည် စစ်တပ်အတွင်းလိင်ပိုင်းဆိုင်ရာ ကျင့်ဝတ်ဖောက်ဖျက်မှုအပေါ် လုံးဝလက်မခံသည့်နည်းလမ်း ကျင့်သုံးနေပုံပေါ်သော်လည်း အမှုများအား ပွင့်လင်းမြင်သာမှုမရှိဘဲ မုဒိမ်းမှုကျူးလွန်သူများအား ၎င်း၏ ရာထူးအဆင့်အတန်းများအတွင်းမှ တရားစွဲဆိုသည်မှာရှားပါးပြီး စစ်ဘက်ဆိုင်ရာ တရားရုံးများထံသို့ ပေးပို့ဆုံးဖြတ်စေကြောင်း မှတ်ချက်ပြုခဲ့ပါသည်။⁶⁰ အမျိုးသမီးများအပေါ် စစ်တပ်နှင့် လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့များက ကျူးလွန်သော လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာ အကြမ်းဖက်မှုသည် ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့်ဖြစ်ပွားနေပြီး အထူးသဖြင့် ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားသော ဒေသများရှိ အမျိုးသမီးများအပေါ် အဖြစ်များပါသည်။⁶¹ အမျိုးသမီးများနှင့် မိန်းကလေးများသည် ယေဘုယျအားဖြင့် လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာအကြမ်းဖက်မှုကို တိုင်ကြားရန် တွန့်ဆုတ်နေကြပြီး အထူးသဖြင့် တိုင်းရင်းသား ဒေသများတွင်လက်တုံ့ပြန်ခံရမည်ကိုကြောက်ရွံ့ခြင်းမှာထည့်သွင်းစဉ်းစားစရာအချက်တစ်ချက်ဖြစ်ပါသည်။ တိုင်ကြားပါက ထိုအမှုများကိုသေချာစွာစုံစမ်းစစ်ဆေးပေးသည်မှာရှားပါးလှပါသည်။ လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာအကြမ်းဖက်မှုနှင့်ပတ်သက်၍ တရားစွဲဆိုမှုနည်းပါးခြင်းမှာ စစ်တပ် သို့မဟုတ် လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့များ၏ အဖွဲ့ဝင်များက ရာဇဝတ်မှုများကို ကျူးလွန်သောအခါတွင် ပိုမိုဆိုးရွားဆဲဖြစ်ပါသည်။⁶²

ကုလသမဂ္ဂ၏ အတွင်းရေးမှူးချုပ်က လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာအကြမ်းဖက်မှုဆိုင်ရာ ရာဇဝတ်မှုများဖြင့် စွပ်စွဲခံထားရသော လုံခြုံရေးအရာရှိများအား တရားစွဲဆိုမှုရှိအောင် အရေးယူဆောင်ရွက်ရန် အစိုးရအား တိုက်တွန်းခဲ့ပါသည်။⁶³

၂.၃ ပြည်တွင်းဌာနဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်းများနှင့် စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများ

က) မြန်မာ့စစ်တပ်၊ တပ်မတော်

စစ်သားများနှင့်၎င်းတို့၏အကြီးအကဲများသည် ရာဇဝတ်မှုများအတွက်အရေးယူခံရသည်မှာရှားပါးပြီး လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအတွက် ပုံမှန်အားဖြင့် အရေးယူခံရခြင်းမှကင်းလွတ်ခွင့်ရရှိခံစားကြလေ့ရှိပါသည်။ စစ်သားများကို ဖမ်းဆီးအရေးယူသောအခါ တရားစွဲဆိုမှုများကို စစ်ဘက်တရားရုံးများဖြင့်သာလျှင်

⁵⁷ မြန်မာနိုင်ငံကလည်း ၂၀၁၃ခုနှစ် ပဋိပက္ခအတွင်း လိင်အကြမ်းဖက်မှု ရပ်တန့်ရေး ကတိကဝတ်ကြေညာချက် (2013 Declaration of Commitment to End Sexual Violence in Conflict)ကို ထောက်ခံခဲ့ပြီးဖြစ်ပါသည်။
⁵⁸ အမျိုးသမီးများအပေါ် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုပုံစံအားလုံးပယ်ဖျက်ရေးဆိုင်ရာကော်မတီ (Committee on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women) က ရေးသားသည့် "မြန်မာနိုင်ငံအကြောင်း စတုတ္ထအကြိမ်နှင့် ပဉ္စမအကြိမ်အချိန်မှန်ထုတ်အစီရင်ခံစာများအားပေါင်းစပ်၍ ကောက်ချက်စွဲသုံးသပ်ချက်များ(Concluding observations on the combined fourth and fifth periodic reports of Myanmar)" ၊ UN Doc CEDAW/C/MMR/CO/4-5 (2016)၊ အပိုဒ် ၂၆။
⁵⁹ အမှုကိစ္စများအားမှတ်တမ်းတင်ထားခြင်းနှင့်ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာသုံးသပ်မှုအတွက် မြန်မာနိုင်ငံအမျိုးသမီးအဖွဲ့ချုပ်(Women's League of Burma) က ရေးသားသည့် " 'မျှော်လင့်ချက်ရှိရင် ထုတ်ပြောမှာပါ။' မြန်မာနိုင်ငံရှိ တိုင်းရင်းသား လူ့အသိုက်အဝန်းများအပေါ် အစိုးရက ကျောထောက်နောက်ခံပြု၍ ကျူးလွန်သည့် လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာအကြမ်းဖက်မှုအား ဆက်လက်အသုံးပြုနေခြင်း ('If they had hope, they would speak.' The on-going use of state-sponsored sexual violence in Burma's ethnic communities)" ၊ ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ နိုဝင်ဘာလ။
⁶⁰ ကုလသမဂ္ဂရေးသားသည့် "ပဋိပက္ခနှင့်ဆက်နွှယ်နေသော လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာအကြမ်းဖက်မှု - အထွေထွေအတွင်းရေးမှူးချုပ်၏ အစီရင်ခံစာ (Conflict-related Sexual Violence: Report of the Secretary General)"၊ UN Doc S/2015/203 (2015)၊ အပိုဒ် ၄၂။ ဤအစီရင်ခံစာတွင် ရှားရှားပါးပါး ၂၀၁၄ခုနှစ်၌ ဖြစ်ပွားခဲ့သော တရားစွဲဆိုမှုတစ်ခုကို ဖော်ပြထားပါသည်။
⁶¹ ရေ့တွင်ဖော်ပြခဲ့သော ပဋိပက္ခနှင့်ဆက်နွှယ်နေသော လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာအကြမ်းဖက်မှုအကြောင်း အထွေထွေအတွင်းရေးမှူးချုပ်၏ အစီရင်ခံစာ (Report of the Secretary General on Conflict-related Sexual Violence)၊ အပိုဒ် ၄၁၊ အထက်ပါ မှတ်ချက် ၅၈ပါ CEDAW နှင့်ပတ်သက်၍ မြန်မာနိုင်ငံတွင် ကောက်ချက်စွဲသုံးသပ်ချက်များ၊ အပိုဒ် ၂၆။
⁶² အထက်ပါ မှတ်ချက် ၅၈ပါ CEDAW နှင့်ပတ်သက်၍ မြန်မာနိုင်ငံတွင် ကောက်ချက်စွဲသုံးသပ်ချက်များ၊ အပိုဒ် ၂၆။
⁶³ အထက်ပါမှတ်ချက် ၆၀ပါ ပဋိပက္ခနှင့်ဆက်နွှယ်နေသော လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာအကြမ်းဖက်မှုအကြောင်း အထွေထွေအတွင်းရေးမှူးချုပ်၏ အစီရင်ခံစာ (Report of the Secretary General on Conflict-related Sexual Violence)၊ အပိုဒ် ၄၃။

ပြုလုပ်ကြပါ သည်။ စစ်ရုံးများသည် စစ်တပ်အရာရှိများနှင့်သက်ဆိုင်သော အမှုများကို စီရင်ဆုံးဖြတ်ရန် တရားစီရင်ရေးအာဏာကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ ကျင့်သုံးကြပြီး လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများနှင့်ပတ်သက်သော တရားစွဲဆိုမှုများကိုသာလျှင် သီးသန့်နီးပါး ကိုင်တွယ်ပါသည်။⁶⁴ တရားရုံး၌ ကြားနာစစ်ဆေးမှုများအား အများပြည်သူက ဝင်ရောက်နားထောင်နိုင်ခြင်းမရှိပဲ တရားစီရင်မှုများနှင့် ၎င်းတို့၏ ရလဒ်များနှင့်ပတ်သက်၍ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုမရှိပါ။ သို့သော်လည်း စစ်ဘက်ဆိုင်ရာတရားရုံးများ၏ အချို့သောတရားစီရင်မှုများကို အများပြည်သူအား ကြည့်ရှုခွင့်ပေးထားကြောင်း ရှားပါးပြီး ရှင်းပြရခက်သည့် သတင်းများလည်းရှိပါသည်။⁶⁵

အရပ်သားများပါဝင်သည့်အမှုများတွင် စစ်တပ်အရာရှိများအား သာမန်တရားရုံးများ၌ တရားစွဲဆိုသည့် ရှားရှားပါးပါး အဖြစ်အပျက်များ ရှိခဲ့ပါသည်။ ဥပမာ ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ နိုဝင်ဘာလတွင် ဒုက္ခိတကချင်မိန်းကလေး တစ်ဦးအား ပြန်ပေးဆွဲ မုဒိမ်းကျင့်ခြင်းအတွက် စစ်သားတစ်ဦးအား ပြစ်မှုထင်ရှားစီရင်၍ ထောင်ဒဏ် ၁၃ နှစ် ချမှတ်ခဲ့ပါသည်။ ထိုစစ်သားအား စစ်ဘက်ဆိုင်ရာတရားရုံးတွင် ပိုမိုလျော့ပေါ့သော အမှုဖြင့် စီရင်ပြီးနောက် သာမန်တရားရုံးသို့ လွှဲပြောင်းစီရင်ခဲ့ခြင်းဖြစ်ပါသည်။⁶⁶ ထိုသို့လွှဲပြောင်းခြင်းအား ဤရှားပါးသည့် သာဓက တွင် စစ်တပ်က မည်သည့်အကြောင်းအရင်းကြောင့်ခွင့်ပြုခဲ့သည်မှာ မရှင်းလင်းပါ။

နောက်ကိစ္စရပ်တစ်ခုတွင် ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဇွန်လ၌ ရဲတပ်ဖွဲ့က ကချင်ပြည်နယ်တွင် တပ်မတော်တပ်ရင်းတစ်ခု၏ အဖွဲ့ဝင်များအား လူသတ်မှုများဖြင့် ရဲတပ်ဖွဲ့က အမှုဖွင့်ခဲ့ကြောင်း သတင်းရရှိခဲ့ပါသည်။⁶⁷ ဒေသခံများက ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ မေလတွင် ကချင်လူမျိုး နေရပ်စွန့်ခွာတိမ်းရှောင်သူ (IDP) သုံးဦးအား ထိုစစ်သားများက သတ်ဖြတ်ခဲ့ကြောင်း စွပ်စွဲခဲ့ကြပါသည်။⁶⁸ စစ်တပ်ကလည်း ထိုသေဆုံးမှုများကို စုံစမ်းစစ်ဆေးနေကြောင်း သတင်းရရှိထားပါသည်။⁶⁹ ICJ က ဤအမှုအား ဆက်လက်စောင့်ကြည့်နေပါသည်။

စစ်တပ်နှင့် အုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့သည် တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့အပေါ် နိုင်ငံရေးအရလွှမ်းမိုးမှုရှိနေသောကြောင့် တရားစွဲဆိုမှုများကို သာမန်တရားရုံးများထံ လွှဲပြောင်းပေးသောအခါ လုပ်ငန်းစဉ်အားဘက်လိုက်မှုကင်းမဲ့သည်၊ လွတ်လပ်မှုရှိသည်ဟု မယူဆနိုင်သေးပါ။ အကြီးတန်းတရားသူကြီးများစွာသည် ယခင်စစ်တပ်အရာရှိဟောင်းများ ဖြစ်ကြသလို ရှေ့နေချုပ်နှင့် တရားရေးနှင့်ဥပဒေဆိုင်ရာရုံးများ၏ အကြီးတန်းဝန်ထမ်းများအပြင် ပြည်ထောင်စုအဆင့် ဝန်ကြီးများမှာလည်း ထိုသို့ပင်ဖြစ်ပါသည်။

ထိတွေ့မှုစည်းမျဉ်းများ (Rules of Engagement) နှင့် အမိန့်ပေးမှုတည်ဆောက်ပုံများ (Command Structures) ကလည်း ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများကို ပံ့ပိုးပေး နှင့်/သို့မဟုတ် ခွင့်ပြုပေးနေပြီး အဆိုပါရာဇဝတ်မှုများအား ကျူးလွန်သော သို့မဟုတ် ကျူးလွန်မှုကိုပံ့ပိုးသော ပုဂ္ဂိုလ်များအား တာဝန်ခံစေမှုမရှိသည်မှာ ကြာမြင့်ခဲ့ပါပြီ။ သမိုင်းတစ်လျှောက် စစ်တပ်သည် ပထဝီဒေသအလိုက် အရောင်သတ်မှတ်မှုများအပေါ် အခြေခံ၍ မတူညီသော ထိတွေ့တိုက်ခိုက်မှုစည်းမျဉ်းများထုတ်ပြန်ခဲ့ပါသည်။ အစိုးရမဟုတ်သော လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့များက ထိန်းချုပ်ထားသည့်ဒေသများအား အနက်ရောင်၊ အပြင်းပွားနေသည့်ဒေသများအား အညိုရောင်နှင့် အစိုးရက ထိန်းချုပ်ထားသောဒေသများအား အဖြူရောင်အဖြစ် အသီးသီး သတ်မှတ်ထားပါသည်။ အနက်ရောင်ဒေသများမှ စစ်သားများသည်

⁶⁴ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၊ ပုဒ်မ ၂၉၃(ခ) နှင့် ၃၁၉။
⁶⁵ ၂၀၁၆ခုနှစ်တွင် ရှမ်းပြည်နယ်တွင်အသတ်ခံခဲ့ရသောအရပ်သားများ၏ မိသားစုများအား အဆိုပါသတ်ဖြတ်မှုများနှင့် ပတ်သက်၍တရားစွဲဆိုခံရသောစစ်သားများအပေါ် စီရင်သည့်စစ်တရားရုံးကို ကြည့်ရှုခွင့်ပြုခဲ့ကြောင်းသတင်းရရှိခဲ့ပါသည်။ ကိုကံသာ ရေးသားသည့် "ရှမ်းပြည်နယ်ရှိ စစ်တရားရုံးတွင် မြန်မာစစ်သားများက ရွာသားများအား သတ်ဖြတ်ခဲ့ကြောင်း ဝန်ခံ (Myanmar Soldiers Admit to Killing Villagers During Court Martial in Shan State)" ၊ *Radio Free Asia* ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဩဂုတ်လ၊ ၁၁ရက်နေ့။
⁶⁶ Aileen Thomson ရေးသားသည့် "မြန်မာနိုင်ငံတွင် စစ်တပ်အပေါ် ပေးအပ်ထားသည့် အရေးယူခံရခြင်းမှကင်းလွတ်ခွင့် အား အရပ်သားတရားမျှတရေးက ပယ်ဖျက် (Civilian justice trumps military impunity in Myanmar)" ၊ *Open Democracy* ၊ ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ ၁၁ရက်နေ့။
⁶⁷ Lawi Weng ရေးသားသည့် "ကချင်ပြည်နယ်မှ IDP သေဆုံးမှုများအပေါ် တပ်မတော် တပ်ရင်းအား ရဲတပ်ဖွဲ့မှ အမှုဖွင့် (Police Open Case Against Army Battalion in Kachin IDP Deaths)" ၊ *The Irrawaddy* ၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဇွန်လ၊ ၅ရက်နေ့။
⁶⁸ ဇာနည်မာန် ရေးသားသည့် "ကချင်အရပ်သားသုံးဦးအား ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်ခြင်းနှင့်သတ်ဖြတ်ခြင်းအတွက် မြန်မာ့တပ်မတော်အား စွပ်စွဲထား (Burma Army Accused of Torturing, Killing Three Kachin Civilians)" ၊ *The Irrawaddy* ၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ မေလ၊ ၂၉ရက်နေ့။
⁶⁹ နန်းလွင်နှင့်ပွင့် ရေးသားသည့် "ကချင်ပြည်နယ်တွင် သေဆုံးမှုများအား မြန်မာ့တပ်မတော်က စုံစမ်းစစ်ဆေး (Burma Army Investigates Kachin State Deaths)" ၊ *The Irrawaddy* ၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ မေလ၊ ၃၁ရက်နေ့။

ထိန်းသိမ်းကန့်သတ်မှုများ အနည်းငယ်သာ ရှိကြပြီး သေစေလောက်သောအင်အားကို အရပ်သားများအပေါ်အပါအဝင် မခွဲမခြားအသုံးပြုရန် ခွင့်ပြုထားနိုင်ကာ အညှီရောင်ဒေသများမှ စစ်သားများအတွက် ထိတွေ့တိုက်ခိုက်မှုစည်းမျဉ်းများသည် ပိုမိုထိန်းသိမ်း ကန့်သတ်ခံရသော်လည်း အဖြူရောင်ဒေသများတွင်ခွင့်မပြုသော မတရားပြုကျင့်မှုအလေ့အထများအား ပံ့ပိုးပေးနေပါသည်။⁷⁰ အညှီရောင်နှင့်အနက်ရောင်ဒေသများတွက် စစ်သားများကကျူးလွန်သောလုပ်ရပ်များအား သုတေသီများက မှတ်တမ်းတင်ထားပြီး စစ်ရာဇဝတ်မှုများ မြောက်နိုင်ဖွယ်ရှိကာ အဆိုပါလုပ်ရပ်များ တွင် အရပ်သားများအား ရည်ရွယ်ချက်ရှိရှိ တိုက်ခိုက်ခြင်း၊ အရပ်သားများအားရွှေ့ပြောင်းခြင်းနှင့် အတင်းအဓမ္မ ပြောင်းရွှေ့စေခြင်း၊ လူယက်ခြင်း၊ လူသတ်မှုနှင့်ဥပဒေမဲ့သတ်ဖြတ်ခြင်း၊ ကျွန်ပြုခြင်း၊ ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်ခြင်းနှင့် အခြားဖိနှိပ်ဆက်ဆံမှု၊ မုဒိမ်းမှုနှင့် ဖိစီးနှိပ်စက်မှုတို့ပါဝင်ပါသည်။⁷¹

အမှုကိစ္စ - ၂၀၁၆ခုနှစ် ရခိုင်ပြည်နယ်မြောက်ပိုင်း 'နယ်မြေရှင်းလင်းရေးလုပ်ငန်းများ'

၂၀၁၆ခုနှစ်၊ အောက်တိုဘာလတွင် နယ်ခြားစောင့်ရဲတပ်ဖွဲ့အပေါ်တိုက်ခိုက်ခြင်းကြောင့် အောက်တိုဘာလမှ ဒီဇင်ဘာလအထိ ရခိုင်ပြည်နယ်မြောက်ပိုင်းတွင်ဆောင်ရွက်ခဲ့သော 'နယ်မြေရှင်းလင်းရေးလုပ်ငန်းများ'အတွင်း စစ်တပ်သည် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများ စနစ်ကျကျ ချိုးဖောက်ခဲ့ကြောင်း ခိုင်လုံသည့်စွပ်စွဲချက်များရှိပါသည်။ စစ်တပ်သည် ထိုဒေသသို့သွားလာခွင့်ကို ပိတ်ပင်ကာ သတင်း ထောက်များ၊ အကူအညီပေးရေးလုပ်သားများနှင့် နိုင်ငံတကာစောင့်ကြည့်သူများအား လာရောက် ခွင့်မပေးခဲ့ပါ။ ရိုဟင်ဂျာပေါင်း ၂၇၀၀၀ ဦးရေလောက် ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်ဘက်သို့ ထွက်ပြေးတိမ်းရှောင် ခဲ့ပါသည်။ ဂြိုဟ်တုပုံရိပ်များအရ စစ်သားများသည် အနည်းဆုံး အဆောက်အအုံပေါင်း ၁၅၀၀၀အား မီးရှို့ဖျက်ဆီးခဲ့ပါသည်။⁷² စစ်သားများသည် တိုက်ခိုက်ရေးရဟတ်ယာဉ်မှပစ်ခတ်ခဲ့ကြောင်း ပြောဆိုနေကြပြီး ဥပဒေမဲ့သတ်ဖြတ်မှုများနှင့်ပတ်သက်၍ စိုးရိမ်မှုများစွာ ရှိခဲ့ပါသည်။⁷³ လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ကုလသမဂ္ဂမဟာမင်းကြီးက ထိုစစ်ဆင်ရေးများသည် နဂိုကတည်းက အားနည်းသော ရိုဟင်ဂျာမုဆလင်များအပေါ် အစုလိုက်ပြစ်ဒဏ်ပေးခြင်းနှင့် လက်တုံ့ပြန်ခြင်းများ မြောက်နိုင်ကြောင်း ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခဲ့ပါသည်။ ထိုအချိန်တွင် အစိုးရသည် နိုင်ငံပိုင်မီဒီယာနှင့် သတင်းထုတ်ပြန်ချက်များမှတစ်ဆင့် ထိုသို့သောစွပ်စွဲမှုများအားလုံးကို ငြင်းဆိုကာ ထိုစွပ်စွဲမှုများစွာအား လုပ်ကြံဖန်တီးမှုများအဖြစ် အလေးမထားခဲ့ကြပါ။⁷⁴

⁷⁰ အထက်ပါမှတ်ချက် ၃၇ပါ ဟားဗတ်လူ့အခွင့်အရေးဌာနမှတ်တမ်း (Harvard Human Rights Clinic Memorandum)၊ စာမျက်နှာ ၂၈။

⁷¹ ရှေ့တွင် ဖော်ပြခဲ့သည့် စာမျက်နှာ ၄၇-၅၇။ လူ့အခွင့်အရေးစောင့်ကြည့်လေ့လာရေးအဖွဲ့ (Human Rights Watch) နှင့် ကရင်လူ့အခွင့်အရေးအဖွဲ့ (Karen Human Rights Group) တို့က ရေးသားသည့် "သေလူတွေလမ်းလျှောက်ခြင်း - မြန်မာနိုင်ငံအရှေ့ခြမ်းက ရှေ့တန်းစစ်မျက်နှာတွေက အကျဉ်းသားပေါ်တာများ (Dead Men Walking: Convict Porters on the Front Lines in Eastern Burma)" ၊ ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ နှင့် Katya Cengel ရေးသားသည့် "မုဒိမ်းကျင့်ခြင်းသည် မြန်မာနိုင်ငံ၊ ကချင်ပြည်နယ်တွင် လက်နက်တစ်ရပ်ဖြစ်နေသော်လည်း ကချင်အမျိုးသမီးများက ပြန်လည် တွန်းလှန်နေကြသည် (Rape is a weapon in Burma's Kachin State, but the women of Kachin are fighting back)" ၊ Time ၊ ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ ဖေဖော်ဝါရီလ၊ ၁၁ရက်နေ့ တို့ကိုလည်း ကြည့်ပါ။

⁷² လူ့အခွင့်အရေးစောင့်ကြည့်လေ့လာရေးအဖွဲ့ (Human Rights Watch) ရေးသားသည့် "မြန်မာနိုင်ငံ - ရခိုင်ပြည်နယ် တွင် စစ်တပ်က ကျေးရွာများကို မီးရှို့၊ မျက်မြင်သက်သေများနှင့် ဂြိုဟ်တုပုံရိပ်များက မီးလောင်ကျွမ်းမှုပုံစံများအား ထုတ်ဖော်ပြ (Burma: Military Burned Villages in Rakhine State. Witnesses and Satellite Imagery Reveal Pattern of Burnings)" ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ ၁၃ရက်နေ့။

⁷³ Feliz Solomon ရေးသားသည့် "ရိုဟင်ဂျာကျေးရွာများအနီးတွင် စစ်တပ်က လေကြောင်းတိုက်ခိုက်မှုများပြုလုပ်သဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံအနောက်ပိုင်းတွင် အကြမ်းဖက်မှုပိုမိုပြင်းထန်လာ (Violence Escalates in Western Burma As Army Launches Air Strikes Near Rohingya Villages)" ၊ Time ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ နိုဝင်ဘာလ၊ ၁၄ရက်နေ့။ ICJ ရေးသားသည့် "ICJ မှတ်တမ်း - ရခိုင်ပြည်နယ်မြောက်ပိုင်းတွင် တရားမျှတမှုရရှိနိုင်ခြင်း (ICJ Memo: Access to Justice in Northern Rakhine State)" ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ။

⁷⁴ ဥပမာ အောင်ဆန်းစုကြည်၏ ရုံးခန်းက လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာအကြမ်းဖက်မှုများနှင့်ပတ်သက်သော စွပ်စွဲမှုများအား 'မုဒိမ်းကျင့်ခံရကြောင်းလုပ်ကြံဇာတ်လမ်းများ(Fake Rape)'အဖြစ် သဘောထားခဲ့ပါသည်။ ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံ နိုင်ငံတော် အတိုင်ပင်ခံပုဂ္ဂိုလ်ရုံးကထုတ်ပြန်သည့် "သတင်းအချက်အလက်ကော်မတီက မုဒိမ်းကျင့်မှုကောလဟာလများအား ငြင်းပယ်ကြောင်း (Information Committee Refutes Rumors of Rape)" ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ ၂၆ရက်နေ့။ Jonah Fisher ရေးသားသည့် "မုဒိမ်းကျင့်မှုအား တိုင်ကြားခဲ့သည့်အတွက်

ပြန်ကြားရေးဝန်ကြီးဌာနနှင့် နိုင်ငံတော်အတိုင်ပင်ခံရုံးမှ ထုတ်ပြန်ချက်များတွင် သမ္မတက ခန့်အပ်ထားသောစုံစမ်းစစ်ဆေးရေးကော်မတီ၏တွေ့ရှိချက်များကိုကြိုတင်ခန့်မှန်းရန်ကြိုးပမ်းထားပါသည်။ မတ်လတွင် နိုင်ငံပိုင်မီဒီယာက စစ်တပ်အတွင်းသီးခြားစုံစမ်းမေးမြန်းမှုတွင် ရွာသားပေါင်း ၃၀၀၀ အားတွေ့ဆုံမေးမြန်းခဲ့ကြောင်းသတင်းပေးပို့ခဲ့ပြီး လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာကုလသမဂ္ဂမဟာမင်းကြီးရုံး (UN Office of the High Commissioner for Human Rights - OHCHR)၏ ဖေဖော်ဝါရီလ အစီရင်ခံစာပါ စွပ်စွဲချက်များသည် မမှန်ကန်ကြောင်းနှင့် လုပ်ကြံဖန်တီးထားကြောင်း ထုတ်ပြန်ခဲ့ပါသည်။ စုံစမ်းစစ်ဆေးမှု၏ ရလဒ်အဖြစ် မော်တော်ဆိုင်ကယ် ခိုးယူမှုအပါအဝင် သာမန်ပြစ်မှုများအတွက် ရဲအရာရှိသုံးဦးအား ထောက်ခံချမှတ်ခဲ့ကြောင်း အစီရင်ခံစာတွင် မှတ်ချက်ပြုထားပါသည်။ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဧပြီလတွင် စွပ်စွဲထားသောမတရားပြုကျင့်မှုများနှင့် ပတ်သက်၍ စစ်ဆေးခံနေရသူများထဲတွင် အကြီးတန်းစစ်တပ်အရာရှိတစ်ဦးပါဝင်ကြောင်း အကြီးတန်းအစိုးရနှင့် စစ်တပ်အသိုင်းအဝိုင်းများက သတင်းထောက်များအား ပြောဆိုခဲ့သည်ဟုသိရှိရပြီး စစ်တပ်က စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများကို ဆက်လက် ပြုလုပ်နိုင်ကြောင်းအရိပ်အမြွက်ပေးခဲ့ပါသည်။⁷⁵ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဩဂုတ် လတွင် ထိန်းသိမ်းခံခဲ့ရသော ရိုဟင်ဂျာအမျိုးသားနှစ်ဦးသေဆုံးမှုများကို ရဲတပ်ဖွဲ့က စုံစမ်းစစ်ဆေးနေကြောင်း မီဒီယာက သီးခြား သတင်းပေးပို့ ထားပါသည်။⁷⁶ ကလေးသူငယ်များအပါအဝင် နယ်မြေထိန်းသိမ်းရေးလုပ်ငန်းများ အတွင်း ထိန်းသိမ်းခံခဲ့ရသူများ၏ အခြားသော သေဆုံးမှုများအား အစီရင်ခံသတင်းပို့ခဲ့သော်လည်း စုံစမ်းစစ်ဆေးပုံ မပေါ်ပါ။⁷⁷

အစိုးရသည် လုပ်ငန်းစဉ်တစ်ခုလုံးတွင် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုဆိုင်ရာ စွပ်စွဲချက်များအား အမြဲ တစေ လူသိရှင်ကြား အရေးတယူမပြုခဲ့ခြင်းဖြင့် ၎င်း၏ ကိုယ်ပိုင်စုံစမ်းစစ်ဆေးရေးကော်မတီ၏ တွေ့ရှိမှုများနှင့်ပတ်သက်၍ မျက်နှာလိုက်ခွဲဖွယ်ရှိပါသည်။ စစ်တပ်တွင်းစုံစမ်းမေးမြန်းမှု၏ အသေးစိတ် အချက်အလက်များအား အများပြည်သူထံထုတ်ပြန်ခြင်းမရှိခဲ့ပါ။ စွပ်စွဲမှုများနှင့်ပတ်သက်၍ တရားစွဲဆိုမှုများ မဆောင်ရွက်ခဲ့ပါ။ အထောက်အထားများ ဖော်ထုတ်သတ်မှတ်၍ ကျူးလွန်သူများအား တာဝန်ခံစေရန် မဆောင်ရွက်နိုင်ခြင်း သို့မဟုတ် ဆောင်ရွက်ရန်ဆန္ဒမရှိခြင်းသည် မြန်မာနိုင်ငံတွင် အချက်အလက်ရှာဖွေရေးအစီအစဉ်တစ်ခု ဆောင်ရွက်ရန် လူ့အခွင့်အရေးကောင်စီ၏ ဆုံးဖြတ်ချက် အတွက် အခြေခံ အကြောင်းအရင်းဖြစ်ပါသည်။⁷⁸

ခ) မြန်မာနိုင်ငံရဲတပ်ဖွဲ့

မြန်မာနိုင်ငံရဲတပ်ဖွဲ့သည် ဌာနဆိုင်ရာလွတ်လပ်မှု (Institutional Independence) အကန့်အသတ်ဖြင့်သာ ရှိပါသည်။ ပြည်ထဲရေးဝန်ကြီးဌာန၏ ဦးစီးဌာနလေးခုထပ်တစ်ခုအနေဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံရဲတပ်ဖွဲ့၏ အမိန့်ပေးမှု တည်ဆောက်ပုံ(Command Structure)သည် အဆုံးအစွန်ဆုံး တပ်မတော်ကာကွယ်ရေးဦးစီးချုပ်၏အာဏာ အောက်မှလာပါသည်။ ရဲအရာရှိများ၏ ကျင့်ဝတ် (Code of Conduct for Police Officers) အား ၁၉၉၉ ခုနှစ်တွင် မိတ်ဆက်ပေးခဲ့ပြီး ကိုလိုနီခေတ်လက်စွဲများအား ၂၀၀၀ခုနှစ်နှင့် ၂၀၀၁ခုနှစ်တွင်ပြင်ဆင်၍ ပြန် လည်ထုတ်ဝေခဲ့ပါသည်။⁷⁹

ပြစ်တင်ကဲ့ရဲ့ခံရ (Hounded and ridiculed for complaining of rape)" | BBC News | ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ မတ်လ၊ ၁၁ရက်နေ့။

⁷⁵ ဝလုံးရေးသားသည့် "ရခိုင်ပြည်နယ်ရှိ မြန်မာစစ်တပ်စစ်ဆင်ရေး၏ အမိန့်ပေးမှုတည်ဆောက်ပုံ(Command structure of the Myanmar army's operation in Rakhine)" | Reuters | ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဧပြီလ၊ ၂၅ရက်နေ့။

⁷⁶ ရွှေရည်စောမြင့်နှင့် Yimou Lee တို့ရေးသားသည့် "သီးသန့် - ရိုဟင်ဂျာမူဆလင်နှစ်ဦးသေဆုံးမှုကို မြန်မာနိုင်ငံမှ စုံစမ်းစစ်ဆေးရေးရဲတပ်ဖွဲ့ က 'ဖုံးကွယ်ပေး' (Exclusive: Myanmar probing police 'cover-up' of deaths of two Rohingya Muslims)" | Reuters | ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဖေဖော်ဝါရီလ၊ ၂၁ရက်နေ့။

⁷⁷ Global New Light of Myanmar ပါ "ဆယ်ကျော်သက် မသင်္ကာဖွယ်ဖြစ်သူ ရဲတပ်ဖွဲ့က ထိန်းသိမ်းထားစဉ် ရောဂါဖြင့် သေဆုံးခဲ့ (Teen-aged suspect died from disease while in police custody)" | ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဇွန်လ၊ ၆ရက်နေ့။

⁷⁸ ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကောင်စီ ဆုံးဖြတ်ချက် ၃၄/၂၂ (၂၀၁၇)၊ အပိုဒ် ၁၁။

⁷⁹ Nick Cheesman and Nicholas Farrelly (မူကွဲ)၊ မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဒီမိုကရေစီထူထောင်ခြင်းအပေါ် အငြင်းပွားခြင်း (Debating Democratisation in Myanmar) (ANU Press, 2014)၊ စာမျက်နှာ ၂၀၅-၂၂၅ရှိ Andrew Selth ရေးသားသည့် "မြန်မာနိုင်ငံတွင်ရဲတပ်ဖွဲ့ဆိုင်ရာပြုပြင်ပြောင်းလဲမှု - 'အနှစ်သာရနှင့်ပုံသဏ္ဍာန်'အားဖြင့် အပြောင်းအလဲများ (Police reform in Myanmar: changes in 'essence and appearance')"

မကြာသေးမီနှစ်များတွင် မြန်မာနိုင်ငံရဲတပ်ဖွဲ့က ပြုပြင်ပြောင်းလဲလိုသောဆန္ဒရှိသည့် လက္ခဏာပြခဲ့ပါသည်။ ၂၀၁၂ခုနှစ် တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှုတစ်ခုတွင် ရဲတပ်ဖွဲ့၏ အကြီးအကဲက အရပ်သားကြီးကြပ်မှုလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ (Civilian Oversight Procedures) အကောင်အထည်ဖော်ခြင်းနှင့်ပတ်သက်၍ အကြံပြုချက်အား ကြိုဆိုခဲ့ပါသည်။⁸⁰ အောက်ပါ (အပိုင်း ၃.၂.၃(c))တွင် ဆွေးနွေးထားသည့် မြန်မာနိုင်ငံရဲတပ်ဖွဲ့ ရဲအရာရှိများ၏ ၂၀၁၂ခုနှစ် လက်ပံတောင်းတောင် ဖြိုခွဲမှုနောက်ပိုင်း ဥပရောပသမဂ္ဂက စီစဉ်ကျင်းပသော လူအုပ်စုစီမံခန့်ခွဲမှု သင်တန်း (Crowd Management Training) တွင် ရဲတပ်ဖွဲ့က ပါဝင်တက်ရောက်ခဲ့ပါသည်။⁸¹ ကုလသမဂ္ဂကလေးများရန်ပုံငွေအဖွဲ့ (UN International Children’s Emergency Fund - UNICEF)နှင့် ကုလသမဂ္ဂ မူးယစ်ဆေးဝါးနှင့် မှုခင်းဆိုင်ရာရုံး (UN Office for Drugs and Crime - UNODC)တို့ကလည်း နိုင်ငံတကာ စံနှုန်းများနှင့်ချိတ်ဆက်နေသော ပံ့ပိုးမှုပေးပါသည်။

စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများနှင့် တရားစွဲဆိုမှုများကို ဆောင်ရွက်ရာတွင် မြန်မာနိုင်ငံရဲတပ်ဖွဲ့သည် အထူးသဖြင့် လက်နက်ကိုင်ပဋိက္ခဖြစ်ပွားသော ဒေသများတွင် စစ်တပ်အား နှာခံရပါသည်။

အမှုကိစ္စ - ရှမ်းပြည်နယ်မြောက်ပိုင်းတွင် ကချင်ကျောင်းဆရာမများအား သတ်ဖြတ်မှု

၂၀၁၅ခုနှစ်၊ ဇူလိုင်လတွင် ရှမ်းပြည်နယ်မြောက်ပိုင်း၌ ငယ်ရွယ်သော ကချင်တိုင်းရင်းသားကျောင်းဆရာမနှစ်ဦးအား မုဒိမ်းကျင့်သတ်ဖြတ်ခဲ့ပါသည်။ ထိုအဖြစ်အပျက်ဖြစ်ပွားခဲ့သည့်ညတွင် စစ်သား အယောက် ၅၀ခန့်ရှိသော မြန်မာစစ်တပ်၏ စစ်ကြောင်းအား ထိုရွာအတွင်းရှိ ယာယီစခန်းတွင် ချထားခဲ့ပါသည်။ အချို့သောစစ်သားများသည် နောက်တစ်နေ့မနက်အစောပိုင်းတွင် ထွက်ခွာခဲ့သည်ဟု သတင်းရရှိခဲ့ပါသည်။ ရင်ခွဲစစ်ဆေးရန် အလောင်းများအား တိုင်းဒေသကြီးဆေးရုံသို့ မပို့ဆောင်မီ အခင်းဖြစ်ပွားရာနေရာကို ရဲတပ်ဖွဲ့မှစစ်ဆေးခဲ့ရာတွင် စစ်သုံးခါးပတ်နှင့် ခြေရာများကို တွေ့ရှိခဲ့သည်ဟု သတင်းရရှိခဲ့ပါသည်။⁸² အမျိုးသမီးနှစ်ဦးလုံးအား မုဒိမ်းကျင့်ခဲ့ကြောင်း စစ်ဆေး သူများက အတည်ပြုနိုင်ခဲ့သော်လည်း အခြေခံမူခင်းဆေးပညာဆိုင်ရာအချက်အလက်များ ကောက်ယူနိုင်ခဲ့ခြင်းမရှိပါ။⁸³

ကချင်ပြည်နယ်တိုင်းရင်းသားရေးရာဝန်ကြီးနှင့် အချို့သောဒေသခံများနှင့်တကွ ကချင်ပြည်နယ်မြို့ကြီး သုံးမြို့မှ ရဲအရာရှိများပါဝင်သည့် အစိုးရစုံစမ်းစစ်ဆေးရေးအဖွဲ့ တစ်ဖွဲ့အား ဖွဲ့စည်းခဲ့ပါသည်။ စုံစမ်း စစ်ဆေးရေးအဖွဲ့၏ တွေ့ရှိမှုများအား အများပြည်သူထံ အစီရင်ခံခြင်းရှိပုံ မပေါ်ပါ။ စစ်တပ်၏ နေ့စဉ်သတင်းစာတွင် စစ်တပ်သည် တပ်သားများအပေါ် DNAစမ်းသပ်မှုများ ဆောင်ရွက်ပေးခြင်းအပါအဝင် ရဲအရာရှိစုံစမ်းစစ်ဆေးသူများအား ‘ကူညီ’ခဲ့ကြောင်း ဖော်ပြခဲ့ပါသည်။⁸⁴ ရွာသားများကလည်း DNA နမူနာများပေးခဲ့သော်လည်း DNAစမ်းသပ်မှုများ၏ရလဒ်အားဘယ်သောအခါတွင်မျှမကြေညာခဲ့ခြင်း မရှိခဲ့ပါ။⁸⁵ ရဲအရာရှိစုံစမ်းစစ်ဆေးသူများသည် စစ်သားများအား တွေ့ဆုံမေးမြန်းခွင့် အကန့်အသတ်ဖြင့်သာရခဲ့

⁸⁰ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာရှေ့နေများအသင်း၏ လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်း (International Bar Association’s Human Rights Institute) က ထုတ်ပြန်သည့် “မြန်မာနိုင်ငံတွင် တရားဥပဒေစိုးမိုးမှု - စိမ်ခေါ်မှုများနှင့်အလားအလာများ (The Rule of Law in Myanmar: Challenges and Prospects)”၊ ၂၀၁၂ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ စာမျက်နှာ ၃၀။

⁸¹ ဥရောပကော်မရှင် (European Commission)က ထုတ်ပြန်ခဲ့သည့် “မြန်မာနိုင်ငံရဲတပ်ဖွဲ့အား ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်း အတွက် ပံ့ပိုးမှု (Support to Reform of the Myanmar Police Force)” ၊ Project Description ၊ https://ec.europa.eu/europeaid/projects/support-reform-myanmar-police-force_en တွင် ဖော်ပြနိုင်ပါသည်။

⁸² ရည်မွန် ရေးသားသည့် “ကချင်ဆရာမများသေဆုံးမှုအပေါ် စစ်တပ်ခေါင်းဆောင်အား တွေ့ဆုံမေးမြန်းရမည် (Military leader to be interviewed over Kachin teachers’ deaths)” ၊ Myanmar Times ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ မေလ၊ ၁၈ရက်နေ့။

⁸³ Lawi Weng ရေးသားသည့် “ဆရာမများအသတ်ခံရမှုများအား တပ်သားများနှင့်ပတ်သက်ကြောင်းစွပ်စွဲနေခြင်းအပေါ် သတိပေးသော စစ်တပ်၏ ထုတ်ပြန်ချက် (Army Statement Warns Against Linking Teachers’ Murders to Troops)” ၊ The Irrawaddy ၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ ဇူလိုင်လ၊ ၂၉ရက်နေ့။

⁸⁴ ရှေ့တွင်ဖော်ပြခဲ့သည့်အတိုင်း။

⁸⁵ ရည်မွန်ရေးသားသည့် “ကချင်ပြည်နယ်လူသတ်မှုနှင့်ပတ်သက်ပြီး DNA စစ်ဆေးမှုများ မပြီးမပြတ်ဖြစ်နေ (Kachin murder DNA tests in limbo)” ၊ Myanmar Times ၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ ဇူလိုင်လ၊ ၁၄ရက်နေ့။

ပါသည်။⁸⁶ ရဲတပ်ဖွဲ့သည် စစ်သားများအား ကြောက်ရွံ့ရကြောင်း ဒေသန္တရအုပ်ချုပ်သူများက ဆိုပါသည်။⁸⁷

စစ်တပ်၏စွက်ဖက်မှုကလည်း ရဲတပ်ဖွဲ့၏ စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုအပေါ် ဘက်လိုက်မှုရှိစေခဲ့ကြောင်း ရွာသားများနှင့် ကချင်ခရစ်ယာန်ဘုရားကျောင်းအဖွဲ့များက အခိုင်အမာပြောကြားပါသည်။ မြန်မာစစ်သားများသည် ရာဇဝတ်မှုများကို ကျူးလွန်သူများဖြစ်ကြောင်း ၎င်းတို့က ဆိုပါသည်။⁸⁸ တပ်မတော်၏ ကာကွယ်ရေးဦးစီးချုပ်က စစ်သားများသည် ထိုရာဇဝတ်မှုများကိုကျူးလွန်ရန်မှာ မဖြစ်နိုင်ကြောင်း ပြောခဲ့သည်ဟု သတင်းရရှိပါသည်။⁸⁹ စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုသည် ထိုညတွင်ရှိနေခဲ့သောစစ်ကြောင်း၏အဖွဲ့ဝင် များအစား အဓိကအားဖြင့် ဒေသခံရွာသားများအား သတင်းပေးသူများနှင့် သံသယဖြစ်ဖွယ်ကောင်း သူများအဖြစ် ရွေးချယ်ဖော်ထုတ်ခဲ့ပုံပေါ်ပါသည်။ အဆင့်တစ်ဆင့်၌ စုံစမ်းစစ်ဆေးရေးမှူးက ကျေး ရွာတွင် နေထိုင်သော လူလတ်ပိုင်းပုဂ္ဂိုလ်နှစ်ဦး အမျိုးသားတစ်ဦးနှင့် အမျိုးသမီးတစ်ဦးအား လူနှစ် ဦးအပေါ် ကျူးလွန်ခဲ့သော မုဒိမ်းမှုနှင့် လူသတ်မှုအတွက် သံသယဖြစ်ဖွယ်ကောင်းသူများအဖြစ် သတ်မှတ်ခဲ့ပါသည်။⁹⁰

အစိုးရစုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများ၏ အားနည်းချက်များကြောင့် အများစုခရစ်ယာန်ဘာသာ ကိုးကွယ်သော မြန်မာနိုင်ငံမြောက်ပိုင်းတွင် ဩဇာအာဏာအရှိဆုံး အစိုးရမဟုတ်သည့် အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုဖြစ်သော ကချင်နှစ်ခြင်းခရစ်ယာန်ကွန်ဗင်းရှင်း (Kachin Baptist Convention) က ၎င်း၏ ကိုယ်ပိုင်အမှန်တရားရှာဖွေရေးကော်မတီ(Truth-Finding Committee)ကို ဖွဲ့စည်းခဲ့ပါသည်။⁹¹ ရရှိခဲ့သောသတင်းများအရ ထိုအသင်း၏ခွင့်ပြုချက်တောင်းခံသောစာအား နိုင်ငံတော်သမ္မတရုံးက အကြောင်းမပြန်ခဲ့ပါ။⁹² သို့သော်လည်း ဤအသင်းသည် တပ်မတော်၏ တာဝန်ရှိမှုကို ထောက်ပြခဲ့သော စုံစမ်းစစ် ဆေးမှုတစ်ရပ်ပြုလုပ်ခဲ့ပြီး ရဲတပ်ဖွဲ့၏စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများနှင့်ပတ်သက်သော အားနည်းချက်ပြဿနာ များကို ဖော်ထုတ်ခဲ့ပါသည်။ ကချင်အရပ်ဘက်လူ့အဖွဲ့အစည်းများကလည်း တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု နည်းလမ်းများ၊ မှုခင်းပညာဆိုင်ရာအထောက်အထားကောက်ယူမှုနှင့် အခြားအထောက်အထား ကောက်ယူမှုအပါအဝင် ရဲတပ်ဖွဲ့၏ စုံစမ်းစစ်ဆေးမှု၏ အားနည်းချက်များကို အသေးစိတ်ဖော်ပြထားသော အစီရင်ခံစာတစ်စောင်ထုတ်ခဲ့ပါသည်။⁹³ အရပ်ဘက် လူ့အဖွဲ့အစည်းပေါင်း ၁၀၃ခု၏ ကြေညာချက်တစ်စောင်တွင် ပျောက်ဆုံးနေသော အထောက်အထားအပါအဝင် စုံစမ်းစစ်ဆေးမှု၏ အသေးစိတ်အားနည်းချက်ပြဿနာများကို ဖော်ထုတ်တင်ပြထားပြီး ရာဇဝတ်ကျင့်ထုံးဥပဒေနှင့်အညီ အထောက်အထားများကို

⁸⁶ ဧရာဝတီက ရေးသားသည့် "တစ်နှစ်ကြာပြီဖြစ်သောကြောင့် လူ့အခွင့်အရေးအဖွဲ့များက ကချင်ဆရာမများအား မုဒိမ်း ကျင့်သတ်ဖြတ်မှုအတွက် တရားမျှတမှုတောင်းဆိုကြ (One Year On, Rights Groups Demand Justice for Rape, Murder of Kachin Teachers)" ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလ၊ ၁၉ရက်နေ့။

⁸⁷ ထိုင်းနိုင်ငံ ကချင်အမျိုးသမီးများအဖွဲ့အစည်း (Kachin Women's Association Thailand) က ရေးသားသည့် "တရား မျှတမှုနှောင့်နှေးနေခြင်း၊ ငြင်းပယ်ခံရခြင်း - မြန်မာနိုင်ငံတွင် လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာအကြမ်းဖက်မှုနှင့် စစ်ပွဲဆိုင်ရာရာဇဝတ်မှုများ နှင့်ပတ်သတ်၍ အမှန်တရားရှာဖွေခြင်း (Justice Delayed, Justice Denied: seeking truth about sexual violence and war crime cases in Burma)" ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလ၊ စာမျက်နှာ ၁၄။

⁸⁸ ရှေ့တွင်ဖော်ပြခဲ့သည့်အတိုင်း။

⁸⁹ အထက်ပါမှတ်ချက် ၈၂ပါ ရည်မှန်း။

⁹⁰ Ye Mon ရေးသားသည့် "ကချင်ဆရာမများအသတ်ခံရမှုအတွက် ဒေသခံမသင်္ကာဖွယ်ပုဂ္ဂိုလ်များကို ရဲတပ်ဖွဲ့က သတ်မှတ် (Police name local suspects in Kachin teachers' murder)" ၊ Myanmar Times ၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ ဇူလိုင်လ၊ ၁၅ရက်နေ့။

⁹¹ Lawi Weng ရေးသားသည့် "ကချင်အဖွဲ့က အစိုးရ၏ လူသတ်မှုအပေါ်စုံစမ်းမှုအား မေးခွန်းထုတ်၍ စုံစမ်းစစ်ဆေးရေး အဖွဲ့ ဖွဲ့စည်းကြ (Kachin group questions government murder probe, forms investigation team)" ၊ The Irrawaddy ၊ ၂၀၁၂ခုနှစ်၊ ဇူလိုင်လ၊ ၁၂ရက်နေ့။

⁹² အထက်ပါ မှတ်ချက် ၈၇ပါ ထိုင်းနိုင်ငံ ကချင်အမျိုးသမီးများအဖွဲ့အစည်း (Kachin Women's Association Thailand) က ရေးသားသည့် "တရား မျှတမှုနှောင့်နှေးနေခြင်း၊ ငြင်းပယ်ခံရခြင်း - မြန်မာနိုင်ငံတွင် လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာအကြမ်းဖက်မှု နှင့် စစ်ပွဲဆိုင်ရာရာဇဝတ်မှုများ နှင့်ပတ်သတ်၍ အမှန်တရားရှာဖွေခြင်း (Justice Delayed, Justice Denied: seeking truth about sexual violence and war crime cases in Burma)" ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလ၊ စာမျက်နှာ ၄၆။

⁹³ ရှေ့တွင်ဖော်ပြခဲ့သည့်အတိုင်း။

မှန်ကန်စွာကိုင်တွယ်ရန် ရဲတပ်ဖွဲ့က ပျက်ကွက်ခဲ့ကြောင်း စွပ်စွဲခဲ့ပါသည်။⁹⁴ နောက်နှစ်နှစ်ကျော်ကြာပြီးနောက် ရရှိသောသတင်းများအရ ရဲအရာရှိစုံစမ်းစစ်ဆေးသူများသည် သတင်းအချက်အလက်ကောက်ယူနေဆဲဖြစ်ပါသည်။⁹⁵ ကျူးလွန်သူများအား တရားစွဲဆိုမှုများမရှိသေးပါ။

ဂ) နိုင်ငံတော်က စုဆောင်းထားသော အရပ်သားတပ်ဖွဲ့များ

ရာဇဝတ်ကျင့်ထုံးဥပဒေ၏ ပုဒ်မ ၁၂၈တွင် လူစုလူဝေးပြုလုပ်မှုများအား ဖြိုခွဲရန်နှင့် ပါဝင်ဆောင်ရွက်သူများအား ဖမ်းဆီးထိန်းသိမ်းရန် လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များ၏ အဖွဲ့ဝင်မဟုတ်သော အရပ်သားအမျိုးသားများ၏ အကူအညီကုန်ရယူရန် ရဲတပ်ဖွဲ့နှင့်ရာဇဝတ်တရားသူကြီးများကို အာဏာအပ်နှင်းထားပါသည်။ ထိုကျင့်ထုံးဥပဒေ၏ ပုဒ်မ ၁၂၇အရ အရပ်သားအမျိုးသားများအား ဥပဒေမဲ့လူစုလူဝေးပြုမှုများ သို့မဟုတ် 'အများပြည်သူတည်ငြိမ်အေးချမ်းမှုအပေါ် အနှောင့်အယှက်ဖြစ်စေဖွယ်ရှိသော လူငါးဦး သို့မဟုတ် ငါးဦးအထက်' လူစုလူဝေးပြုမှုများ ဖြစ်ပေါ်သောအခါ အရပ်သားအမျိုးသားများအား ဤနည်းလမ်းဖြင့် စုဆောင်းခေါ်ယူ နိုင်ပါသည်။

ပြည်ထဲရေးဝန်ကြီးဌာနက ၂၀၁၇ခုနှစ်တွင် ရေးဆွဲခဲ့သော ဥပဒေမူကြမ်းတစ်ခုတွင် အထွေထွေအုပ်ချုပ်ရေးဦးစီးဌာနမှ အရာရှိများအား ရာဇဝတ်ကျင့်ထုံးဥပဒေ၏ ပုဒ်မ ၁၂၈တွင် ပြဋ္ဌာန်းထားသော နည်းလမ်းနှင့် အညီ အရပ်သားတပ်ဖွဲ့များ စုဆောင်းရန် အာဏာအပ်နှင်းခြင်းကိုလည်း အဆိုပါပြုထားပါသည်။⁹⁶ အဆိုပါအရာရှိများသည် ပြည်ထဲရေးဝန်ကြီးထံ တာဝန်ခံရပြီး ပြည်ထဲရေးဝန်ကြီးသည် တပ်မတော်၏ ကာကွယ်ရေးဦးစီးချုပ်က ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ ခန့်အပ်သော ဝန်ကြီးသုံးဦးထဲမှ တစ်ဦးဖြစ်သောကြောင့်⁹⁷ စစ်တပ်၏ လွှမ်းမိုးမှုနှင့် ထိန်းချုပ်မှုအဆင့်ဆင့်အရ ဆောင်ရွက်ရပါသည်။

သတင်းဆိုးဖြင့်ကျော်ကြားခဲ့သောအဖြစ်အပျက်ပေါင်းများစွာက ၂၀၀၃ခုနှစ်တွင်ဖြစ်ပွားခဲ့သော 'ဒီပဲယင်းအရေးအခင်း'နှင့် ၂၀၀၇ခုနှစ်တွင်ဖြစ်ပွားခဲ့သော 'သံဃာ့အရေးအခင်း' အပါအဝင် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအတွက် အရပ်သားတပ်ဖွဲ့များစုဆောင်းခြင်းနှင့်ချိတ်ဆက်နေပါသည်။⁹⁸ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ မတ်လတွင် ရန်ကုန်မြို့၌ ဆန္ဒပြသူကျောင်းသားများအား ဖြိုခွဲခြင်းတွင် အရပ်သားများအသုံးပြုခြင်းကို အကြောင်းပြချက်ပေးရန် နိုင်ငံတော်သမ္မတရုံးက ပုဒ်မ ၁၂၈ကို ကိုးကားခဲ့ပါသည်။⁹⁹ အဖြစ်အပျက်တစ်ခုချင်းစီတွင် ရာဇဝတ်မှုများ ကျူးလွန်သူများသည် အရေးယူခံရခြင်းမှကင်းလွတ်ခွင့်ကို ဆက်လက်ခံစားကြပါသည်။¹⁰⁰ အရပ်သားတပ်ဖွဲ့များအား ရဲဘက်ဆိုင်ရာတရားရုံး သို့မဟုတ် သာမန်တရားရုံးများတွင် တရားစွဲဆိုခြင်းမရှိသေးပါ။

အမှုကိုစွဲ - ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် ပုံမှန်မဟုတ်သောရဲတပ်ဖွဲ့

၂၀၁၆ခုနှစ်နှောင်းပိုင်းတွင် မြန်မာနိုင်ငံ၏ ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားနေသော ရခိုင်ပြည်နယ်မြောက်ပိုင်းရှိ 'တိုင်းဒေသကြီးရဲတပ်ဖွဲ့' သို့ ဝင်ရောက်ရန် ပြည်သူလူထုအား ရှင်းလင်းသောဥပဒေအခြေခံမရှိဘဲ

⁹⁴ အရပ်ဘက်လူ့အဖွဲ့အစည်း ၁၀၃ဖွဲ့နှင့် ပုဂ္ဂိုလ် ၉ဦး ရေးသားခဲ့သည့် "ကောင်းခါးမှ ဆရာမနှစ်ဦး၏ တစ်နှစ်ကြာသော်လည်း မဖြေရှင်းနိုင်သေးသည့်အမှုနှင့်ပတ်သက်၍ ထုတ်ပြန်ချက် (Statement on the Unresolved Year-Long Case of the Two Female Teachers of Kawngka)" ၊ *Burma Partnership* ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလ၊ ၁၉ရက်နေ့။

⁹⁵ ငြိမ်းငြိမ်းရေးသားသည့် "နှစ်နှစ်ကြာပြီးနောက် ကချင်ဆရာမနှစ်ဦးအသတ်ခံရမှုအပေါ် စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းအား ရပ်ဆိုင်းထားသည် (Two Years On, Investigation Into Double Murder of Kachin Teachers Has Stalled)" ၊ *The Irrawaddy* ၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလ၊ ၁၉ရက်နေ့။

⁹⁶ မြို့နယ်အုပ်ချုပ်ရေးဥပဒေကြမ်း၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဧပြီလ၊ ၂၀ရက်နေ့။

⁹⁷ ICJ ရေးသားသည့် "အဆိုပြုထားသောမြို့နယ်အုပ်ချုပ်ရေးဥပဒေကြမ်းအပေါ် ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာသုံးသပ်မှု (Analysis of the proposed Township Administration Bill)" ၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဇွန်လ။

⁹⁸ ဒီပဲယင်းအရေးအခင်းဆိုင်ရာ အထူးကော်မရှင် (Ad hoc Commission on Depayin Massacre) ရေးသားသည့် "ဒီပဲယင်းအရေးအခင်းဆိုင်ရာအထူးကော်မရှင်၏ အကြိုအစီရင်ခံစာ (Preliminary Report of the Ad hoc Commission on Depayin Massacre)" ၊ ဘန်ကောက်မြို့၊ ၂၀၀၃ခုနှစ်၊ ဇူလိုင်လ။

⁹⁹ ပုဒ်မ ၁၉၊ "မြန်မာနိုင်ငံ - ဆန္ဒပြမှုများအား ဖြိုခွင်းမှုသည် အထူးကိုယ်စားလှယ် လိုအပ်နေဆဲဖြစ်ကြောင်း ပြသနေသည် (Myanmar: Crackdown on protests shows Special Rapporteur still needed)" ၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ မတ်လ၊ ၁၁ရက်နေ့။ အောင်ဇော်ရေးသားသည့် "စွမ်းအားရှင်များ လမ်းပေါ်ပြန်ရောက်လာပြီ (Junta-Era Thugs Are Back on the Streets)" ၊ *The Irrawaddy* ၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ မတ်လ၊ ၆ရက်နေ့။

¹⁰⁰ ဥပမာ ဇာနည်မာန်ရေးသားသော "ဆယ်စုနှစ်တစ်စုကြာပြီးနောက် ထိခိုက်နစ်နာသူများသည် ဒီပဲယင်းအရေးအခင်းဆိုင်ရာ တရားမျှတမှုရရှိရန် ကြိုးပမ်းနေကြဆဲ (A Decade Later, Victims Still Seeking Depayin Massacre Justice)" ၊ *The Irrawaddy* ၊ ၂၀၁၃ခုနှစ်၊ မေလ၊ ၃၁ရက်နေ့။

စည်းရုံး ခဲ့ပါသည်။¹⁰¹ ထိုစည်းရုံးမှုကိုရိုဟင်ဂျာကျေးရွာများအား တိုက်ခိုက်ခြင်းနှင့် လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာ တိုက်ခိုက်မှုများအပါအဝင် မြင့်တက်လာသောတင်းမာမှုများနှင့် အကြမ်းဖက်မှုအား ရခိုင်ပြည်နယ်မြောက်ပိုင်းတွင် ကြုံတွေ့ခဲ့ရသည့် အချိန်၌ ဆောင်ရွက်ခဲ့ပါသည်။ တပ်ဖွဲ့အတွက် အရပ်သားများ စုဆောင်း ရာတွင်လူမျိုးနှင့် ဘာသာကိုအခြေခံ၍ စုဆောင်းခဲ့ပြီး ရခိုင်ပြည်နယ်ရှိ မူဆလင်များအား တရားဝင် ဖယ်ကြည့်ခဲ့ကာ ထိုမူဆလင်အများစုမှာ ထိုဒေသတွင်ဖိနှိပ်ခံရသော ရိုဟင်ဂျာအသိုက်အဝန်းမှဖြစ်ကြ ပါသည်။

ရရှိသောသတင်းများအရ တပ်သားစုဆောင်းမှုများအတွက် လေ့ကျင့်သင်ကြားမှု အနည်းငယ်ပေးပြီးနောက် နယ်ခြားစောင့်ရဲတပ်ဖွဲ့က လက်နက်နှင့်လစာ ပေးခဲ့ပါသည်။ ဤအရပ်သားတိုင်းဒေသကြီးရဲတပ်ဖွဲ့သည် ရဲဝန်ထမ်းဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးများစံနှုန်းများနှင့် ရဲကျင့်ဝတ်စံနှုန်းများနှင့်အညီ ရဲတပ်ဖွဲ့၏ တာဝန်များကို ထမ်းဆောင်ရန် လုံလောက်သောလေ့ကျင့်မှုနှင့် ကြီးကြပ်မှုမရှိပါ။ ကျင့်ဝတ်ဖောက်ဖျက်မှုနှင့် လူ့အခွင့်အရေးမတရားပြုမှုများအား ကိုင်တွယ်ရန် သင့်လျော်သောတာဝန်ခံမှု ယန္တရားမရှိပါ။¹⁰²

ဃ) တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့

မြန်မာနိုင်ငံတွင် တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့သည် လွတ်လပ်မှုမရှိဘဲ တရားသူကြီးများသည် အစိုးရအား တာဝန်ခံစေခြင်းနှင့် ရင်းနှီးမှုမရှိကြပါ။ အုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့ အထူးသဖြင့် စစ်တပ်နှင့် ရဲတပ်ဖွဲ့သည် တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့အပေါ် မလျော်ကန်သောလွှမ်းမိုးမှု ဆက်လက်ကျင့်သုံးနေဆဲဖြစ်ပါသည်။ ဤအချက်သည် တရားဥပဒေစိုးမိုးရေးအပေါ်နှင့် ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအပါအဝင် ရာဇဝတ်မှုများအား တာဝန်ခံမှုအပေါ် အဓိကအတားအဆီးတစ်ရပ် ဖြစ်နေပါသည်။ ဤမျှလောက်လွှမ်းမိုးမှုသည် ရှေ့နေများ၏ ရှေ့နေပညာရပ်ကို ထိရောက်စွာ ကျင့်သုံးနိုင်စွမ်းအပေါ်လည်း ကြီးမားသောအနှောင့်အယှက် ဖြစ်စေပါသည်။¹⁰³ နိုင်ငံရေးအရ လွှမ်းမိုးမှုနှင့်အထူးအကျိုးစီးပွားများသည် နိုင်ငံရေးအမှုများနှင့် ရာဇဝတ်မှုများ နှစ်ရပ်လုံးတွင် သာမန်တရားရုံး များ၏တရားစီရင်မှုအပေါ် ပုံမှန်သက်ရောက်မှုရှိနေကြောင်း ရှေ့နေများက ICJ အား ပြောပြခဲ့ကြပါသည်။¹⁰⁴ စစ်တပ်၏အကျိုးစီးပွားအား ဆန့်ကျင်နိုင်သောအမှုများတွင် အမှုလိုက်ရန်ရှေ့နေများအတွက် ခက်ခဲသလို အန္တရာယ်လည်းများနေဆဲဖြစ်ပါသည်။¹⁰⁵

ပုံမှန်အားဖြင့် တရားသူကြီးများသည် အစိုးရအရာရှိများထံမှလာသော အမိန့်များအပေါ် အခြေခံ၍ အမိန့်ချ လေ့ရှိပါသည်။¹⁰⁶ အချို့သောတရားသူကြီးများသည် စစ်တပ်နှင့်ဆက်စပ်မှုရှိသည်ဟုခံစားရနိုင်ပြီး ဖြောင့်မတ်စွာနှင့် လွတ်လပ်စွာဆောင်ရွက်ရန်ပျက်ကွက်နိုင်ပါသည်။ တရားလွှတ်တော်ချုပ်၏ တရားသူကြီးအများစုအား စစ်တပ်က ခန့်အပ်ထားပြီး အချို့သောတရားသူကြီးများသည် ယခင်က စစ်တပ်တွင်တာဝန်ထမ်းဆောင်ခဲ့ ကြပါသည်။ နိုင်ငံရေးအမှုများအား စစ်ဆေးစီရင်သောအခါ တရားသူကြီးများသည် အစိုးရအရာရှိများနှင့် ဌာနဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်းများ အထူးသဖြင့် စစ်တပ်နှင့်ရဲတပ်ဖွဲ့ထံမှ အတင်းအကြပ် သို့မဟုတ် သွယ်ဝိုက် ညွှန်ကြားချက်များကို လိုက်နာရနိုင်ပါသည်။ ရှေ့နေများကလည်း အထူးသဖြင့် အထူးအကျိုးစီးပွားပါဝင်သော အမှုများတွင် မလျော်ကန်သော လွှမ်းမိုးမှုမရှိဘဲ ၎င်းတို့၏ တာဝန်များကိုဆောင်ရွက်ရန် လွတ်လပ်မှုမရှိပါ။

¹⁰¹ လုံးနှင့် Simon Lewis တို့ရေးသားသည့် "မြန်မာရဲတပ်ဖွဲ့က ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားသောဒေသတွင် မူဆလင်မဟုတ်သူများအား လက်နက်ကိုင်စေရန်နှင့် လေ့ကျင့်သင်ကြားပေးရန် (Myanmar police to arm, train non-Muslims in conflict-torn region)" ၊ Reuters ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ နိုဝင်ဘာလ၊ ၂ရက်နေ့။

¹⁰² မဏ္ဍိမသတင်း "မြန်မာနိုင်ငံ - အဆိုပြုထားသော ရခိုင် 'အရပ်သားရဲတပ်ဖွဲ့' သည် အခြေအနေကို ပိုမိုဆိုးရွားစေမည့် နည်းလမ်းဖြစ်သည် (Myanmar: proposed Rakhine 'civilian police force' a recipe for disaster)" ၊ Reliefweb ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ နိုဝင်ဘာလ၊ ၉ရက်နေ့။ ICJ ရေးသားသော "ICJ မှတ်တမ်း - ရခိုင်ပြည်နယ်မြောက်ပိုင်းတွင် တရားမျှတမှု ရရှိနိုင်မှု (ICJ Memo: Access to Justice in Northern Rakhine State)" ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ။

¹⁰³ ICJ ရေးသားသည့် "မြန်မာနိုင်ငံ - စစ်တပ်အရာရှိများအား တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့တွင် ခန့်အပ်နေသည့် အလေ့အထအား အဆုံးသတ်ပါ (Myanmar: end practice of appointing military officers to judiciary)" ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ စက်တင်ဘာလ၊ ၁၆ရက်နေ့။ <https://www.icj.org/myanmar-end-practice-of-appointing-military-officers-to-judiciary/> တွင် ဖတ်ရှုနိုင်သည်။

¹⁰⁴ အထက်ပါမှတ်ချက် ၃၂၀၂၀ ICJ ရေးသားသည့် "ရှေ့နေငှားရမ်းခွင့် (Right to Counsel)" စာမျက်နှာ ၂။

¹⁰⁵ ရှေ့တွင်ဖော်ပြခဲ့သည့်အတိုင်း စာမျက်နှာ ၁၉။

¹⁰⁶ ICJ ရေးသားသည့် "မြန်မာနိုင်ငံတွင် ရှေ့တော်သွင်းစာချွန်တော်အမိန့်ဆိုင်ရာ လက်ခွဲစာအုပ် (Handbook on Habeas Corpus in Myanmar)" ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ စာမျက်နှာ ၂၀၊ <https://www.icj.org/myanmar-writ-of-habeas-corpus-can-help-protect-human-rights/> တွင် ဖတ်ရှုနိုင်သည်။

အကတိလိုက်စားမှု အဖြစ်များပြီး တရားသူကြီးများသည် တရားခွင့်နှောင့်နှေးမှုများ၊ နိုင်ငံရေးတွန်းအားပါသည့် တရားစွဲဆိုမှုများနှင့်အထောက်အထားအတုပြုလုပ်မှုများအားခွင့်ပြုလျက် တရားစီရင်မှုအပေါ်ထိခိုက်စေသော ရဲတပ်ဖွဲ့၏ အခန်းကဏ္ဍကို မှန်ကန်အောင်ပြင်ဆင်ပေးရန် မကြာခဏ ပျက်ကွက်လေ့ရှိပါသည်။¹⁰⁷

တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့သည် ရဲတပ်ဖွဲ့နှင့် စစ်တပ်တို့၏အထူးအစီအစဉ်များကြောင့် ရဲတပ်ဖွဲ့နှင့်စစ်တပ်အရာရှိ များအား တရားစီရင်သည်မှာ ရှားပါးပြီး ထိုအထူးအစီအစဉ်များသည် ရဲတပ်ဖွဲ့နှင့်စစ်တပ်အရာရှိများအား ၎င်းတို့၏ကိုယ်ပိုင်တရားရေးကိစ္စရပ်များကို သာမန်တရားရုံးများမှခွဲထုတ်၍ စီမံခန့်ခွဲပေးထားပါသည်။ တစ်ချိန်တည်းမှာပင် တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့၏ လွတ်လပ်မှုနှင့်ဖြောင့်မတ်မှုမရှိခြင်းနှင့် တရားစီရင်မှုများအပေါ် စွက်ဖက်နှောင့်ယှက်သောအလားအလာတို့ကိုကြည့်ခြင်းအားဖြင့် စစ်တပ်နှင့်ရဲတပ်ဖွဲ့ဝင်များအား တရားစွဲဆို သည့်အမှုများကို အရပ်သားတရားရုံးများထံလွှဲပြောင်းပေးရုံတစ်ခုတည်းဖြင့် တရားစီရင်မှုကို သိသိသာသာ ပိုမိုကောင်းမွန်စေရန်နှင့် တာဝန်ခံမှုရှိလာစေရန် လုံလောက်မှုမရှိကြောင်း ဖော်ပြနေပါသည်။

c) အစိုးရက အမိန့်ပေးစေခိုင်းသော စုံစမ်းမေးမြန်းမှုများ

၂၀၁၁ခုနှစ်ကတည်းက အစိုးရသည် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှု စွပ်စွဲချက်များအပေါ် စုံစမ်းမေးမြန်းမှုများစွာ ပြုလုပ်ရန် အမိန့်ပေးစေခိုင်းခဲ့ပါသည်။ ထိုစုံစမ်းမေးမြန်းမှုအဖွဲ့များ၏ သဘောသဘာဝမှာ သီးခြားကိစ္စရပ်အတွက်ဖွဲ့စည်းထားခြင်းဖြစ်ပြီး စုံစမ်းစစ်ဆေးသူများအား အကြံပြုချက်များအကောင်အထည်ဖော်ရန် အာဏာများ အကန့်အသတ်ဖြင့်သာ ပေးထားပြီး လုပ်ပိုင်ခွင့် သို့မဟုတ် လုပ်နိုင်စွမ်း မရှိသလောက် နည်းပါသည်။ ကိစ္စရပ်များစွာတွင် စုံစမ်းစစ်ဆေးရေးအဖွဲ့၏ အဓိကအဖွဲ့ဝင်များသည် လွတ်လပ်မှုရော ဖြောင့်မတ်မှုပါ မရှိပါ။ ထိုသို့သောအဖွဲ့များ၏ ထိပ်သီးစုံစမ်းစစ်ဆေးမှုသုံးခုကို ကြည့်ခြင်းအားဖြင့် ထိုအဖွဲ့များသည် တရားသဖြင့် ပြန်ဖြစ်ခြင်း သို့မဟုတ် တာဝန်ခံမှုအတွက်ယန္တရားများအဖြစ် လုံလောက်မှုမရှိကြောင်း တွေ့နိုင်ပါသည်။

- ရခိုင်ပြည်နယ် ဂိုဏ်းယဏစွဲအကြမ်းဖက်မှု စုံစမ်းစစ်ဆေးရေးကော်မရှင်

၂၀၁၂ခုနှစ်တွင် ရခိုင်ပြည်နယ်၌ ဖြစ်ပွားခဲ့သော လူ့အသိုင်းအဝန်းအပေါ် အကြမ်းဖက်မှုအား စုံစမ်း စစ်ဆေးရန်နှင့် အနာဂတ်အစိုးရမူဝါဒနှင့်ပတ်သက်၍ အကြံပြုချက်များပေးရန် ရခိုင်ပြည်နယ် ဂိုဏ်း ယဏ စွဲအကြမ်းဖက်မှု စုံစမ်းစစ်ဆေးရေးကော်မရှင်ကို နိုင်ငံတော်သမ္မတ၏အမိန့်ကြော်ငြာစာဖြင့် ဖွဲ့စည်းခဲ့ပါသည်။¹⁰⁸ ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးမတရားပြုမှုများနှင့် ချိုးဖောက်မှုများအား မီဒီယာ နှင့် လူ့အခွင့်အရေးအဖွဲ့များက တင်ပြခဲ့ပြီးနောက် လူ့အခွင့်အရေးသည် နိုင်ငံတကာတွင် များစွာ စိုးရိမ်ပူပန်နေသော ကိစ္စရပ်ဖြစ်လင့်ကစား အငြိမ်းစားနိုင်ငံဝန်ထမ်းတစ်ဦးက ဥက္ကဋ္ဌအဖြစ် ဆောင် ရွက်သော အဆိုပါကော်မရှင်၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်တွင် လူ့အခွင့်အရေးများနှင့်ပတ်သက်၍ မပါဝင်ပါ။¹⁰⁹ ထုတ်ဝေခဲ့သောအစီရင်ခံစာတွင် ရိုဟင်ဂျာများသည် မည်သူမည်ဝါဖြစ်ကြောင်း သမိုင်းအဆိုများကို ဝေဖန်ခဲ့ပြီး အကြံပြုချက်များတွင် မူဆလင် အမျိုးသမီးများအတွက် မိသားစုစီမံကိန်းများ ပိုမိုအား ကောင်းစေခြင်းနှင့် ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် လုံခြုံရေးတပ်များဖြည့်တင်းခြင်းတို့ပါဝင်ခဲ့ပါသည်။ အစီရင်ခံ စာတွင် လူ့အခွင့်အရေးများနှင့် ဖြစ်နိုင်သောချိုးဖောက်မှုများနှင့် မတရားပြုမှုများအတွက် တာဝန်ခံမှု ကို တိုက်ရိုက် ဆွေးနွေးမထားပါ။စုံစမ်းစစ်ဆေးမှု၏ရလဒ်အဖြစ် မည်သည့်တရားစွဲဆိုမှုများကိုမျှ အကြံပြုခဲ့ခြင်းမရှိပါ။

- ရခိုင်ပြည်နယ်စုံစမ်းရေးကော်မတီ

၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလတွင် NLD ဦးဆောင်သော အစိုးရအဖွဲ့က စုံစမ်းရေးကော်မတီတစ်ခု ဖွဲ့စည်း ခဲ့ကာ ထိုကော်မတီ၏လုပ်ငန်းတာဝန်များတွင် ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ အောက်တိုဘာလတွင် အစိုးရလုံခြုံရေး တပ်ဖွဲ့များအပေါ် လက်နက်ကိုင်တိုက်ခိုက်မှုများအပြင် နောက်ပိုင်းဆောင်ရွက်သော ‘နယ်မြေရှင်း လင်းရေးလုပ်ငန်းများ’ အတွင်း လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များက ကျူးလွန်သည့် လူ့အခွင့်အရေး မတရားပြု

¹⁰⁷ အထက်ပါမုတ်ချက် ၃၂ပါ ICJ ရေးသားသည့် “ရှေ့နေငှားရမ်းခွင့် (Right to Counsel)” စာမျက်နှာ ၁၉။
¹⁰⁸ ပြည်ထောင်စုသမ္မတမြန်မာနိုင်ငံတော်၊ နိုင်ငံတော်သမ္မတရုံး၊ အမိန့်ကြော်ငြာစာအမှတ် ၅၈/၂၀၁၂၊ ၂၀၁၂ခုနှစ်၊ ဩဂုတ်လ၊ ၁၇ရက်နေ့။
¹⁰⁹ လူ့အခွင့်အရေးစောင့်ကြည့်လေ့လာရေးအဖွဲ့ (Human Rights Watch)က ထုတ်ပြန်သည့် “မြန်မာနိုင်ငံ၊ ရခိုင်ပြည် နယ်တွင် ဂိုဏ်းကဏ္ဍစွဲအကြမ်းဖက်မှုနှင့် မတရားပြုကျင့်မှုများကို အစိုးရက ရပ်တံ့နိုင်သည့်အခြေအနေရှိခဲ့သည် (The Government could have stopped this: sectarian violence and ensuing abuses in Burma’s Arakan State)” ၊ ၂၀၁၂ခုနှစ်၊ ဩဂုတ်လ။

ကျင့်မှုများနှင့် ချိုးဖောက်မှုများအပေါ် စွပ်စွဲချက်များနှင့် ပတ်သက်၍ အချက်အလက်ရှာဖွေခြင်းနှင့် ဥပဒေ ချိုးဖောက်မှုများကိုဖော်ထုတ်ခြင်းတို့ပါဝင်ပါသည်။¹¹⁰ စစ်တပ်ကခန့်အပ်ခဲ့သော ဒုသမ္မတ ဦးမြင့်ဆွေအား ထိုကော်မတီ၏ ဥက္ကဋ္ဌအဖြစ်ခန့်အပ်ခဲ့ပါသည်။ မြန်မာနိုင်ငံရဲတပ်ဖွဲ့၏ အကြီးအကဲက လည်း ကော်မတီအဖွဲ့ဝင်တစ်ဦး ဖြစ်ပါသည်။ ကော်မတီ၏ ပထမအစည်းအဝေးတွင် ဦးမြင့်ဆွေက ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် တိုးတက်မှုများကို စောင့်ကြည့်နေသော နိုင်ငံတကာအဖွဲ့အစည်းများအား ရည်ညွှန်းပြောဆိုခဲ့ပြီး ကော်မတီက ၎င်းတို့၏ စိုးရိမ်ပူပန်မှုများကို 'လျှော့ချရန်' အလျင်အမြန် ဆောင်ရွက်နေကြောင်း ပြောခဲ့ပါသည်။¹¹¹ ကော်မတီ၏ အဖွဲ့ဝင် ၁၃ဦးတွင် အမျိုးသမီးနှစ်ဦးပါဝင်ပြီး သိရသလောက် မူဆလင်အသိုင်းအဝိုင်းမှ ကိုယ်စားလှယ်တစ်ဦးမျှ မပါဝင်ပါ။¹¹²

၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလတွင် ထုတ်ပြန်ခဲ့သော ထိုကော်မတီ၏ ကြားဖြတ်အစီရင်ခံစာတွင် လုံခြုံရေး တပ်ဖွဲ့များက မုဒိမ်းကျင့်ခြင်းအပါအဝင် လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာ အကြမ်းဖက်မှုအကြောင်း ရိုဟင်ဂျာ အမျိုး သမီးများ၏စွပ်စွဲချက်များအားအလေးမထားခဲ့ပါ။¹¹³ သို့သော်လည်း ထိုစွပ်စွဲမှုများသည်အခြေအမြစ် ရှိကြောင်းမြန်မာနိုင်ငံမှ ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်နိုင်ငံသို့ မကြာသေးမီက ပြောင်းရွှေ့ခဲ့သော လူ့အသေက ၂၂၀အား တွေ့ဆုံမေးမြန်းခဲ့သည့် OHCHR မှ စုံစမ်းစစ်ဆေးသူများက နောက်ပိုင်းတွင် ပြောဆိုခဲ့ပါ သည်။¹¹⁴ ကော်မတီအဖွဲ့ဝင်များ၏ ကိုယ်စားလှယ်အဖွဲ့အား ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်နိုင်ငံရှိ ဒုက္ခသည်စခန်းသို့ လာရောက်ခဲ့သောအခါ ၎င်းတို့သည် ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် မကြာသေးမီကဖြစ်ပွားခဲ့သည့် အလွန်ရက်စက်ယုတ်မာသောအဖြစ်အပျက်များနှင့်ပတ်သက်၍ ဒုက္ခသည်များ၏အတွေ့အကြုံများအား အလေးမထားခဲ့ကြောင်း သိရှိရပါသည်။¹¹⁵

- လက်ပံတောင်းတောင်စုံစမ်းရေးကော်မရှင်

လက်ပံတောင်းတောင်စုံစမ်းရေးကော်မရှင်အား ၂၀၁၂ခုနှစ်တွင် သမ္မတ၏ အမိန့်ကြော်ငြာစာဖြင့် ဖွဲ့စည်းခဲ့ပြီး¹¹⁶ မြန်မာနိုင်ငံအလယ်ပိုင်း စစ်ကိုင်းတိုင်းဒေသကြီးတွင် ဆန္ဒပြသူများအပေါ် ရဲတပ်ဖွဲ့က အင်အားအလွန်အကျွံအသုံးပြုခဲ့သည့် အဖြစ်အပျက်နှင့်ပတ်သက်၍ ဝေဖန်ကန့်ကွက်မှုများကြောင့် ထိုကော်မရှင်အား ဖွဲ့စည်းခဲ့ခြင်းဖြစ်ပါသည်။ နေအိမ်အကျယ်ချုပ်မှ လွတ်မြောက်ပြီးများမကြာမီ ဒေါ်အောင်ဆန်းစုကြည်က ဥက္ကဋ္ဌအဖြစ်ဆောင်ရွက်သော ထိုကော်မရှင်တွင် လွတ်တော်အမတ်များ၊ ဝန်ကြီးများနှင့် ကြေးနီတွင်းလုပ်ကိုင်သောကုမ္ပဏီမှ ကိုယ်စားလှယ်တစ်ဦး ပါဝင်ခဲ့ပါသည်။ သို့သော် ကော်မရှင်တွင် အကြံပေးခွင့်သာရှိပါသည်။ ၎င်း၏အကြံပြုချက်များကို အကောင်အထည်ဖော်ရန် ကော်မရှင်တစ်ခုအား ဖွဲ့စည်းခဲ့သော်လည်း အဆိုပါတာဝန်အား အပြည့်အဝအကောင်အထည် ဖော်ခြင်းမရှိသေးပါ။

¹¹⁰ ပြည်ထောင်စုသမ္မတမြန်မာနိုင်ငံတော်၊ နိုင်ငံတော်သမ္မတရုံးအမိန့်ကြော်ငြာစာအမှတ် ၈၉/၂၀၁၆၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ ၁ရက်နေ့။

¹¹¹ ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံ နိုင်ငံတော်သမ္မတရုံးက ထုတ်ပြန်သည့် "ဒုသမ္မတက ရခိုင်ပြည်နယ်ဆိုင်ရာကော်မရှင်ထံ ပေးပို့သည့် - တစ်ကမ္ဘာလုံးက စောင့်နေသည် (Vice President to Rakhine commission: The world is waiting)" ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ ၉ရက်နေ့။

¹¹² နိုင်ငံတော်သမ္မတရုံးအမိန့်ကြော်ငြာစာအမှတ် ၈၉/၂၀၁၆၊ ဉာဏ်လင်းအောင် ရေးသားသည့် "ရခိုင်ပြည်နယ် စုံစမ်းရေးကော်မရှင်အသစ်က ကနဦးအစည်းအဝေးကျင်းပ (New investigation commission on Rakhine holds initial meeting)"၊ *The Myanmar Times* ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ ၉ရက်နေ့။

¹¹³ ဝေမာထွန်းရေးသားသည့် "မြန်မာနိုင်ငံစုံစမ်းရေးကော်မရှင်က ရခိုင်အကြမ်းဖက်မှုအပေါ် ကုလသမဂ္ဂ၏ အစီရင်ခံစာ အား မှန်မမှန်အတည်မပြုနိုင်ဟုဆို (Myanmar Investigation Commission Says it Cannot Verify UN Report on Rakhine Violence)" ၊ *Radio Free Asia* ၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဖေဖော်ဝါရီလ၊ ၁၄ရက်နေ့။

¹¹⁴ အထက်ပါမှတ်ချက် ၅ပါ OHCHR ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်မစ်ရှင်၏ အစီရင်ခံစာ (Report of OHCHR mission to Bangladesh)။

¹¹⁵ Abdul Aziz ရေးသားသည့် "မြန်မာကိုယ်စားလှယ်အဖွဲ့သည် အကြမ်းဖက်မှုအဖြစ်အပျက်များအပေါ် အရေးတယူ မရှိခဲ့ဟု ရိုဟင်ဂျာဒုက္ခသည်များဆို (Rohingya refugees claim Myanmar delegation dismissed tales of violence)" ၊ *Dhaka Tribune* ၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ မတ်လ၊ ၂၀ရက်နေ့။

¹¹⁶ ပြည်ထောင်စုသမ္မတမြန်မာနိုင်ငံ၊ နိုင်ငံတော်သမ္မတရုံးအမိန့်ကြော်ငြာစာအမှတ် ၉၂/၂၀၁၂၊ ၂၀၁၂ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ ၁ရက်နေ့။

အမှုကိစ္စ - လက်ပံတောင်းတွင် ချိုးဖောက်မှုများအတွက် အရေးယူခံရခြင်းမှ ကင်းလွတ်ခွင့်

၂၀၁၂ခုနှစ်၊ နိုဝင်ဘာလတွင် မြန်မာနိုင်ငံအလယ်ပိုင်းရှိ လက်ပံတောင်းကြေးနီတောင်လုပ်ငန်းများ အပေါ် ငြိမ်းချမ်းစွာဆန္ဒပြနေသောဒေသခံများအား အဓိကရှုကမ်းနှိမ်နင်းရေး ရဲတပ်ဖွဲ့က အဆိပ်ရှိသော အဖြူရောင်ဖျော်ရည်ပေးသွင်းပစ် ဖိနှိပ်ပေးခြင်းဖြင့် ပစ်ခတ်ခဲ့ပါသည်။ အဆိုပါလက်နက်များသည် ဗုဒ္ဓဘာသာသံဃာများအပါအဝင် သပိတ်စခန်းများတွင် နေထိုင်သူများအပေါ် အလွန်ပြင်းထန်သော မီးလောင်ဒဏ်ရာများ ရရှိစေခဲ့ပါသည်။¹¹⁷ နိုင်ငံတော်သမ္မတရုံးက တိုက်ခိုက်မှုတွင် ဒဏ်ရာရရှိသော သံဃာများအပေါ် တရားဝင်တောင်းပန်စာတစ်စောင်ထုတ်ပြန်ပြီး ထိုအမှုကိစ္စအား စုံစမ်းစစ်ဆေးရန် ကော်မရှင်တွင် ဒေါ်အောင်ဆန်းစုကြည်အား ဥက္ကဋ္ဌအဖြစ်ခန့်အပ်၍ အများပြည်သူ၏ ဝေဖန်မှုကို ဖြေရှင်းခဲ့ပါသည်။¹¹⁸ အစိုးရက ကျောထောက်နောက်ခံပြုထားသော ဤကော်မရှင်က အဖြူရောင် ဖျော်ရည်ပေးသွင်းပစ်မှုအား အသုံးပြုခဲ့ကြောင်း အတည်ပြုခဲ့သော်လည်း ရဲအရာရှိများအား ပြစ်ဒဏ်ပေးရန် တိုက်တွန်းတောင်းဆိုခြင်းမရှိခဲ့ပါ။¹¹⁹ မည်သူတစ်ဦးတစ်ယောက်ကိုမျှ တရားစွဲဆိုခဲ့ခြင်းမရှိပါ။

၂၀၁၃ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလတွင် လက်ပံတောင်းရှိ ရဲတပ်ဖွဲ့က အင်အားအလွန်အကျွံထပ်မံအသုံးပြုခဲ့ပြီး ဤအဖြစ်အပျက်တွင်သတ္တုတွင်းလုပ်ငန်းလုပ်ကိုင်သည့် တရုတ်ကုမ္ပဏီဝမ်ပေါင်မှ အလုပ်သမားများက စီမံကိန်းအတွက် မြေကို ခြိစည်းရိုးခတ်နေခြင်းအား တားဆီးရန်ကြိုးပမ်းနေသော လူထုအား ပစ်ခတ်ခဲ့ပါသည်။ ဒေသခံအမျိုးသမီးတစ်ဦးဖြစ်သော ဒေါ်ခင်ဝင်းပစ်သတ်ခံခဲ့ရပြီးအခြားလူပေါင်း ဆယ်ယောက်ခန့် ဒဏ်ရာရရှိခဲ့ပါသည်။¹²⁰ ဒေါ်ခင်ဝင်း၏ မိသားစုက သူမအသတ်ခံရမှုအတွက် တာဝန်ခံမှုတောင်းဆိုလျက် တရားရုံး၌ တရားစွဲဆိုခဲ့သော်လည်း မြို့နယ်အုပ်ချုပ်ရေးအရာရှိများနှင့် ဒေသန္တရရဲအရာရှိများက ဝင်ရောက်စွက်ဖက်မှုများပြုလုပ်ပြီးနောက် မြို့နယ်အဆင့် ဥပဒေဆိုင်ရာ အရာရှိများသည် ထိုအမှုကိုဆိုင်းငံ့ထားကြောင်းသိရှိရပါသည်။¹²¹ သံဃာအုပ်စုတစ်စုက မြန်မာနိုင်ငံ ရဲတပ်ဖွဲ့အားကြီးကြပ်သောပြည်ထဲရေးဝန်ကြီးဌာနအပေါ် တရားစွဲဆိုခဲ့သော်လည်း မည်သို့ဆက်ဖြစ် ခဲ့သည်ကို ရှင်းရှင်းလင်းလင်းမသိရပါ။¹²² သီးခြားအနေဖြင့် ထိုအဖြစ်အပျက်များဖြစ်ပွားပြီး လပေါင်းများစွာအကြာတွင် ရဲအရာရှိတစ်ဦးအား လူသတ်မှုဖြင့် တိုင်ကြားခဲ့သော်လည်း ထိုအမှုအားဆိုင်းငံ့ ထားကြောင်းသိရှိရပြီး ထိုအမှုနှင့်ပတ်သက်သည့် အသေးစိတ်အချက်အလက်များနှင့် အခြေအနေ ကိုလည်း ရှင်းလင်းစွာမသိရပါ။¹²³

¹¹⁷ နိုင်ငံတကာလွတ်ငြိမ်းချမ်းသာခွင့်အဖွဲ့ (International Amnesty) က ထုတ်ပြန်သည့် "စီးပွားရေးလုပ်ငန်းများလုပ်ရန် ဖွင့်ပေးထားလား? မြန်မာနိုင်ငံရှိ ကြေးနီတောင်၌ ကုမ္ပဏီများက ကျူးလွန်သောရာဇဝတ်မှုများနှင့် မတရားပြုကျင့်မှုများ (Open for Business? Corporate crime and abuses at Myanmar copper mine)"၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ စာမျက်နှာ ၄၁-၄၇။

¹¹⁸ ဖြိုးဝေကျော်နှင့် သန်းနိုင်စိုးတို့ရေးသားသော "ကြေးနီတောင်ဆန္ဒပြမှုအား ဖြိုခွဲမှုအတွက် သံဃာများအား မြန်မာ တောင်းပန် (Myanmar makes apology to monks over copper mine crackdown)" ၊ Myanmar Times ၊ ၂၀၁၂ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ ၂၄ရက်နေ့။ အနည်မာန်ရေးသားသော "ကြေးနီတောင်ပဋိပက္ခအတွက် ပွင်းလင်းမြင်သာမှု မရှိခြင်းကို အပြစ်တင်ရမည် - စုကြည် (Lack of Transparency to Blame for Mine Conflict: Suu Kyi)" ၊ The Irrawaddy ၊ ၂၀၁၂ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ ၁၂ရက်နေ့။

¹¹⁹ အိအိတိုးလွင် ရေးသားသည့် "လက်ပံတောင်းကြေးနီတောင်အစီရင်ခံစာအပေါ် ဒေါသပုန်ထကြ (Fury over Letpadaung copper mine report)" ၊ Myanmar Times ၊ ၂၀၁၃ခုနှစ်၊ မတ်လ၊ ၁၈ရက်နေ့။

¹²⁰ အနည်မာန်ရေးသားသည့် "ကြေးနီတောင်ပဋိပက္ခတွင် ရဲတပ်ဖွဲ့က ရွာသားများအား သတ်ခဲ့ (Police Kill Villager in Copper Mine Standoff)" ၊ The Irrawaddy ၊ ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ ၂၂ရက်နေ့။ Associated Pressရေးသားသည့် "အောင်ဆန်းစုကြည်၏ ကြေးနီတောင်အပေါ် ထောက်ခံမှုကြောင့် မြန်မာနိုင်ငံမှတက်ကြွလှုပ်ရှားသူများအား ဒေါသဖြစ် စေခဲ့ (Aung San Suu Kyi support for copper mine outrages Burmese activists)" ၊ ၂၀၁၃ခုနှစ်၊ မတ်လ၊ ၁၂ရက်နေ့။

¹²¹ ဝလုံးရေးသားသည့် "လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်က စစ်ကိုင်းရဲတပ်ဖွဲ့အပေါ် အရေးယူရန် တိုက်တွန်း (Rights commission urges charges against Sagaing police)" ၊ Myanmar Times ၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလ၊ ၁၉ရက်နေ့။

¹²² ငြိမ်းငြိမ်းနှင့် Andrew Kasper တို့ရေးသားသည့် "လက်ပံတောင်းမြို့ခွဲမှုနှင့်ပတ်သက်၍ သံဃာများက ဝန်ကြီးအား အမှုဖွင့်တိုင်ကြား (Monks File Case Against Senior Minister Over Letpadaung Crackdown)" ၊ The Irrawaddy ၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ မတ်လ၊ ၁၆ရက်နေ့။

¹²³ Vani Sathisan နှင့် ဟေမာန်ဦးရေးသားသည့် "လက်ပံတောင်းအမှုတွင်ပြစ်မှုထင်ရှားစီရင်ခြင်းများက ဥပဒေစနစ်ကို အစွန့်အထင်ဖြစ်စေခဲ့ (Letpadaung convictions taint the legal system)" ၊ Myanmar Times ၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊

မြန်မာအမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်၏ ကနဦးစုံစမ်းစစ်ဆေးမှုအရ ဒေါ်ခင်ဝင်း ပစ်သတ်ခံရသည့်အမှုအတွက် ရဲတပ်ဖွဲ့တွင် တာဝန်ရှိကြောင်း ဆုံးဖြတ်ခဲ့ကာ တိတိကျကျဖော်ပြ မထားသော ဥပဒေအရအရေးယူမှုတစ်ရပ် ဆောင်ရွက်ရန် အကြံပြုခဲ့ပါသည်။ ကော်မရှင်အနေဖြင့် ထိုပစ်သတ်ခံရမှုအပေါ် တရားဝင် စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုတစ်ရပ် ပြုလုပ်ရန် တိုက်တွန်းခဲ့သော်လည်း သင့် လျော်သော စုံစမ်းမေးမြန်းမှု မဆောင်ရွက်ရသေးပါ။ တစ်ဖက်တွင် ထိုပစ်သတ်မှုအတွက် တာဝန် ခံမှုတောင်းဆိုလျက် ရန်ကုန်မြို့တွင်ဆန္ဒပြမှုများပြုလုပ်ခဲ့သောလူ့အခွင့်အရေးကာကွယ်သူ့အဖွဲ့အစည်း အား ငြိမ်းချမ်းစွာစုဝေးမှုဆိုင်ရာဥပဒေပြဋ္ဌာန်းချက်များ ချိုးဖောက်မှုဖြင့် တရားစွဲဆို၍ ပြစ်မှုထင်ရှား စီရင်ခဲ့ပါသည်။¹²⁴

လက်ပံတောင်းတွင်ဖြစ်ပွားခဲ့သောအဖြစ်အပျက်နှစ်ခုလုံးနှင့်ပတ်သက်ပြီး အထောက်အထားအချက်အလက်များကို မှန်မမှန်စစ်ဆေးအတည်ပြုခြင်းနှင့် အများပြည်သူထံ ဖွင့်ဟထုတ်ဖော်ခြင်းပါဝင်သော အလျင်အမြန်စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများရှိခဲ့ပါသည်။ သို့သော်လည်း အဖြစ်အပျက်တစ်ခုတွင် အထူးကိစ္စရပ်အတွက်ဖွဲ့စည်းထားသောကော်မရှင်နှင့် ကျန်အဖြစ်အပျက်အတွက် အတိုင်းအတာတစ်ခုအထိ လွတ်လပ်မှုရော ဖြောင့်မတ်မှုပါရှိသည့် အမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင် စုံစမ်းစစ်ဆေးသူများသည် တာဝန်ရှိသူများကို တရားစွဲဆိုရန် ရှေးရှု၍ အထောက်အထားအချက်အလက်များကို စေ့စေ့စပ်စပ် စုံစမ်းစစ်ဆေးရန် လုံလောက်သော စွမ်းဆောင်ရည်နှင့်အရင်းအမြစ်များ မရှိခဲ့ကြပါ။ ထိုလုပ်ရပ်များအပေါ် ရာဇဝတ်ဆိုင်ရာစုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများနှင့် တရားစွဲဆိုမှုများကို ဆောင်ရွက်ရန် အာဏာအပ်နှင်းခံထားရသော ဌာနဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်းများသည် စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများနှင့် တရားစွဲဆိုမှုများကို ဆောင်ရွက်ခြင်းမရှိခဲ့သေးပါ။ လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များသည် တရားစီရင်ရေးတွင် ဝင်ရောက်နှောင့်ယှက်နေပုံပေါ်ပြီး ပြည်ထောင်စုရှေ့နေချုပ်ထံ တရားဝင်တာဝန်ခံရသော ဥပဒေ အရာရှိများသည် မြို့နယ်အဆင့်တွင် စစ်တပ်နှင့်ဆက်စပ်နေသောအုပ်ချုပ်ရေးအရာရှိများ၏ စွက် ဖက်မှုကြောင့် အမှုများကို ရုပ်သိမ်းခဲ့ပုံပေါ်ပါသည်။ ကျူးလွန်သူများသည် တရားစွဲဆိုခြင်းမခံရသေး သလို တရား စီရင်ရေးအရ သို့မဟုတ် အုပ်ချုပ်ရေးအရ အရေးယူမှုများကိုလည်း မခံရသေးပါ။

စ) အသွင်ကူးပြောင်းရေးအင်စတီကျူးရှင်းများ

ဆယ်စုနှစ်ပေါင်းငါးခုခန့် တိုက်ရိုက်စစ်အုပ်ချုပ်မှုအတွင်း လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများနှင့် မတရားပြုကျင့်မှု များအား စုံစမ်းစစ်ဆေးရန်အတွက် သတ်မှတ်ထားသော အသွင်ကူးပြောင်းရေးဥပဒေများ၊ အမှန်တရားကော် မရှင်များ သို့မဟုတ် အခြားအသွင်ကူးပြောင်းရေးတရားမျှတမှုယန္တရားများ မရှိပါ။ ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုများတွင် ပြည်တွင်းနှင့်နိုင်ငံတကာဥပဒေအား ယခင်တုန်းကချိုးဖောက်ခဲ့မှုများအတွက် တာဝန်ခံမှုနှင့်ပတ်သက်၍ ဆွေးနွေးပြောဆိုမှုသည် အထင်အရှားကင်းမဲ့နေပါသည်။ လက်ရှိတွင် NLD ဦးဆောင်သောအစိုးရသည် ထိုကိစ္စရပ်နှင့်ပတ်သက်၍ စိတ်ပါဝင်စားမှုနည်းပါးနေပြီး အကြောင်းမှာ အရေးပါသော နိုင်ငံရေးအာဏာ၊ စီးပွားရေးအာဏာနှင့် အင်အားသုံးအာဏာကို ဆက်လက်ကိုင်စွဲထားသည့် စစ်တပ်အပေါ် စိတ်အနှောင့်အယှက် ပေးမိမည်နှင့်ပတ်သက်၍ စိုးရိမ်မှုများရှိနေသောကြောင့်ဖြစ်ပါသည်။

ဆ) နိုင်ငံတကာစုံစမ်းမေးမြန်းမှုများ

- ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကောင်စီ၏ နိုင်ငံတကာအချက်အလက်ရှာဖွေရေးမစ်ရှင် (International Fact-Finding Mission of the UN Human Rights Council) ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများ အထူးသဖြင့် ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ အောက် တိုဘာလမှ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလအတွင်းဖြစ်ပွားခဲ့သည့် အဖြစ်အပျက်များနှင့်ပတ်သက်၍ ခိုင်လုံ သော သတင်းရရှိမှုများနှင့် အစိုးရက ယုံကြည်ရသောစုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများ ဆောင်ရွက်မှုမရှိခြင်းတို့ ကြောင့် ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကော်မတီက မြန်မာနိုင်ငံသို့ နိုင်ငံတကာအချက်အလက်ရှာဖွေ ရေးမစ်ရှင်တစ်ခု စေလွှတ်ရန် ဆုံးဖြတ်ခဲ့ပါသည်။ ထိုမစ်ရှင်တွင် "ကျူးလွန်သူများအား အပြည့်အဝ

မေလ၊ ၂၂ရက်နေ့။ Eleven Media ကထုတ်ပြန်သည့် "လက်ပံတောင်းလူသေမှုများ ဆိုင်ငံ့ထား (Letpadaung death case on hold)" ၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ ၂၂ရက်နေ့။
¹²⁴ ICJ ရေးသားသည့် "မြန်မာနိုင်ငံ - လက်ပံတောင်းအမှုတွင် ပြစ်မှုထင်ရှားစီရင်ခြင်းများမှာ ဆိုးဆိုးရွားရွား မျှတမှုမရှိခဲ့ (Myanmar: Letpadaung convictions grossly unfair)" ၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ မေလ၊ ၁၅ရက်နေ့၊ <https://www.icj.org/myanmar-letpadaung-convictions-grossly-unfair/> တွင် ဖတ်ရှုနိုင်ပါသည်။

တာဝန်ခံစေရန်နှင့် ကျူးလွန်ခံရသူများအတွက် တရားမျှတမှုရရှိစေရန်ရေးရှင် စစ်တပ်နှင့် လုံခြုံရေး တပ်ဖွဲ့များအပေါ် စွပ်စွဲထားရသော မကြာသေးမီက လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများနှင့်ပတ်သက် သည့် အချက်အလက်များနှင့် အခြေအနေများ” ဖော်ထုတ်သတ်မှတ်ခြင်းပါဝင်ပါသည်။¹²⁵ ဖွန်လ တွင် အစိုးရ၏ နိုင်ငံခြားရေးဝန်ကြီးဌာနမှ အရာရှိများက ထိုမစ်ရှင်အဖွဲ့ဝင်များကို ပြည်ဝင်ခွင့်ပီဇာ မထုတ်ပေးရန် လူဝင်မှုကြီးကြပ်ရေးအရာရှိများအား ညွှန်ကြားထားပြီးဖြစ်ကြောင်းပြောခဲ့ပါသည်။¹²⁶

• ရခိုင်ပြည်နယ်အကြံပေးကော်မရှင်

ကုလသမဂ္ဂအတွင်းရေးမှူးဟောင်း ကိုဖီအာနန်က ဥက္ကဋ္ဌအဖြစ်ဆောင်ရွက်သည့် ရခိုင်ပြည်နယ် အကြံပေးကော်မရှင်တွင် ရခိုင်ပြည်နယ်၏ ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ဖွံ့ဖြိုးရေးအတွက် အကြံပြုချက်များ ရွေး ချယ်ဖော်ထုတ်ပေးရန် အစိုးရက တာဝန်ပေးအပ်ထားသော နိုင်ငံတကာနှင့် ပြည်တွင်းအဖွဲ့ဝင်များ ပါဝင်ကြပါသည်။ ထိုကော်မရှင်သည် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများနှင့် မတရားပြုကျင့်မှုများ အား စုံစမ်းစစ်ဆေးခွင့်မရှိပါ။ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဩဂုတ်လတွင် တင်ပြရန်အချိန်စေ့ရောက်သော ၎င်း၏ အပြီးသတ်အစီရင်ခံစာတွင် စီးပွားရေး၊ လူမှုရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာအခွင့်အရေးများအပြင် ဒေသတွင်းနေထိုင်သူမူဆလင်များအား နိုင်ငံသားအခွင့်အရေးရတ်သိမ်းရန် အသုံးပြုသော ၁၉၈၂ နိုင်ငံသားဖြစ်ခွင့်ဥပဒေအား ပြင်ဆင်ရန် လိုအပ်နိုင်သော ဥပဒေဆိုင်ရာပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုများနှင့် ဆက်စပ်သော အကြံပြုချက်များ ပါဝင်မည်ဟု မျှော်မှန်းထားခဲ့ပါသည်။ ကော်မရှင်သည် အကောင် အထည်ဖော်မှုနည်းလမ်းများအကြံပြုခြင်းတွင် ပါဝင်မည်မဟုတ်ပါ။¹²⁷

၂.၄ အကျဉ်းချုပ် - လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအား စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းနှင့် တရားစွဲဆိုခြင်း

ထိခိုက်လွယ်သောရာဇဝတ်မှုများ အထူးသဖြင့် လက်နက်ကိုင်ပဋိပက္ခဖြစ်ပေါ်နေသောဒေသများတွင် ဖြစ်ပေါ် သည့်အမှုများအား စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းအတွက် တာဝန်ရှိမှုကို စစ်တပ်နှင့် ရဲတပ်ဖွဲ့အကြား ခွဲဝေထားလေ့ရှိ ပါသည်။¹²⁸ စစ်သားများ သို့မဟုတ် ရဲအရာရှိများအပေါ် စွပ်စွဲမှုများပါဝင်သော အမှုများအား စုံစမ်းစစ်ဆေးမှု နှင့်တရားစွဲဆိုမှုရှိခဲ့သည့်တိုင် ယေဘုယျအားဖြင့် သက်ဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်းအတွင်း၌သာ ဆောင်ရွက်ပါသည်။ လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအတွက် ရာဇဝတ်ကြောင်းအရ တရားစွဲဆိုမှုမှာ အဆိုပါအခြေအနေများတွင် ရှားပါးပါသည်။ တရားစွဲဆိုမှုများနှင့် စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများကို အမှုပေါ်မူတည်၍ ရွေးချယ်ဆောက်ရွက်ပုံပေါ်ပြီး အထူးတရားရုံးများအသုံးပြုခြင်းသည် တရားစွဲဆိုမှုများ၏ သမာသမတ်ကျမှုကို အားနည်းစေပါသည်။

စစ်သားများကို စစ်ဘက်ဆိုင်ရာတရားရုံးများတွင် တရားစီရင်ပြီး ရဲတပ်ဖွဲ့ဝင်များအား ရဲဘက်ဆိုင်ရာ တရား ရုံးများတွင် တရားစီရင်ပါသည်။ တစ်ခါတစ်ရံတွင် အမှုတစ်ခုတည်းအပေါ် စစ်တပ်နှင့် ရဲတပ်ဖွဲ့၏ စုံစမ်းစစ် ဆေးမှုများကို တစ်ပြိုင်နက်တည်း ဆောင်ရွက်သည်ဟု သိရှိရသော်လည်း အဆိုပါစုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများအား ပြန်လည်ပေါင်းစပ်ညှိနှိုင်းခြင်းအတွက်နှင့် ဆက်လက်တရားစွဲဆိုမှုများအတွက် ရှင်းလင်းသော ဥပဒေဆိုင်ရာ သို့မဟုတ် အခြားလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများရှိပုံမပေါ်ပါ။ စစ်ဘက်ဆိုင်ရာနှင့် ရဲဘက်ဆိုင်ရာတရားရုံးများသည် ယေဘုယျအားဖြင့် ပြစ်မှုထင်ရှားစီရင်ရာတွင် နည်းပါးသော သို့မဟုတ် အဓိပ္ပာယ်မရှိသော အရေးယူမှုများကို ချမှတ်လေ့ရှိပြီး၊ ထိုအရေးယူမှုများသည် ရာဇသတ်ကြီးအမှုများဖြင့် စီရင်ဆုံးဖြတ်သော လွတ်လပ်ပြီး ဖြောင့် မတ်သည့် အရပ်သားတရားရုံးတစ်ခုတွင် အောင်မြင်စွာတရားစွဲဆိုနိုင်ပါက ချမှတ်နိုင်သော အရေးယူမှုများ နှင့် လုံးဝညီညွတ်မှုမရှိပါ။

အစိုးရက စေခိုင်းသော အထူးစုံစမ်းမေးမြန်းမှုများသည် ယေဘုယျအားဖြင့် လွတ်လပ်မှုရော ဖြောင့်မတ်မှု ပါမရှိသည့်အပြင် လုံလောက်မှုမရှိသော အရင်းအမြစ်များ နှင့်/သို့မဟုတ် ကန့်သတ်ထားသော လုပ်ပိုင်ခွင့် များကြောင့် အလွန်အားနည်းပါသည်။ ဥပမာအားဖြင့် ရခိုင်ကော်မရှင်အား စစ်တပ်က ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အရခန့်အပ်ထားသည့် ဒုသမ္မတက ဥက္ကဋ္ဌအဖြစ်ဆောင်ရွက်ပြီး မြန်မာနိုင်ငံရဲတပ်ဖွဲ့အကြီးအကဲကလည်း အဖွဲ့

¹²⁵ ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကောင်စီ ဆုံးဖြတ်ချက် ၃၄/၂၂ (၂၀၁၇)၊ အပိုဒ် ၁၀။
¹²⁶ Simon Lewis ရေးသားသည့် "ရိုဟင်ဂျာများအပေါ် မတရားပြုကျင့်မှုများကို စုံစမ်းစစ်ဆေးရန် ကုလသမဂ္ဂစုံစမ်းရေး အရာရှိများအား ပြည်ဝင်ခွင့်မပေးဟု မြန်မာအစိုးရဆို (Myanmar says it will refuse entry to U.N. investigators probing Rohingya abuses)" ၊ Reuters ၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဇွန်လ၊ ၃၀ရက်နေ့။
¹²⁷ ICJ နှင့် ရခိုင်အကြံပေးကော်မရှင်အကြား ဆက်သွယ်ပြောဆိုမှု၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ မတ်လ။
¹²⁸ အထက်ပါမှတ်ချက် ၇၉ပါ Andrew Selth ၊ စာမျက်နှာ ၂၁၂။

ဝင်အဖြစ် ပါဝင်ပါသည်။ ၎င်းတို့နှင့် အခြားအဖွဲ့ဝင်များသည် ကြိုတင်ယူဆချက်များ သို့မဟုတ် ဘက်လိုက်မှု များ ကင်းမဲ့သည်ဟု အကျိုးအကြောင်းလျော်ညီစွာ မဆိုနိုင်သလို လွတ်လပ်မှုရော ဖြောင့်မတ်မှုပါရှိသည့် ပုံမပေါက်သည်မှာလည်း သေချာပါသည်။ မကြာခဏဆိုသလို အဖွဲ့ဝင်ဖြစ်ပုံတွင်လည်း ခွဲခြားဆက်ဆံမှုရှိနေပြီး အမျိုးသမီးများနှင့်ဗမာလူမျိုးမဟုတ်သူများအား ဖယ်ကြည့်ထားပါသည်။ ဥပမာအားဖြင့် အထက်တွင်ဆွေးနွေးထားသော ရခိုင်ပြည်နယ်စုံစမ်းရေးကော်မတီအား (မူဆလင်အမျိုးသမီးများအပေါ် လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာအကြမ်းဖက်မှု အပါအဝင်ဖြစ်သော်လည်း ယင်းချည်းသာဟု ကန့်သတ်မထားသော) မူဆလင်များအပေါ် ကျူးလွန်သည့် ရာဇဝတ်မှု စွပ်စွဲချက်များအား စုံစမ်းစစ်ဆေးရန် ၂၀၁၆ခုနှစ်တွင် ဖွဲ့စည်းခဲ့သော်လည်း ထိုကော်မတီ၏ အဖွဲ့ဝင် ၁၃ဦးတွင် အမျိုးသမီးနှစ်ဦးသာပါဝင်ပြီး မူဆလင်တစ်ဦးတစ်ယောက်မျှ ပါဝင်ခဲ့ခြင်းမရှိပါ။

စုံစမ်းစစ်ဆေးမှု၏ ရလဒ်များကို ကြိုတင်ဆုံးဖြတ်ပေးသော စုံစမ်းရေးအဖွဲ့ဝင်များနှင့် အစိုးရအရာရှိများထံမှ ထွက်ပေါ်လာသည့် ပုံမှန်ထုတ်ပြန်ချက်များ၏ ပုံစံက စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများ၏ လွတ်လပ်မှုနှင့် သမာသမတ်ကျမှု မရှိခြင်းကို ဖော်ပြနေပါသည်။

ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် ပြုလုပ်ခဲ့သည့် စုံစမ်းမှုနှစ်ခု၏ တွေ့ရှိမှုများတွင် တွေ့ရှိရသည့်အတိုင်း စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများ သည် အလွန်အငြင်းပွားဖွယ်ဖြစ်သော ဘာသာရေးနှင့် လူမျိုးရေးကိစ္စရပ်များနှင့် သက်ဆိုင်သောလာအခါ သတင်းပေးပို့အစီရင်ခံခြင်းနှင့် အချက်အလက်များအား အများပြည်သူထံ ဖွင့်ဟထုတ်ဖော်ခြင်း၏ တိကျမှန်ကန်မှုကို အားနည်းစေပါသည်။ နိုင်ငံရေးအရထည့်သွင်းစဉ်းစားရသည့်အချက်များ သို့မဟုတ် လုံလောက်စွာကျယ်ပြန့်ပြီး လက်တွေ့ကျသောလုပ်ပိုင်ခွင့်များမရှိခြင်းကြောင့် သမ္မတက စေခိုင်းသောစုံစမ်းမှုများသည် ရာဇဝတ်မှုများကို မှန်ကန်ကြောင်းအတည်ပြုနိုင်ခဲ့လျှင်တောင်မှ တရားစွဲဆိုခြင်းအား အကြံပြုခဲ့ခြင်းမရှိပါ။ စုံစမ်းမှုတစ်ခု၏ ရလဒ်အဖြစ် အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများ ကျူးလွန်သူတစ်ဦးတစ်ယောက်ကိုမျှ တရားစွဲဆိုခြင်းမရှိသေးပါ။

၃ ဆိုးရွားသော လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအတွက် ထိရောက်သော ပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှု ရယူနိုင်ခြင်း

၃.၁ ပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာဥပဒေနှင့် စံနှုန်းများ

'ဆိုးရွားသော' လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများမြောက်သည်ဖြစ်စေ၊ မမြောက်သည်ဖြစ်စေ လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှု ခံစားရသော လူတိုင်းသည် ထိရောက်သော ပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုရရှိခွင့် ရှိပါသည်။ အကျယ်တဝင့်ပြောရလျှင် ဤအချက်သည် ချိုးဖောက်မှုကို ခံစားရသူများအနေဖြင့် ချိုးဖောက်မှု (များ)အား အသိအမှတ်ပြုပေးခြင်း၊ ချိုးဖောက်မှု(များ)အား ဆက်လက်ဖြစ်ပေါ်ခြင်းမှ ရပ်စဲစေခြင်းနှင့် လုံလောက်သော ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုရရှိရန် ၎င်းတို့၏ အခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်ခွင့်ကို ဆိုလိုပါသည်။ ထိုအချက်အရ ကျူးလွန်ခံရသူများအားပေးအပ်ရမည့် ပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့်ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုနှင့် ပတ်သက်ပြီး စီရင်ဆုံးဖြတ်ပိုင်ခွင့်ရှိပြီး စည်းနှောင်မှုရှိသော ဆုံးဖြတ်ချက်များချမှတ်ပေးနိုင်စွမ်းရှိသည့် တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့များမှတစ်ဆင့် ဤအခွင့်အရေးပိုင်ဆိုင်ခွင့်ရှိသူများအတွက် တရားမျှတမှုရှာဖွေရေး နည်းလမ်းများကို တန်းတူညီမျှစွာနှင့် ထိရောက်စွာရရှိမှုရှိရန် လိုအပ်ပါသည်။¹²⁹ လူတစ်ဦးအား ဥပဒေမဲ့သတ်ဖြတ်သော အမှုများတွင်ကဲ့သို့သင့်လျော်မှုရှိပါက 'ကျူးလွန်ခံရသူ'(victim) တစ်ဦးဟု သတ်မှတ်ရာတွင် "တိုက်ရိုက်ကျူးလွန်ခံရသူ၏အနီးကပ် မိသားစု၊ သို့မဟုတ် ၎င်းအပေါ်မှီခိုသူများ၊ နှင့် ဒုက္ခကြုံတွေ့နေရသောကျူးလွန်ခံရသူအား ကူညီရန် သို့မဟုတ် ကျူးလွန်ခံရသူအပေါ် ပြန်လည်အပြစ်တင်ခြင်းအား တားဆီးကာကွယ်ရန်ကြားဝင်ဆောင်ရွက်ရာမှ ထိခိုက်နစ်နာမှုခံစားရသော ပုဂ္ဂိုလ်များလည်း" ပါဝင်ပါသည်။¹³⁰

¹²⁹ ဥပမာ အထက်ပါမှတ်ချက် ၂၉ပါ ပြန်လည်ကုစားမှုနှင့်ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုရရှိခွင့်ဆိုင်ရာ ကုလသမဂ္ဂအခြေခံစည်းမျဉ်းများနှင့် လမ်းညွှန်ချက်များ (UN Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation)၊ အပိုဒ် ၃ နှင့် ၁၁ နှင့် အထက်ပါမှတ်ချက် ၂၇ပါ ICJ ကျင့်သုံးလုပ်ဆောင်သူများလမ်းညွှန်အမှတ် ၂ ၊ အထူးသဖြင့် အခန်း (၃) တို့ကို ကြည့်ပါ။

¹³⁰ အထက်ပါမှတ်ချက် ၂၉ပါ ပြန်လည်ကုစားမှုနှင့်ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုရရှိခွင့်ဆိုင်ရာ ကုလသမဂ္ဂအခြေခံစည်းမျဉ်းများနှင့် လမ်းညွှန်ချက်များ (UN Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation)၊ အပိုဒ် ၈။

လုံလောက်ပြီးထိရောက်လျင်မြန်သော ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုဆိုသည်မှာ ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုအား ချိုးဖောက်မှု (များ)နှင့် ခံစားရသောထိခိုက်နစ်နာမှုတို့၏ ပြင်းထန်မှုပမာဏနှင့်ညီမျှထိုက်တန်အောင် သတ်မှတ်လျက် ဆိုးရွားသော လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအား တရားသဖြင့် ပြန်ဖြစ်စေခြင်းဖြင့် တရားမျှတမှုကိုမြှင့်တင်ရန် ရည်ရွယ်ထားကြောင်း၊ ပြန်လည်ကုစားမှုနှင့်ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှု ရရှိခွင့်ဆိုင်ရာ ကုလသမဂ္ဂအခြေခံစည်းမျဉ်းများ နှင့်လမ်းညွှန်ချက်များ (UN Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation) တွင် ဖော်ပြထားပါသည်။¹³¹

ပြည့်စုံပြီးထိရောက်မှုရှိသောပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုဆိုသည်မှာ¹³²

- ချိုးဖောက်မှုမကျူးလွန်မီက ကျူးလွန်ခံရသူ၏ မူလအခြေအနေအတိုင်းနီးပါး တတ်နိုင်သမျှ ပြန်လည်ဖြစ်စေရန် ရည်ရွယ်သော မူလအခြေအနေအတိုင်း ပြန်လည်ထားရှိခြင်း (Restitution)၊
- (ဆေးဝါးနှင့် ပြန်လည်ထူထောင်ရေးအသုံးစရိတ်များ၊ ရုပ်ပိုင်းဆိုင်ရာနှင့်စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာထိခိုက်မှုမှ ပေါ်ပေါက်လာသော ငွေကြေးအရနှင့် ငွေကြေးအရမဟုတ်သောနစ်နာမှုများ၊ ဝင်ငွေများဆုံးရှုံးမှုနှင့် ဝင်ငွေအလားအလာဆုံးရှုံးမှုနှင့် အလုပ်အကိုင်နှင့် ပညာရေးစသောအခွင့်အလမ်းများဆုံးရှုံးခြင်း အတွက်အပါအဝင်) မျှတလုံလောက်သော ငွေကြေးလျော်ကြေးပေးစေလျက် လျော်ကြေးပေးခြင်း (Compensation)၊
- ချိုးဖောက်မှုကြောင့် ထိခိုက်သွားသော ယခင်လုပ်ငန်းများအား ပြန်လည်ရရှိစေခြင်းနှင့် ချိုးဖောက်မှု ကြောင့်ဖြစ်ပေါ်လာသော ကျူးလွန်ခံရသူ၏ ပြောင်းလဲသွားသောအခြေအနေအရ လိုအပ်နိုင်သည့် အတတ်ပညာအသစ်များ သင်ယူတတ်မြောက်စေခြင်းအပါအဝင် ကျူးလွန်ခံရသူအား ကိုယ်ပိုင်ရပ် တည်နိုင်မှုနှင့် လုပ်ကိုင်နိုင်မှုဖြစ်နိုင်သမျှ အများဆုံးရှိစေရန် ရည်ရွယ်သော ပြန်လည်ထူထောင်ခြင်း (Rehabilitation)၊
- ဆက်လက်ဖြစ်ပေါ်နေသော မည်သည့်ချိုးဖောက်မှု(များ)ကိုမဆို ရပ်စဲပေးခြင်း၊ ချိုးဖောက်မှုကို ကျူးလွန်သူ(များ)အား တာဝန်ခံစေခြင်းဖြင့် တရားမျှတမှုပေးခြင်းနှင့် အခြားအရာများအပြင် အထောက်အထားအချက်အလက်များအား စစ်ဆေးအတည်ပြုခြင်းနှင့် အများပြည်သူထံ ဖွင့်ဟထုတ်ဖော်ခြင်း၊ တိုက်ရိုက်နစ်နာခံစားရသူများအား လိုက်လံရှာဖွေပြီး ဖော်ထုတ်ခြင်း ၊ ပြန်လည်သက်သာစေမှုနှင့် လူသိရင်ကြား တောင်းပန်မှုနှင့် အထိမ်းအမှတ်ပွဲများ ကျင်းပပေးခြင်းဖြင့် အမှန်တရားပေါ်ပေါက်စေခြင်း အပါအဝင် တို့မှတစ်ဆင့် စိတ်ကျေနပ်မှုရှိစေခြင်း (Satisfaction)၊ နှင့်
- (စစ်တပ်နှင့် လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များအား အရပ်သားများက စောင့်ကြပ်စစ်ဆေးခြင်းအပါအဝင်) အစိုးရ ဌာနများအား စောင့်ကြည့်စစ်ဆေးခြင်း၊ တရားဥပဒေစိုးမိုးရေးအရာရှိများနှင့် အခြားအရာရှိများအား လေ့ကျင့်သင်ကြားပေးခြင်း၊ အစိုးရအရာရှိများအတွက် ကျင့်ဝတ်များ၊ ဥပဒေ၊ မူဝါဒနှင့် အင်စတီ ကျူးရှင်းဆိုင်ရာပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုများ ကျင့်သုံးခြင်းနှင့် ဖြန့်ဝေခြင်း၊ ကျူးလွန်ခံရသူများ၏ အကျိုး စီးပွားနှင့် အခွင့်အရေးကို ကိုယ်စားပြုသော ရှေ့နေများနှင့် လူ့အခွင့်အရေးကာကွယ်သူများအား အကာအကွယ်ပေးခြင်းနှင့် လွတ်လပ်ပြီး ထိရောက်မှုရှိသော တရားစီရင်ရေး ယန္တရားများ ပိုမိုအား ကောင်းစေခြင်းအပါအဝင်တို့ဖြင့် ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများမြောက်သည့် လုပ်ရပ် များ ထပ်မံကျူးလွန်ခြင်းကို တားဆီးကာကွယ်ရန် အရေးယူခံရခြင်းမှကင်းလွတ်ခွင့်တိုက်ဖျက်ခြင်း နှင့် လိုအပ်သောအစီအမံများသတ်မှတ်ကျင့်သုံးခြင်းကို ဦးတည်သည့် ထပ်မံမဖြစ်ပွားစေရန် အာမခံ ချက်များပေးခြင်း (Guarantees of non-repetition)။

၃.၂ ပြည်တွင်းဥပဒေများနှင့် အင်စတီကျူးရှင်းများ

က) ပြည်တွင်းဥပဒေများ

သက်ဆိုင်ရာအာဏာပိုင်များသည် ကျူးလွန်ခံရသူများနှင့်ပတ်သက်၍ ရာဇဝတ်မှုဆိုင်ရာ စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများ

¹³¹ ရှေ့တွင်ဖော်ပြခဲ့သည့်အတိုင်း အပိုဒ် ၁၅။
¹³² ဥပမာ အထက်ပါမှတ်ချက် ၂၉ပါ ပြန်လည်ကုစားမှုနှင့်ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုရရှိခွင့်ဆိုင်ရာ ကုလသမဂ္ဂအခြေခံစည်း မျဉ်းများနှင့် လမ်းညွှန်ချက်များ (UN Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation)၊ အပိုဒ် ၁၅-၂၃ နှင့် အထက်ပါမှတ်ချက် ၂၇ပါ ICJ ကျင့်သုံးလုပ်ဆောင်သူများလမ်းညွှန်အမှတ် ၂ ၊ အထူး သဖြင့် အခန်း (၅)၊ (၆) နှင့် (၇) တို့ကို ကြည့်ပါ။

နှင့် တရားစွဲဆိုမှုများဆောင်ရွက်ခြင်းအတွက် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများသတ်မှတ်ပေးသော ပြည်တွင်းဥပဒေများကို ပုံမှန် ချိုးဖောက်နေကြပါသည်။ ခေတ်နောက်ကျပြီး နိုင်ငံတကာစံနှုန်းများနှင့် ကိုက်ညီမှုမရှိသော်လည်း ပြစ်မှုဆိုင်ရာကျင့်ထုံးဥပဒေတွင် တိုင်ကြားသူများ၊ မျက်မြင်သက်သေများနှင့်မသက်သာသူများအတွက် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းဆိုင်ရာ အကာအကွယ်ပေးမှုများ ပြဋ္ဌာန်းသတ်မှတ်ထားပါသည်။ သို့သော် တရားခွင့်မတိုင်ခင် အခွင့်အရေးများအပါအဝင် အဆိုပါလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများနှင့် အကာအကွယ်များအား ပုံမှန် ချိုးဖောက်နေကြသလို ပြစ်မှုဆိုင်ရာကျင့်ထုံးဥပဒေနှင့် သက်သေခံအက်ဥပဒေတို့ကိုလည်း လိုလိုလားလားသော်လည်းကောင်း၊ မရည်ရွယ်ဘဲနှင့်သော်လည်းကောင်း ချိုးဖောက်နေပါသည်။ ပြည်တွင်းဥပဒေများအား ချိုးဖောက်သော တရားရေးဆောင်ရွက်သူများသည် ထိုသို့ချိုးဖောက်ခြင်းမှာ ယေဘုယျအားဖြင့် ၎င်းတို့သည် စစ်တပ်အပါအဝင် နိုင်ငံရေးအရအာဏာကြီးသောအဖွဲ့များ၏ စွက်ဖက်မှုမှ လွတ်လပ်ခြင်းမရှိသောကြောင့်၊ အဆိုပါမှားယွင်းသော လုပ်ရပ်များအတွက် တာဝန်ခံမှုမရှိသောကြောင့် နှင့်/သို့မဟုတ် မှန်ကန်သော ဥပဒေဆိုင်ရာလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများအား နားလည်သဘောပေါက်ခြင်းမရှိခြင်း (အောက်ပါ အပိုင်း ၄ ကိုကြည့်ပါ) ကြောင့် ဖြစ်ကြပါသည်။ ပြည်တွင်းဥပဒေများ အထူးသဖြင့် ပြစ်မှုဆိုင်ရာကျင့်ထုံးဥပဒေသည် ပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုပေးရန် သီအိုရီအရ အထောက်အကူ ဖြစ်စေသော်လည်း လက်တွေ့တွင် အာဏာပိုင်များက လိုက်နာဆောင်ရွက်မှုမရှိခြင်းနှင့် ထိုသို့မလိုက်နာမှုအတွက် တာဝန်ခံမှုမရှိခြင်းတို့ကြောင့် အထောက်အကူမဖြစ်ပါ။

ကိုယ်ပိုင်လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများနှင့် ဥပဒေများရှိသော စစ်ဘက်ဆိုင်ရာ တရားရုံးနှင့် ရဲဘက်ဆိုင်ရာတရားရုံးများကို ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် အသုံးပြုနေခြင်းကလည်း လူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်မှုများနှင့် ပတ်သက်သည့် သက်ဆိုင်ရာပြည်တွင်းဥပဒေများကို လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများကျူးလွန်သူများအား တရားစွဲဆိုခြင်းတွင် မကြာခဏဆိုသလို အသုံးပြုလေ့မရှိသည့် အခြေအနေကို ဖြစ်ပေါ်စေပါသည်။ စစ်တပ်နှင့်ရဲတပ်ဖွဲ့၏ လုပ်ရပ်များအပေါ် လွှမ်းမိုးသော ဥပဒေများသည် ပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုပေးခြင်းကို ထည့်သွင်းပြဋ္ဌာန်းထားခြင်းမရှိသောကြောင့် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်ခံရသူများအတွက် လုံလောက်မှုမရှိပါ။ အဆိုပါဥပဒေများတွင် ချိုးဖောက်မှုများကို ရပ်စဲစေပြီး အထောက်အထားအချက်အလက်များကို အများပြည်သူထံ ဖွင့်ဟထုတ်ဖော်ခွင့်ပြုစေသော နည်းလမ်းယန္တရားများ သို့မဟုတ် လုပ်ငန်းစဉ်များကို ပြဋ္ဌာန်းမထားပါ။ ထိုဥပဒေများတွင် ထပ်မံမဖြစ်ပွားစေရန် သို့မဟုတ် စိတ်ကျေနပ်မှုရှိစေရန် အာမခံချက်မပေးသလို လူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်ခံရသူများအား မူလအခြေအနေအတိုင်း ပြန်လည်ထားရှိခြင်း၊ လျော်ကြေးပေးခြင်း သို့မဟုတ် ပြန်လည်ထူထောင်ပေးခြင်းလည်း သတ်မှတ်မပေးထားပါ။ ဆိုလိုသည်မှာ မြန်မာနိုင်ငံရဲတပ်ဖွဲ့စည်းကမ်းထိန်းသိမ်းရေးအက်ဥပဒေကိုသို့ ကျင့်သုံးနေသောဥပဒေများတွင် သင့်လျော်သောပြန်လည်ကုစားမှုများ သို့မဟုတ် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုအား ထည့်သွင်းစဉ်းစားမထားသောကြောင့် လူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်ခံရသူများအတွက် ထိရောက်သောကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုရရှိနိုင်ခြင်းအပေါ် အနှောင့်အယှက်ဖြစ်စေပါသည်။

လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်ခံရသူများအနေနှင့် တရားရုံးများမှတစ်ဆင့်ဖြစ်စေ၊ အခြားနည်းလမ်းများမှတစ်ဆင့်ဖြစ်စေ ပြန်လည်ကုစားမှု သို့မဟုတ် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုကို လူ့သိရင်ကြားရှာဖွေသောအခါ မြန်မာနိုင်ငံ၏ ရာဇသတ် ကြီးကိုလည်း အသုံးပြုပြီး ၎င်းတို့ကိုယ်တိုင်၊ ၎င်းတို့၏ မိသားစုဝင်များနှင့် ၎င်းတို့၏ ရှေ့နေများအပေါ် အနှောင့်အယှက်ပေးခဲ့ကြကြောင်းကိုတွေ့ရပါသည်။

အမှုကိုစွဲ - ဦးခိုင်မျိုးထွန်းအား တရားစွဲဆိုမှု

ရခိုင်တိုင်းရင်းသား အရပ်ဘက်လူ့အဖွဲ့အစည်း တက်ကြွလှုပ်ရှားသူတစ်ဦးအား ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဧပြီလတွင် ထုတ်ပြန်ချက်တစ်စောင် ထုတ်ပြန်ခဲ့ပြီးနောက် ဖမ်းဆီးခဲ့ကာ ထိုထုတ်ပြန်ချက်တွင် ၎င်းရပ်တည်သော နိုင်ငံရေးပါတီတစ်ခုက ရခိုင်ပြည်သူများအပေါ် လူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်မှုများတွင် တပ်မတော်ပါဝင်သည်ဟု စွပ်စွဲထားပါသည်။¹³³ နောက်တစ်လတွင်

¹³³ Earth Rights International အဖွဲ့က ရေးသားသည့် "ခိုင်မျိုးထွန်းအပေါ် အာမခံပယ်ချရန် ဆုံးဖြတ်ချက်ကို ERI က ပြစ်တင်ရှုတ်ချကြောင်း (ERI Condemns Decision to Deny bail to Khaing Myo Htun)"၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဩဂုတ်လ၊ ၂၆ရက်နေ့။ Fortify Rights အဖွဲ့က ရေးသားသည့် "မြန်မာနိုင်ငံ - မြန်မာနိုင်ငံအနောက်ပိုင်း ဗုဒ္ဓဘာသာရခိုင်များအား အတင်းအဓမ္မခိုင်းစေမှုအား စုံစမ်းစစ်ဆေးရန် (Myanmar: Investigate Forced Labor of Rakhine Buddhists in Western Myanmar)"၊ သတင်းထုတ်ပြန်ချက်၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ မတ်လ၊ ၁၅ရက်နေ့ တို့ကိုကြည့်ပါ။ ရခိုင်ပြည်လွတ်မြောက်ရေးပါတီသည် ပြည်လုံးကျွတ်အပစ်အခတ်ရပ်စဲရေးသဘောတူစာချုပ်ဝင်ဖြစ်သောကြောင့် ပါတီဝင်များသည် ထိုသဘောသဘာဝရှိသော တရားစွဲဆိုမှုမှ ကင်းဝေးရန် အစိုးရ၏ ကတိကဝတ်ကို အသုံးပြုနိုင်သည်ကို မှတ်သားပါ။

တပ်မတော်အရာရှိတစ်ဦးက ဦးခိုင်မျိုးထွန်းအား နိုင်ငံတော်အကြည်ညိုပျက်စေမှုနှင့် ဆူပူအောင်လှုံ့ဆော်မှုတို့ဖြင့် အမှုဖွင့်ခဲ့ကာ ဇူလိုင်လတွင် ရဲတပ်ဖွဲ့က ၎င်းအား ထိုအမှုများဖြင့် ဖမ်းဆီးခဲ့ပါသည်။¹³⁴ ကျန်းမာရေး မကောင်း သော်လည်း အာမခံပေးရန် အကြိမ်ကြိမ် ငြင်းဆိုခံခဲ့ရပြီး တရားရုံး၌ ဆက်လက်စစ်ဆေးနေသည်မှာ တစ်နှစ်ကျော်လာခဲ့ပါပြီ။ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဧပြီလတွင် အဆက်အသွယ်ကောင်းသော ပုဂ္ဂလိကနိုင်ငံသား တစ်ဦး၏ တိုင်ကြားမှုများကြောင့် ပြစ်မှုမြောက်သော ခြိမ်းခြောက်မှုအတွက် ဦးခိုင်မျိုးထွန်းအား နောက်ထပ်ပုဒ်မအသစ်များဖြင့် အမှုဖွင့်ခဲ့ပါသည်။ သူ၏ရှေ့နေက အမှုအသစ်များသည် တက်ကြွလှုပ်ရှားသူတစ်ဦးအား အစိုးရက အနှောင့်အယှက်ပေးမှုမြောက်ကြောင်းဆိုပါသည်။¹³⁵ တပ်မတော်၏ လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအပေါ် ဦးခိုင်မျိုးထွန်း၏ စွပ်စွဲချက်များနှင့်ပတ်သက်၍ မည်သည့် စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုမျှ အစိုးရက မပြုလုပ်ခဲ့ပါ။ သူ၏ရှေ့နေက ထိုစွပ်စွဲချက်များကို တရားရုံးက စစ်ဆေး ပေးရန် လျှောက်ထားခဲ့သော်လည်း မအောင်မြင်ခဲ့ပါ။¹³⁶

ခ) ပြည်တွင်းတရားရုံးများ

လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်ခံရသူများအတွက် တရားမျှတမှုရရှိနိုင်မှုသည် စစ်တပ်အုပ်ချုပ်သော ဆယ်စုနှစ်များ အတွင်း မြန်မာနိုင်ငံ၌ ဆိုးရွားစွာကန့်သတ်ခံထားခဲ့ရပါသည်။ မျှတမှုမရှိသော၊ ခွဲခြားဆက်ဆံသောဥပဒေ များနှင့် တရားရုံးများ၏ညံ့ဖျင်းသောဆုံးဖြတ်ချက်များကြောင့် ပြည်သူအများစုသည် တရားရုံးများထံတိုင်ကြား နိုင်မှုနှင့် ထိရောက်သောကုစားမှုများ ရရှိနိုင်မှု အမြဲတစေ ငြင်းပယ်ခံကြရပါသည်။ မြန်မာနိုင်ငံတစ်ဝှမ်းလုံးရှိ လူတစ်ဦးချင်း၊ အရပ်ဘက်လူ့အဖွဲ့အစည်းများနှင့် ရှေ့နေများက ပြည်တွင်းတရားရုံးများအား လူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်မှုများအတွက် ပြန်လည်ကုစားမှုနှင့် တရားသဖြင့်ပြန်ဖြစ်စေမှုရယူသော နည်းလမ်းတစ်ရပ်အဖြစ် မယူဆကြကြောင်း ICJ ကို ပြောပြခဲ့ကြပါသည်။¹³⁷ မြန်မာနိုင်ငံရှိ တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့သည် လွတ်လပ်မှုနှင့် တာဝန်ခံမှုကင်းမဲ့ပါသည် (အောက်ပါ အပိုင်း ၄ ကို ကြည့်ပါ)။ ဤအစီရင်ခံစာတွင် ဆွေးနွေးထားသော အမှု ကိစ္စများအလိုက်လေ့လာမှုများ(Case Studies)တွင် မြင်တွေ့ရသည့်အတိုင်း မြန်မာနိုင်ငံ၏တရားရုံးများသည် လူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်မှုများ ဖြစ်ပေါ်နေသောအခါတွင် ဝင်ရောက်စစ်ဆေးဆုံးဖြတ်ပေးလေ့မရှိသလို ဖြစ်ပွားခဲ့သောအခါ တွင်လည်း ထပ်မံမဖြစ်ပွားအောင် အာမခံချက်မပေးပါ။

မြန်မာနိုင်ငံရှိပြည်သူအများစုသည် တရားရုံးများနှင့်ဆက်သွယ်ဆောင်ရွက်ရမည်ကို ရှောင်ကြဉ်ကြပြီး အထူး သဖြင့် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများကဲ့သို့ နိုင်ငံတော်အပေါ် တိုင်ကြားသည့်အမှုများတွင် ဖြစ်ပါသည်။ လူထုအကြားတွင် အာဏာပိုင်များက အဆိုပါတိုင်ကြားမှုများအား တိုင်ကြားသူအပေါ် တရားမဝင် သို့မဟုတ် တရားဝင် ပြစ်မှုဆိုင်ရာအရေးယူမှု ကျင့်သုံးနိုင်သည့် နိုင်ငံတော်အပေါ် စော်ကားသောလုပ်ရပ်များအဖြစ် ယူဆမည်ကို စိုးရိမ်ကြောက်ရွံ့မှုရှိနေပါသည်။ ဤအစီရင်ခံစာပါ အမှုကိစ္စများအားလေ့လာမှုအချို့အရ ထိုကြောက်ရွံ့မှုသည် အခြေအမြစ်ရှိကြောင်းတွေ့ရပါသည်။ တရားသဖြင့်ပြန်လည်ဖြစ်စေရန်ကြိုးပမ်းသော သူများသည် ၎င်းတို့တောင်းဆိုမှုများကို အောင်မြင်အောင်ပြုလုပ်ပြီးသော်လည်း ကိစ္စရပ်များစွာတွင် တရားစီရင်မှုများမှတဆင့်အပါအဝင် တရားရေးဆိုင်ရာ အနှောင့်အယှက်ပြုမှုကို ရင်ဆိုင်ခံစားရလေ့ ရှိပါသည်။ ထို့ပြင် တရားရုံးများသည် ပြန်လည်ကုစားမှုများ သို့မဟုတ် ပြန် လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုရရှိနိုင်သည့်နည်းလမ်းပေးသည်မှာ ရှားပါးပါသည်။ ထိုသို့ပေးမည့်အစား တရားသဖြင့်ပြန်ဖြစ်စေရန် အစီအမံများကို လျှို့ဝှက်စွာ ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးခြင်း၊ သို့မဟုတ် အုပ်ချုပ်ရေးအရာရှိများနှင့် ညှိနှိုင်း ဆွေးနွေးခြင်း သို့မဟုတ် လုံးဝမဆောင်ရွက်ခြင်းတို့သာ ဖြစ်နိုင်ဖွယ်ရှိပါသည်။ အဆိုပါအကြောင်းအရင်းများကြောင့် မြန်မာနိုင်ငံ၏ ပြည်တွင်းတရားရုံးများအား ယေဘုယျအားဖြင့် ပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုရှာဖွေသော လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်ခံရသူများအနေဖြင့် ဖြစ်နိုင်ခြေရှိသောနည်းလမ်းတစ်ရပ် အနေဖြင့် မယူဆကြပါ။ ပြည်တွင်းတရားရုံးများ၏ တရားစီရင်ရေးသည် လွတ်လပ်မှုနှင့်တာဝန်ခံမှု ယေဘုယျ အားဖြင့် ကင်းမဲ့နေခြင်း (အောက်ပါ အပိုင်း ၄ ကို ကြည့်ပါ)ကြောင့် ထိရောက်သော ပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့်

¹³⁴ အမှုများတွင် မြန်မာနိုင်ငံရာဇသတ်ကြီး၏ ပုဒ်မ ၅၀၅ပါဝင်သည်။
¹³⁵ ICJ နှင့် ဤအမှုနှင့်နီးစပ်သောရခိုင်ရှေ့နေအကြား ဆက်သွယ်ပြောဆိုမှု၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဇွန်လ။
¹³⁶ ICJ နှင့် ဤအမှုနှင့်နီးစပ်သောရခိုင်ရှေ့နေအကြား ဆက်သွယ်ပြောဆိုမှု၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ မတ်လ။
¹³⁷ ဥပမာ Vani Sathisan နှင့် Sean Bain တို့ရေးသားသော "မြန်မာနိုင်ငံ - အာဏာပိုင်များ၊ တရားရုံးများက ကချင်ပြည် နယ်ရှိ တရားဥပဒေစိုးမိုးမှု လျော့ရဲအားနည်းလာခြင်းတွင် ပါဝင်ပတ်သက်နေသည် (Myanmar: authorities, courts complicit in eroding rule of law in Kachin State)" ၊ Myanmar Times ၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဇွန်လ၊ ၃ရက်နေ့ကိုကြည့်ပါ။

ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုများ သတ်မှတ်ပေးခြင်းအပေါ် အတားအဆီးဖြစ်စေပါသည်။

ဂ) မြန်မာနိုင်ငံအမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်

အမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်ကို ၂၀၁၁ခုနှစ်တွင် စတင်ဖွဲ့စည်းခဲ့ပြီး ၎င်း၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်ကို တရားဝင် ဖြစ်စေသောဥပဒေအား ပြဋ္ဌာန်းလိုက်သောအခါ ၂၀၁၄ခုနှစ်တွင်ပြန်လည်ဖွဲ့စည်းခဲ့ပါသည်။¹³⁸ အဆိုပါ ၂၀၁၄ ခုနှစ်ဥပဒေအရ ၎င်း၏ တာဝန်များနှင့် လုပ်ပိုင်ခွင့်များတွင် လူ့အခွင့်အရေးများဆိုင်ရာဥပဒေလိုက်နာမှုအား စောင့်ကြည့်စစ်ဆေးခြင်းနှင့် မြှင့်တင်ခြင်း¹³⁹ နှင့် အခင်းဖြစ်ပွားရာနေရာများသို့ သွားရောက်ခြင်းနှင့် စုံစမ်းမေး မြန်းမှုများ ပြုလုပ်ခြင်းအပါအဝင် စုံစမ်းစစ်ဆေးရေးလုပ်ငန်းများပါဝင်ပြီး အခြားအဖွဲ့အစည်းပုဂ္ဂိုလ်များအပေါ် မှီခိုမှုကင်းမဲ့စွာ ဆောင်ရွက်ပါသည်။¹⁴⁰ ယေဘုယျအားဖြင့် ကော်မရှင်သည် မိမိထံတင်သွင်းလာသော တိုင်ကြားမှုများကို စုံစမ်းစစ်ဆေးရန် တာဝန်ရှိပါသည်။¹⁴¹

ကော်မရှင်သည် ပါတီများအကြား ညှိနှိုင်းဖျန်ဖြေမှုကို ပံ့ပိုးပေးခြင်းဖြင့် တိုင်ကြားမှုတစ်ခုကို ဖြေရှင်းပေးနိုင်ပြီး ဖြစ်နိုင်ပါက ထိုသို့ဆောင်ရွက်ရန်လည်း အာဏာအပ်နှင်းခံထားရပါသည်။¹⁴² စုံစမ်းမေးမြန်းမှုများကို ဆောင်ရွက်ပြီး လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများ ဖြစ်ပေါ်ခဲ့ကြောင်း ခိုင်လုံသည့်အထောက်အထားရှိပါက ကော်မရှင်သည် သက်ဆိုင်ရာ အစိုးရအာဏာပိုင်များထံ အကြံပြုချက်များ တင်သွင်းရန် လိုအပ်ပါသည်။¹⁴³ ကော်မရှင်သည် ၎င်း၏ ရှာဖွေတွေ့ရှိမှုများအား အရေးယူဆောင်ရွက်ခြင်းပြုခွင့်မရှိသော်လည်း အဆိုပါ အာဏာပိုင်များသည် ပြန်လည်ကုစားမှုနှင့် တရားသဖြင့်ပြန်ဖြစ်မှုဆိုင်ရာ စိုးရိမ်ပူပန်မှုများကို မဖြစ်မနေ ဖြေရှင်းပေးရပါသည်။ မြန်မာနိုင်ငံတွင် ကော်မရှင်၏ ညှိနှိုင်းဖျန်ဖြေမှုက အကျိုးသက်ရောက်မှုရှိသည်မှာ ရှားပါးပြီး အကြံပြုချက်များကို လိုက်လံဆောင်ရွက်ရန်မှာလည်း ၎င်း၏ အဖွဲ့ဝင်များတွင် အာဏာအကန့်အသတ်ဖြင့်သာရှိသောကြောင့် ကော်မရှင်သည် တရားသဖြင့်ပြန်လည်ဖြစ်စေရန်အာမခံရာတွင် အကန့်အသတ်ဖြင့်ရှိသောအခန်းကဏ္ဍမှသာ ပါဝင်နိုင်ပါသည်။ ညှိနှိုင်းဖျန်ဖြေမှုထက် ကျော်လွန်၍ ကော်မရှင်၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာများမှာ အခြားအစိုးရအဖွဲ့အစည်းပုဂ္ဂိုလ်များက ပံ့ပိုးဆောင်ရွက်မည့် ပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့်ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုအတွက် လမ်းကြောင်းများအား အကြံပြုခြင်းအထိသာ ကန့်သတ်ထားပါသည်။

အမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်ဆိုင်ရာဥပဒေတွင် တရားစီရင်ခြင်းမတိုင်မီ အဆင့်တွင်ဖြစ်စေ၊ တရားစီရင်ပြီးနောက် အဆင့်တွင်ဖြစ်စေ တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့ရှေ့မှောက်ရောက်ရှိလာသော တိုင်ကြားမှုများအပေါ် စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းမပြုရန် ကော်မရှင်အား လမ်းညွှန်ထားပါသည်။¹⁴⁴ ဤအစီရင်ခံစာပါ အမှုကိစ္စများတွင် ညွှန် ပြနေသည့်အတိုင်း အရေးပါသော လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာအမှုများစွာသည် တစ်နည်းမဟုတ် တစ်နည်းဖြင့် တရားရုံးများ ရှေ့မှောက်သို့ရောက်ရှိလာကြပြီး ထိုသို့ရောက်ရှိလာသည့်အခါတွင် မကြာခင်ဆိုသလို တိုင်ကြားမှုများကို ဖြေရှင်းပေးခြင်းထက် ကျူးလွန်ခံရသူများအား တရားရေးဆိုင်ရာအနှောင့်အယှက်ပြုလေ့ရှိသည့်တိုင် ဤကဲ့သို့ အမှုတစ်ခုအား တရားရုံးတွင်ကြားနာစစ်ဆေးခြင်းသည် ကော်မရှင်အား စုံစမ်းမှုများမပြုလုပ်စေရန် တားမြစ်သကဲ့သို့ ဖြစ်နိုင်ပါသည်။¹⁴⁵ ထိုအချက်ကြောင့် အမှုများစွာတွင် ကော်မရှင်သည် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအတွက် ပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြန်ဆင်မှုနှင့်ပတ်သက်၍ အကြံပြုချက်များပြုလုပ်နိုင်မည့် အလားအလာကို စဉ်းစားရန် ဥပဒေအရ အာဏာအပ်နှင်းထားခြင်းမရှိသကဲ့သို့ ဖြစ်နိုင်ပါသည်။

¹³⁸ မြန်မာနိုင်ငံအမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်ဥပဒေ၊ အမှတ် ၂၁/၂၀၁၄၊ ပုဒ်မ ၃၇။

¹³⁹ ရှေ့တွင်ဖော်ပြခဲ့သော ဥပဒေ၏ ပုဒ်မ ၂၂(ခ)။

¹⁴⁰ ရှေ့တွင်ဖော်ပြခဲ့သော ဥပဒေ၏ ပုဒ်မ ၂၂(ဂ)၊ ၂၂(ဃ) နှင့် ၂၂(င)။

¹⁴¹ ဤစည်းမျဉ်းအတွက်ခြွင်းချက်များအား အထက်ပါမှတ်ချက် ၁၃၈ပါ အမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်ပုဒ်မ ၃၂တွင် ဖော်ပြထားပါသည်။

¹⁴² 'သဘောရိုးနှင့်ပတ်သက်ပြီးတိုင်ကြားသူဘက်အပေါ်ကျယ်ပြန့်သောသတ်မှတ်ချက်ရှိပါသည်။

¹⁴³ အထက်ပါမှတ်ချက် ၁၃၈ပါ အမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်ဥပဒေ ပုဒ်မ ၃၄

¹⁴⁴ ရှေ့တွင်ဖော်ပြခဲ့သော ဥပဒေ၏ ပုဒ်မ ၃၈၊ ၃၉ နှင့် ၄၀။

¹⁴⁵ ရှေ့တွင်ဖော်ပြခဲ့သော ဥပဒေ၏ ပုဒ်မ ၃၇တွင် "ကော်မရှင်သည် အောက်ပါအကြောင်းတစ်ရပ်ရပ်နှင့် ငြိစွန်းသော တိုင်တန်းချက်ကို စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းမပြုလုပ်ရ - (က) တရားရုံးတစ်ခုခု၏ ရှေ့မှောက်၌ စစ်ဆေးကြာနာဆဲအမှုများနှင့် တရားရုံးတစ်ခုခု၏ စီရင်ဆုံးဖြတ်ချက်အပေါ် အယူခံမှု သို့မဟုတ် ပြင်ဆင်မှုဝင်ရောက်ဆဲအမှုများ၊ (ခ) တရားရုံးတစ်ခုခုက အပြီးသတ်စီရင်ဆုံးဖြတ်ပြီးသောအမှုများ" ဟု ဖော်ပြထားပါသည်။

¹⁴⁶ ရှေ့တွင် ဖော်ပြခဲ့သော ဥပဒေ၏ ပုဒ်မ ၄၃ နှင့် ၄၅။ ကော်မရှင်သည် အကျဉ်းထောင်များနှင့် ဖမ်းဆီးထိန်းသိမ်းရေး နေရာများကို ဝင်ရောက်စစ်ဆေးခွင့်အာဏာမရှိသည်ကို မှတ်သားပါ။

လက်တွေ့တွင်ကော်မရှင်သည် အမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေးအင်စတီကျူးရှင်များဆိုင်ရာပါရီစည်းမျဉ်းများ (Paris Principles on National Human Rights Institutions) အား လိုက်နာမှုမရှိသေးပါ။ ကော်မရှင်၏ အဖွဲ့ဝင် များသည် ကြားဝင်ဆောင်ရွက်မှုများ၌ အများအပြားအဖြစ်တွင် အမှုအပေါ်လိုက်၍ ရွေးချယ်ဆောင်ရွက်သော ချဉ်း ကပ်မှုနည်းလမ်းအတွက်နှင့် စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများကိုလွတ်လပ်စွာနှင့်ဖြောင့်မတ်စွာဆောင်ရွက်ရန် ဆန္ဒမရှိခြင်းနှင့် စွမ်းဆောင်ရည်နည်းပါးခြင်းအတွက် ပြည်တွင်း၌လည်း အကြီးအကျယ်ဝေဖန်ခံခဲ့ရ ပါသည်။¹⁴⁶ ၎င်း၏ အဖွဲ့ဝင်များသည် မြန်မာ့စစ်တပ်အပေါ် စွပ်စွဲထားသော လူ့အခွင့်အရေးအမှုကိစ္စရပ်များ တွင် တိုင်ကြားမှုများကို သက်သေထုနိုင်သော ခိုင်လုံသည့် အထောက်အထားရှိနေသည့်တိုင် စုံစမ်းစစ်ဆေးရန် သို့မဟုတ် မှတ်ချက်ပြုရန် ဆန္ဒမရှိ သည့်ပုံပေါက်ခဲ့ကြပါသည်။¹⁴⁷ ဥပမာ ကချင်အမျိုးသားတစ်ဦးအား အမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်ထံအိတ်ဖွင့်ပေးစာနှင့်စပ်လျဉ်း၍ စစ်တပ်အရာရှိတစ်ဦးမှ ဦးဆောင်ပြီး ထိုကချင်အမျိုးသားအား အသရေဖျက်မှုဖြင့် တရားစွဲခဲ့သောအခါ ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်များက ထိုအမျိုးသားဘက်မှ ကိုယ်စားပြုရပ်တည်ပေးမှုများ မပြုလုပ်ပေးခဲ့ပါ (အောက်တွင် ကြည့်ပါ)။

စစ်တပ်နှင့်ဆက်စပ်နေသော လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ အမှုများတွင် ဤကဲ့သို့ ပါဝင်ဆောင်ရွက်ပေးမှုမရှိခြင်းက စွပ်စွဲမှုများကို ဖြောင့်မတ်စွာနှင့် စနစ်တကျစုံစမ်းစစ်ဆေးရန်ဆန္ဒမရှိခြင်းကို ဖော်ပြနေပြီး လွတ်လပ်မှုမရှိခြင်း နှင့်လည်း ချိတ်ဆက်နိုင်ခြေရှိပါသည်။ ရန်ကုန်မှ အပ်ချုပ်ဆိုင်တစ်ခုနှင့် ကျွန်ုပ်ပြန်ရသော ဆယ်ကျော်သက် အခိုင်းအစေမိန်းကလေးများအကြားဖြေရှင်းမှုတွင် ညှိနှိုင်းပေးရာ၌ ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်များ၏ ဖြစ်ကတတ်ဆန်း နိုင်ပြီး များစွာပျက်ရယ်ပြင်ရသည့်ကြားဝင်ဆောင်ရွက်ပေးမှုကလည်း အဖွဲ့ဝင်များသည် ၎င်းတို့၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်နှင့် ပတ်သက်၍ နားလည်မှုမရှိကြောင်း ညွှန်ပြနေပါသည်။¹⁴⁸ ကော်မရှင်၏စုံစမ်းစစ်ဆေးမှု တစ်ခုကမျှ လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုကျူးလွန်သူများအား တရားစွဲဆိုခြင်းများအဆင့်ထိ ဖြစ်မလာစေခဲ့ပါ။ ထိုတရားစွဲဆိုခြင်းများ ဖြစ်လာခဲ့ပါက အနည်းဆုံးတော့ ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုတွင်စိတ် ကျေနပ်မှု ပေးနိုင်သည့်အပိုင်းကို ပြည့်မီမည် ဖြစ်သည်။

အမှုကိစ္စ - သတင်းထောက် ကိုပါကြီး အသတ်ခံရမှု

၂၀၁၄ခုနှစ်၊ စက်တင်ဘာလတွင် မွန်ပြည်နယ်အရှေ့တောင်ပိုင်းရှိမြန်မာစစ်သားများက စစ်တပ်နှင့် တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်အဖွဲ့တစ်ခုဖြစ်သော ဒီမိုကရက်တစ် ကရင်အကျိုးပြုတပ်မတော်အကြား အကြမ်းဖက်ပဋိပက္ခများအကြောင်း သတင်းပေးဖို့နေသည့် ကိုပါကြီးဟု လူသိများသော သတင်းထောက် အောင်ကျော်နိုင်အား ဖမ်းဆီးခဲ့ပါသည်။ စစ်တပ်က ဖမ်းဆီးထိန်းသိမ်းထားစဉ် အောက်တိုဘာလ၊ ၄ရက်နေ့၌ ကိုပါကြီး ပစ်ခတ်ခံခဲ့ရပါသည်။ ၎င်းသေဆုံးမှုနှင့်ပတ်သက်ပြီး သီးခြားစုံစမ်းစစ်ဆေးမှု သုံးခု ပြုလုပ်ခဲ့ပါသည်။

အောက်တိုဘာလ၊ ၂၀ရက်နေ့တွင် ပြည်တွင်းနှင့် နိုင်ငံတကာဝေဖန်မှုများ မြင့်တက်လာသဖြင့် နိုင်ငံတော်သမ္မတဦးသိန်းစိန်က မြန်မာနိုင်ငံအမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေး ကော်မရှင်အား ဖုန်းဖြင့်ဆက်သွယ်ကာ စုံစမ်းစစ်ဆေးပေးရန် တောင်းဆိုခြင်းဖြင့် ထိုသေဆုံးမှုအား စုံစမ်းစစ်ဆေးရန် စေခိုင်းခဲ့ကြောင်း သိရှိရပါသည်။¹⁴⁹ ဒီဇင်ဘာလ၊ ၂ရက်နေ့တွင် စစ်ဘက်ဆိုင်ရာ

¹⁴⁶ ဆမ်းယမင်းအောင် ရေးသားသည့် "ဥပဒေပြုသူများက အမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်အား ပြင်းထန်စွာ ဝေဖန် ကြ (National Human Rights Commission Strongly Criticized by Lawmakers)" ၊ *The Irrawaddy* ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဇူလိုင်လ၊ ၂၉ရက်နေ့။ Yen Saning ရေးသားသည့် "အမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်၏ စွမ်းဆောင်ရည်ကို NGO များက ပြစ်တင်ဝေဖန်ကြ (NGOs Slam Performance of National Human Rights Commission)" ၊ *The Irrawaddy* ၊ ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ စက်တင်ဘာလ၊ ၂၅ရက်နေ့။

¹⁴⁷ မြန်မာ့အရေးပူးပေါင်းဆောင်ရွက်သူများ (Burma Partnership)နှင့် ညီမျှခြင်းမြန်မာ (Equality Myanmar) တို့ရေး သားသည့် "မြန်မာနိုင်ငံ - သမ္မတ၏ လူအားလုံး (All the President's Men)" ၊ ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ စက်တင်ဘာလ။

¹⁴⁸ ရွှန်းနိုင်နှင့် ရည်မွန်ရေးသားသည့် "ကလေးသူငယ် ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်မှုတွင် MNHRC သည် အများပြည်သူမကျေနပ် ချက်မှ ကိုယ့်ကိုယ်ကို ကာကွယ်သည် (MNHRC defends itself against public outrage in child torture case)" ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ စက်တင်ဘာလ၊ ၂၂ရက်နေ့။

¹⁴⁹ နော်ဆေးဖော်ဝါးရေးသားသည့် "ကိုပါကြီးအမှုစုံစမ်းစစ်ဆေးရာတွင် ဝင်ရောက်စွက်ဖက်မည်ကို စိုးရိမ်မှုများမြင့်တက် (Mounting fears of interference in Ko Par Gyi investigation)" ၊ *Myanmar Times* ၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ ဇွန်လ၊ ၁၁ ရက်နေ့။ Myanmar Now ကရေးသားသည့် "မြန်မာနိုင်ငံ၏ လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်က အစိုးရ၏လေးစားမှုမရှိရန် ကြိုး ပမ်းနေ (Burma's human rights commission fights for government respect)" ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ မတ်လ၊ ၁၃ရက်နေ့။

တရားရုံး၌ တစ်ချိန်တည်းဆောင်ရွက်နေသော တရားစွဲဆိုမှုများအား သိရှိထားပုံမပေါ်သော ကော်မရှင်က စွပ်စွဲခံထားရသောစစ်သားများအား စစ်ဘက်ဆိုင်ရာတရားရုံးမဟုတ်ဘဲ အရပ်သားတရားရုံးရှေ့မှောက်၌ တရားစီရင်စေရန် တိုက် တွန်းသော အစီရင်ခံစာတစ်စောင်ထုတ်ပြန်ခဲ့ပါသည်။¹⁵⁰ ကိုပါကြီး၏ အလောင်းဖော်ခဲ့စဉ်တွင် သွားရောက်ခဲ့ကြသော ၎င်း၏ရှေ့နေများနှင့် မိသားစုသည် အလောင်းတွင် ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်မှု လက္ခဏာများတွေ့ရကြောင်း ၎င်းတို့၏အဆိုများကို ထည့်သွင်းဖော်ပြမှုမရှိခြင်း အတွက် ထိုအစီရင်ခံစာအား ဝေဖန်ခဲ့ကြပါသည်။¹⁵¹ ထိုအစီရင်ခံစာနှင့်ပတ်သက်၍ အခြားထင်ရှားသော ပြဿနာများလည်း ရှိခဲ့ပြီး ၎င်းတို့တွင် ကိုပါကြီးသည်နံရိုးကျိုးခဲ့ကြောင်း စုံစမ်းစစ်ဆေးသူများက အသိအမှတ်ပြုခဲ့ သော်လည်း အကြောင်းအရင်းကို မဖော်ထုတ်ခဲ့ခြင်း¹⁵² နှင့် ၁၆မျက်နှာရှိသော အစီရင်ခံစာ၏ ဆယ်မျက်နှာတွင် ထိုအမှု၏ အသေးစိတ်အချက်အလက်များကို ဖော်ပြမည့်အစား ကိုပါကြီးသတင်းယူနေသော ပဋိပက္ခအကြောင်းကို ဆွေးနွေးထားခြင်း¹⁵³တို့ ပါဝင်ပါသည်။

ဤကြားထဲတွင် စစ်သားနှစ်ဦးအား ကိုပါကြီးသေးဆုံးမှုအတွက် လူသတ်မှုဖြင့် စစ်ဘက်ဆိုင်ရာ ခုံရုံး ရှေ့မှောက်တွင် အမှုဖွင့်ထားခဲ့ပြီးဖြစ်ပါသည်။ ၎င်းတို့အား ထိုအမှုမှ ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ နိုဝင်ဘာလ၊ ၂၇ ရက်နေ့တွင် လွှတ်ပေးခဲ့ပါသည်။¹⁵⁴ ကိုပါကြီးသည် DKBA အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦးဖြစ်ပြီး ဖမ်းဆီးထိန်းသိမ်း ထားစဉ် ထွက်ပြေးလွတ်မြောက်ရန် ကြိုးပမ်းစဉ် ပစ်သတ်ခဲ့ရကြောင်း စစ်ဘက်ဆိုင်ရာတရားရုံးက တွေ့ရှိခဲ့ပါသည်။¹⁵⁵ စစ်ဘက်ဆိုင်ရာတရားရုံးသည် ထိုဆုံးဖြတ်ချက်အား ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ မေလ၊ ၅ရက်နေ့ မတိုင်ခင်အထိ အများပြည်သူထံ မထုတ်ပြန်ခဲ့ပါ။

အရပ်ဘက်ဆိုင်ရာတရားရုံးများ၌ သီးခြားတရားစွဲဆိုမှုများကို မွန်ပြည်နယ်တွင် စတင်ခဲ့ပြီး ကျိုက်မရောမြို့နယ်တရားရုံးက ကိုပါကြီးသေဆုံးမှုနှင့်ပတ်သက်၍ အရပ်ဘက်စုံစမ်းစစ်ဆေးမှု ပြုလုပ်ရန် ၂၀၁၅ ခုနှစ်၊ မေလတွင် အမိန့်ချမှတ်ခဲ့ပါသည်။ ထိုအမိန့်ချမှတ်လိုက်သည့်အခါမှ သာလျှင် စစ်ဘက်ဆိုင်ရာတရားရုံးက စစ်သားနှစ်ဦးကို ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ နိုဝင်ဘာလတွင် အမှုမှလွှတ်ပေးလိုက်ပြီဖြစ်ကြောင်း ပေါ်ပေါက်ခဲ့ပါသည်။ ကိုပါကြီး၏ မိသားစုက တရားစွဲဆိုမှုများသည် စစ်ဘက်ဆိုင်ရာတရားရုံး၏ လွှမ်းမိုးမှုမရှိဘဲ ရှေ့ဆက်ဆောင်ရွက်နိုင်မည်ဟု ကနဦးတွင်မျှော်မှန်းထားခဲ့သော်လည်း¹⁵⁶ ဇွန်လရောက် သည့်အခါတွင် ထိုအမှုအပေါ်

¹⁵⁰ မင်းဟိန်းထက်ရေးသားသည့် “ကိုပါကြီးအမှုအား ‘အရပ်ဘက်တရားရုံးတွင် ကြားနာစစ်ဆေးသင့်သည်’ (Ko Par Gyi case ‘should be heard by civil court’)” ၊ မဇ္ဈိမ ၊ ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ ၃ရက်နေ့။

¹⁵¹ မင်းဟိန်းထက်ရေးသားသည့် “တူးဖော်သောသတင်းထောက်အလောင်းတွင် ဒဏ်ရာများပြည့်နှက်နေ - မျက်မြင် သက်သေများ (Excavated body of journalist covered with injuries: witnesses)” ၊ မဇ္ဈိမ ၊ ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ နိုဝင် ဘာလ၊ ၆ရက်နေ့။

¹⁵² အောင်လှထွန်းနှင့် Paul Mooney တို့ရေးသားသည့် “ရှေ့နေများက မြန်မာသတင်းထောက်သေဆုံးမှုအပေါ် အစီရင်ခံ စာအား အကြီးအကျယ်ဝေဖန်၍ စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုအသစ်ပြုလုပ်ပေးရန် တောင်းဆို (Lawyer raps report on Myanmar journalist's death, demands new inquiry)” ၊ Reuters ၊ ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ ၂ရက်နေ့။

¹⁵³ မြန်မာ့အရေးပူးပေါင်းဆောင်ရွက်သူများအဖွဲ့(Burma Partnership)ကရေးသားသည့် “မြန်မာစစ်တပ်ကပစ်ခတ်မှုများ လုပ်နေသော်လည်း အမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်ကတော့ ကွက်လပ်တွေ ပစ်နေတယ် (As the Burma Army Fires Live Rounds, the MNHRC Fires Blanks)” ၊ ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ ၉ရက်နေ့။

¹⁵⁴ နိုဘယ်လ်ဇော်ရေးသားသည့် “သတင်းထောက်အသတ်ခံရမှုနှင့်ပတ်သက်၍ စစ်ဘက်တရားစီရင်ရာတွင် စစ်သားနှစ် ဦးအား လွှတ်ပေးခဲ့ (Two soldiers acquitted in Military Trial over Journalist's killing)” ၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ မေလ၊ ၁၂ ရက်နေ့။

¹⁵⁵ ဇာနည်မာန်ရေးသားသည့် “ပါကြီးအမှုစုံစမ်းရေးပြီးဆုံး၊ ကျန်ရစ်ဇနီးသည်က အယူခံမည်ဆို (Case closed in Par Gyi Inquiry, Widow vows to Appeal)” ၊ The Irrawaddy ၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ ဇွန်လ၊ ၂၃ရက်နေ့။ Yola Verbruggen ၊ နော်ဆေးဖော်ဝါး နှင့် Lun Min Mang ရေးသားသည့် “စစ်တပ်၏ လွှတ်ပေးမှုကြောင့် အရပ်ဘက်စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုအပေါ် သံသယရှိလာ (Military acquittal raises fresh doubts about civilian inquest)” ၊ Myanmar Times ၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ မေလ၊ ၁၂ရက်နေ့။

¹⁵⁶ နှင်းရတနာဇော်ရေးသားသည့် “စစ်တပ်က သတ်ခဲ့သော မြန်မာသတင်းထောက်၏ ဇနီးက အရပ်သားတရားရုံးအပေါ် မျှော်လင့်ချက်ထားရှိ (Wife of Myanmar journalist killed by army puts hope in civilian court)” ၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ မေလ၊ ၁၂ရက်နေ့။

စွက်ဖက်မှုနှင့်ပတ်သက်၍ စိုးရိမ်မှုများရှိလာခဲ့ပါသည်။¹⁵⁷ ကျိုက်မ ရောမြို့နယ်တရားရုံးက ကိုပါကြီးသည် စစ်တပ်က ဖမ်းဆီးထိန်းသိမ်းထားစဉ် သေနတ်ဒဏ်ရာဖြင့် သေဆုံးခဲ့ကြောင်းတွေ့ရှိခဲ့သော်လည်း ၎င်းသေဆုံးမှုအတွက် မည်သူတွင်တာဝန်ရှိသည်ကို ဆုံးဖြတ် မပေးခဲ့ပါ။ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ မတ်လ၊ ၂၁ ရက်နေ့တွင် ရဲတပ်ဖွဲ့က ထိုအမှုအား ပယ်ဖျက်လိုက်ကြောင်း မကြေညာခင်အထိ စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများ ဆက်လက်လုပ်ဆောင်ခဲ့ပါသည်။¹⁵⁸

သမ္မတကိုယ်တိုင် ကိုပါကြီးသေဆုံးမှုအား စုံစမ်းစစ်ဆေးရန်စေခိုင်းခဲ့ပြီး နောက်ပိုင်းတွင် စစ်ဘက်ဆိုင်ရာတရားရုံးမှ စစ်သားနှစ်ဦးကို ဖမ်းဆီးအမှုဖွင့်ခဲ့သဖြင့် ဤအမှုသည် မှတ်သားဖွယ် ကောင်းပါသည်။ ရာဇဝတ်မှုဆိုင်ရာတရားစွဲဆိုမှုများကို ဆောင်ရွက်သော စစ်ဘက်ဆိုင်ရာတရားရုံး၏ လွတ်လပ်မှုနှင့် ဖြောင့်မတ်မှုနှင့်ပတ်သက်၍ မေးခွန်းထုတ်စရာများရှိနေဆဲဖြစ်ပါသည်။ အထူးသဖြင့် စစ်ဘက်ဆိုင်ရာတရားရုံးက စွပ်စွဲခံထားရသူနှစ်ဦးအား အကျဉ်းချုံးတရားစွဲဆိုမှုများဖြင့် အမှုဖွင့်ပြီးနောက် တစ်လအတွင်း လွတ်ပေးခဲ့ပါသဖြင့် ထိုတရားစွဲဆိုမှုများ၏ အသေးစိတ်ကျမှုနှင့် ကိုပါကြီး သေဆုံးမှုတွင် တစ်စုံတစ်ယောက်အား တာဝန်ခံစေလိုသော အမှန်တကယ်ဆန္ဒအပေါ် မေးခွန်း ထုတ်စရာ ဖြစ်နေပါသည်။ ထို့ပြင် တရားစွဲဆိုမှုများကို လျှို့ဝှက်စွာဆောင်ရွက်၍ ကိုပါကြီး၏မိသားစု သို့မဟုတ် မည်သည့်ဥပဒေအရကိုယ်စားပြုသူတစ်စုံတစ်ဦးမျှမပါဘဲ ဆောင်ရွက်သော ထိုတရားစွဲ ဆိုမှုများ၏ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုမရှိခြင်းကြောင့် အမှုမှလွတ်ပေးမှုများကို မေးခွန်းထုတ်စရာကောင်းနေ ပါသည်။¹⁵⁹

မြန်မာနိုင်ငံအမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်နှင့် ထိုမြို့နယ်တရားရုံး၏ စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများနှင့် ပတ်သက်ပြီး လုပ်ထုံးလုပ်နည်းနှင့် လုပ်ပိုင်ခွင့်ဆိုင်ရာ အခြေခံပြဿနာများလည်း ရှိပါသည်။ မတူညီသောအစိုးရအဖွဲ့များက စေခိုင်းခဲ့သော လျှို့ဝှက်စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများနှင့် အထူးကိစ္စရပ်အတွက် စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများကို စနစ်မကျသောနည်းလမ်းဖြင့် ရောနှောဆောင်ရွက်မှုသည် ဤကိစ္စရပ်တွင် အမှန်တရားရှာဖွေခြင်းနှင့် တရားစီရင်ခြင်းကို အားနည်းစေခဲ့ပါသည်။ ကိုပါကြီးအသတ်ခံရခြင်း အတွက် မည်သည့်ကျူးလွန်သူကိုမျှ အောင်မြင်စွာတရားစွဲဆိုခြင်းမရှိသလို ၎င်း၏ မိသားစုအနေ ဖြင့်လည်း အဖြစ်အပျက်များနှင့်ပတ်သက်ပြီး တရားဝင်အသိအမှတ်ပြုသည့် ဖြစ်ပျက်ခဲ့သော ပုံစံကို မသိရှိရခဲ့သလို ထိရောက်သောပြန်လည်ကုစားမှုများ သို့မဟုတ် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုများ ရရှိနိုင် ခဲ့ခြင်းလည်းမရှိပါ။

ဃ) အထွေထွေအုပ်ချုပ်ရေးဦးစီးဌာန

အထွေထွေအုပ်ချုပ်ရေးဦးစီးဌာန(ထွေအုပ်)သည် မြန်မာနိုင်ငံရှိ နိုင်ငံ့ဝန်ထမ်းများ၏ အဓိက အစိတ်အပိုင်း တစ်ရပ်ဖြစ်ပြီး အထူးသဖြင့် ပြည်နယ်/တိုင်းဒေသကြီးနှင့် မြို့နယ်အဆင့်များတွင် ဖြစ်ပါသည်။ ထွေအုပ်ကို ဒေသန္တရအဆင့်အုပ်ချုပ်မှုအတွက် တည်ထောင်ထားပြီး ပြည်နယ်နှင့် တိုင်းဒေသကြီးအစိုးရအဖွဲ့များအတွက် နိုင်ငံ့ဝန်ထမ်းအများစုဖြစ်ကာ ခရိုင်နှင့် မြို့နယ်များအတွက် အုပ်ချုပ်ရေးလုပ်ငန်းတာဝန်များကိုလည်း ဆောင် ရွက်ပါသည်။¹⁶⁰ ဤဦးစီးဌာနသည် ပြည်ထဲရေးဝန်ကြီးဌာနကို အစီရင်ခံရပြီး ပြည်ထဲရေးဝန်ကြီးအား နိုင်ငံ တော်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ စစ်တပ်က ခန့်အပ်ပါသည်။

¹⁵⁷ နော်ဆေးဖော်ဝါး ရေးသားသည့် "ကိုပါကြီးအမှုစုံစမ်းစစ်ဆေးရာတွင် ဝင်ရောက်စွက်ဖက်မည်ကို စိုးရိမ်မှုများမြင့်တက် (Mounting fears of interference in Ko Par Gyi investigation)"၊ *Myanmar Times* ၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ ဇွန်လ၊ ၁၁ရက် နေ့။

¹⁵⁸ IPI ရေးသားသည့် "မြန်မာအစိုးရက သတင်းထောက်အသတ်ခံရမှုများအား စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းကို ရပ်ဆိုင်း (Myanmar shelves investigation into journalist killings)" ၊ *မစ္စီမ* ၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဧပြီလ၊ ၆ရက်နေ့။

¹⁵⁹ နိုဘယ်လ်ဇော်ရေးသားသည့် "သတင်းထောက်အသတ်ခံရမှုနှင့်ပတ်သက်၍ စစ်ဘက်တရားစီရင်ရာတွင် စစ်သားနှစ် ဦးအား လွတ်ပေးခဲ့ (Two soldiers acquitted in Military Trial over Journalist's killing)" ၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ မေလ၊ ၁၂ ရက်နေ့။

¹⁶⁰ ကြည်ပြာချစ်စောနှင့် Matthew Arnold တို့ရေးသားသည့် "မြန်မာနိုင်ငံတွင် နိုင်ငံအုပ်ချုပ်ရေး - အထွေအထွေ အုပ် ချုပ်ရေးဦးစီးဌာနအကြောင်း (Administering the State in Myanmar: An Overview of the General Administration Department)" ၊ ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ အောက်တိုဘာလ၊ Myanmar Development Resource Centre နှင့် The Asia Foundation ၊ ဆွေးနွေးမှုစာတမ်း အမှတ် ၆။

မြန်မာနိုင်ငံရှိပြည်သူအများစုအတွက် အစိုးရနှင့်အပြန်အလှန်ဆက်ဆံမှုသည် အထွေထွေအုပ်ချုပ်ရေးဦးစီးဌာန(ထွေအုပ်)ကစီမံခန့်ခွဲသောရပ်ကွက်/ကျေးရွာအုပ်စု သို့မဟုတ် မြို့နယ်ရုံးများမှတစ်ဆင့်ဖြစ်လေ့ရှိပါသည်။ ထွေအုပ်၏ ခရိုင်အုပ်ချုပ်ရေးမှူးသည် မကြာခင်ဆိုသလို အရပ်သားဦးဆောင်သော အစိုးရအပေါ် တရားဝင် တာဝန်ခံရမည့်လမ်းကြောင်းမည်သို့ပင်ရှိစေကာမူ ခရိုင်အတွင်းလည်ပတ်နေသော အစိုးရဌာနများအပေါ် ကြီးကြပ်မှုနှင့် ထိန်းချုပ်မှုအရ အရေးပါသော တရားဝင်နှင့် တရားမဝင် လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာများရှိပါသည်။ ရဲတပ်ဖွဲ့နှင့် တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့ဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များတွင် နိုင်ငံရေးအရ ဝင်ရောက်စွက်ဖက်ခြင်းကလည်း ဖြစ်လေ့ ဖြစ်ထရှိသည်ဟု နားလည်ထားပါသည်။

ပုံမှန်အားဖြင့် ရပ်ရွာအဆင့်အငြင်းပွားမှုများကို တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့အစား ထွေအုပ်က စီရင်ဆုံးဖြတ်ပေးလေ့ ရှိပါသည်။ ဥပမာ မြေယာဆိုင်ရာအငြင်းပွားမှုများနှင့်အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအား မြို့နယ်အဆင့်ရှိတရား စီရင်ရေးအဖွဲ့မဟုတ်သော တရားဝင်နည်းလမ်းယန္တရားများဖြင့် စီရင်ဆုံးဖြတ်ပါသည်။ အဆိုပါအဖွဲ့များတွင် ထွေအုပ်မှအရာရှိများအား ခန့်အပ်ထားပြီး ၎င်းတို့မြေသိမ်းမှုများကိုလည်း စီမံခန့်ခွဲပါသည်။¹⁶¹ လူ့အခွင့်အရေး များအပေါ် သက်ရောက်မှုများရှိလာစေနိုင်သည့် အငြင်းပွားမှုများအပါအဝင် အဆိုပါအငြင်းပွားမှုများကို စီရင် ဆုံးဖြတ်ရာ၌ အကျိုးစီးပွားပဋိပက္ခဖြစ်မှုနှင့် ဖြောင့်မတ်မှုမရှိခြင်းတို့ ရှိနေပါသည်။ ဥပမာ ထွေအုပ်သည် မြေ သိမ်းမှု၏ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကို ဆောင်ရွက်ခြင်းအတွက် တာဝန်ရှိပြီး မြေသိမ်းမှုနှင့်ပတ်သက်သော တိုင်ကြားမှုများအား စစ်ဆေးရသည့်လုပ်ငန်းတာဝန်ကိုလည်း ဆောင်ရွက်ပါသောကြောင့် ကိစ္စရပ်တိုင်းတွင် ထွေ အုပ်သည် ၎င်း၏ကိုယ်ပိုင်ဆုံးဖြတ်ချက်များကို ပြန်လည်သုံးသပ်နေခြင်းပင် ဖြစ်ပါသည်။ ဤကဲ့သို့ စီရင်ဆုံး ဖြတ်သူသည် လွတ်လပ်မှုနှင့် ဖြောင့်မတ်မှုမရှိသည့် အကြောင်းအရင်းကြောင့် မြေသိမ်းမှုကို ဥပဒေနှင့်မညီညွတ်ဘဲ အကောင်အထည်ဖော်သောအခါ တိုင်ကြားသူများသည် သင့်လျော်သော ပြန်လည်ကုစားမှုများ သို့မဟုတ် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှု ရရှိခဲ့လျှင်တောင်မှ ထိုသို့ရရှိသည်မှာ ရှားပါးပါသည်။¹⁶²

ထွေအုပ်သည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ စစ်တပ်ကို အစီရင်ခံရသော ပြည်ထဲရေးဝန်ကြီးဌာနအောက်တွင် ရှိသောကြောင့် ထွေအုပ်သည် စစ်တပ် ပါဝင်သော သို့မဟုတ် မြန်မာနိုင်ငံရဲတပ်ဖွဲ့ပါဝင်သော အငြင်းပွားမှုများ တွင် လွတ်လပ်ပြီး ဖြောင့်မတ်သောစီရင်ဆုံးဖြတ်ပေးသူအဖြစ် ဆောင်ရွက်နိုင်သည့် အနေအထားမရှိပါ။

မြေယာအငြင်းပွားမှုများကို စစ်ဆေးပေးသည့် ထွေအုပ်က ဥက္ကဋ္ဌအဖြစ်ဆောင်ရွက်သောကော်မတီများကဲ့သို့ ဥပဒေအရဖွဲ့စည်းထားသောအဖွဲ့အစည်းများ၏ အုပ်ချုပ်ရေးဆိုင်ရာဆုံးဖြတ်ချက်များသည် အပြီးပြတ်ဖြစ်သည်ဟု အုပ်ချုပ်ရေးရာထူးများရှိ ပုဂ္ဂိုလ်များစွာနှင့် ရပ်ရွာအတွင်းရှိပုဂ္ဂိုလ်များစွာက နားလည်ထားပုံပေါ်ပါသည်။ ဤအချက်သည် ဥပဒေအရ မှန်ကန်မှု မရှိပါ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် နိုင်ငံတော်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ပြည်တွင်းတရားရုံးများ၏ စီရင်ပိုင်ခွင့်ကို အာမခံပေးထားပါသည်။ မည်သို့ပင်ဆိုစေ ဤထင်မြင်ချက်ကြောင့် ပြန်လည်ကုစားမှုများ နှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုရာဖွဲ့ရာ၌ တရားရုံးများအား အသုံးပြုရန် လူထု၏ တရားရုံးအားလိုလားမှုအပေါ် အတားအဆီး တစ်ရပ်ဖြစ်စေပါသည်။¹⁶³

အစိုးရအဖွဲ့၏ မြို့နယ်နှင့်ခရိုင်အဆင့်များတွင် အငြင်းပွားမှုများနှင့် တိုင်ကြားမှုများကို ကြားနာစစ်ဆေးရာတွင် အဓိကအခန်းကဏ္ဍပါဝင်သော်လည်း ထွေအုပ်သည် လူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်မှုများအတွက် ထိရောက် သော ပြန်လည်ကုစားမှုများ သို့မဟုတ် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှု ရရှိနိုင်မည့်နည်းလမ်းပေးသည်မှာ ရှားပါးပါ သည်။ မည်သို့ပင်ဆိုစေ ထွေအုပ်သည် အငြင်းပွားမှုများအား လွတ်လပ်စွာနှင့် ဖြောင့်မတ်စွာစီရင်ဆုံးဖြတ် ပေးသူ မဟုတ်သည့်အပြင် ဆုံးဖြတ်ချက်များကို ပြန်လည်မေးခွန်းထုတ်စောဒကတက်ခြင်းအတွက် ရှင်းလင်း သော လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများလည်းမရှိသောကြောင့် ထိရောက်သောပြန်လည်ကုစားမှုများ သို့မဟုတ် ပြန်လည် ပြင်ဆင်ပေးမှုရရှိနိုင်မည့်နည်းလမ်း ပေးနိုင်မည့်အနေအထားတွင်မရှိပါ။

¹⁶¹ ICJရေးသားသည့် “မြန်မာနိုင်ငံရှိအထူးစီးပွားရေးဇုန်များနှင့် လူ့အခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ပေးရမည့် နိုင်ငံတော်၏ တာဝန်ဝတ္တရားများ (Special Economic Zones in Myanmar and the State Duty to Protect Human Rights)”，စာမျက်နှာ ၂၂၊ ၃၁ နှင့် ၇၂၊ <https://www.icj.org/myanmar-amend-special-economic-zones-law-to-protect-human-rights-new-icj-report/> တွင် ဖတ်ရှုနိုင်သည်။

¹⁶² ၁၈၉၄ခုနှစ် မြေသိမ်းအက်ဥပဒေ၊ ပုဒ်မ ၃(ဂ)၊ ၁၉၄၅ခုနှစ် အောက်မြန်မာပြည် မြေခွန်လက်စွဲ၊ နောက်ဆက်တွဲ ၁၊ ပုဒ်မ ၂(၂)၊ ICJ ကရေးသားသည့် “မြန်မာနိုင်ငံ - လူ့အခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်ရန် အထူးစီးပွားရေးဇုန်ဥပဒေအား ပြင်ဆင်ခြင်း (Myanmar: amend Special Economic Zones Law to protect Human Rights)” ၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဖေဖော်ဝါရီလ၊ ၂၇ရက်နေ့၊ စာမျက်နှာ ၂၈-၂၉၊ <https://www.icj.org/myanmar-amend-special-economic-zones-law-to-protect-human-rights-new-icj-report/> တွင် ဖတ်ရှုနိုင်သည်။

¹⁶³ ရှေ့တွင်ဖော်ပြခဲ့သည်အတိုင်း စာမျက်နှာ viii နှင့် ၆၅။

အုပ်ချုပ်ရေးဆိုင်ရာအငြင်းပွားမှု အနည်းအကျဉ်းကိုသာလျှင် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ တရားရုံးများအပါအဝင် မြန်မာနိုင်ငံရှိတရားရုံးများသို့ ပေးပို့ဆောင်ရွက်စေခဲ့ပါသည်။

၂၀၁၇ခုနှစ်တွင် အဆိုပြုခဲ့သော ဥပဒေမူကြမ်းတစ်စောင်တွင် ထွေအုပ်က ဥက္ကဋ္ဌအဖြစ်ဆောင်ရွက်သော မြို့နယ်အုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့များတည်ထောင်၍ တရားစီရင်ရေးအာဏာအချို့ကို အုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့ထံ လွှဲပြောင်းရန် ကြိုးပမ်းထားပါသည်။¹⁶⁴

၃.၃ ပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုအပေါ် အတားအဆီးများ

က) တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့အပေါ် ယုံကြည်မှုမရှိခြင်း

ဤအစီရင်ခံစာတစ်လျှောက်လုံးတွင် ဆွေးနွေးတင်ပြလာခဲ့သည့်အတိုင်း အုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့နှင့် စစ်တပ်၏လွှမ်းမိုးမှုမှ လွတ်လပ်မှုမရှိခြင်းကြောင့် တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့နှင့် ဥပဒေပညာရှင်များအပေါ် ပြည်သူလူထုက အယုံအကြည်မရှိသည်မှာ ကာလကြာရှည်နေပြီဖြစ်ပါသည်။ ဤအချက်ကြောင့် ပြည်သူလူထုသည် ပြန်လည် ကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုရှာဖွေရန် ပြည်တွင်းတရားရုံးများကို အသုံးပြုသည်မှာ ရှားပါး ပါသည်။ ဤကဲ့သို့ တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့အပေါ် အယုံအကြည်မဲ့မှုနှင့် တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့နှင့်ဆက်သွယ် ဆောင်ရွက်ရန် ဆန္ဒမရှိခြင်းသည် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်ခံရသူများ အကြား ပိုမိုမြင့်မားပြီး အကြောင်းမှာ ထိုအမှုများသည် နိုင်ငံရေးအရ ထိခိုက်လွယ်သောကြောင့် အုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့၊ စစ်တပ် သို့မဟုတ် အခြားအထူးအကျိုးစီးပွားများမှ ဝင်ရောက်စွက်ဖက်မှုအား မလွှဲမရှောင်သာနီးပါးခံရသောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။

ခ) ပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့်ပြန်လည်ပြင်ဆင်မှုရှာဖွေရန် လက်တွေ့ကျသောလမ်းကြောင်းများ မရှိခြင်း

မြန်မာနိုင်ငံ၏ ဥပဒေစနစ်အရ အခြားရာဇဝတ်မှုကျူးလွန်ခံရသူများကဲ့သို့ပင် ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်မှုများကျူးလွန်ခံရသူများသည် ပြစ်မှုကြောင်းအရတရားစွဲမှုများပြုလုပ်၍ ပြစ်မှုဆိုင်ရာတရားရုံးများရှေ့မှောက်တွင် လျော်ကြေးတောင်းဆိုမည်လော သို့မဟုတ် စွပ်စွဲခံထားရသောကျူးလွန်သူအား တရားမဝင်တရားရုံးများတွင်တရားမကြောင်းအရသီးခြားတောင်းဆိုမှုတစ်ရပ်ပြုလုပ်မည်လောကို ရွေးချယ်နိုင်ပါသည်။ သို့သော် လက်တွေ့တွင် အမှုလိုက်ရှေ့နေများသည် ပြစ်မှုကြောင်းအရတရားစွဲဆိုမှုများစတင်ရန် ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများကျူးလွန်ခံရသူများထံမှ အရေးယူပေးရန် တရားဝင်တောင်းဆိုသည့်စာများကို လက်ခံသည်မှာ ရှားပါးပါသည်။ မမျှတသော သို့မဟုတ် ခွဲခြားဆက်ဆံသော ဥပဒေများနှင့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းအပြင် တရားရုံးဆုံးဖြတ်ချက်များညံ့ဖျင်းမှုကြောင့် (အထက်အပိုင်း ၂.၂ ကိုကြည့်ပါ) မြန်မာနိုင်ငံရှိ ပြည်သူအများစု သည် တရားရုံးများနှင့် ချိတ်ဆက်တိုင်ကြားဆောင်ရွက်ခွင့် မရရှိကြပါ။

တိုင်ကြားမှုတစ်ရပ်ပြုလုပ်သောအခါ တရားရုံးများ၏ လွတ်လပ်မှုမရှိခြင်း (အောက်ပါ အပိုင်း ၄.၂ကို ကြည့်ပါ) ကဲ့သို့ပင် အမှုလိုက်ရှေ့နေများ၏လွတ်လပ်မှုမရှိခြင်းသည် မကြာခဏဆိုသလိုစုံစမ်းစစ်ဆေးမှုတစ်ရပ်ဆောင်ရွက်ခြင်းကို အတားအဆီးဖြစ်စေပါသည်။ ထို့ကြောင့် ပြစ်မှုဆိုင်ရာတိုင်ကြားမှုတစ်ရပ်ပြုလုပ်ခြင်းကြောင့် စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုနှင့် တရားစွဲဆိုမှုဖြစ်လာသည်မှာ ရှားပါးပြီး အထူးသဖြင့် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များတွင် အဖြစ်များပါသည်။ ထို့ကြောင့် ပြည်သူများအတွက် ပြစ်မှုကြောင်းအရ သို့မဟုတ် တရားမကြောင်းအရ တရားစွဲဆိုမှုများ တောင်းဆိုရန် သို့မဟုတ် စတင်ဆောင်ရွက်ရန် ဥပဒေဆိုင်ရာလုပ်ငန်းစဉ်များ ရှိနေသော်လည်း လက်တွေ့တွင် ထိုလုပ်ငန်းစဉ်များသည် ပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှု ရှာဖွေရန်အတွက် သီအိုရီအရသာရှိသော နည်းလမ်းဖြစ်ပါသည်။

မြန်မာနိုင်ငံတွင်အုပ်ချုပ်ရေးဆိုင်ရာတရားရုံးများ သို့မဟုတ် အုပ်ချုပ်ရေးဥပဒေဆိုင်ရာအဖွဲ့လည်းမရှိပါ။ လက်တွေ့တွင် မြန်မာနိုင်ငံ၏တရားရုံးများသည် လူပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးချင်းနှင့် အစိုးရအုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့အကြား အငြင်းပွားမှုများကို စီရင်ဆုံးဖြတ်သည်မှာ ရှားပါးပါသည်။ ထိုကဲ့သို့သော အငြင်းပွားမှုများအား များသောအားဖြင့် ဒေသန္တရခေါင်းဆောင်များက စီရင်ဆုံးဖြတ်သော တရားမဝင် အငြင်းပွားမှုဖြေရှင်းခြင်း လုပ်ငန်းစဉ်များဖြင့် ဆောင်ရွက်သည် သို့မဟုတ် အထက်တွင် ဖော်ပြခဲ့သကဲ့သို့ ထွေအုပ်က

¹⁶⁴ ICJ က ရေးသားသည့် "အဆိုပြုထားသော မြန်မာနိုင်ငံမြို့အုပ်ချုပ်ရေးဥပဒေမူကြမ်းအား ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာသုံးသပ်မှု (Analysis of the Proposed Myanmar Township Administration Bill)" ၊ (ထုတ်ဝေထားခြင်းမရှိ)၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဇွန်လ။

စစ်ဆေးပါသည်။ လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများ အပါအဝင် ရာဇဝတ်မှုကျူးလွန်ခံရသူများအနေဖြင့် အုပ်ချုပ်ရေးဆိုင်ရာတရားရုံးရှေ့မှောက်သို့အဆိုတင်သွင်း ခွင့်မရှိပါ။

မြန်မာနိုင်ငံတွင် ပြစ်မှုမြောက်သော လုပ်ရပ်များ အထူးသဖြင့် အစိုးရအရာရှိများက ကျူးလွန်သော လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုပါဝင်သည့် ရာဇဝတ်မှုများ ကျူးလွန်ခံရသူများအတွက် ထိရောက်သောပြန်လည်ကုစားမှုများ သို့မဟုတ် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှု သတ်မှတ်ပေးခြင်းအတွက် ယခင်သာဓကများ သို့မဟုတ် အခိုင်အမာဖြစ်နေသောလုပ်ထုံးလုပ်နည်း အနည်းငယ်သာရှိပါသည်။ ထို့ကြောင့် သက်ဆိုင်ရာတာဝန်ရှိသော နိုင်ငံတော်အဖွဲ့အစည်းများတွင် မြန်မာနိုင်ငံ၌ ထိရောက်စွာတရားသဖြင့်ပြန်ဖြစ်အောင်ရွက်ပေးခဲ့သည့် လက်တွေ့သာဓကများမရှိသောကြောင့် ပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုအပေါ် အဓိက နည်းလမ်းနှစ်ရပ်ဖြင့် အတားအဆီးဖြစ်စေသည်။ ထိုနည်းလမ်းနှစ်ရပ်မှာ ၁) အစိုးရဌာနများသည် လိုက်နာဆောင်ရွက်ရန်အကောင်းဆုံးလုပ်ထုံးလုပ်နည်းဆိုင်ရာ လက်တွေ့သာဓက မရှိခြင်းကြောင့် တရားသဖြင့်ပြန်လည်ဖြစ်စေရာတွင် ၎င်းတို့၏ယုံကြည်မှုနှင့် စိတ်အားထက်သန်မှုကို ကျဆင်းစေခြင်းနှင့် ၂) လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုတစ်ရပ်အား တရားသဖြင့်ပြန်လည်ဖြစ်စေခြင်းဖြင့် ဖြေရှင်းပေးရန် အစိုးရဌာနတစ်ခု၏ ကြိုးပမ်းမှုအား အခြားအစိုးရအရာရှိများက အစွန်းရောက်သောလုပ်ရပ်အဖြစ် ယူဆနိုင်ဖွယ်ရှိပြီး ထိုအစွန်းရောက်သောလုပ်ရပ်အတွက် အတိအကျမသိသော်လည်း မှန်းဆနိုင်သည့် ဆိုးရွားသော အကျိုးဆက်များ ဥပမာ စစ်တပ်ကဲ့သို့ အင်အားကြီးမားသော အဖွဲ့အစည်းများထံမှ နိုင်ငံရေးအရ အရေးပါသောပြန်လည်တုံ့ပြန်မှု ရှိလာနိုင်ခြင်းတို့ဖြစ်ပါသည်။

ဂ) တရားရေးဆိုင်ရာအနှောင့်အယှက်ပြုမှု

လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်ခံရသူများ၊ ၎င်းတို့၏မိသားစု သို့မဟုတ် ရှေ့နေများက တရားရုံးများ သို့မဟုတ် အခြားနည်းလမ်းများမှတစ်ဆင့် ပြန်လည်ကုစားမှုများ သို့မဟုတ် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုရှာဖွေသောအခါတွင် ၎င်းတို့အပေါ် တရားရေးဆိုင်ရာအနှောင့်အယှက်ပြုမှုသည် မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဖြစ်လေ့ဖြစ်ထရှိပါသည်။ အသရေဖျက်မှုနှင့် ဥပဒေမဲ့စုဝေးမှုဆိုင်ရာဥပဒေများကို မကြာခဏအသုံးပြု၍ တရားသဖြင့်ပြန်ဖြစ်စေမှု ရရှိရန် ကြိုးပမ်းသော သူများအပေါ် အရေးယူလေ့ရှိပါသည်။ ဥပမာ အထက်တွင် ဆွေးနွေးခဲ့သော ကချင်အမျိုးသမီး နှစ်ဦး အသတ်ခံရသည့်အမှုတွင် စစ်တပ်နှင့် အုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့တစ်ခုလုံးက ထိုရာဇဝတ်မှုများအတွက် စစ်သားများအား အပြစ်ရှိသည်ဟု စွပ်စွဲသော မည်သူ့ကိုမဆို ဥပဒေအရအရေးယူရန် ခြိမ်းခြောက်ခဲ့ပါသည်။¹⁶⁵ လက်ပံတောင်းတွင် ဒေါ်ခင်ဝင်းအသတ်ခံရသည့်အမှုအား စုံစမ်းစစ်ဆေးပေးရန် ငြိမ်းချမ်းစွာဆန္ဒပြသူများက တောင်းဆိုခဲ့သည့်အခါတွင်လည်း ၎င်းတို့ကို ဥပဒေမဲ့စုဝေးခြင်းပုဒ်မများဖြင့် တရားစွဲဆိုပြီး ပြစ်မှုထင်ရှားစီရင် ခဲ့ပါသည် (အထက်တွင်ကြည့်ပါ)။ ထို့ပြင် ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများကို နိုင်ငံတော်၏လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များက ကျူးလွန်ခဲ့သည်ဟု ရိုဟင်ဂျာမူဆလင်များက စွပ်စွဲသောအခါ ၎င်းတို့အား ဖမ်းဆီးထိန်းသိမ်းအရေးယူခဲ့ကြောင်းသိရှိခဲ့ရပြီး¹⁶⁶ ရာဇသတ်ကြီးအရသတင်းအမှားဖြန့်ခြင်းအမှုဖြင့် ဖမ်းဆီးနိုင်ခဲ့ဖွယ်ရှိပါသည်။¹⁶⁷ တရားရေးဆိုင်ရာအနှောင့်အယှက်ပြုမှုကို လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအား စုံစမ်းစစ်ဆေးပေးရန်တောင်းဆိုသူများအပေါ် ပြုလုပ်လေ့ရှိပါသည်။

အမှုကိစ္စ - Brang Shawng အား တရားစွဲဆိုမှု

၂၀၁၂ခုနှစ်၊ စက်တင်ဘာလ၊ ၁၃ရက်နေ့တွင် ကချင်ပြည်နယ်၊ ကျေးရွာတစ်ခု၌ Brang Shawng ၏ ၁၄နှစ်အရွယ်သမီး Ja Seng Ing သည် တပ်မတော်စစ်သားများရွာထဲတွင် မဆင်မခြင်ပစ်ခတ်ခဲ့မှုကြောင့်ရရှိခဲ့သည့် သေနတ်ဒဏ်ရာများကြောင့် သေဆုံးခဲ့ရပြီး ထိုပစ်ခတ်မှုသည်

¹⁶⁵ အထက်ပါမှတ်ချက် ၈၃ပါ Lawi Weng။ Fortify Rights ရေးသားသည့် "မြန်မာနိုင်ငံ - ကျူးလွန်သူများကို တရားစွဲပါ လူ့အခွင့်အရေးကာကွယ်သူများကိုတရားမစွဲပါနှင့်။ ကချင်ပြည်နယ်တွင် သတ်ဖြတ်မှုများ၌ စစ်တပ်ပါဝင်ကျူးလွန်ကြောင်း စွပ်စွဲသောမီဒီယာနှင့် ဝေဖန်ရေးသမားများကို အာဏာပိုင်များက ခြိမ်းခြောက် (Myanmar: Prosecute Perpetrators, Not Human Rights Defenders. Authorities Threaten Media & Critics for Implicating Military in Kachin Killings)" ၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ ဖေဖော်ဝါရီလ၊ ၃ရက်နေ့။
¹⁶⁶ Simon Lewis ရေးသားသည့် "စစ်တပ်၏ နှိမ်နင်းမှုတွင် မတရားပြုကျင့်မှုများရှိခဲ့ကြောင်း ရိုဟင်ဂျာရွာသားများက မီဒီယာကို ပြောပြခဲ့ကြ (Rohingya villagers tell media of abuses during army crackdown)" ၊ Reuters ၊ ၂၀၁၇ ခုနှစ်၊ ဇူလိုင်လ၊ ၁၅ရက်နေ့။
¹⁶⁷ မြန်မာနိုင်ငံရာဇသတ်ကြီး၊ ပုဒ်မ ၂၀၃။ ICJ နှင့် ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဇူလိုင်လတွင် ရခိုင်ပြည်နယ်မြောက်ပိုင်းသို့ သွားရောက်ခဲ့သော သတင်းထောက်အကြား ဆက်သွယ်ပြောဆိုမှု၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဇူလိုင်၊ ၁၈ရက်နေ့။

ကချင်လွတ်မြောက်ရေးတပ်မတော်(KIA)၏ ဖုံးဖောက်ခွဲခြားနှောင့်ယှက်ဖြစ်ပွားခဲ့ပါသည်။ မျက်မြင်သက်သေ ၁၆ဦး က ထိုသို့သေဆုံးမှုဖြစ်ပွားခဲ့သည့် အဖြစ်အပျက်များကို အထောက်အထားဖြင့် သက်သေပြနိုင်ခဲ့ သော်လည်း¹⁶⁸ စစ်တပ်၏ စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုအရ Ja Seng Ing အား သေစေလောက်သော ဒဏ်ရာရရှိစေခဲ့သည်မှာ KIA၏ ဖုံးဖောက်ခွဲမှုကြောင့်ဖြစ်ပြီး တပ်မတော်၏ ပစ်ခတ်မှုကြောင့်မဟုတ်ကြောင်း တွေ့ရှိခဲ့ပါသည်။

ထိုအဖြစ်အပျက်တွင် ကိုယ်တိုင်လည်း တင်ပါး၍ သေနတ်ဒဏ်ရာရရှိခဲ့သော Brang Shawng က နောက်တချိန်တွင် နိုင်ငံတော်သမ္မတရုံးနှင့် အမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်ထံ အိတ်ဖွင့်ပေးစာများ ပေးပို့ခဲ့ပါသည်။ ထိုစာများတွင် ထိုအဖြစ်အပျက်များအား ၎င်းတွေ့ကြုံခဲ့ရပုံကို အသေးစိတ် ရှင်းလင်းဖော်ပြပြီး စနစ်တကျစုံစမ်းစစ်ဆေးပေးရန် တောင်းဆိုခဲ့ပါသည်။ ၂၀၁၃ခုနှစ်၊ ဖေဖော်ဝါရီလတွင် တပ်မတော်အရာရှိတစ်ဦးက ထိုစာများတွင် မှားယွင်းပြီး အသေရေဖျက်သော စွပ်စွဲချက်များပါဝင်သည်ဟု စွပ်စွဲ၍ ဖားကန့်မြို့နယ်တရားရုံးထံ တိုင်ကြားခဲ့ပါသည်။ ကချင်ပြည်နယ်တွင် အစိုးရထိန်းချုပ်ထားသောနယ်မြေအပိုင်း၌ နေထိုင်ခဲ့သည့် Brang Shawng သည် 'မမှန်ကန်သော စွပ်စွဲချက်များ' ပြုလုပ်မှုဖြင့် တရားစွဲခံခဲ့ရပြီး တရားရုံးသို့ ၄၅ကြိမ်ကျော် လာရောက်ခဲ့ရပါသည်။¹⁶⁹ ၎င်းက ခုခံချေပစဉ် Ja Seng Ing အား ဆေးကုသခဲ့သည့် အစိုးရဆရာဝန်တစ်ဦးအား မျက်မြင်သက်သေ စာရင်းမှဖယ်ရှားခဲ့ကြောင်းသိရှိရပြီး တရားသူကြီးကိုလည်းအစားထိုးခဲ့သည်ဟု သိရှိရသည့်အပြင်¹⁷⁰ တရားရုံး၌ လက်နက်ကိုင် တပ်မတော်သားများက ထိုတရားသူကြီးအားခြိမ်းခြောက်ခဲ့ကြောင်း Brang Shawng ၏ ရှေ့နေက ဆိုခဲ့ပါသည်။¹⁷¹

၎င်းအားတရားစွဲဆိုမှုသည် ကြာလွန်းသဖြင့် ထိုကြာရှည်သောတရားစွဲမှုကပင်လျှင် ပြစ်ဒဏ်ပေးနေသကဲ့သို့ဖြစ်နေခဲ့ပြီး ထိုသို့ကြာနေခြင်းမှာ တိုင်ကြားမှုပြုလုပ်ခဲ့သည့် တပ်မတော်အရာရှိဖြစ်သော အဓိကတရားလိုပြုမျက်မြင်သက်သေက လာရောက်ရန်အကြိမ်ကြိမ် ပျက်ကွက်မှုများကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။¹⁷² ဤသို့အမှုအား ရွှေ့ဆိုင်းသောနည်းလမ်းကို မြန်မာနိုင်ငံတရားရုံးများတွင် အမှုလိုက်ရှေ့နေများက မကြာခဏကျင့်သုံးလေ့ရှိပြီး တရားသူကြီးများကလည်း ခွင့်ပြုထားပါသည်။¹⁷³

၁၈လကြာ ကြားနာစစ်ဆေးမှုများပြုလုပ်ပြီးနောက် Brang Shawng အား အပြစ်ရှိကြောင်း ဆုံးဖြတ်ခဲ့ပါသည်။¹⁷⁴ ထောင်ဒဏ်ကျခံမည့်အစား ငွေဒဏ်ပေးရန် ၎င်းက ရွေးချယ်ခဲ့သော်လည်း သူ့အပြစ်မရှိကြောင်း ဆက်လက်ရပ်တည်ခဲ့ပါသည်။¹⁷⁵ ပြစ်မှုထင်ရှားစီရင်ခံခဲ့ရသည့် အမှုများကို လျှော့ချပေးရန် ပြည်ထောင်စုတရားလွှတ်တော်ချုပ်ထံ အယူခံဝင်ရာတွင်လည်း ပလပ်ခြင်းခံခဲ့ရ

¹⁶⁸ Ja Seng Ing သေဆုံးမှု၏ အမှန်တရားရှာဖွေရေးကော်မရှင်ကရေးသားခဲ့သည့် "Ja Seng Ing ကို ဘယ်သူ သတ် တာလဲ (Who Killed Ja Seng Ing)?" ၊ ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ စာမျက်နှာ ၈။

¹⁶⁹ မြန်မာနိုင်ငံရာဇသတ်ကြီး၊ ပုဒ်မ ၂၁၁၊ Ja Seng Ing သေဆုံးမှု၏ အမှန်တရားရှာဖွေရေးကော်မရှင်ကရေးသားခဲ့သည့် "Ja Seng Ing ကို ဘယ်သူ သတ် တာလဲ (Who Killed Ja Seng Ing)?" ၊ ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ စာမျက်နှာ ၆။

¹⁷⁰ Fortify Rights က ရေးသားသည့် "မြန်မာနိုင်ငံ - Brang Shawng အား မှားယွင်းစွာပြစ်မှုထင်ရှားစီရင်ခြင်းကို ပြန်ပြောင်း ပြင်ဆင်ခြင်း (Myanmar: Overturn Wrongful Conviction of Brang Shawng)" ၊ သတင်းထုတ်ပြန်ချက်၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ ဖေဖော်ဝါရီလ၊ ၁၈ရက်နေ့။

¹⁷¹ Bill O'Tolle ရေးသားသည့် "လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာတိုင်ကြားမှုများကြောင့် စွဲချက်တင်မှုများရင်ဆိုင်နေရသည့် ကချင် အမျိုးသားအား လွတ်ပေးရန် တိုက်တွန်းချက်များ (Calls to free Kachin man facing charges over rights complaint)"၊ Myanmar Times ၊ ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ ၁၉ရက်နေ့။

¹⁷² ICJ နှင့် ထိုအမှုနှင့်နီးစပ်သောသတင်းထောက်အကြား ဆက်သွယ်ပြောဆိုမှု၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဇွန်လ။

¹⁷³ ICJ ရေးသားသည့် "ရှေ့နေငှားရမ်းခွင့် - မြန်မာနိုင်ငံတွင် ရှေ့နေများ၏ လွတ်လပ်မှု (Right to Counsel: the Independence of Lawyers in Myanmar)" ၊ ၂၀၁၃ခုနှစ်၊ စာမျက်နှာ ၃၉၊ <https://www.icj.org/myanmar-lawyers-still-face-restrictions-despite-increased-independence-2/> တွင် ဖတ်ရှုနိုင်သည်။

¹⁷⁴ စောရန်နိုင်နှင့် Andrew Kasper တို့ရေးသားသည့် "စစ်တပ်က သူ့သမီးကို သတ်သည်ဟု စွပ်စွဲသော ကချင်အမျိုး သားအား အသေရေဖျက်မှုဖြင့် အပြစ်ရှိကြောင်းစီရင်ခွဲ (Kachin Man Accusing Army of Killing Daughter Found Guilty of Defamation)" ၊ The Irrawaddy ၊ ၂၀၁၅ခုနှစ်၊ ဖေဖော်ဝါရီလ၊ ၁၇ရက်နေ့။

¹⁷⁵ အထက်ပါမှတ်ချက် ၁၇၀ပါ Fortify Rights က ရေးသားသည့် "မြန်မာနိုင်ငံ - Brang Shawng အား မှားယွင်းစွာပြစ်မှုထင်ရှားစီရင်ခြင်းကို ပြန်ပြောင်း ပြင်ဆင်ခြင်း (Myanmar: Overturn Wrongful Conviction of Brang Shawng)" ။

ပါသည်။¹⁷⁶ အမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်သည် ၎င်းကိုယ်စား မည်သည့်ရပ်တည်မှုကိုမျှ မပြုလုပ်ပေးခဲ့ပါ။¹⁷⁷ ကော်မရှင်သည် ၎င်း၏ သမီးသေဆုံးမှုတွင် စုံစမ်းစစ်ဆေးပေးရန် တောင်းဆိုမှုကိုလည်း တုံ့ပြန်ခဲ့ခြင်းမရှိပါ။ Ja Seng Ing အသတ်ခံရမှုအတွက် မည်သူ့ကိုမျှ တာဝန်ခံစေခဲ့ခြင်းမရှိပါ။

၄ တရားမျှတမှုဆိုင်ရာဆောင်ရွက်သူများ၏ လွတ်လပ်မှုနှင့် တာဝန်ခံမှု

၄.၁ တရားသဖြင့်ပြန်ဖြစ်ခြင်းနှင့် တာဝန်ခံမှုရှာဖွေရာတွင် တရားမျှတမှုဆိုင်ရာ ဆောင်ရွက်သူများနှင့် အဖွဲ့အစည်းများ၏ အခန်းကဏ္ဍ

အကြောက်တရား သို့မဟုတ် ဘက်လိုက်မှုမရှိဘဲ တန်းတူညီမျှတရားစီရင်ခြင်းသည် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံအနေဖြင့် ဆိုးရွားသော လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများ ကျူးလွန်သူများအား တာဝန်ခံစေပြီး ကျူးလွန်ခံရသူများအား ထိရောက်သော ပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုပေးရန် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ တာဝန်ဝတ္တရား များကို ဖြည့်ဆည်းဆောင်ရွက်ပေးနိုင်စွမ်းအတွက် မဖြစ်မနေလိုအပ်ပါသည်။¹⁷⁸ ထို့ပြင် တန်းတူညီမျှ တရား စီရင်ခြင်းသည် အောက်ပါတို့အပါအဝင် အကြောင်းအချက်များစွာပေါ်မူတည်နေပါသည် -

- အုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့ သို့မဟုတ် တတိယအဖွဲ့ အစည်းများ၏ စွက်ဖက်မှု(ဥပမာ အုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့အပေါ် နှစ်နာစေသော တရား စီရင်ရေးဆိုင်ရာ ဆုံးဖြတ်ချက်များအပေါ် အခြေခံ၍ ရာထူးမှဖယ်ရှားခြင်း သို့မဟုတ် စည်ကမ်းပိုင်း အရေးယူခြင်း သို့မဟုတ် အခြားစွက်ဖက်မှု သို့မဟုတ် ခြိမ်းခြောက်မှုပုံစံများ သို့မဟုတ် ရဲတပ်ဖွဲ့၊ လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များ သို့မဟုတ် ပုဂ္ဂလိက ဆောင်ရွက်သူများထံမှ ခြိမ်းခြောက်မှုများအပါအဝင်) မှအကာအကွယ်ပေးထားသော လွတ်လပ်မှုရှိသည့် တရားသူကြီးများဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားသည့် လွတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေးယန္တရား များဖြင့် လည်ပတ်မှုရှိရန် ဖြစ်ပါသည်။
- အမှုများအား တရားသူကြီးများက ဖြောင့်မတ်စွာစီရင်ဆုံးဖြတ်ခြင်း၊ ထိုသို့ဖြောင့်မတ်စွာ စီရင်ဆုံးဖြတ်ခြင်းအပေါ် ဥပမာအားဖြင့် တရားသူကြီးများခန့်အပ်သည့်ရုံးတွင်းလုပ်ငန်းစဉ်များ၊ ရုံးတွင်း အမှုများကိုကိုင်တွယ်ရန် ခွဲဝေတာဝန်ပေးမှု နှင့်/သို့မဟုတ် အဂတိလိုက်စားမှုတို့က ထိခိုက်စေနိုင်ပါသည်။
- တရားသူကြီးများနှင့် အမှုလိုက်ရှေ့နေများ၏ တာဝန်ခံမှု၊ အဂတိလိုက်စားမှု သို့မဟုတ် မျှတသော တရားစီရင်ရေးစံနှုန်းများအား လိုက်နာမှုမရှိခြင်းအတွက် တာဝန်ခံမှုအပါအဝင်ဖြစ်သည်။
- တရားသူကြီးများနှင့် အမှုလိုက်ရှေ့နေများ၏ အရည်အချင်းပြည့်ဝမှု၊ ဥပမာ နိုင်ငံတကာဥပဒေနှင့် စံနှုန်းများ အထူးသဖြင့် တရားသဖြင့်ပြန်ဖြစ်ခြင်းဆိုင်ရာ တာဝန်ခံမှုနှင့်ပတ်သက်သော အတားအဆီးများနှင့် အဆိုပါစိန်ခေါ်မှုများကို ကျော်လွှားနိုင်မည့်နည်းလမ်းများနှင့်စပ်လျဉ်း၍ လုံလောက်သော သင်ကြားပေးမှုနှင့်ဗဟုသုတ၏ ရလဒ်ဖြင့် အရည်အချင်းပြည့်ဝလာခြင်းအပါအဝင်ဖြစ်သည်။
- ကျူးလွန်ခံရသူများအတွက် တာဝန်ခံမှု သို့မဟုတ် တရားသဖြင့်ပြန်ဖြစ်ခြင်း ရှာဖွေပေးရန်ဆောင်ရွက်သော ရှေ့နေများနှင့် လူ့အခွင့်အရေးကာကွယ်သူများ၏ ဗဟုသုတနှင့် အရည်အချင်းများ၊ နှင့်
- အဆိုပါရှေ့နေများနှင့် အခြားကိုယ်စားလှယ်များအနေဖြင့် ပြင်ပလွှမ်းမိုးမှု၊ မလျော်ကန်သော လွှမ်း

¹⁷⁶ Fortify Rights က ရေးသားသည့် "မြန်မာနိုင်ငံ - အသတ်ခံရသော ကျောင်းသူ၏ ဖခင်အပေါ် စွဲဆိုထားသောအမှု များအား ပယ်ဖျက်ပေးခဲ့ (Myanmar: Drop Charges against Father of Slain School-Girl)" ၊ ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ ၁၈ရက်နေ့။

¹⁷⁷ ထိုစဉ်က ကော်မရှင်၏ ဒုဥက္ကဋ္ဌက ဤအများသိရှိထားသောကိစ္စရပ်နှင့်ပတ်သက်၍ တစ်စုံတစ်ရာမျှသိရှိထားခြင်းမရှိကြောင်း ငြင်းဆန်ခဲ့ပါသည်။ Bill O'Tolle ရေးသားသည့် "လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာတိုင်ကြားမှုများကြောင့် စွဲချက်တင်မှုများ ရင်ဆိုင်နေရသည့် ကချင် အမျိုးသားအား လွတ်ပေးရန် တိုက်တွန်းချက်များ (Calls to free Kachin man facing charges over rights complaint)"၊ Myanmar Times ၊ ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ ၁၉ရက်နေ့ကို ကြည့်ပါ။

¹⁷⁸ ဥပမာ အထက်ပါမှတ်ချက် ၂၀ပါ ကျင့်သုံးလုပ်ဆောင်သူများ လမ်းညွှန်အမှတ် ၇၅၅ စာမျက်နှာ ၃၁၈-၃၂၅နှင့် အထက်ပါမှတ်ချက် ၂၉ပါ ပြန်လည်ကုစားမှုနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုရရှိခွင့်ဆိုင်ရာ ကုလသမဂ္ဂအခြေခံစည်းမျဉ်းများနှင့် လမ်းညွှန်ချက်များ၊ အပိုဒ် ၁၂ တို့ကို ကြည့်ပါ။

မိုးမှု သို့မဟုတ် ဖိနှိပ်မှုကင်းမဲ့စွာဖြင့် ဆောင်ရွက်နိုင်စွမ်း။

၄.၂ တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့နှင့် အုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့

က) တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့

မြန်မာနိုင်ငံ၏ တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့သည် လွတ်လပ်မှုမရှိသေးပဲ ပြည်သူလူထုထံ တာဝန်ခံမှုမရှိသည့်အပြင် အစိုးရနှင့် သီးခြားဖြစ်ပြီးတန်းတူညီမျှသောမဏ္ဍိုင်တစ်ခုမဟုတ်သေးပါ။ အာဏာကြီးမားသော နိုင်ငံရေးနှင့် စီးပွားရေးဆိုင်ရာ ပုဂ္ဂိုလ်များ၏ မလျော်ကန်သောလွှမ်းမိုးမှုသည် တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့၏ လွတ်လပ်မှုနှင့် တာဝန်ခံမှုကို အားနည်းစေပြီး သာမန်ပြည်သူလူထုအကြား ယုံကြည်မှုနှင့် လက်ခံနိုင်မှုပိုမိုရရှိအောင် ကြိုးပမ်းမှုအပေါ် အဟန့်အတားဖြစ်စေပါသည်။ အစိုးရအာဏာပိုင်များ အဓိကအားဖြင့် အုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့နှင့် စစ်တပ်သည် ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများနှင့်ပတ်သက်၍ စွပ်စွဲချက်များပါဝင်သောအမှုများ အပါအဝင် နိုင်ငံရေးအရ ထိခိုက်လွယ်သောအမှုများအပေါ် မလျော်ကန်သော လွှမ်းမိုးမှုဆက်လက် ကျင့်သုံးနေပါသည်။ ဆယ်စုနှစ်များကြာအုပ်စိုးခဲ့သော ရက်စက်သောအာဏာရှင်အုပ်ချုပ်ရေးသည် ဥပဒေစနစ်၏ လွတ်လပ်မှုနှင့် ဖြောင့်မတ် ပြည့်စုံမှုအား အကွက်ကျကျ အားနည်းစေခဲ့ပါသည်။ လူ့အခွင့်အရေးမတရားပြုကျင့်မှုများအတွက် ပြန်လည်ကုစားမှုနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုပေးရန် နှင့် ကျူးလွန်သူများကို တရားစီရင်ရန်မှာ တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့၏ တာဝန်ဝတ္တရားဖြစ်သော်လည်း မြန်မာနိုင်ငံ၏ တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့သည် ၎င်း၏ အခန်းကဏ္ဍအား စွက်ဖက် လွှမ်းမိုးနေသော အခြားအုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်များထံမှ လွတ်လပ်စွာဆောင်ရွက်ရန် ကြိုးပမ်းရာတွင် စိန်ခေါ်မှု များကို ဆက်လက်ရင်ဆိုင်နေရပါသည်။ တရားသူကြီးများသည် အစိုးရနှင့် စစ်တပ်အရာရှိများ အထူးသဖြင့် ဒေသန္တရနှင့် ပြည်နယ်အာဏာပိုင်များထံမှလာသော အမိန့်များအပေါ် အခြေခံ၍ ဆုံးဖြတ်ချက်များကို ချမှတ် လေ့ရှိပါသည်။ အချို့သောအမှုအမျိုးအစားများအတွက် အပြစ်ရှိသည်ဟုကြိုတင်ယူဆမှုရှိပြီး သာမန်တရားရုံး လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများအား လိုက်နာဆောင်ရွက်ခြင်းမရှိပါ။¹⁷⁹

မြန်မာနိုင်ငံရှိတရားသူကြီးများစွာသည် တရားစီရင်ရေးကျင့်ဝတ်ဆိုင်ရာ ဥပဒေနှင့် စံနှုန်းများနှင့်ပတ်သက်၍ အသိပညာဗဟုသုတအပြင် အတွေ့အကြုံလည်းမရှိပါ။¹⁸⁰ တရားသူကြီးများခန့်အပ်မှုအတွက် အရည်အချင်းသတ်မှတ်ချက် အဆင့်တိုင်းတွင် ဥပဒေဘွဲ့ သို့မဟုတ် တရားစီရင်ရေးအတွေ့အကြုံရှိရန် သတ်မှတ်ချက်၊ လိုအပ်ချက်များ မပါဝင်ပါ။¹⁸¹ တရားသူကြီးများ အထူးသဖြင့် တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့၏ အောက်ပိုင်းအဆင့်များရှိ တရားသူကြီးများသည် များသောအားဖြင့် ဥပဒေဆိုင်ရာ၊ တရားရုံးလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများနှင့် ရင်းနှီးကျွမ်းဝင်မှုရှိလေ့မရှိပါ။¹⁸² တရားသူကြီးများသည် လွတ်လပ်ပြီးမျှတသော တရားစီရင်မှုများ ပြုလုပ်ရန် ဗဟုသုတနှင့် အရည်အချင်းများမရှိကြပါဟု အကြီးတမ်းအစိုးရအရာရှိများက ICJ အား ပြောပြခဲ့ပါသည်။¹⁸³

ဤကဲ့သို့ အရင်းအမြစ်များ အလွန်အမင်းကင်းမဲ့နေမှုကြောင့် ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံဆိုင်ရာပြဿနာများ

¹⁷⁹ ဥပမာ အပြစ်ရှိကြောင်းစီရင်ချက်များသည် မူးယစ်ဆေးဝါးနှင့်ပတ်သက်သော ရာဇဝတ်မှုများအတွက် တရားစွဲဆို ခံရသည့် တရားပြိုင်များအတွက် ကြိုတင်ဆုံးဖြတ်ထားသည်ဟု နားလည်ထားကြကြောင်း ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဩဂုတ်လတွင် ICJ ကအကြီးတမ်းရှေ့နေများနှင့်အစည်းအဝေးပြုလုပ်ခဲ့စဉ်က ရခိုင်ပြည်နယ်မှရှေ့နေများက ICJ ကိုပြောပြခဲ့ပါသည်။

¹⁸⁰ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာရှေ့နေများအသင်း၏ လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်း (International Bar Association's Human Rights Institute) က ထုတ်ပြန်သည့် "မြန်မာနိုင်ငံတွင် တရားဥပဒေစိုးမိုးမှု - စိမ်ခေါ်မှုများနှင့်အလာအလာများ (The Rule of Law in Myanmar: Challenges and Prospects)"၊ IBA's Human Rights Institute ၏ အစီရင်ခံစာ၊ ၂၀၁၂ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ စာမျက်နှာ ၅၈

¹⁸¹ ICJ က ရေးသားသည့် "မြန်မာနိုင်ငံ - တရားသူကြီးများနှင့် ရှေ့နေများ၏ လွတ်လပ်မှုအတွက် ICJ ဗဟိုဌာနက ပြုစု ထားသည့် နိုင်ငံအလိုက်အကြောင်းအရာ (Myanmar: Country Profile prepared by the ICJ Centre for the Independence of Judges and Lawyers)" ၊ ၂၀၁၄ခုနှစ်၊ ဇွန်လ၊ စာမျက်နှာ ၈၊ https://www.icj.org/cijlcountry_profiles/myanmar-introduction/ တွင် ကြည့်ရှုနိုင်သည်။

¹⁸² အထက်ပါမှတ်ချက် ၁ပါ ICJ ရေးသားထားသည့် "လွှတ်တော်နှင့်အစိုးရအသစ်အတွက် အကောင်အထည်ဖော်နိုင် သောလုပ်ငန်းစီမံကိန်းများ (Implementable Action Plans to the New Parliament and Government)" ၊ အထက် ပါမှတ်ချက် ၃၂ ပါ ICJ ရေးသားထားသည့် "ရှေ့နေငှားရမ်းခွင့် (Right to Counsel)" ၊ စာမျက်နှာ ၄၀။

¹⁸³ ဥပမာ အထက်ပါမှတ်ချက် ၃၂ ပါ ICJ ရေးသားထားသည့် "ဥပဒေအကြံပေးပိုင်ခွင့် (Right to Counsel)" ၊ စာမျက်နှာ ၄၀ ကို ကြည့်ပါ။

(Structural Problems) ဖြစ်ပေါ်လာစေပြီး ဥပဒေပညာဖြင့်အသက်မွေးမှုကို အားနည်းစေသဖြင့် တရားသူကြီးများသည် တရားရုံးလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများနှင့် ဥပဒေစနစ်နှင့်ရင်းနှီးကျွမ်းဝင်ခြင်းမရှိသည့် လက်ရှိအခြေအနေကို ဖြစ်ပေါ်စေပါသည်။ သို့မဟုတ် အနည်းဆုံးတော့ ထိုအခြေအနေတစ်ရပ်ကို ပြင်ဆင်ပေးနိုင်ခြင်းမရှိပါ။ တရားလွှတ်တော်ချုပ်မှ မြို့နယ်တရားရုံးများအထိ ဥပဒေစနစ်၏ အဆင့်အားလုံးတွင် ဤကဲ့သို့အရင်းအမြစ်များမရှိခြင်းအပြင် ဆိုးရွားသော လုပ်ငန်းခွင်အခြေအနေနှင့် လုပ်ခလစာ နည်းပါးခြင်းတို့သည် အဂတိလိုက်စားရန် စွဲဆောင်မှုများ၊ သို့မဟုတ် ပြင်ပဖိအားများက တရားစီရင်ရေးဆိုင်ရာ လွတ်လပ်မှုနှင့်ဖြောင့်မတ်မှုကို အားနည်းစေသည့် ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ရပ်ဖြစ်ပေါ်လာစေသည့် အကြောင်းအရင်းများဖြစ်ကြပါသည်။ လက်ရှိတွင် မြန်မာနိုင်ငံ၏ တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့သည် တရားမျှတမှုနှင့် တာဝန်ခံမှုပေးရန် လိုအပ်ချက်များမြင့်တက်လာမှုကို ပြည့်မီအောင် ဖြည့်စည်းပေးနိုင်သည်အရင်းအမြစ်များမရှိသေးပါ။

၂၀၁၅-၁၆ခုနှစ် မဟာဗျူဟာစီမံကိန်းတွင် မြန်မာနိုင်ငံ၏ ပြည်ထောင်စုတရားလွှတ်တော်ချုပ်က 'တရားစီရင်ရေးဆိုင်ရာ လွတ်လပ်မှုနှင့် တာဝန်ခံမှု' အား အဓိကမဟာဗျူဟာကျနယ်ပယ်အဖြစ် ရည်ညွှန်းဖော်ပြခဲ့ပါသည်။ တရားစီရင်ရေးဆိုင်ရာ ကျင့်ဝတ်စံနှုန်းများ(Code of Ethics)သတ်မှတ်ခြင်းအတွက် တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့၏ အဆင့် အားလုံးထံမှ အခိုင်အမာထောက်ခံမှုရှိကြောင်း ICJ က ကြားသိခဲ့ရပြီး ICJ ကလည်း တရားသူကြီးများ၏ တာဝန်ခံမှုအတွက် နည်းလမ်းယန္တရားတစ်ရပ် (အထက်ပါ အပိုင်း ၂ ကို ကြည့်ပါ) နှင့်တကွ ထိုကျင့်ဝတ် စံနှုန်းများ ရေးဆွဲဖော်ဆောင်နိုင်ရေးအတွက် ဆက်လက်၍ ပံ့ပိုးကူညီသွားပါမည်။

အခြားစနစ်ယန္တရားများကလည်း တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့၏ တရားမျှတမှုစီမံခန့်ခွဲရန် အရည်အချင်းပြည့်မီမှုနှင့် စွမ်းဆောင်ရည်ရှိမှုကို အထူးသဖြင့် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများပါဝင်သောအမှုများတွင် အားနည်းစေပြီး ထိုအမှုများသည် များသောအားဖြင့် နိုင်ငံရေးအရထိခိုက်လွယ်ပြီး နိုင်ငံတော်၏လုံခြုံရေးဆိုင်ရာပုဂ္ဂိုလ်များ၏ အာရုံစိုက်မှုကို ခံရလေ့ရှိပါသည်။ စစ်တပ် သို့မဟုတ် ရဲတပ်ဖွဲ့၏ အဖွဲ့ဝင်များအား တရားစွဲဆိုခြင်းပါဝင်သော အမှုများအား ယေဘုယျအားဖြင့် စစ်ဘက်ဆိုင်ရာ တရားရုံးများနှင့် ရဲဘက်ဆိုင်ရာ တရားရုံးများတွင် စစ်ဆေး စီရင်စေသောကြောင့် သာမန်တရားရုံးများ၏ စီရင်ပိုင်ခွင့်ပြင်ပတွင် ကျရောက်နေပါသည် (အထက်ပါ ၂.၂ (က) နှင့် (ဂ) တွင် ဆွေးနွေးချက်ကို ကြည့်ပါ) နိုင်ငံတော်သမ္မတက ဖွဲ့စည်းတာဝန်ပေးအပ်သော စုံစမ်းစစ် ဆေးရေးကော်မတီများကဲ့သို့ အထူးကိစ္စရပ်စုံစမ်းမှုများနှင့် တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့အကြား ပတ်သက်ဆက်နွယ်မှု မှာလည်း ရှင်းလင်းမှု မရှိပါ။ အဆိုပါစုံစမ်းမှုများမှ တွေ့ရှိမှုများကြောင့်လည်း တရားရုံးများတွင် တရားစွဲဆိုမှုများဖြစ် မလာခဲ့ပါ။

တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့၏ လွတ်လပ်မှုအပေါ် စိန်ခေါ်မှုများ၊ ၎င်းတို့၏အရည်အချင်းပြည့်မီမှုနှင့် စွမ်းဆောင်ရည် အပေါ် အကန့်အသတ်များနှင့် ၎င်းတို့၏ စီရင်ပိုင်ခွင့်နယ်ပယ်အပေါ် ကန့်သတ်ထားမှုများ အားလုံးစုပေါင်းခြင်းဖြင့် တရားသူကြီးများ၏ လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်ခံရသူ များနှင့် ကျူးလွန်သူများနှင့်ပတ်သက်ပြီး တရားသဖြင့်ပြန်ဖြစ်စေပေးနိုင်စွမ်းနှင့် တာဝန်ခံမှုနှင့် တရားမျှတမှုကို လိုလောက်စွာ စီမံခန့်ခွဲပေးနိုင်စွမ်းကို အားနည်းစေပြီး အကန့်အသတ်အနေနှင့်လည်း သက်ရောက်မှုကို ဖြစ်စေပါသည်။

ခ) ရှေ့နေချုပ်

အစိုးရအုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်၏ အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦးဖြစ်သော ပြည်ထောင်စုရှေ့နေချုပ်သည် တရားစီရင်ရေးစနစ်တွင် အာဏာအရှိဆုံး ရာထူးဖြစ်ပြီး တရားစွဲဆိုမှုများတွင် အစိုးရအား ကိုယ်စားပြုဆောင်ရွက်ပေးကာ ပြည် ထောင်စုအစိုးရအဖွဲ့အား ၎င်း၏လုပ်ရပ်များ ဥပဒေနှင့်ညီညွတ်မှုရှိမရှိကိုလည်း အကြံပေးပါသည်။¹⁸⁴

သမိုင်းတလျှောက် ပြည်ထောင်စုရှေ့နေချုပ်ရုံးသည် စစ်တပ်၏အကျိုးစီးပွားကို ရှေးရှု၍ဆောင်ရွက်ခဲ့ပြီး လွတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့အပေါ် အတားအဆီးဖြစ်စေခဲ့ပါသည်။ အဂတိလိုက်စားမှုနှင့် လူ့အခွင့် အရေး မတရားပြုကျင့်မှုစသော အဓိကပြဿနာများကို ကိုင်တွယ်ရန်ပျက်ကွက်သော်လည်း လူ့အခွင့်အရေး

¹⁸⁴ ICJ ရေးသားသည့် "မြန်မာနိုင်ငံ - အသစ်ခန့်အပ်ထားသော ရှေ့နေချုပ်သည် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး၊ တရားဥပဒေစိုးမိုး ရေးနှင့် လူ့အခွင့်အရေးများကို တစိုက်မတ်မတ်ဆောင်ရွက်သင့်သည် (Myanmar: newly appointed Attorney General should commit to reform, rule of law and human rights)"၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဧပြီလ၊ ၆ရက်နေ့၊ <https://www.icj.org/myanmar-newly-appointed-attorney-general-should-commit-to-reform-rule-of-law-and-human-rights/> တွင် ဖတ်ရှုနိုင်ပါသည်။

ကာကွယ်စောင့်ရှောက်သူများနှင့် နိုင်ငံရေးအတိုက်အခံများအား ဆက်လက်၍ တရားစွဲဆိုခြင်းအတွက် ပြည်ထောင်စု ရှေ့နေချုပ်သည် ဝေဖန်ခံခဲ့ရပါသည်။¹⁸⁵

ရှေ့နေချုပ်သည် အကျိုးသက်ရောက်မှုအားဖြင့် တရားမျှတမှုဆိုင်ရာ ဝန်ကြီးပင်ဖြစ်သောကြောင့် တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့၏ လုပ်ငန်းအများစုကို ထိန်းချုပ်ထားပါသည်။ ၎င်းသည် မြန်မာနိုင်ငံတွင် တရားဝင်အသိအမှတ်ပြုထားသည့် တစ်ခုတည်းသော ရှေ့နေများအသင်း (Bar Association) ၏ ဥက္ကဋ္ဌလည်းဖြစ်ပါသည်။¹⁸⁶ ရှေ့နေချုပ်သည် နိုင်ငံတွင်းရှိအမှုလိုက်ရှေ့နေများအားလုံးကို ဦးဆောင်သောကြောင့် ရာဇဝတ်မှုနှင့် နိုင်ငံရေးအရ ထိခိုက်လွယ်သော အမှုများအား စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများ ရွေးချယ်ရန်၊ စတင်ရန်နှင့် ဆောင်ရွက်ရန် ဥပဒေ ဆိုင်ရာ အာဏာရှိပါသည်။

အမှုလိုက်ရှေ့နေများနှင့် တရားရုံးအရာရှိများသည် များသောအားဖြင့် ထိရောက်သောတရားမျှတမှုမီခန့်ခွဲခြင်းအတွက် လိုအပ်သော အရည်အချင်းပြည့်မီမှုနှင့် စွမ်းဆောင်ရည်ရှိမှု ကင်းမဲ့လေ့ရှိကြောင်း ရှေ့နေများက ICJ ကို ပြောပြခဲ့ပါသည်။ အခြေခံအကျဆုံးအဆင့်တွင် တရားရုံးဝန်ထမ်းများ၊ အမှုလိုက်ရှေ့နေများ၊ ရဲအရာရှိများ၊ ကျွမ်းကျင်သူအသိသက်သေများနှင့် တရားသူကြီးများသည် ရည်ရွယ်ချက်ရှိရှိသော်လည်းကောင်း၊ လျစ်လျူရှုမှုကြောင့်သော်လည်းကောင်း၊ အချိန်မှန်မှုနှင့် မှီခိုအားထားနိုင်မှု ကင်းမဲ့ကြပါသည်။ အမှုလိုက်ရှေ့နေများသည် အကြိမ်ကြိမ်ရွှေ့ဆိုင်းမှုများတောင်းဆိုကြကာ မျှော်မှန်းထားသည့်အတိုင်း ထိုရွှေ့ဆိုင်းမှုများကို လည်းခွင့်ပြုပေးပြီး သက်သေများ(အထူးသဖြင့် ရဲအရာရှိများ)သည် ကြားနာစစ်ဆေးမှုများသို့ လာရောက်ရန် ပျက်ကွက်ကြသည့်အပြင် တရားသူကြီးများမှာလည်း တစ်ခါတစ်ရံနာရီပေါင်းများစွာ နောက်ကျကြပါသည်။ အဆိုပါနှောင့်နှေးကြန့်ကြာမှုများသည် တရားမျှတမှုမီခန့်ခွဲခြင်းအပေါ် အရေးပါသော သက်ရောက်မှု ရှိပါသည်။¹⁸⁷

အမှုလိုက်ရှေ့နေများသည် အမှုများတွင် အုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့နှင့်စစ်တပ်၏ ကြားဝင်စွက်ဖက်မှုကို မကြာခဏဆိုသလိုရင်ဆိုင်ကြုံတွေ့ရပါသည်။¹⁸⁸ အမှုလိုက်ရှေ့နေများအား ဥပဒေအရနှင့်လုပ်ငန်းတာဝန်ပိုင်းအရ လွတ်လပ်သောနည်းလမ်းဖြင့် စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများကိုဆောင်ရွက်နိုင်စေသော ထိရောက်သည့် အကာအကွယ်ပေးမှုများမရှိပါ။ ခြုံငုံသုံးသပ်ရလျှင် မြန်မာနိုင်ငံရှိ ဥပဒေဆိုင်ရာအရာရှိများသည် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများ ပါဝင်သောလုပ်ရပ်များကို ထိရောက်စွာတရားစွဲဆိုရန် လွတ်လပ်မှု၊ အရည်အချင်းပြည့်မီမှုနှင့် စွမ်းဆောင်ရည် မရှိပါ။

မကြာသေးမီနှစ်များတွင် ပြည်ထောင်စု၏ရှေ့နေချုပ်သည် ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုသို့ဦးတည်သော ခြေလှမ်းများ ဆောင်ရွက်ခဲ့ပါသည်။ ၎င်း၏ ၂၀၁၅-၁၉ခုနှစ် မဟာဗျူဟာစီမံကိန်းတွင် ရှေ့နေချုပ်ရုံးအပေါ် အများပြည်သူ ယုံကြည်မှုနည်းပါးနေခြင်းကို အသိအမှတ်ပြုပြီး ရှေ့နေချုပ်ရုံးသည် တရားဥပဒေစိုးမိုးရေး၊ လူ့အခွင့်အရေးများ၊ မျှတသောတရားစီရင်မှုများ၊ တရားစွဲဆိုမှုဆိုင်ရာကျင့်ဝတ်များနှင့် တာဝန်ခံမှုအား နိုင်ငံတကာစံနှုန်းများနှင့်အညီ ဖြစ်စေရန် ကတိကဝတ်ပြုခဲ့ပါသည်။ ထိုစီမံကိန်းတွင် ရှေ့နေချုပ်ရုံး၏တိုးတက်မှုကို တိုင်းတာခြင်းအတွက်အရေးကြီးသောစံသတ်မှတ်ချက်များကိုလည်း သတ်မှတ်ခဲ့ပါသည်။ ICJ အနေဖြင့် ရှေ့နေချုပ်ရုံးအား နိုင်ငံတကာစံနှုန်းများအပေါ်အခြေခံ၍ ၎င်း၏ဥပဒေဆိုင်ရာအရာရှိများအတွက် အရေးယူဆောင်ရွက်နိုင်သော ကျင့်ဝတ်စံနှုန်းများနှင့်တာဝန်ခံမှုသတ်မှတ်နိုင်ရန် အားပေးခြင်းနှင့် ထောက်ပံ့ခြင်းတို့ကို ဦးတည်၍ ဆက်လက် ဆောင်ရွက်သွားပါမည်။¹⁸⁹

¹⁸⁵ Daniel Aguire နှင့် Vani Sathisan ရေးသားသည့် “တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုသည် ပြည်ထောင်စု၏ ရှေ့နေချုပ်ရုံး၏ ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုအပေါ် မူတည်သည် (Rule of law depends on reform of Union Attorney General’s Office)”၊ *Myanmar Times*၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလ၊ ၂၇ရက်နေ့။

¹⁸⁶ ၂၀၁၆ခုနှစ်တွင် မြန်မာနိုင်ငံလွတ်လပ်သောရှေ့နေများအသင်းကို NLD ၏ အစီအစဉ်ဖြင့်ဖွဲ့စည်းခဲ့သော်လည်း ရှေ့နေများအသင်းတစ်ရပ်အနေဖြင့် တရားဝင်မှတ်ပုံတင်ထားခြင်းမရှိပါ။

¹⁸⁷ အထက်ပါမူတည်ချက် ၃၂ ပါ ICJ ရေးသားထားသည့် “ရှေ့နေငှားရမ်းခွင့် (Right to Counsel)” ၊ စာမျက်နှာ ၃၉။

¹⁸⁸ ဥပမာ ရဲအရာရှိများဆန္ဒရှိသော ပုဒ်မများဖြင့် တရားစွဲဆိုရန် အထွေထွေအုပ်ချုပ်ရေးဦးစီးဌာနမှ အုပ်ချုပ်ရေးအရာရှိများက ဥပဒေဆိုင်ရာအရာရှိများအား ညွှန်ကြားကြောင်း ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ မတ်လတွင် ICJ က လူ့အခွင့်အရေးရှေ့နေများအား တွေ့ဆုံမေးမြန်းစဉ် ရှေ့နေများက ICJ ကို ပြောပြခဲ့ပါသည်။ အထက်ပါမူတည်ချက် ၃၂ ပါ ICJ ရေးသားထားသည့် “ရှေ့နေငှားရမ်းခွင့် (Right to Counsel)” ကိုလည်း ကြည့်ပါ။

¹⁸⁹ Vani Sathisan ရေးသားသည့် “ICJ က မြန်မာနိုင်ငံ၏ ရှေ့နေချုပ်နှင့်တွေ့ဆုံ (The ICJ meets with the Attorney-General of Myanmar)”၊ ၂၀၁၆ခုနှစ်၊ ဇွန်လ၊ ၄ရက်နေ့၊ <https://lawhumanrightsbusinessmyanmar.wordpress.com/2016/06/04/the-icj-meets-with-the-attorney-general-of-myanmar/> တွင် ဖတ်ရှုနိုင်ပါသည်။

၄.၃ ရှေ့နေများ

တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုအားလေးစားမှုမရှိသည့်သမိုင်းကြောင်းများ၊ ဥပဒေပညာအဆင့်အတန်းနိမ့်ကျမှု၊ နိုင်ငံရေးအရဖိနှိပ်မှုနှင့် ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့်ဖြစ်ပွားနေသော အဂတိလိုက်စားမှုတို့ကြောင့် မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဥပဒေပညာရပ်ဖြင့် အသက်မွေးမှုအပေါ် အများပြည်သူနှင့် ပညာရှင်များအကြားတွင် အထင်ကြီးလေးစားမှု နည်းပါးပါသည်။¹⁹⁰ အစိုးရနှင့် လုံခြုံရေးအာဏာပိုင်များက မြိမ်းခြောက်ခြင်း၊ နှောင့်ယှက်ခြင်းနှင့် စောင့်ကြည့်ခြင်းတို့ဖြင့် ရှေ့နေများအပေါ် မလျော်ကန်သောလွှမ်းမိုးမှု ဆက်လက်ကျင့်သုံးပါသည်။ ရှေ့နေများကလည်း အင်အားကြီးမားသော အစိုးရ သို့မဟုတ် ပုဂ္ဂလိကအကျိုး စီးပွားများထံမှ လက်စားချေခံခြင်းများ သို့မဟုတ် အရေးယူမှုများအား ကြောက်ရွံ့လျက် လုပ်ကိုင်နေရပါ သည်။¹⁹¹

မြန်မာနိုင်ငံတွင် လက်ရှိလုပ်ငန်းခွင်ထဲရှိ ရှေ့နေအယောက် ၆၀နှင့်တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှုအပေါ်အခြေခံထားသော ၂၀၁၃ခုနှစ် ICJ အစီရင်ခံစာတွင် ၂၀၁၁ခုနှစ်တွင် မြန်မာနိုင်ငံ၌နိုင်ငံရေးပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုများ စတင်ခဲ့စဉ်ကတည်းက အာဏာပိုင်များက ဥပဒေဆိုင်ရာလုပ်ငန်းစဉ်များတွင် ဟန့်တားပိတ်ပင်ခြင်းနှင့် ဝင်ရောက်စွက်ဖက်ခြင်းမှာ သိသိသာသာ ကျဆင်းလာခဲ့ကြောင်း တွေ့ရှိခဲ့ပါသည်။¹⁹² သို့သော် အရေးပါသော စိန်ခေါ်မှုများ ဆက်လက်ရှိနေဆဲဖြစ် ပါသည်။ အစိုးရအရာရှိများနှင့်ဌာနဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်းများသည် ရှေ့နေများ၏ လွတ်လပ်မှုကို ဆက်လက် ကန့်သတ်နေပါသည်။ ဤအခြေအနေသည် ရှေ့နေများက 'နိုင်ငံရေးနှင့်ပတ်သက်သောအမှုများ'တွင် ပါဝင် ဆောင်ရွက်သောအခါ၌ အထူးသဖြင့်တွေ့ရပြီး ယေဘုယျအားဖြင့် အစိုးရ၊ အရာရှိများ သို့မဟုတ် ၎င်းတို့၏ အကျိုးစီးပွားအပေါ် စိန်ခေါ်သောအမှုများဖြစ်ပါသည်။ ထိုအမှုများတွင် (ယေဘုယျအားဖြင့် ရာဇဝတ်မှုမြောက် သည့်) လူ့အခွင့်အရေးကာကွယ်သူများပါဝင်သည့်အမှုများ သို့မဟုတ် အာဏာပိုင်များ၏ လူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်မှုပါဝင်သည်ဟု စွပ်စွဲထားသည့်လုပ်ရပ်များ၊ အာဏာပိုင်များ၊ ကုမ္ပဏီများ သို့မဟုတ် အာဏာကြီးမားသော လူပုဂ္ဂိုလ်များ၏ မြေသိမ်းမှုများ၊ တိုင်းရင်းသားလူနည်းစုအုပ်စုများ၏ မကျေနပ်ချက်များနှင့် ထိပ်သီးပုဂ္ဂိုလ်များ၏ နိုင်ငံရေးလှုပ်ရှားမှုများပါဝင်ပါသည်။ အဆိုပါအမှုများတွင် ဥပဒေအသိုင်းအဝိုင်းက လွတ်လပ်စွာ ဆောင်ရွက်နိုင်ခြင်းနှင့် ယေဘုယျသက်ဆိုင်သောစိန်ခေါ်မှုများအား ပိုမိုပြင်းထန်ဆိုးရွားစေကာ ထိုစိန်ခေါ်မှု များအပြင် အစိုးရထောက်လှမ်းရေးအဖွဲ့များ၏စောင့်ကြည့်ခြင်းနှင့် နှောင့်ယှက်ခြင်း၊ သက်သေအတုပြုလုပ်ခြင်းနှင့် တရားစီရင်ခြင်းမတိုင်မီ စီရင်ချက်များကြိုတင်ဆုံးဖြတ်ထားခြင်းတို့ကိုပါ ရင်ဆိုင်ကြုံတွေ့ရပါသည်။¹⁹³

အာဏာပိုင်များသည် ရှေ့နေများအပေါ်ဆက်လက်အရေးယူနေပြီး လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအပါအဝင် နိုင်ငံရေးအရထိခိုက်လွယ်သည်ဟု ယူဆသောအမှုများနှင့် ရာဇဝတ်ပုဒ်မများဖြင့်အရေးယူခံရသောပုဂ္ဂိုလ်များ အား ရှေ့နေများက ကိုယ်စားပြုသည့် အမှုများတွင်ပါဝင်သည့် ရှေ့နေများသည် အထူးသဖြင့် အရေးယူခံရပါသည်။ စစ်အစိုးရများက ရှေ့နေများအပေါ် ဖိနှိပ်၍ ရေရှည်ဖုံးကွယ်လာခဲ့သော ဥပဒေပညာကျင့်သုံးမှု၏ လွတ်လပ်မှုအပေါ် စနစ်တကျသတ်မှတ်ထားသော အတားအဆီးများသည် ယခုအခါတွင် မြင်သာလာပြီး အဓိပ္ပာယ်ရှိစွာ ဖြေရှင်းကိုင်တွယ်ရန်လိုအပ်ပါသည်။ ရှေ့နေများကြားတွင် လွတ်လပ်စွာအသင်းအဖွဲ့ ဖွဲ့စည်းခွင့်နှင့် လွတ်လပ်စွာပြောဆိုခွင့်အား လေးစားမှု အမြဲတမ်းမရှိပါ။ ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာနှင့်ဥပဒေဆိုင်ရာ အတားအဆီးများသည် ရှေ့နေများအား ၎င်းတို့၏ ပညာရပ်ဆိုင်ရာလုပ်ငန်းတာဝန်များကို ထိရောက်စွာဆောင်ရွက်ခြင်းမှ ဟန့်တားနေပြီး ထိုသို့ဟန့်တားခြင်းကြောင့် ပြည်သူများအနေဖြင့် တရားမျှတမှုရရှိနိုင်ခြင်းအပေါ်လည်း အဟန့်အတားဖြစ်စေပါသည်။¹⁹⁴

အထူးသဖြင့် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများနှင့်ဆက်စပ်သော နိုင်ငံရေးအရထိခိုက်လွယ်သည့်အမှုများတွင် ရှေ့နေများအပေါ် စွက်ဖက်နှောင့်ယှက်ခြင်းနှင့်မြိမ်းခြောက်ခြင်းအပြင် ရှေ့နေများ၏ ဆောင်ရွက်နိုင်စွမ်းအပေါ် အကန့်အသတ်များသည် အမှုသည်များအား ကိုယ်စားပြုပေးခြင်းနှင့် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများတွင် ထိရောက်သောပြန်လည်ကုစားမှုများ သို့မဟုတ်

¹⁹⁰ အထက်ပါမှတ်ချက် ၃၂ ပါ ICJ ရေးသားထားသည့် "ရှေ့နေငှားရမ်းခွင့် (Right to Counsel)" ။
¹⁹¹ အထက်ပါမှတ်ချက် ၁ပါ ICJ ရေးသားထားသည့် "လွှတ်တော်နှင့်အစိုးရအသစ်အတွက် အကောင်အထည်ဖော်နိုင်သောလုပ်ငန်းစီမံကိန်းများ (Implementable Action Plans to the New Parliament and Government)" ။
¹⁹² အထက်ပါမှတ်ချက် ၃၂ ပါ ICJ ရေးသားထားသည့် "ရှေ့နေငှားရမ်းခွင့် (Right to Counsel)" ။
¹⁹³ ရှေ့တွင်ဖော်ပြထားသည့်အတိုင်း စာမျက်နှာ ၁၈။
¹⁹⁴ အထက်ပါမှတ်ချက် ၁ပါ ICJ ရေးသားထားသည့် "လွှတ်တော်နှင့်အစိုးရအသစ်အတွက် အကောင်အထည်ဖော်နိုင်သောလုပ်ငန်းစီမံကိန်းများ (Implementable Action Plans to the New Parliament and Government)" ။

ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုရရှိအောင် လိုက်လံဆောင်ရွက်ပေးခြင်းတို့တွင် ရှေ့နေများ၏ အရည်အချင်းပြည့်မီမှုကို အားနည်းစေပါသည်။

၅ အစီရင်ခံစာပြုစုပြီးနောက်ပိုင်း အခြေအနေအား ထင်ဟပ်စေခြင်း

နီဒါန်းတွင်ဖော်ပြခဲ့သည့်အတိုင်း ဤအစီရင်ခံစာအားပြုစုချိန်ကတည်းက မြန်မာနိုင်ငံ၏ လူ့အခွင့်အရေးအခြေအနေမှာ အလျင်အမြန်ယိုယွင်းလာခဲ့ပါသည်။ အာရ်ကန် ရိုဟင်ဂျာကယ်တင်ရေး တပ်မတော် (Arakan Rohingya Salvation Army - ARSA) က ရဲစခန်းများအပေါ် တိုက်ခိုက်မှုများ ပြုလုပ်ခဲ့ပြီးနောက်ပိုင်းမြန်မာနိုင်ငံ၏ စစ်တပ် တပ်မတော်က အမိန့်ပေးခဲ့သော လုံခြုံရေးလုပ်ငန်းများကြောင့် ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဩဂုတ်လ၊ ၂၅ ရက်နေ့ကတည်းက ရခိုင်ပြည်နယ်မြောက်ပိုင်းတွင် နေထိုင်သူပေါင်း ၆၅၀,၀၀၀ကျော် ရွှေ့ပြောင်းခဲ့ရပါသည်။ ဤကဲ့သို့လူ့အမြောက်အများပြောင်းရွှေ့မှုသည် ရခိုင်ပြည်နယ်နှင့် အိမ်နီးချင်းဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်နိုင်ငံနှစ်ခုလုံးတွင် ယခင်ကတည်းကရှိနေသည့် မြန်မာနိုင်ငံမှပြောင်းရွှေ့လာသောသူများအရေအတွက်ကို ပိုမိုများပြားလာစေကာ လုံခြုံရေး တပ်ဖွဲ့များ၏ လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများနှင့် ARSAနှင့် အစိုးရမဟုတ်သောပုဂ္ဂိုလ်များ၏ လူ့အခွင့်အရေး မတရားပြုမှုများ အနှံ့အပြားဖြစ်ပေါ်နေကြောင်း အစီရင်ခံစာများရှိနေသည့်ကြားထဲကပင် ကြီးမားသောလူမှု ဘေးဒုက္ခများ ဖြစ်ပေါ်စေခဲ့ပါသည်။ ရွှေ့ပြောင်းခဲ့သောသူအများစုမှာ ရိုဟင်ဂျာမူဆလင်များဖြစ်ကြပြီး အများ စုမှာဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်နိုင်ငံသို့ထွက်ပြေးခဲ့ကြကာ သောင်းနှင့်ချီသောသူများသည်လည်း မြန်မာနိုင်ငံအတွင်း၌ပင် နေရပ်စွန့်ခွာရွှေ့ပြောင်းဒုက္ခသည်များ ဖြစ်ခဲ့ကြရပါသည်။¹⁹⁵

ဤအကြပ်အတည်းဆိုင်ရာ သတင်းထုတ်ပြန်ချက်များနှင့် အစီရင်ခံစာများတွင် ဖြစ်ပျက်နေသည့် အခြေအနေကို ဆန်းစစ်ဖော်ပြရန် ဥပဒေ ဆိုင်ရာ(legal) နှင့် ဥပဒေနှင့်မသက်ဆိုင်သော (non-legal) အသုံးအနှုန်းနှစ်မျိုးလုံးကို ထည့်သွင်းအသုံးပြုထားပါသည်။ ဤအကြောင်း အရာနှင့်ပတ်သက်၍ ICJ က သက်ဆိုင်ရာပြည်တွင်းနှင့် နိုင်ငံတကာဥပဒေနှင့် စံနှုန်းအချို့အား ရှင်းလင်း တင်ပြထားသော အမေးအဖြေရှင်းတမ်းတစ်စောင် ထုတ်ဝေခဲ့ပြီး၊ အဆိုပါ သက်ဆိုင်ရာ ပြည်တွင်းနှင့် နိုင်ငံတကာ ဥပဒေနှင့်စံနှုန်းများတွင် ပြည်တွင်းနှင့်နိုင်ငံတကာဥပဒေအရအစိုးရအရာရှိများ၏တာဝန်ဝတ္တရားများ၊ လုံခြုံရေးလုပ်ငန်းများအား အမိန့်ပေးမှုနှင့်ပတ်သက်၍ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ၊ လုံခြုံရေးလုပ်ငန်းများ ဆောင်ရွက်မှုအပေါ် လွှမ်းမိုးသော စည်းမျဉ်းများနှင့် အင်အားအသုံးပြုမှုဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာစံနှုန်းများ၊ ရာဇဝတ်မှုများနှင့်လုပ်ရပ်များကို ဖော်ပြရန် ဥပဒေဆိုင်ရာနှင့်ဥပဒေနှင့်မသက်ဆိုင်သောအသုံးအနှုန်းများ၊ ARSA အား အကြမ်းဖက်အဖွဲ့အစည်းအဖြစ် သတ်မှတ်ခြင်း၏ ဥပဒေဆိုင်ရာသက်ရောက်မှုများ၊ တာဝန်ခံမှုအပေါ် သက်ရောက်မှုရှိသည့် အတားအဆီးများနှင့် ထိုအတားအဆီးများအား မည်သို့ကျော်လွှားနိုင်ပုံနှင့် ရိုဟင်ဂျာဒုက္ခသည်များအပါအဝင် ထိခိုက်နစ်နာသူများအပေါ် မြန်မာနိုင်ငံနှင့် ၎င်း၏အိမ်နီးချင်းနိုင်ငံများ၏ တာဝန်ရှိမှုများ အစရှိသည်တို့ပါဝင်ပါသည်။¹⁹⁶

၂၀၁၇ခုနှစ် ဒုတိယနှစ်ဝက်တွင် လုံခြုံရေးလုပ်ငန်းများအကြောင်း သတင်းပေးပို့နေသော သတင်းထောက် များအား လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများ ဖြစ်ပွားသော ဒေသများတွင် စုံစမ်းမေးမြန်းမှုများနှင့်ဆက်စပ်၍ အကြောင်းမဲ့ဖမ်းဆီးမှုများနှင့် ပြစ်မှုကြောင်းအရ တရားစွဲဆိုမှုများ ပြုလုပ်ခဲ့ပါသည်။ စက်တင်ဘာလတွင် စစ် တပ်အရာရှိများက လုံခြုံရေးလုပ်ငန်းများအပေါ် စုံစမ်းမေးမြန်းမှုနှင့်ပတ်သက်၍ ရှမ်းပြည်နယ်တွင် နှစ်လ ကျော် ဖမ်းဆီးထိန်းသိမ်းခံခဲ့ရသော ပြည်တွင်းမီဒီယာအေဂျင်စီမှ သတင်းထောက်သုံးဦးအား အရေးယူမှုများ အား ရုတ်သိမ်းပေးခဲ့ပါသည်။ ဒီဇင်ဘာလတွင် နိုင်ငံတကာသတင်းအေဂျင်စီ Reuters မှ သတင်းထောက် နှစ်ဦးသည် ပြင်ပနှင့်အဆက်အသွယ်ဖြတ်၍ နှစ်ပတ်ကြာ ဖမ်းဆီးထိန်းသိမ်းခံခဲ့ပြီး လက်ရှိတွင် စစ်တပ်အရာ

¹⁹⁵ ICJ က ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ စက်တင်ဘာလ၊ ၁၁ရက်နေ့တွင် သတင်းထုတ်ပြန်ခဲ့သည့် 'မြန်မာနိုင်ငံ - ရခိုင်ပြည်နယ်အကျပ် အတည်းကြောင့် ပြည်သူ့အားလုံး၏ လူ့အခွင့်အရေးများကို အကာအကွယ်ပေးရန် အစိုးရ၏ အပြည့်အဝ ကတိကဝတ် လိုအပ် (Myanmar: Rakhine State crisis demands full government commitment to protecting human rights of all)' ၊ <https://www.icj.org/myanmar-rakhine-state-crisis-demands-full-government-commitment-to-protecting-human-rights-of-all/> တွင် ဖတ်ရှုနိုင်ပါသည်။

¹⁹⁶ ICJ က ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ နိုဝင် ဘာလ၊ ၁၆ရက်နေ့တွင် သတင်းထုတ်ပြန်ခဲ့ 'မြန်မာနိုင်ငံ - ရခိုင်ပြည်နယ်ရှိလူ့အခွင့်အရေး များနှင့်ပတ်သက်သော မေးခွန်းများနှင့် အဖြေများ (Myanmar: Questions and Answers on Human Rights Law in Rakhine State)' ၊ <https://www.icj.org/myanmar-rule-of-law-must-drive-responses-to-rohingya-crisis/> တွင် ဖတ်ရှုနိုင်ပါသည်။

ရိုများ၏ ကိုလိုနီခေတ်မှ နိုင်ငံတော်လျှို့ဝှက်ချက်များအက်ဥပဒေ (Official Secrets Act) အရ စွဲချက်တင်မှု များကိုရင်ဆိုင်နေရပါသည်။ ရခိုင်ပြည်နယ်မြောက်ပိုင်းမှသတင်းပေးပို့ခဲ့သောသတင်းထောက်များသည် ပြည် တွင်းနှင့် နိုင်ငံတကာဥပဒေတွင် အာမခံပေးထားသော မျှတသောတရားစီရင်ခွင့်များ ငြင်းပယ်ခံခဲ့ရပါသည်။ ၎င်းတို့အပေါ်ဆက်ဆံမှုသည် လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ခွင့်အပေါ် ခြိမ်းခြောက်နေပြီး တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုကို လည်း အားနည်းစေကာ အခြားသတင်းထောက်များအား လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များ၏ လုပ်ရပ်များအား စုံစမ်း မေးမြန်းခြင်းမပြုရန် ဖိအားပေးနိုင်သည့်အလားအလာရှိပါသည်။¹⁹⁷

၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလတွင် မြန်မာနိုင်ငံတော်အစိုးရက မြန်မာနိုင်ငံရှိ လူ့အခွင့်အရေးအခြေအနေနှင့်ပတ် သက်သောအထူးကိုယ်စားလှယ်အား ပြည်ဝင်ခွင့်တားဆီးခဲ့ပြီး အဆိုပါအထူးကိုယ်စားလှယ်သည် မြန်မာနိုင်ငံ ရှိလူ့အခွင့်အရေးအခြေအနေအား စစ်ဆေးရန်နှင့် ကုလသမဂ္ဂအထွေထွေညီလာခံနှင့် လူ့အခွင့်အရေးကောင် စီထံ အစီရင်ခံရန် ၁၉၉၂ခုနှစ်ကတည်းက တာဝန်ပေးအပ်ခံထားရပါသည်။ ပြည်ဝင်ခွင့်တားဆီးမှုမတိုင်မီ ထိုနှစ်အစောပိုင်းတွင် ၂၀၁၇ခုနှစ်တွင် လူ့အခွင့်အရေးကောင်စီက စေလွှတ်သော မြန်မာနိုင်ငံအပေါ် နိုင်ငံ တကာအချက်အလက်ရှာဖွေရေးမစ်ရှင် (International Fact Finding Mission on Myanmar)နှင့် ပူးပေါင်း ဆောင်ရွက်ခြင်းမပြုရန် အစိုးရက ဆုံးဖြတ်ခဲ့ပါသည်။ ဒီဇင်ဘာလတွင်လည်း ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေး ကောင်စီက မြန်မာနိုင်ငံနှင့်ပတ်သက်၍ အထူးကဏ္ဍတစ်ရပ်ကျင်းပခဲ့ပြီး ဒုက္ခသည်များ လုံခြုံစွာ မိမိသဘော ဆန္ဒဖြင့်နေရပ်ပြန်ခြင်းအပါအဝင် ရိုဟင်ဂျာလူနည်းစုအပေါ် အကာအကွယ်ပေးရန် အဓိကလိုအပ်ချက်များကို ထောက်ပြခဲ့ပါသည်။¹⁹⁸

ဤအစီရင်ခံစာ၏ နိဒါန်းတွင် ဖော်ပြခဲ့သည်အတိုင်း တပ်မတော်ဦးဆောင်ပြုလုပ်သော စုံစမ်းမှုတစ်ရပ်တွင် ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ စက်တင်ဘာလ၌ ရခိုင်ပြည်နယ်မြောက်ပိုင်းတွင် လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များနှင့် အရပ်သားများက ရိုဟင်ဂျာများအား သတ်ဖြတ်ခဲ့ကြောင်း ၂၀၁၈ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလတွင် တွေ့ရှိခဲ့ပါသည်။¹⁹⁹ ထိုအချက်ကြောင့် ထပ်မံစုံစမ်းစစ်ဆေးမှုပြုလုပ်ရန်လိုအပ်သလို တရားစွဲဆိုမှုလည်းလိုအပ်နိုင်သည့်အပြင် အများပြည်သူဆိုင်ရာ ပြစ်မှုကြောင်းအရ တရားစွဲဆိုမှုများဖြင့် လိုအပ်သလို ဆက်လက်ဆောင်ရွက် သင့်ပါသည်။ တပ်မတော်က ဦး ဆောင်ပြုလုပ်သောစုံစမ်းမှုထွက်ပေါ်လာသည့်အကျဉ်းချုပ်အစီရင်ခံစာသည် ရခိုင်ပြည်နယ်မြောက်ပိုင်းတွင် ရိုဟင်ဂျာများအပေါ် ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုလုပ်ရပ်များအား လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များက ကျူးလွန် ခဲ့ကြောင်း အစိုးရအဖွဲ့အစည်းတစ်ခုထဲမှ ပထမဆုံးအကြိမ် ဝန်ခံခြင်းဖြစ်သောကြောင့် အရေးပါသော်လည်း ဤအစီရင်ခံစာတွင်ဖော်ပြထားသော ဥပဒေဆိုင်ရာနှင့် လက်တွေ့ကြီးမားသောစိန်ခေါ်မှုများအား ထည့်သွင်းစဉ်းစားလျက် တရားသဖြင့်ပြန်ဖြစ်ခြင်းနှင့် တာဝန်ခံမှုသည် မည်သည့်အချိန်တွင် မည်ကဲ့သို့ ဆက်ဖြစ်လာမည်နှင့်ပတ်သက်၍ အရေးကြီးသောမေးခွန်းများ ဆက်လက်ရှိနေပါသည်။

¹⁹⁷ ICJ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ ၁၈ရက်နေ့တွင် သတင်းထုတ်ပြန်ခဲ့သည့် 'ရိုက်တာသတင်းထောက်နှစ်ဦး မြန်မာ နိုင်ငံတွင် ဖမ်းဆီးခံရ - ၎င်းတို့၏ အခွင့်အရေးများကို လေးစားပါ။ ပြင်ပနှင့်အဆက်အသွယ်ဖြတ်၍ ဖမ်းဆီးထိန်းသိမ်း ထားမှုကို အဆုံးသတ်ပေးပါ (Reuters journalists detained in Myanmar: respect their rights, end their incommunicado detention)' ၊ <https://www.icj.org/reuters-journalists-detained-in-myanmar-respect-their-rights-end-their-incommunicado-detention/> တွင် ဖတ်ရှုနိုင်သည်။

¹⁹⁸ ICJ ကရေးသားသည့် 'မြန်မာနိုင်ငံ - လူနည်းစုရိုဟင်ဂျာများအား အကာအကွယ်ပေးခြင်း၊ ကုလသမဂ္ဂအထူးကဏ္ဍ (Myanmar: Protection of Rohingya Minority, UN Special Session)' ၊ ၂၀၁၇ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ ၅ရက်နေ့၊ <https://www.icj.org/myanmar-un-special-session/> တွင် ကြည့်ရှုနိုင်သည်။

¹⁹⁹ တပ်မတော်သတင်းမှန်ပြန်ကြားရေးအဖွဲ့က ၂၀၁၈ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလတွင်သတင်းထုတ်ပြန်ခဲ့သည့် 'မောင်တောမြို့နယ်၊ အင်းဒင်ကျေးရွာသုသာန်၌ အမည်မသိရုပ်အလောင်းများတွေ့ရှိမှု နှင့် ပတ်သက်ပြီး တပ်မတော်မှ စုံစမ်းစစ်ဆေးရေး အဖွဲ့၏ စစ်ဆေးတွေ့ရှိချက်များအား သတင်းထုတ်ပြန်ချက်' ၊ <https://m.facebook.com/Cincds/posts/1568727529914773> တွင် အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့်သော်လည်းကောင်း၊ <https://www.facebook.com/Cincds/posts/1568080199979506> တွင် မြန်မာဘာသာဖြင့်သော်လည်းကောင်း ဖတ်ရှုနိုင်သည် (၂၀၁၈ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလ၊ ၁၂ရက်နေ့တွင် ကောက် နှုတ်ခဲ့သည်)။

နောက်ဆက်တွဲ - ကမ္ဘာတစ်ဝှမ်း တာဝန်ခံမှုဆိုင်ရာ အခြေပြုစုထားတိုင်းတာလေ့လာမှု

ဤအစီရင်ခံစာ၏ရည်ရွယ်ချက်မှာတရားသူကြီးများနှင့် ရှေ့နေများ၏ လွတ်လပ်မှုနှင့် တာဝန်ခံမှုနှင့် တရားမျှတမှုယန္တရားများနှင့် တရားမျှတမှုဆိုင်ရာ ဆောင်ရွက်သူများ၏ တာဝန်ခံမှုနှင့် တရားသဖြင့်ပြန်လည်ဖြစ်စေမှုပေးနိုင်စွမ်းအကြောင်းဆန်းစစ်မှုနှင့်တကွ ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများကျူးလွန်သူများ၏ တာဝန်ခံမှုနှင့် အဆိုပါချိုးဖောက်မှုများ ကျူးလွန်ခံရသူများအတွက် ထိရောက်သော ပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုရရှိနိုင်ခြင်းနှင့်ပတ်သက်၍ မြန်မာနိုင်ငံရှိအခြေအနေအပေါ် အခြေခံပြုစုထားတိုင်းတာဆန်းစစ်မှုတစ်ရပ် ပြုလုပ်ရန်ဖြစ်ပါသည်။ ဤအစီရင်ခံစာသည် လက်ရှိနိုင်ငံပေါင်းစုံနှင့်နိုင်ငံ (ကမ္ဘောဒီးယားနိုင်ငံ၊ မိုဇမ်ဘစ်နိုင်ငံ၊ မြန်မာနိုင်ငံ၊ နီပေါနိုင်ငံ၊ တာဂျစ်ကစ္စတန်နိုင်ငံ၊ တူနီးရှားနိုင်ငံနှင့် ဗင်နီဇွဲလားနိုင်ငံ)တွင် ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအတွက်အရေးယူခံရခြင်းမှကင်းလွတ်ခွင့်တိုက်ဖျက်ရန်နှင့် တရားသဖြင့်ပြန်ဖြစ်စေမှုဖြင့်တင်ရန် ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် လုပ်ဆောင်လျက်ရှိသော ICJ's Global Redress and Accountability Initiative၏ အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုဖြစ်ပါသည်။ ထိရောက်သော တရားသဖြင့်ပြန်ဖြစ်စေမှုနှင့် တာဝန်ခံမှုရှိလာစေရန်၊ အရေးယူခံရခြင်းမှကင်းလွတ်ခွင့်နှင့် တရားသဖြင့်ပြန်ဖြစ်စေခြင်းရရှိနိုင်မှုဆိုင်ရာ စိန်ခေါ်မှုများကို ဖြေရှင်းပေးနိုင်သည့် ပို၍လွတ်လပ်သော တရားမျှတမှုယန္တရားများဖြစ်လာစေရန်၊ တရားသူကြီးများ၊ ရှေ့နေများ၊ လူ့အခွင့်အရေးအကာအကွယ်ပေးသူများ၊ ကျူးလွန်ခံရသူများနှင့် ၎င်းတို့၏ ကိုယ်စားလှယ်များသည် အမှန်တရား၊ တရားမျှတမှုနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုကို တောင်းဆိုရယူရန် ပိုမိုကောင်းမွန်သောအနေအထားတွင် ရှိလာစေရန် အလို့ငှာ ပြည်တွင်းဥပဒေနှင့် အင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာမူဘောင်များသည် နိုင်ငံတကာဥပဒေနှင့်စံနှုန်းများကို ပို၍လိုက်နာမှုအားကောင်းလာစေရန် ကြိုးပမ်းလျက် ဥပဒေ၊ တရားမျှတမှုယန္တရားများနှင့် တရားမျှတမှုဆိုင်ရာ ဆောင်ရွက်သူများ၏ အသွင်ကူးပြောင်းရေးဆိုင်ရာအခန်းကဏ္ဍအပေါ် ဤအစီရင်ခံစာတွင် အဓိကထားဖော်ပြထား ပါသည်။

ကမ္ဘာပေါ်ရှိဒေသအားလုံးတွင် ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများကျူးလွန်သူများသည် အရေးယူခံရခြင်းမှ ကင်းလွတ်ခွင့်ကို ရရှိခံစားနေကြသော်လည်း ကျူးလွန်ခံရသူများ အထူးသဖြင့် အထိခိုက်အလွယ်ဆုံးနှင့် ဘေးဖယ်ခံထားရသူများ (marginalized) သည် ထိရောက်သောပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုကို မရရှိ ကြသေးပါ။ အကူးအပြောင်းဖြစ်ပေါ်နေသော နှင့်/သို့မဟုတ် တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုအားနည်းနေသော နိုင်ငံများ၏ အစိုးရများသည် မကြာခင်ဆိုသလို ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများကျူးလွန်သူများအား အရေးယူခံရခြင်းမှ ကင်းလွတ်ခွင့်ပေးလေ့ရှိသည်။ သို့မဟုတ် ၎င်းတို့အားတာဝန်ခံစေရန် မည်သည့်အားထုတ်မှုမျှပြုလုပ်မှုမရှိခြင်း သို့မဟုတ် တာဝန်ခံမှုယန္တရားများကို အလွဲသုံးစားပြုခြင်းဖြင့် အခြေအမြစ်မရှိ၊ နိုင်ငံရေးအရ ဘက်လိုက်သောတရားမျှတမှုပေးလေ့ရှိပါသည်။ သို့သော် နိုင်ငံတကာဥပဒေအရ ကျူးလွန်သူများအား တာဝန်ခံစေရန်နှင့် ကျူးလွန်ခံရသူများအတွက် အမှန်တရားရရှိရေးနှင့် ထိုသို့ထပ်မံမဖြစ်ပွားစေရန်အာမခံချက်အပါအဝင် ထိရောက်ပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုပေးရန် လိုအပ်ပါသည်။ ဤလိုအပ်ချက်အား ၂၀၃၀ခုနှစ် ရေရှည်တည်တံ့သောဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေးအစီအစဉ်(2030 Sustainable Development Agenda)အရ အသက်ဝင်စေမည် ဖြစ်ပြီး ထိုအစီအစဉ်တွင် တရားမျှတမှု တန်းတူရရှိနိုင်မှုပေးသော၊ တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုနှင့် လူ့အခွင့်အရေးများ လေးစားမှုအပေါ်အခြေခံသော၊ တာဝန်ခံမှုပေးသော ငြိမ်းချမ်းပြီး တရားမျှတကာ အားလုံးပါဝင်နိုင်သည့် လူ့ဘောင်အဖွဲ့အစည်းများ တည်ဆောက်ရန် လိုအပ်ချက်ကို အသိအမှတ်ပြုထားပါသည်။

အရေးယူခံရခြင်းမှကင်းလွတ်ခွင့်နှင့်တရားသဖြင့်ပြန်ဖြစ်စေခြင်းမရှိမှုတို့သည် ကျူးလွန်ခံရသူများအားလူ့ဂုဏ်သိက္ခာကျဆင်းစေပြီး ဒီမိုကရက်တစ်တန်ဖိုးများနှင့် တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုအခိုင်အမာဖြစ်စေခြင်းအပေါ် အတားအဆီးဖြစ်စေပါသည်။ တာဝန်ခံမှုမရှိခြင်းနှင့် တရားမျှတမှုတောင်းဆိုခြင်းများသည် ပြည်တွင်း အခြေအတင်ဆွေးနွေးမှုများတွင် အများအပြားတွေ့ရပြီး ဤကဲ့သို့သောဆွေးနွေးမှုများကြောင့် နိုင်ငံတော်၏ဌာနဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်းများက လုပ်ငန်းတာဝန်ဆောင်ရွက်မှုကျဆင်းသွားခြင်း သို့မဟုတ် တုံ့ဆိုင်းသွားခြင်းနှင့် အခြားသော တရားဥပဒေစိုးမိုးရေးဖော်ဆောင်ရေးနှင့် ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေးဆိုင်ရာ ဆောင်ရွက်မှုများမှ သွေဖီသွားခြင်းတို့ကို မကြာခင်ဆိုသလိုဖြစ်ပေါ်စေလေ့ရှိပါသည်။ အရေးယူခံရခြင်းမှ ကင်းလွတ်ခွင့်သည် အခြေတည်စီမံကိရစ်စနစ်တစ်ခုအား ၎င်း၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေကို အနှစ်သာရကင်းမဲ့စေခြင်း၊ ၎င်း၏ တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့ကို အားနည်းစေခြင်းနှင့် ၎င်း၏ အုပ်ချုပ်ရေး အဖွဲ့၏ နိုင်ငံရေးအရ ယုံကြည်လက်ခံမှုကို ထိခိုက်စေခြင်းဖြင့် ခြိမ်းခြောက်လျက်ရှိပါသည်။ ဥပဒေပြုရေးအဖွဲ့က အရေးယူခံရခြင်းမှကင်းလွတ်ခွင့်ပေးသောဥပဒေများ ပြဋ္ဌာန်းခြင်း၊ တရားဥပဒေစိုးမိုးရေးအဖွဲ့နှင့် တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့တို့က အမှုကိစ္စအလိုက် ရွေးချယ်ဆောင်ရွက်ခြင်း သို့မဟုတ် လွတ်လပ်မှုမရှိခြင်း နှင့်/သို့မဟုတ်

အုပ်ချုပ်ရေး အဖွဲ့က ပိုမိုမြင့်မားသောတရားရုံးများ၏ စီရင်ချက်များအပေါ် အခြေခံ၍ တရားဥပဒေစိုးမိုးရေးကို လျစ်လျူရှုခြင်းတို့ဖြင့် အစိုးရဌာနဆိုင်ရာများသည် မကြာခင်ဆိုသလို ၎င်းတို့အား ဂုဏ်သိက္ခာကျဆင်းစေနိုင်သည့် နည်းလမ်းများဖြင့် ၎င်းတို့လုပ်ကိုင်ဆောင်ရွက်နေကြပါသည်။ ဤကဲ့သို့ တရားသဖြင့်ပြန်ဖြစ်ခြင်းနှင့် တာဝန်ခံမှုအား အာမခံပေးရန် ပျက်ကွက်မှုသည် ယခင်အာဏာတည်ဆောက်ပုံများအား ၎င်းတို့၏ အကြမ်းဖက်မှုနှင့် ပဋိပက္ခကို ဆက်လက်သက်ဆိုးရည်စေနိုင်သည့် ရာဇဝတ်မှုမြောက်ပြီး၊ ရန်လိုသော အစိတ်အပိုင်းများအဖြစ်သို့ အသွင်ကူးပြောင်းစေ၍ အရေးယူခံရခြင်းမှကင်းလွတ်ခွင့်ကို ရရှိခံစားရသောအတိုင်းအတာအထိ ဖြစ်လာစေခဲ့သည် မှာလည်း မကြာခင် ဖြစ်နေပါသည်။

သုတေသနလေ့လာမှုပြုလုပ်သောနည်းလမ်း

ဤအစီရင်ခံစာအား အဓိကနယ်ပယ်လေးခုဖြစ်သော လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအတွက်တာဝန်ခံမှု၊ ပြန်လည်ကုစားမှုရရှိနိုင်မှုနှင့် တရားမျှတမှုဆိုင်ရာဆောင်ရွက်သူများ၏လွတ်လပ်မှုနှင့် တာဝန်ခံမှုတို့နှင့်ပတ်သက်၍ မြန်မာနိုင်ငံရှိ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေပညာရှင်များကော်မရှင်(International Commission of Jurists) ၏ ဥပဒေဆိုင်ရာသုတေသနလေ့လာမှုနှင့် လက်ရှိလေ့လာမှုများ၊ အစီရင်ခံစာများနှင့် မှတ်စုများအား ဖတ်ရှုသုံးသပ်မှုတို့အပေါ် အဓိကအားဖြင့် အခြေခံ၍ ပြုစုထားပါသည်။

ဥပဒေဆိုင်ရာနှင့် နောက်ခံအကြောင်းအရာဆိုင်ရာသုတေသနလေ့လာမှုအတွက် ပြည်တွင်းနှင့်နိုင်ငံတကာမှ ဥပဒေဆိုင်ရာစာရွက်စာတမ်းများ၊ ကုလသမဂ္ဂစာရွက်စာတမ်းများ၊ အရပ်ဘက်လူ့အဖွဲ့အစည်းများနှင့် အစိုးရ မဟုတ်သောအဖွဲ့အစည်းများမှ အစီရင်ခံစာများ၊ ပညာရပ်ဆိုင်ရာရေးသားမှုများနှင့် မီဒီယာသတင်းပေးပို့မှု တို့မှ သတင်းအချက်အလက်ရယူထားပါသည်။ ICJ အများပြည်သူဆိုင်ရာနှင့် ရုံးတွင်းအစီရင်ခံစာများ၊ မစ်ရှင် မှတ်စုများနှင့် လွန်ခဲ့သောနှစ်ပေါင်းများစွာကတည်းက မြန်မာနိုင်ငံရှိအဓိကဆက်စပ်သူများနှင့် ပုဂ္ဂလိကဆက်သွယ်ပြောဆိုမှုများကလည်း ဤအစီရင်ခံစာအတွက် အထောက်အကူဖြစ်စေခဲ့ပါသည်။ မြန်မာနိုင်ငံသို့ ICJ ၏ ပထမဆုံးမစ်ရှင်မှာ ၁၉၉၁ခုနှစ်က ဖြစ်ပါသည်။ ၂၀၁၄ခုနှစ်အစောပိုင်းတွင် ရန်ကုန်မြို့၌ ICJ ရုံးခန်းအား တည်ထောင်ခဲ့ပါသည်။ မကြာသေးမီနှစ်များတွင် ICJ ဝန်ရှင်တော်မင်းကြီးများ (ICJ Commissioners)နှင့် ဥပဒေအဖွဲ့သည် အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲများကျင်းပခြင်း၊ အချက်အလက်ရှာဖွေရေးမစ်ရှင်များ လိုက်လံ ဆောင်ရွက်ခြင်း၊ လုပ်ငန်းအစည်းအဝေးများကျင်းပခြင်းနှင့် အခြားလှုပ်ရှားမှုများကို မြန်မာနိုင်ငံတစ်ဝှမ်းလုံးတွင် ဆောင်ရွက်ခဲ့ပါသည်။

ဤအစီရင်ခံစာတွင်ပါဝင်သောအမှုကိစ္စရပ်များတွင် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုကျူးလွန်သူများ၏ တာဝန်ခံမှု၊ ထိရောက်မှုရှိသော ပြန်လည်ကုစားပေးမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုရရှိနိုင်ခြင်းနှင့် မြန်မာနိုင်ငံတွင် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများနှင့်ပတ်သက်၍ တရားမျှတမှုစီမံခန့်ခွဲရာတွင် တရားစီရင်ရေးဆိုင်ရာ ပုဂ္ဂိုလ်များ၏ အခန်းကဏ္ဍနှင့်ပတ်သက်သော ဥပဒေများ၊ ဌာနဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်းများနှင့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကို ရှင်းလင်းတင်ပြပြီး ဆန်းစစ်ထားပါသည်။

ဤအစီရင်ခံစာ၏ကန့်သတ်ချက်တစ်ရပ်မှာ ၎င်း၏ လွှမ်းခြုံမှုနယ်ပယ်သည် ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်မှုများအတွက် တာဝန်ခံမှုနှင့်အရေးယူခံရခြင်းမှကင်းလွတ်ခွင့်နှင့်ပတ်သက်သော အစိုးရက တရားဝင် အာဏာအပ်နှင်းထားသည့်ပုဂ္ဂိုလ်များ၏ အခန်းကဏ္ဍအပေါ် အဓိကထားနေခြင်းဖြစ်ပါသည်။ အစိုးရမဟုတ်သော လက်နက်ကိုင်အုပ်စုများနှင့် အုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့အစည်းများသည် အထူးသဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံတွင် အစိုးရ ထိန်းချုပ်မှုအောက်မရှိသောနယ်မြေများတွင် အဓိကကျကြောင်း အသိအမှတ်ပြုသော်လည်း ၎င်းတို့အား ဤလေ့လာမှု၏ လွှမ်းခြုံမှုနယ်ပယ်တွင် ထည့်သွင်းမထားပါ။ ထိုသို့မထည့်သွင်းရန် ဆုံးဖြတ်ချက်အား မိတ်ဘက်အဖွဲ့အစည်းများနှင့် အဖွဲ့ဝင်များနှင့် ဆွေးနွေးတိုင်ပင်၍ ပြုလုပ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်ပြီး Global Redress and Accountability Initiative ၏ လက်ရှိသတ်မှတ်ချက်ဘောင်များအတွင်းမှ စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများကို စီစဉ် ဆောင်ရွက်ရန် ICJ က အတွေ့အကြုံ၊ ကျွမ်းကျင်မှုနှင့် အရေးကြီးသည်မှာ လုပ်နိုင်စွမ်းလည်းရှိသော တရားမျှတမှုစီမံခန့်ခွဲရေးနယ်ပယ်များကို အဓိကထားရန် ရေးရူခဲ့ပါသည်။ ထိုသို့မဟုတ်ပါက ICJ အနေဖြင့် ဆိုးရွားသောလူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများ သို့မဟုတ် မတရားပြုကျင့်မှုများကျူးလွန်သူအားလုံးအား အစိုးရဖြစ်စေ၊ သို့မဟုတ် အခြားသဘောသဘာဝရှိသည်ဖြစ်စေ မဖြစ်မနေတာဝန်ခံစေကာ အဆိုပါချိုးဖောက်မှုများ ကျူးလွန်ခံရသူများအတွက် ထိရောက်သောပြန်လည်ကုစားမှုများနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးမှုရရှိခံစား စေမည်ဟု ရပ်တည် ပါမည်။ ICJ အနေဖြင့် အနာဂတ်တွင် ရောထွေးနေသော အုပ်ချုပ်ရေးနယ်မြေများနှင့် ပိုမိုထိတွေ့ဆောင်ရွက်ရန်မျှော်မှန်းထားပြီးထိုလှုပ်ရှားမှုများမှရရှိလာသောအတွေ့အကြုံနှင့်အဆက်အသွယ် များသည် အဆိုပါ ပမာဏခြေလှမ်း (Initiative) အရ အစိုးရမဟုတ်သောဆောင်ရွက်သူများနှင့်

အနာဂတ်တွင်ထိတွေ့ဆက်ဆံသော
မျှော်လင့်ရပါသည်။

အလုပ်အတွက်

အထောက်အကူအကျိုးပြုနိုင်မည်ဟု